

**BİNGÖL
ÜNİVERSİTESİ**

T.C.

**BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN GÜNDELİK
HAYATLARI**

Gül ARIĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl – 2024

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN GÜNDELİK
HAYATLARI

Gül ARIĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Bingöl - 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	IV
TEZ KABUL VE ONAY	V
ÖNSÖZ	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLO LİSTESİ	X
ŞEKİL LİSTESİ	XI
1.GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÜNDELİK HAYAT KAVRAMI.....	8
2. GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	14
3.GÜNDELİK HAYATA KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ	16
3.1. Fenomenoloji Kuramı.....	16
3.2. Dramaturji Kuramı	18
3.3.Etiketleme (Damga) Kuramı	19
3.4. Etnometodoloji Kuramı	22
3.5. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı (Simgesel Etkileşimcilik)	25
3.5.1.Sembolik Etkileşimciliğin Temel Kavramları	30
3.5.1.1.Benlik	31
3.5.1.2.Bireysel (Ferdî) Benlik Ve Sosyal Benlik.....	31
3.5.1.3. Ayna Benlik	33
3.5.1.4. Rol Oynama ve Durum Tanımı.....	33
3.5.1.5. Genelleştirilmiş Öteki	34
3.6. Post Yapısalcılık Ve Post-modern Sosyal Teori	35

3.7.Pierre Bourdieu’ nun Toplumsal Uzam (Alan) Kavramı ve Gündelik Hayat ..	35
3.7.1.Alan Kavramı.....	36
3.7.2.Habitus Kavramı	37
3.7.3.Sermaye Kavramı	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

2.1.Araştırmanın Konusu	42
2.2.Araştırmanın Amacı	43
2.3.Araştırmanın Önemi	44
2.4.Literatür Özeti	45
2.5. Araştırmanın Soruları	48
2.6.Araştırmanın Yöntem ve Veri Toplama Tekniği	49
2.7.Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	51
2.8.Araştırmanın Sınırlılıkları	53
2.9.Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği	54
2.10.Araştırmanın Alan Sahası: Göçlerle Kurulan Kent Batman.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

3.1.Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Profilleri	58
3.2.Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta Karşılaştıkları Sorunlar / Zorluklar	60
3.2.1.Ekonomik Temelli Sıkıntılar	64
3.2.2.Dil Temelli Kısıtlanmalar: Dil Bariyeri.....	72
3.2.3.Duygusal Güçlükler	77
3.2.4.Toplumsal Hizmetlere Erişim Temelli Engeller	85
3.2.5.Değişen Yaşam	89
3.3.Suriyeli Göçmen Kadınların Toplumsal Dışlanma Deneyimleri	92

3.3.1.Toplumsal Baskı	96
3.3.2. Ayrımcı Ve Dışlayıcı Eylem Ve Söylemler: Irkçılık.....	101
3.3.3.Önyargılar	109
3.3.4.Damgalanma (Etiketleme)	115
3.3.5.Aidiyet Ve Kimlik	130
3.4.Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta Direnme/Direnış Stratejileri Ve Geliştirdikleri Taktikler	133
3.4.1.Uyum Ve Entegrasyon.....	139
3.4.2.Çocuk Doğurma Ve Annelik Rolü.....	150
3.4.3.Ekonomik Direniş Ve Taktikler.....	155
3.4.4.Sosyal Medya Ve Uygulamalar Üzerinden “Çevrim İçi” Direniş.....	159
3.4.5.Dış Dünyaya Açılan Pencere: STK’lar	163
3.4.6.Yeniden İnşa Edilen “Kadın-lık” Kimliği: “Kadın Çalışmazdı”	164
3.4.7.Suriyeli Göçmen Kadınların Göç Deneyimleri Ve Mekân Tercihleri: “Sosyal İlişkiler Ağına Tutunma”.....	168
3.5.Suriyeli Göçmen Kadınların Gelecekte Beklentileri	171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.Sonuç	176
4.2.Öneriler.....	179
5.KAYNAKÇA	186
EK-1: Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu İzin Belgesi	196
EK-2:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı İzin Belgesi	203
ÖZGEÇMİŐ.....	204

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatları*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

... / ... / 2024

İmza

Gül ARIĞ

TEZ KABUL VE ONAY
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Gül ARIĞ] tarafından hazırlanan *[Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatları]* başlıklı bu çalışma, *[26.01.2024]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Sosyoloji]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Ejder ULUTAŞ	İmza: .....
Danışman	: Doç. Dr. Mehmet YAZICI	İmza: .....
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Vefa ADIGÜZEL	İmza: .....

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../2024 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatları konusu, dünyanın ortak gündemi haline gelen göç olgusuna, sayısı her geçen gün artmakta olan ve toplumsal cinsiyet, ataerkil kodlar ile ilişkisel dezavantajlı konumlarının etkisinden dolayı kadın göçmenlerin deneyimlerine “göç, kadın ve gündelik hayat” bağlamında ele alınmaya ve üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *Doç. Dr. Mehmet YAZICI*’ ya; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen *tercümanlığımy yapan kadınlar*’ a ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme şükranlarımı sunarım.

.../.../ 2024

Gül ARIÇ

ÖZET

Tezin Başlığı: Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatları
Tezin Yazarı : Gül ARIĞ
Danışman : Doç. Dr. Mehmet YAZICI
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Bilim Dalı : Sosyoloji
Kabul Tarihi : 26/01/2024
Sayfa Sayısı : 14 (ön kısım) + 195 (tez) +9 (ekler)
<p>Gündelik hayat, kişinin her gün tekrarladığı rutinlerini ve faaliyetlerini kapsar. Gündelik hayat sıradan, basit, olağan gibi bir algı oluşturmaya karşın bu kavram kendi içinde bir karmaşıklık barındırır. Dahası toplumun en küçük yapı taşı olan birey için de gizemli bir alandır. Bireyden hareketle toplumu anlamının mümkün olduğunu savunan mikro ölçekli gündelik hayat kuramları, sosyolojik çalışmaların merkezine bireyi yerleştirir. Çalışmanın amacı ise sıradan, sorgulanmaya değer bulunmayan gündelik yaşamı, sosyolojik bir bakış açısıyla ele almak ve gündelik hayat sosyolojisinin oluşmasına zemin hazırlayan kuramların, bireyi gündelik hayatta ne şekilde ele aldığını açıklamaktır. Bu çalışmadaki gündelik hayatı araştırılan birey(ler) ise Suriyeli göçmen kadın(lar)dır. Zorunlu göç sürecine dahil olan kadınların yeni gündelik rutinleri araştırılacaktır. Çalışmanın amacı; Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayat deneyimlerini görünür kılmak ve “göç ve kadın” literatürüne katkı sağlamaktır. Bu bağlamda çalışmanın evreni Batman ili, örneklem grubu ise zorunlu göçü deneyimlemiş Suriyeli göçmen kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmaya başlamadan önce T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığından ve Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul’undan gerekli etik izinler alınmıştır. Kadınların gündelik deneyimlerini aktarmak için çalışma nitel araştırma yöntemi ile desenlenmiştir. Araştırmada görüşme(mülakat) ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. 44 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, kartopu (zincirleme) örneklem yoluyla 17 Suriyeli göçmen kadın ile hanelerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma öncesinde yapılan pilot uygulama sonucunda araştırmaya 65 yaş üzeri katılımcılar dahil edilmemiştir. Araştırmada dil problemini aşmak için Arapça, Kürtçe ve Türkçe dillerine hakim 3 tercüman ile hane ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonunda 161 sayfa ham veri elde edilmiştir. Araştırmada Suriyeli göçmen kadınların gündelik yaşamda gizli bir direniş eylemleri sergiledikleri ve bu eylemlerine yükledikleri anlamlar belirlenmiştir. Kadınların gündelik hayatta pasif bireyler olmaktan aktif bireyler haline gelmeye çalıştıkları sonucuna varılmıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: Gündelik, gündelik hayat, mikro sosyoloji, Suriyeli göçmen kadınlar, direniş.

ABSTRACT

Title of the Thesis: Daily Lives Of Syrian Immigrant Women
Author : Gül ARİĞ
Supervisor : Doç. Dr. Mehmet YAZICI
Department : Sociology
Sub-field : Sociology
Date : 26/01/2024
<p>Daily life comprises routines and activities that an individual performs regularly. Despite its apparent simplicity, this concept has a certain level of complexity. Furthermore, it remains an enigmatic realm for the individual, who forms the fundamental unit of society. The micro-scale theories of daily life, which suggest that it is feasible to comprehend society from an individual's perspective, position the individual at the forefront of sociological investigations. This study aims to provide a sociological perspective on the everyday life experiences of Syrian migrant women, exploring how theories of daily life sociology apply to individuals in this context. The research aims to make these women's everyday experiences visible and contribute to the literature on "migration and women." The study takes place in Batman province, with a sample group consisting of Syrian migrant women who have experienced forced migration. Before beginning the research, ethical permissions were obtained from the Ministry of Interior, Directorate of Migration Management, and Bingöl University Rectorate, Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee. Qualitative research methods were used, including interview and observation techniques. A semi-structured interview form consisting of 44 questions was used to interview 17 Syrian migrant women in their homes, selected through snowball (chain) sampling. The study excluded participants over 65 due to a pilot application conducted before the research. To address language barriers, the research team conducted home visits with three translators fluent in Arabic, Kurdish, and Turkish. The study yielded 161 pages of raw data, revealing how Syrian migrant women engage in secret acts of resistance and the significance they attach to these actions. The findings suggest that women strive to transition from passivity to active agency in their daily lives.</p>
Keywords: Daily, daily life, micro sociology, Syrian migrant women, resistance.

KISALTMALAR

s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
vs.	Vesaire
Ed.	Editör
yy.	Yüzyıl
km.	Kilometre
Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TL	Türk Lirası
MTA	Maden Tetkik Arama
YGS	Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YÖS	Yabancı Öğrenci Sınavı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
GAR	Göç Araştırmaları Derneği
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
SUY	Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
KADEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
ECHO	Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi
NVİGM	Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
TÜCAUM	Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Profilleri.....	58
Tablo 3.2: Suriyeli Göçmen Kadınların Yaşadıkları Sorunlar ve İlişkisel Alt Kodları	63
Tablo 3.3: Suriyeli Göçmen Kadınların Direniş Stratejileri ve Geliştirdikleri Taktikler.....	138

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1:Suriyeli Göçmen Kadınların Dışlanma Türleri	95
Şekil 3.2:Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta Toplumsal Baskı Süreçleri.....	99
Şekil 3.3:Ayrımcı ve Dışlayıcı Eylem ve Söylemler Döngüsü	103
Şekil 3.4:Suriyeli Göçmen Kadınların Damgalanma(Etiketlenme) Süreçleri.....	119
Şekil 3.5:Kadınların Evliliğe (Çok Eşliliğe) Bakış Açıları	126
Şekil 3.6:Kadınların “Aidiyet ve Kimlik” Bağlamında Dışlanma Süreçleri	132

1.GİRİŞ

18. yüzyılda temelleri atılan sosyoloji biliminin, bir alt disiplini olan *Gündelik Hayatın Sosyolojisi* toplumsal hayatı ve bu hayatın değişimlerini bütün yönleriyle ele almaktadır. Toplumsal olguların altında yatan gerçekleri, farklı bakış açıları ve eleştirel bir yaklaşımla ortaya çıkarmayı amaç edinmektedir. *Gündelik Hayatın Sosyolojisi*; yaşamın görünüşte bilindik taraflarını nasıl farklı bir gözle görülebileceğini ve değerlendirilebileceğini göstermeye çalışır. “*Gündelik Hayatın Sosyolojisi, aşına olanın yeniden keşfedilmeye çalışılması mücadelesidir*” (Çetin, 2017, s. 57). Toplumsal rutinler, tekrar eden davranış kalıpları, alışkanlıklar, basmakalıp eylem eğilimleri ve bireylerin gündelik etkileşim biçimlerinin araştırılması sıradan ve sıkıcı bir faaliyet alanı gibi görünebilir. Ancak *Gündelik Hayatın Sosyolojisi*, “*İkinci Dünya Savaşı’ndan beri en yenilikçi, en sorgulayıcı, en kapsamlı sosyolojik araştırma alanlarından biri olduğunu kanıtlamıştır*” (Slattery, 2018, s. 223). Rutinler, alışkanlıklar, tekrar eden olgular ilk bakışta önemsiz gibi görünse de, aslında bireyin yaşamına dair içinde pek çok gizemi de barındırmaktadır.

Birey yeniden rutinlerini oluşturma çabası içine girdiğinde bu pek de kolay olmamaktadır. Aslında bireyler var olan alanda kendi gündelik hayatları sekteye uğradığı için göç eyleminde bulunurlar. Var olan düzenin bozulması bireylerde ve toplumlarda tedirginlik yaratmaktadır. Bireyin gündelik hayatındaki sık tekrar eden davranış kalıpları bizlere bireylerin kültürleri, sosyal yaşamları, aile hayatları gibi pek çok konuda veriler sunmaktadır. Dahası davranış eğilimleri bireyler hakkında geniş kapsamlı bilgi kaynağı sağlar. Araştırma sahası olarak “*gündelik hayat*” üzerinde bu yüzden durulmalı ve sorgulanmalıdır. “*Asıl değişim nerede olup biter? Gündelik hayatın esrarsız derinliklerinde!*”(Lefebvre, 2010a, s. 142). Bu atıftan da anlaşılacağı üzere “*gündelik hayat*” sahası toplumbilimciler tarafından ele alınması gereken çalışma alanlarından. Nitekim *Lefebvre’ nin* düşüncesi bu durumu destekler niteliktedir.

Suriyeli göçmen kadınların, Batman ilindeki gündelik hayatlarının ele alındığı bu çalışmada; göçmen kadınların kendi duygu, düşünceleri ve bakış açılarından hareketle göç süreci ile ilişkisel gündelik hayatlarını yorumlamaları sağlanmıştır. Bu bağlamda zorunlu göçü deneyimleyen kadınların “sergiledikleri davranış kalıpları”,

“eylemlerine yükledikleri anlamlar” görünür hale getirilmiştir. “Öncelikle, gündelik hayat genel olarak ‘kadınlar’ üzerinde tüm ağırlığını hissettirmektedir; kadınlar, toplumsal sınıf ve gruplara göre çok önem taşıyan farklılıklara rağmen, gündelik hayata ‘erkeklerden’ daha fazla maruz kalırlar. Onların durumu gündelik hayatı özetler” (Lefebvre, 2010b, s. 20). Bu bağlamda yapılan araştırma ile “gündelik hayat” Suriyeli göçmen kadınların deneyimleri üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma hem “göç olgusu” hem “kadın” hem de “gündelik hayat” üçgeninde toplumsal değişmeyi de özetlemektedir. *Gündelik hayatla ilgili olarak literatürde yer alan bazı tespitler şunlardır:*

“Gündelik hayatta meydana gelen sosyal etkileşimin incelenmesi temelde üç bakımdan önemlidir. İlk olarak; bizim gündelik hayat rutinlerimiz başkalarıyla sürekli olarak giriştiğimiz etkileşim ile biçim kazanır ve yaşamımız, her gün, her hafta, her ay ve her yıl benzer davranış kalıplarını tekrarlama yoluyla düzenlenmektedir. Bunları inceleyerek kendimiz ve içinde yaşadığımız toplum yaşamı hakkında çok şey öğrenebiliriz” (Giddens, 2012, s. 168’den akt. Çetin, 2017, s. 60).

Toplumlarda gündelik hayat pratikleri incelendiğinde, her toplumda aynı olmadığını görürüz. Bireylerin yaşadıkları çevre, inanç sistemleri, yaşadıkları coğrafya ve mekân, aldıkları eğitimler, gelenek-görenekler, örf ve adetler, doğduğu aile, kültürleri gibi daha pek çok etken farklı yaşam pratiklerine sahip olmalarını sağlar. Örneğin; bir Türk ailenin düğün töreni ile bir Hintli ailenin düğün töreni incelendiğinde, ortaya birbirinden çok farklı davranış ve eylem pratikleri çıkacaktır. Yani davranışı şekillendiren olgular, davranış üzerinde oldukça etkin ve baskın rol oynamaktadırlar. Toplumsal ve bireysel farklılıkların temelini oluşturmaktadırlar. Sınırlılıklar, bireylerin “toplumsal kabul” almak noktasında gündelik hayatta toplumsal ilişkilerine dahası eylemlerine de yansır. Bireylerin davranış kalıplarını bu bağlamda sınırlandıran en temel unsur ise sahip oldukları ve içselleştirdikleri kendi kültürleridir.

Kültür, kişilerin davranışlarını sınırlandırır. Dahası neler yapabilir ve neler yapılamazı bireye öğretir. Nitekim bu bağlamda *Husserl*, “bireyin gündelik hayatı, içinde doğduğu kültürel yapının türevi olarak algıladığını ve yaşadığına vurgu yapar” (Şentürk, 2020, s. 264). Kültür bireyler arası etkileşimler sonucunda gelişir. Toplumdan topluma kültür farklı sembollerin üretilmesini sağlar. Toplumsal davranış kalıplarının zeminini oluşturur. Nitekim beslenmeden, giyinmeden tutun misafir

ağırlamaya kadar gündelik rutinler ve davranış kalıplarımız doğrudan ve dolaylı sahip olduğumuz kültürün yörüngesinde döner durur. Örneğin; bazı toplumlarda bazı hayvan türleri yemek yasak, haram ve günah iken bazı toplumlarda son derece normal, doğal beslenme şekli olarak sembolleştirilmişlerdir. Misal Hint kültüründe inek kutsal bir hayvan kesilmez, yenmez iken Türk toplumunda böyle bir inanış yoktur. Farklı toplumlarda farklı kültür şekilleri üzerinden birey(ler)de oluşturduğu davranış kalıplarını da bu bağlamda analiz edebiliriz. Örneğin; bazı toplumlarda 18 yaşına gelen bir genç, ayrı eve çıkabilme ve yalnız yaşama özgürlüğüne sahip iken, bazı toplumlarda bu duruma müsaade edilmez ve hiç hoş karşılanmaz. Yılbaşı kutlaması, doğum günü kutlamaları, dini bayramlar, kandiller, tüm özel gün ve kutlamalar ve eğlenceler bireylerin yaşadığı topluma göre değişim gösterir. Her birey Noel kutlamaz, her birey kandil kutlamaz. Toplumu şekillendiren “kültür”, bireyin tüm gündelik akışını ve yaşantısını da düzenler.

Gündelik hayat ile ilgili literatürde yapılan diğer tespitler ise şu şekildedir: İkinci olarak; “*gündelik hayatı incelemek, bize insanların gerçekliği değiştirebilecek eylemlere nasıl giriştiklerini gösterir.* Üçüncü olarak ise; “*kısmen dar bir alanda gerçekleşen gündelik toplumsal etkileşimin incelenmesi daha büyük toplumsal düzen ve kurumların anlaşılmasında yardımcı olur*” (Giddens, 2012, s. 168-169’dan akt. Çetin, 2017, s. 61). *Gündelik hayat* sahasının araştırılması ve üzerinde durulması gerekmektedir. Nitekim *Lefebvre*, gündelik hayat için; “*sorgulanmadan kabul ya da göz ardı edilmemelidir*” şeklinde belirterek üzerinde durulması gereken bir olgu olduğuna atıfta bulunarak, önemli kılmıştır. *Lefebvre*, bu düşüncesini desteklemek için “gündelik” olanın, doğal toplumsal dünyada dolaysız ve derinden diyalektik ilişkiye girdiğimiz, temel insani istekler, güçler ve etkilerin ilk olarak formüle edildiği, geliştirildiği, somut olarak hayata geçirildiği bölümü temsil ettiğini vurgular. Ayrıca gündelik dünya, somut ötekiyle en doğrudan bir şekilde karşılaştığımız yerdir. Dahası insanın “*kendi içinde tutarlı bir kimlik ve benlik edindiği*” mekândır (Gardiner, 2016, s. 113). Toplumsal ilişkilerin temelinde “*benlik*” kavramı son derece önem arz etmektedir. Sosyal ilişki ve etkileşimlerin kişiler arası ilişkilerin özünü “*benlik*” belirler. Bu noktada gündelik hayat benliklerin tekrar tekrar inşa edildiği sahadır. Bu durum gündelik hayatı tekrar tekrar önemli kılmaktadır.

Birçok toplum bilimci, toplumsal düzeni sekteye uğratan problemleri incelemişlerdir. Nitekim bunlar; işsizlik, şiddet, savaş, göç vb. şeklinde sıralanabilir. Bu noktada toplum bilimciler bu sorunlarla ilgilenirken, “gündelik hayatın” durmaksızın, rutin bir şekilde devam eden düzenini, basmakalıp davranış eğilimlerini, bir sorun olarak incelemeyi ihmal etmişlerdir. Dolayısıyla bu durum, insanların “gündelik” deneyimlerini gerçekleştirirken kullandıkları yöntemleri, toplumsal gerçeklikleri pratikte anlamak, yorumlamak ve açıklamak noktasında engel teşkil etmektedir (Doğan ve Oral, 2020, s. 40). Birey toplumun en temel yapı taşı olduğundan birey ve toplum birbiriyle iç içe geçmiş ayrılmaz bir bütündür. Toplum, birey olmadan birey, toplum olmadan ele alınamaz. Bireyin gündelik hayatta yapmış olduğu bilinçli veya bilinçsiz bütün davranışların sonucu topluma yansımaktadır. İnceleme nesnesi olarak bireyi ele alan “gündelik hayat” onu toplumdan bağımsız değerlendirmez. Toplum içinde ele alıp değerlendirir. Gündelik hayatta her davranışın bir nedeni ve sonucu vardır. *Gündelik hayat*, bireyin tüm rutinlerini, alışkanlıklarını, faaliyetlerini kapsadığından geniş bir araştırma yelpazesine sahiptir.

Gündelik hayatta birey toplumsal ilişkilerde, toplumsal kabul almak çabası içerisindedir. Toplumsal kabul “gündelik hayat” rutinlerini şekillendirmektedir. Bireyler içerisinde yer aldığı topluma uyum sağlamak için, eylemlerini bazen kendi isteğiyle bazen de kendi isteği dışında yönlendirir. Dahası birey sosyal ilişkilerini sürdürebilmek için genele uyum sağlamaya çalışır. Toplumun gözünden kendine bakar, eylemlerine anlam yükler. Bu durum ise bireyleri taktiksel ve stratejik bir oyuna yönlendirir. Nitekim: “*Gündelik Hayatın Keşfi-I*” çalışmasında *Certeau* bu bağlamda taktiklerin neler olduğunu şu şekilde açıklar:

“Günlük yaşamımızdaki pek çok alışkanlık, tutum ve uygulama (okumak, konuşmak, dolaşmak, pazara gitmek, ya da yemek yapmak vb.) taktik türündendir. Ve ‘eylem, uygulama ve üretim tarzlarının’ büyük bir bölümü de taktiktir: ‘Zayıf olanın’, ‘güçlü olana’ (erk sahipleri, hastalık, şiddet ya da bir düzenin uyguladığı şiddet vb.) karşı başarıları, dolap, oyun ve dümen çevirme sanatı, ‘avcılara’ özel hileler, tuzaklar, el çabukluğu, çokbiçimli simülasyonlar (öykünmeler), mücadeleciler oldukları kadar şairane, sevinçli, neşeli bulgular, hepsi taktiktir” (Certeau, 2009, s. 55).

Bu doğrultuda yapılan çalışmada Suriyeli göçmen kadınlar; “zayıf olan”, “mücadele eden”, “egemenlik gücünü elinde bulundurmayan” kişilerdir. Egemenlik

gücünü elinde bulunduran, tahakküm eden sisteme karşı çeşitli davranışlar üretir. Eylem eğilimlerinin bir nedeni vardır, bu noktada bu eylemleri gerçekleştirme nedenleri bu araştırmada açıklanmıştır. Kadınlar gücü elinde bulunduran kitlelere karşı, karşılaştıkları tahakküme boyun eğmemekte ve taktiksel yol ile oyunun kurallarını belirleyerek sahaya dahil olmaktadır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde; sıradan, araştırılmaya değer görünmeyen, basit olarak yorumlanan “*gündelik hayat*” kavramı tartışılacaktır. “*Gündelik hayat* içerisinde bireyin rolü ve konumu nedir?”, “*Gündelik hayat* bireyi nasıl şekillendirmektedir ve yönlendirmektedir?” sorularına cevap aranacaktır. Bu çalışmada, *gündelik hayat* sosyolojisine kuramsal açıdan yaklaşılmaya çalışılmıştır. *Gündelik hayat* kavramının farklı toplumbilimciler tarafından yorumlamalarına ve *gündelik hayat* sosyolojisinin genel tarihine değinilmiştir. *Gündelik hayatla* doğrudan ilişkisel olan gündelik hayat kuramları ve kuramcılarının gündelik hayata bakış açıları incelenmiştir. *Gündelik hayatı* çalışmalarının merkezine yerleştiren kuramların, gündelik hayatta bireyi inceleme biçimlerine ve bu kuramlara yapılan eleştirilere değinilmiştir. Bu bağlamda “*gündelik hayat*” kavramı ve “*gündelik hayat sosyolojisi*” açıklanacaktır. Ardından “*gündelik hayat* sosyolojisinin tarihsel gelişimine” değinilecektir.

Gündelik hayat farklı kuramlar tarafından açıklanıp ele alınmıştır. *Gündelik hayat* ile ilişkilendirilen kuramlar ve bu kuramlara yapılan eleştiriler tartışılacaktır. “Gündelik hayata kuramsal bakış” ile “fenomenoloji kuramı, dramaturji kuramı, etiketleme (damga) kuramı, etnometodoloji kuramı, sembolik etkileşimcilik kuramı (simgesel etkileşimcilik) ve post yapısalçılık ve post-modern sosyal teori kuramı” *gündelik hayat* ile ilişkilendirilerek ele alınıp, açıklanacaktır. Araştırmada “sembolik etkileşimciliği” açıklarken kuramın temel kavramlarına yer verilecektir. “Sembolik etkileşimciliğin” temel kavramları: “Benlik, bireysel (ferdi) benlik ve sosyal benlik, ayna benlik, rol oynama ve durum tanımı ve genelleştirilmiş öteki” bu bölümde açıklanacaktır. Suriyeli göçmen kadınların *gündelik hayat* deneyimleri “*sembolik etkileşimcilik*” kuramı bağlamında ele alınıp, değerlendirilecektir. *Pierre Bourdieu’nun* kavramlarının “gündelik hayata” yansımalarına değinilecektir. Bu bağlamda düşünürün “*alan*” kavramı, “*habitus*” kavramı ve “*sermaye*” kavramı açıklanıp, değerlendirilecektir.

Araştırmanın ikinci bölümünde; araştırmanın metodolojisi detaylı bir şekilde aktarılacaktır. Araştırma sürecinde, saha deneyimi, araştırmanın yöntemi bu kısımda verilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın yöntemsel model çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırmanın konusu hakkında bilgiler verilmiştir. Sonrasında yapılan araştırmanın amaçları sıralanmıştır. Yapılan bilimsel çalışmanın önemine vurgu yapılmıştır. Araştırmada kullanılan yöntem(ler), veri toplama teknikleri ve veri toplama sürecine detaylı olarak değinilmiştir. Araştırmada kullanılan alan sahası, yani araştırmanın evren ve örnekleme değinilmiştir. Yapılan çalışmada alanda yaşanan zorluklar ve sınırlılıklar belirtilmiştir. Yapılan araştırmanın geçerliliğinin ve güvenilirliğinin nasıl sağlandığı ve neler yapıldığı bu bölümde detaylandırılmıştır. Son olarak bu bölümde çalışma evreni olarak seçilen Batman ilinin tarihçesine yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; sahadan elde edilen verilerden hareketle bulgular ve tartışmalara yer verilmiştir. İlk olarak, “görüşmecilerin sosyo-demografik profillerine” yer verilmiştir. Sahada yapılan görüşmeler bağlamında kadınların değindikleri, “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar/zorluklara” değinilmiştir. Gelinek mekânda sıklıkla yaşadıkları bir sorun olan ve gündelik hayatlarında birçok olumsuzluğu beraberinde getiren dışlanmalar ve çeşitlerine; “Suriyeli göçmen kadınların toplumsal dışlanma deneyimleri” başlığı altında değinilmiştir. Gündelik hayatta yerli ve yabancı bireylerin oyun sahası olarak kullandıkları mekanda (alanda) göçmen kadınların kendi oyunlarını nasıl kurduklarını, oyunlara nasıl yeni stratejilerle dahil olduklarını, oyunun yönünü nasıl değiştirdiklerini, oyunu kendi lehine nasıl çevirdiklerine yönelik geliştirdikleri strateji ve taktiklerine yer verilmiştir. “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta direnme/direnış stratejileri ve geliştirdikleri taktikler” başlığında aktif, pasif ve gizli direnış geliştiren kadınların mücadelelerine yer verilmiştir. Ve son olarak elde edilen bulgulardan hareketle; “Suriyeli göçmen kadınların gelecekte beklenmelerine” yer verilmiştir. Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayatları”, Batman ili bağlamında değeriendirilmiştir. Bu çalışmada sahadan elde edilen bulgulardan hareketle, öne çıkan temalar beş ana başlıkta toparlanmıştır. Bu başlıklar hem saha verisi hem de daha önceden yapılmış bilimsel çalışmalardan atıflar ile desteklenmiştir. Dahası önceden yapılmış çalışmalar ile benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde; sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma bağlamında elde edilen verilerden hareketle kadınların sorun ve sıkıntılarına yönelik çeşitli önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın beşinci ve son bölümünde; araştırma bağlamında kullanılan tüm kaynaklara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÜNDELİK HAYAT KAVRAMI

Bilindiği üzere “*gündelik*” sözcüğü aslında bir rutine, alışkanlığa atıfta bulunur. Dahası bu kavram, sıradanlığa, aynılığa, değişmezliğe ve benzerliğe işaret etmektedir. *Gündelik* olan, yeme-içme, barınma, üreme, hayatta kalma, güvenlik gibi gereksinimleri karşılamak için geliştirilen etkinliklerden oluşur. Kısacası; toplumlarda bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için *gündelik* rutinlerin, birikmiş bilgilerin ve ritüellerin, toplumsal işbölümünün arasında dağılmış bir yığın işi kapsamaktadır (Kırış, 2019a, s. 5). Araştırmanın temel anahtar kelimesi olan “*gündelik*” kavramı farklı toplum bilimciler ve düşünürler tarafından açıklanıp ele alınmıştır. Bu doğrultuda *Gardiner*, “*Gündelik Hayat Eleştirileri*” adlı eserinde “*gündelik*” kavramına yönelik şu ifadeleri kullanmıştır: *Gündelik*, “*hem bireysel hem de kolektif anlamda, bizim kendi çok yönlü becerilerimizi geliştirdiğimiz ve tümüyle bütünleşip gerçek anlamda insan olduğumuz ortamdır*” (*Gardiner*, 2016, s. 15). Bu atıftan anlaşılacağı üzere “*gündelik*” makro boyutta toplumu ve mikro boyutuyla da bireyi etkilemektedir. Kısacası “*gündelik*”, hayatın olağan akışında her gün gerçekleşen eylemlerdir.

“*Gündelik*” kavramını tanımlarken, düşünürler bu kavramın özellikleri ve farklı yönleri ile nitelik kazandırmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda *Maffesoli*’nin, belirttiği gibi “*gündelik*”; “*çok boyutludur; akışkandır, değişkendir ve kırılıgandır*” (*Gardiner*, 2016, s. 21). “*Gündeliklik*” felsefe olmadan muğlak kalır yani kavram felsefen gelmektedir. Felsefe için ve felsefe tarafından, felsefi olmayanı ortaya koyar. Ancak *Lefebvre*; “*felsefi olmayanı düşünmenin ve ele almanın tek yolu, bir felsefe eleştirisi geliştirmektir*” şeklinde yazar. “*‘Gündeliklik’ kavramı, gündelik hayattan gelmez; ‘gündelik hayatı’ yansıtmaz; daha ziyade, felsefe adına, onun, olanaklı kabul edilen dönüşümünü ifade eder*” şeklinde açıklık getirir (*Lefebvre*, 2007, s. 23). “*Gündeliklik*”, toplumsalla ilgili problemlerin cevaplandığı yerdir. Dahası genel hayata dair bilgi ve becerilerin, yani okuma ve yazma pratiklerinin birlikteliğidir. *Gündelik hayat* ise, geleneksel ve modern olanların saklandığı aynı zamanda açığa çıkarıldığı zaman ve mekân üstü bir meydana geliş sürecidir (*Şentürk*, 2020, s. 238). Kısacası; gündelik hayatı hem anlayıp, yorumlamaya çalışırken bireylerin kendi eylemlerini dizayn ettiği mekân olarak tanımlayabiliriz.

“*Gündelik hayatı*” tarif ederken, içinde bulunduğumuz toplumun “*gündelikliği*” meydana getiren özelliklerini tespit etmek zorunludur. Toplumun değişimlerini ve perspektiflerini tanımlamak, anlamsız olguları düzene sokarak tanımlama yapmakla mümkündür. “*Gündeliklik*” sadece bir sözcük olmakla kalmaz, “toplum” u anlamak ve açıklamak için bir ipucu olarak da ele alınabilir (Lefebvre, 2007, s. 40). *Gündelik hayat* içerisindeki karmaşıklık, tecrübe derinliği ve bireyler arası ilişkilerin yoğunluğunun giderek azalması olasılığı devam etse de; aynı zamanda bu saha, sosyal hayatın tümüyle yabancılaşmadan temizlenmesi ve tam manasıyla “insanileştirilmesi” ihtimaline atıfta bulunan mücadeleci ve karşı üstünlüğünü, baskınlığını koruyan özellikleri de barındırır (Gardiner, 2016, s. 37). Lefebvre, “*Gündelik hayat, tekrarın bir değişkesi ya da tekrarların bir araya geldikleri mekân mı?*” şeklinde sorarak; “*gündelik hayatı*” sorgular (Lefebvre, 2007, s. 29). Lefebvre, “*Modern Dünyada Gündelik Hayat*” çalışmasında “*Gündelik hayat nedir ki?*” sorusunu önce sorar sonra; “*ekonomik, psikolojik veya sosyolojiktir, özel yöntemler ve yollarla kavranması gereken özel nesnelere ve alanlardır. Beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir*” şeklinde tanımlar (Lefebvre, 2007, s. 32). Kısaca “*gündelik hayat*” bireyin dünyasını doğrudan ve dolaylı şekillendiren tüm olgulardır.

İnsanların bütün eylemleriyle, “*gündelik hayat*” yakından ilişkilidir. Bu eylemler, farklılık ve çatışmalarıyla birlikte bu hayatın içinde yer alır. Bağları ve ortak zemini onların birleşme yeridir. *Gündelik hayat*, her bireyin varoluşunda şekil ve biçimini alan; kısacası bireyi birey yapan ilişkilerinin toplamıdır (Esgin, 2020, s. 19). *Gündelik hayat*, içinde bulunduğumuz toplumsal yapının dinamikleri ile bireyin karşılıklı etkileşimi neticesinde oluşan ve süreç içinde kalıplaşarak tekrar edilip duran, günlük hayat pratiklerini anlatmak için kullanılan bir sözcüktür. “*Gündelik*” sözcüğü genel olarak tekrar edilip duran ve bir yönüyle de sıradan ve basit işleyen hayatı anımsatır. *Gündelik hayat* bu sebeple sosyal bilimlerde uzunca bir süre değer verilmemiş ve önemsenmemiştir. Bu bağlamda ancak son dönemde sosyal bilimlerin ilgisini çekmiş bir kavramdır (Çetin, 2017, s. 57-58). Bu noktada “*gündelik hayat*” son dönemlerde araştırma konusu olarak literatürde ağırlığını ve önemini hissettirmiştir. Lefebvre “*Modern Dünyada Gündelik Hayat*” çalışmasında “*gündelik hayat*” ile ilgili olarak şu soruyu sorar:

“Gündelik hayat bir ilk anlam küresi, üretici (yaratıcı) etkinliğin yeni yaratımları olanaklı kılacak bir biçimde hazır tutulduğu bir zemin midir?” Dahası, “Bu alan, bu zemin, ne felsefecilerin özneliği tarafından belirlenmiş (veya üstbelirlenmiş) bir şey olarak, ne de kategoriler halinde (giyecekler, yiyecekler, mobilyalar, vs.) sınıflanmış nesnelere nesnel (veya nesnel) betimlenmesi olarak özetlenebilir. Bunlardan daha öte ve daha başka bir şeydir o: Ne bir düşünüş yönüdür, ne de bir engelleyici ya da durdurucudur; aynı anda hem bir alan hem de bir ara istasyondur, bir aşamadır ve bir atlama tahtasıdır, anlardan (gereksinimler, iş, zevk; ürünler ve yapılar; edilgenlik ve yaratıcılık; araçlar ve amaçlar, vs.) oluşan bir andır, olanaklı olanı (olanaklar bütünü) gerçekleştirmek için kendisinden yola çıkmanın kaçınılmaz olduğu diyalektik bir etkileşimdir” şeklinde yazarak “gündelik hayatı” açıklar (Lefebvre, 2007, s. 24).

Gündelik hayat, sıradanlaşmış, rutinleşmiş, sabit ve aynı özellikler göstermektedir. Ancak kavram, buna rağmen “şaşırtıcı bir dinamizme ve içsel bir kavrayış ve sınırsız yaratıcılık anlarına sahiptir” (Gardiner, 2016, s. 20-21). Uyum içinde her gün tekrar eden olgular, eylemler, faaliyetler kısacası “gündelik hayat”, aynı zamanda özgün, kendine has yapısı ve sırrı çözümlenemeyen, farklılıkları içinde barındıran gizemli bir alanı temsil etmektedir. *Gündelik hayat*, bireylerin oluşturduğu toplumsal evrenin tüm karmaşıklığını içinde bulundurur. Dahası bu evreni çok boyutlu olarak tanımlayan bir etkileşimler sahasıdır (Esgin, 2020, s. 28-29). “Gündelik hayat” Schultz’ a göre, “başkaları ile etkileşim içinde paylaşılan bir özneler arası alandır” (Poloma, 2011, s. 251). Ve *gündelik hayat*; “önceden tekâmül etmiş bir dünya, bir üst gerçekliktir”. Dahası *gündelik hayat*; “sıradan üyelerince değiştirilemeyen bir eylem düzeni olarak var olur” (Gardiner, 2016, s. 19). Kısaca belirtmek gerekirse “düzen” gündelik hayattır, gündelik hayat ise düzen kavramıyla eşdeğerdir.

Gündelik Hayat Sosyolojisi öncülerinden Lefebvre, “gündelik hayatı” bilinebilir bir şey olarak tanımlamış ve “gündelik hayat nasıl tanımlanır?” sorusunu şu şekilde açıklamıştır: İlk olarak zamanın, mekânın, bedeninin, yaşamsal kendiliğindenliğin ve doğanın belirli bir biçimde sahiplenilmesiyle açıklanır. Gündelik hayatla beraber yaşantı da tekrardan değerlendirilir ve kuramsal düşünceye taşınır (Lefebvre, 2010c, s. 17). Üst seviyede özelleşmiş, bu yüzden kısımlara ayrılmış etkinlikler karşısında soyutlandığında “gündelik hayat” (bunların iç içe geçmesinin neticesinde) hem ürün, hem de tortu olarak betimlenir (Lefebvre, 2010c, s. 17-18). *Gündelik hayat*, dönüşümsel süreç ve süreler ile doğrusal süreç ve süreler

arasındaki, tekrarlananın çok ayrı iki kipliği arasındaki iç içe geçmelerin de bir neticesidir (Lefebvre, 2010c, s. 18). *Gündelik hayat*, kullanımın (kullanım değeri) değişimle (mübadele değeri) karşılaşması ve çatışması şeklinde de tanımlanabilir (Lefebvre, 2010c, s. 18). Gündelik hayatta, doğal olarak tanımlanan gereksinimler, onları yapaylığa dönüştürebilecek sosyal bir şekillenim geçirirler (Lefebvre, 2010c, s. 19). Lefebvre “*gündelik hayatı*” kavramak için bir metafor sunar ve “*gündelik hayatı*”; “*üzerinde yürüdüğümüz ama farkında olmadığımız, hayat veren bir güç kaynağı olarak verimli bir toprağa benzetir*”(Gardiner, 2016, s. 14). Yine Lefebvre’ye göre “*toplumsal hayat*”, “*küçümsenen ancak hayatı öneme sahip olan*” yerdür. *Gündelik hayat* ise; “*tüm toplumsal etkinliklerin sonunda elde kalan öz ve toplumsal bütünüün ürünüdür*” (Lefebvre, 2007, s. 41’den akt. Adak, 2020, s. 33). Toplumsal ilişkilerin görünür hale gelmesinde “gündelik hayat” kavramı “gündelik hayat sosyolojisi” önemli bir rol oynar.

Bilimin veya felsefenin netlik arayışı karşısında *gündelik hayatın* sistemli ve düzenli bir içeriğe sahip olmaması, çoğunlukla oluş ve hareketi belirtmesi, onun bilimsel analiz ve araştırmaya uygun görülmemesi ve literatürde yer bulmamasının sebepleri olarak görülebilir (Binay ve Tatlıcan, 2020, s. 179). Adler’e göre “*gündelik hayat sosyolojisinin*” oluşmasına neden olan bilimsel merak, geleneksel yapı merkezli sosyolojik kuramlara karşı ifade edilen eleştiriyile tutarlıdır. Geleneksel yapı merkezli kuramlarda kişinin edilgen bırakılması ve makro sosyolojinin nedensellik ilkesine dayanan sosyolojik incelemelerin “*gündelik hayatın*” bütün karışık yapısını ortaya çıkarabilmesindeki eksikliği gibi eleştiriler “*gündelik hayat sosyolojisinin*” gelişmesine esin kaynağı olmuştur. *Gündelik* olanın arkasında aslında görünür olan ancak sıradan ve rutin hale dönüşen günlük pratikler vardır. *Günlük hayatta* var olan her bir pratik “*gündelik hayat*” çalışmalarının teması haline gelebilir. Fakat toplumsal hayatın içerisinde sıradanlaşan bu faaliyetlerin ilk başlarda ayırt edilemeyecek olması “*gündelik hayat*” çalışmalarındaki en zorlayıcı bölümü olmaktadır (Kırış, 2019a, s. 5-6). “*Gündelik hayat*” kavramı ile ilgili Lefebvre:

“*Gündelik hayat nerededir? Çalışmada mı boş vakitte mi? Aile yaşamı ve kültürün dışında ‘yaşanan’ anlarda mı? İlk önce bu soruya cevap vermek gerekmektedir. Gündelik hayat bu üç öğeyi, bu üç veçheyi kapsamaktadır. Gündelik hayat, bunların birliği ve bütünlüğü olarak somut bireyi belirler*” (Lefebvre, 2010a, s. 37) şeklinde yazarak, “gündelik hayatın” sınırlarını çizer.

“Gündelik” olanı anlamak ve “gündeliklik” teorisini oluşturmak için Lefebvre, bazı ön koşulların olduğunu söyler. Bunları; “gündelik hayatın içinde bulunmak, orada yaşamış olmak; sonra da onu kabul etmek ve onun karşısında eleştirel bir mesafe bırakmak” şeklinde açıklar. Bu koşulların bulunmayışı anlamayı imkânsız hale getirir, yanlış anlamalara sebep olur. O andan itibaren, “gündelik olan üzerine söylem, sağırlara hitap eder; en kötü sağırlık da, duymak istemeyenlerin sağırlığıdır” (Lefebvre, 2007, s. 87). Dahası; “gündelik hayat arzusunun mekanı olduğu kadar arzu olmayanın da mekanıdır, ya da arzusun olmayan mekanıdır; arzu tatmin içinde ölüyor, ve kendi küllerinden yeniden doğar” (Lefebvre, 2007, s. 133). Gündelik hayat sürekli oluş, geçiş ve evrim halindeki bireysel ve toplumsal yaşantıya denk gelmektedir. Bu anlamda “gündelik hayat” yüzeyde herkesin gördüğü su sığının basit bir gözlemlerle fark edemeyeceği dip akıntısıdır (Şentürk, 2020, s. 239). Gündelik hayat zorunlu olarak alışılmış, içselleştirilmiş, dahası benimsenmiş ve sağ duyuşsal olana çağrışım yapar (Esgin, 2020, s. 29). Yapılan atıflardan anlaşılacağı üzere “gündelik hayat” artık kabullenilmiş, yerleşmiş ve kökleşmiştir.

Gündelik Hayat Sosyolojisi, her gün meydana gelen gelgitleri, rutinleri, genel yaşantının akışkanlığını ve *Herakleitoscü* anlamdaki akıntıyı odağına almaktadır (Şentürk, 2020, s. 236). *Gündelik hayat* sosyologları, etkileşimi ve iletişimi ele alırken iki açıdan hareket ederler. İlk olarak; aktör modelinden hareketle bireylerin *gündelik hayatlarındaki* tavırları ve davranışlarını ele alan içe bakış ya da bilinci inceleyen bakış biçimidir. İkinci olarak; ise aktör modelini tamamlayıcı sosyal yapıdır. *Gündelik hayat* sosyologları aktör ile birlikte, karşılıklı etkileşimle de özdeşleştirilen ve kökenini etkileşimden alan sosyal yapı ve sosyal düzen kavrayışı üzerinde dururlar (Esgin, 2020, s. 31-32). Yapılan atıftan anlaşılacağı üzere “gündelik hayat”, sosyolojik aktör olan bireyi toplumsal düzlemde detaylı inceleme imkânı sunar. Bireye dair her şeyi “gündelik hayatta” bulmak mümkündür. “Gündelik hayat” bireyin eylemleri ile ilişkiseldir. *Gündelik Hayat Sosyolojisi* öncülerinden Lefebvre, “*Modern Dünyada Gündelik Hayat*” çalışmasında “gündelik hayat” ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur:

“Gündelik hayat, terk edilmiş bir uzay-zaman değildir; bireysel özgürlüğe ve akla, bireyin işbirliğine bırakılmış bir alan da değildir. Artık, insanın sefaletinin ve büyüklüğünün ortaya çıktığı insanlık durumunun yaşandığı mekân da değildir. Artık toplumsal yaşamın akılcı olarak işletilen sömürgeleştirilmiş bir sektörü değildir; çünkü gündelik hayat artık bir

'sektör' değildir, akılcı işletme ise eskisinden daha ustalıkla biçimler keşfetmiştir. Gündelik hayat artık itinayla incelenen bir nesne olmuştur; örgütlenmenin alanı, iradi ve planlı bir öz- düzenlemenin uzay-zamanı haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik hayat, kapalı bir devre (üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir" (Lefebvre, 2007, s. 86).

Gündelik hayatta davranışlar sürekli tekrar edilerek, standart bir örüntü haline gelir. Düzenin yok olduğu toplumlarda kaos, karışıklıklar, kargaşa, uyumsuzluklar baş gösterir. Dahası öngörülemezlikler toplumlarda tedirginlikler yaratır. Göç olgusu, hem yerli halk hem de göçmenlerde var olan "gündelik" düzeni bozar, yıkar. Her iki grupta düzeni yeniden kurmak, yaratmak ve devamlılığını sağlamak için çabalar. Bu durum *"her kaos kendi düzenini doğurur"* sözünü doğrular. Geline ülkede kaos ortamından kurtulmak, hedef ülkede yaşam pratiklerini yeniden inşa etme çabası söz konusudur. Göçmen kadınlar, göç ettikleri yerde yeni düzene ayak uydurmaya çalışırken, kendi "gündelik" düzenlerini kurma çatışması yaşarlar. Göç eylemine karar veren bireyde düzenini kurma girişimi ve çabası vardır. Zaman zaman başarılı, başarısızlıklar ile mücadele eder. *"İnsanlar var olan toplumsal düzenin yalnızca faili değildir. Aynı zamanda bu düzeni yaratan ve dönüştüren temsilcilerdir"* (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 22). Yeni normal oluşturmak gelinen ülkede hiç de kolay değildir. Geline ülkede birey yabancısıdır. Yeni düzende kendisini bir konuma oturtmak istemektedir. Bireyler "gündelik" rutinlerine ve alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlıdırlar.

"Göç" ve "gündelik hayat" beraberinde "kadın" kimliği ile birleşince üçlü bir zorluk sürecine dahil olan kadın için oldukça güç bir durumdur. *Gündelik hayat sosyolojisinin* öncülerinden olan Lefebvre "gündelik hayatın" zorluğunun kadınların üzerinde olduğunu ifade eder. Kadınlar her durumda yükü sırtlamaya devam etmektedirler. Kadınların yaşanan durumu tersine çevirme ve bu doğrultuda gündelik hayattan çıkar sağlanması da mümkündür. Birçok kadının ise bu durumda tutsak olduğunu belirtir. Dahası;

"Kimileri için düşünmek, kaçmak demektir; artık görmemektir, çamura battığını unutmaktır, onları dibe çeken yapışkan kütleyi artık algılamamaktır. Kadınların ikameleri vardır; kadının kendisi bir ikamedir. Erkeklerden, insanlık durumundan, hayattan, tanrılardan ve Tanrı'dan şikâyetçilerdir. Ancak hep ıskalarlar. Kadınlar gündeliklik içinde hem öznedirler, hem de gündelik hayatın kurbanlarıdır, dolayısıyla nesnedirler, ikamedirler (güzellik, dişilik, moda, vs.); üstelik, ikamelerin çoğalmaları kadınların aleyhinedir. Kadın aynı zamanda hem alıcı hem de tüketicidir; hem metadır, hem de

metanın simgesidir (reklamlardaki çıplak beden ve gülümsemedir).Gündelik hayat içindeki durumlarının belirsizliği (ki bu da gündelikliğin ve modernliğin parçasıdır), anlamaya giden yolu onlara kapatır. Modernlik, gündelikliği onlar için, onlar sayesinde dikkat çekici bir biçimde gizler. Robotlaşmanın, kadınların 'kendiliğindenliğine' karşın, ya da 'kendiliğindenliği' yüzünden kadınlar nezdinde başarılı olmasının nedeni, kadınların önem verdikleri şeylerin (moda, ev içinin düzenlenmesi, çeşitli öğeleri bir araya getirerek bir kişilik ve ortam yaratma isteği) niteliğidir" şeklinde yazarak "kadın ve gündelik hayatı" açıklar (Lefebvre, 2007, s. 87-88).

Kadının "gündelik hayatını" ele alan çalışmalar, kadının yaşadığı topluma ayna tutar. Kadınların deneyimleri, yaşanan toplumsal ilişkiler hakkında bilgiler verir. Toplumsal ilişkiler ise toplumu meydana getiren önemli öğelerdendir. Bu bağlamda ilişkilerimiz nasıl şekillenmektedir? Birey toplumsal alanda kendisinin sınırlarını çizer. Aynı zamanda toplumda, onun sınırlarının inşa etmesinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim toplumlar, toplumsal ilişkilerden güç alarak ayakta kalır. Toplum içindeki sergilediğimiz davranışların nedenleri vardır. Toplumsal davranışlar açıklanmadan toplumbilimden söz edilemez. Eylemlerimiz ve "gündelik hayat" birbiri ile sürekli etkileşim halindedirler.

2. GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Gündelik Hayat Sosyolojisi 1920'li ve 1930'lu yıllarda mikro sosyolojiye yönelim ve düşüncüsel bir temel sağlayan iki felsefi gelenek içinde oluşmuştur (Adler, Adler ve Fontana, 2020, s. 118). Kuramın gelişimini sağlayan analiz örnekleri klasik geleneğe karşı bir hoşnutsuzluğun ürünü olarak "sosyal davranışçılık" ve "fenomenoloji" tarafından verilmiştir (Esgin, 2020, s. 20). "Fenomenoloji" ve "sosyal davranışçılık" ekolleri kendi aralarında tam bir anlaşma sağlayamadığı için izole biçimde kaldılar. Bu izolasyon 1950'li ve 1960'lı yıllarda son bulmaya başladı (Adler ve diğerleri, 2020, s. 118). 1960'lar ve 1970'lerde ise Schultz ve Goffman'ın çalışmalarının etkisi *Gündelik Hayat Sosyolojisinin* gelişimine önemli bir temel sağlamıştır (Esgin, 2020, s. 22). Schultz ve Husserl'in yapıtlarının 1960'lar ve 1970'lerde İngilizceye tercüme edilmesiyle birlikte "fenomenolojiye" yönelik ilgi artmıştır (Adler ve diğerleri, 2020, s. 119).

Goffman'ın, "Gündelik Hayatta Benliğin Sunumunda" (1959) yeni alt alanı olan "dramaturji" tanıtıldı. Blumer'ın etkileşimciliği (1969) Kaliforniya'da şekillenmeye başladı. *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, Kaliforniya'nın, heterojen

inançları ve çoğul alt kültürlerinden oluşan ortamı özgün, yenilikçi ve özgürlükçü bir atmosferi besleyen sekülerizmi, sayesinde gelişti ve biçimlendi. *Garfinkel*, “*Etnometodoloji İncelemeleri*” (1967) adlı yapıtıyla “gündelik hayat” perspektifinin kapsam alanını genişletti (Adler ve diğerleri, 2020, s. 118-119). *Garfinkel*’ e göre; “*gündelik hayat dünyası nasıl mümkündür?*” sorusu sosyolojik araştırmalarda eksik kalan noktayı oluşturmaktadır (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 224).

Garfinkel’ in *etnometodolojisi* “*gündelik hayatı*” doğrudan kendi araştırmasına konu edinen yaklaşımlardan biridir (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 232). *Garfinkel*, “*gündelik hayatın*” faaliyetlerini olduğu gibi, doğrudan kabul etmez. Dahası problem haline getirerek, “*gündelik hayatı*” sosyolojinin temel araştırma nesnesi haline getirmiştir (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 232). Ancak “*Gündelik Hayat Sosyolojisine*” asıl önemli çalışmalar, Fransa kanadından gelmiştir. “*Gündelik hayatı*” konu alan ilk klasik eserler, Fransız sosyolog *Henri Lefebvre*’ nin 1962 yayınlanan “*Gündelik Hayatın Eleştirisi*” (2010) ve onun İngilizce olarak 1971’de ilk defa yayınlanan “*Modern Dünyada Gündelik Hayat*” (2007) adlı çalışmalarını içerir (Esgin, 2020, s. 25).

Gündelik Hayatın Sosyolojisi, açısından *Lefebvre*’ nin asıl önemi ise; “*gündelik hayata*” ilgi uyandırması olmuştur. *Lefebvre* “*gündelik hayatta*” sıradanlaşmış, bu sebeple göz ardı edilen davranış kalıplarını incelemenin çok önemli olduğuna ilgi çekmiştir (Çetin, 2017, s. 64). 1970’lerden günümüz çalışmalarına kadar “*Gündelik Hayat Sosyolojisi*” alanında yapılan incelemelerin sayısı oldukça azdır. “*Gündelik hayatı*” çalışan toplum bilimciler ise ya bireyin eylemlerine ya da bireyin ilişkilerine eğilerek araştırmalarını sürdürmektedirler (Kırış, 2019b, s. 133). 1970’li yılların sonunda ve 1980’lerde ise yeni bir “*gündelik hayat*” sosyologları kuşağı oluşmuştur (Adler ve diğerleri, 2020, s. 120). *Gündelik Hayat Sosyolojisi* alanında bir diğer önemli eser ise *De Certeau*’ nun “*Gündelik Hayatın Keşfi*” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmasıyla *De Certeau*, “*gündelik hayatın*” üretim ve tüketim boyutu üzerinde durmuş ve tüketicilerin pasif oldukları varsayımlarını reddetmiştir. *De Certeau*, sıradan bireylerin yaratıcılığına ilişkin düşüncelerini ispatlarıyla birlikte ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Çetin, 2017, s. 64-65).

1984’te *Heller*, “*Gündelik Hayat*” (*Everday Life*) adlı yapıtının oluşmasını sağlayacak biçimde, “*gündelik hayatın*” problemleri ve toplumsal inşasıyla yakından

ilgilenmeye başladı (Gardiner, 2016, s. 176). *Heller*' e göre; toplumların sosyal ve ekonomik dönüşümlerini anlamak için, insanların “gündelik hayattaki” davranış kalıplarının nasıl oluştuğunu ve bu davranış kalıplarının zamanla nasıl dönüştüklerini aydınlatmadan mümkün değildir (Çetin, 2017, s. 65-66). *Heller*, “gündelik hayatın” yalıtılmış şekilde, daha genel sosyal ilişkiler ve kurumlardan soyutlanarak incelenemeyeceği noktasındadır. *Heller*, çağdaş toplumda “gündelik hayatın” daha genel bir sosyo-tarihsel bakış açısından görünmesi gerektiğine vurgu yapar (Gardiner, 2016, s. 179). *Heller*, kişinin “gündelik hayat” sahasında tekrardan üretime odaklanır ve “gündelik hayatın” bütün insanlığı ilgilendiren insani bir olgu olduğunu belirtir. “Gündelik hayat” dünyasının sahip olduğu biçim ve anlam tarihsel olarak farklılık gösterir. Ancak yine de “gündelik hayat” bütün toplumlarda bulunur (Gardiner, 2016, s. 183). Yapılan atıflardan anlaşılacağı üzere “gündelik hayat” insanlık tarihiyle yaşıt ve evrensel bir olgudur. Gündelik hayata yönelik farklı bakış açıları, farklı yaklaşımlar, farklı tanımlamalar olmasına karşın “gündelik hayat” her zaman varlığını hissettirmektedir.

3.GÜNDELİK HAYATA KAVRAMSAL VE KURAMSAL BAKIŞ

Gündelik hayat ile ilişkili kuramlar; “*fenomenoloji kuramı*”, “*dramaturji kuramı*”, “*etiketleme (damga) kuramı*”, “*etnometodoloji kuramı*”, “*sembolik (simgesel) etkileşimcilik kuramı*” ve “*post yapısalcılık-post modern sosyal teori kuramıdır*”. *Gündelik hayat* ile ilişkili kavramlar ise: *Pierre Bourdieu*' nun “alan” kavramı ve “gündelik hayat” ekseninde “*habitus*” ve “*sermaye*” kavramları da bu bağlamda açıklanacaktır.

3.1. Fenomenoloji Kuramı

Fenomenolojik sosyolojinin temsilcileri: *Herbert Mead*, *Edmund Husserl* ve *Alfred Schultz*' dur (Çetin, 2017, s. 86). *Fenomenoloji* kavramını ilk defa kullanan ve felsefi temellerini atan *Edmund Husserl*' dir. *Husserl*, “*fenomenolojiyi*”; “*insanın duyuları ile doğrudan kavrayabileceği şeylerle ilgili ortak tanımlamaktadır*”. Dahası tüm bilgimiz *Husserl*' e göre doğrudan duyulara dayanan durumlardan gelir. Bunun dışında olan ve meydana gelen tüm durumlar ise yorum bütünüdür (Şentürk, 2020, s. 241).

Fenomenoloji, insan bilincinin ve insanların sosyal dünya içinde diğerleriyle beraber yaşadıkları tecrübelerle öğrendikleri dünyayı, yorumlama biçimlerinin araştırılmasıdır. İnsanın “yaşantı dünyası”nın temellerine inmek” ve onun özünü ortaya çıkarmak *Husserl*’in temel amacıdır. “Gündelik” sosyal düzende *Schultz* üç temel unsur belirler. Bunlar: “Sağduyu bilgisi”, “tipleştirmeler” ve “karşılıklılık” tır. “Sağduyu bilgisi”; sosyal gurubumuz veya kendi toplumumuz içinde nasıl davranacağımız, nasıl tutum ve eylemler gerçekleştireceğimiz ve nasıl yorumlar yapacağımız konusundaki ortak bilgi stoklarıdır. “Tipleştirmeler”; “‘bilgi stokları’ içinde inşa edilen, nesnelere (ev, insan) ve deneyimleri (nefret, kâbus) ortak sınıflandırma biçimleri” dir. “Karşılıklılık” ise; “diğerlerinin dünyayı bizim gibi görmesini sağlayan ortak kabuller” dir (Slattery, 2018, s. 232-233). Bu nedenle, geleneksel sosyolojinin hayatın alışılmadık yahut olağandışı taraflarını araştırırken sorgulama gereği duymadığı normallik “fenomenolojinin” ilgi odağıdır (Slattery, 2018, s. 234). Yapılan atıflardan anlaşılacağı üzere, “gündelik hayatın” olağan akışı ve var olan düzen “fenomenolojinin” dikkatini çekmiştir. “Gündelik hayatın” doğallığı bu kuramda araştırma nesnesi haline gelmiştir.

Schultz ve *Husserl* gibi temsilcileriyle “fenomenoloji” kuramı, genel yaşantıyı meydana getiren “gündeliği” etraflıca değerlendirmiştir. Bu kuram “gündeliği” titizlikle ele alıp, detaylıca incelemiştir. Dahası “geçirgenlik, anlık ve süreklilik arz eden bir oluşumu anlamaya ve kavramaya çalışmaktadır” (Şentürk, 2020, s. 264). *Fenomenolojik* yaklaşıma göre; bireyin davranışını oluşturan en önemli etken, onun kendini ve çevreyi o andaki anlamlandırış şeklidir. Dahası, farklı bir ifadeyle bireyin o andaki “fenomenidir”. “Fenomenolojinin” inceleme nesnesi doğrudan nesnel gerçeklik değildir. İnsanın bu gerçeklik ile ilişkiye girerken kullandığı yöntemdir (Çelik, 2017, s. 197-198).

Schultz, bireyin yaşantısında belirleyici bir etken olan “bilgi stoklarından” söz eder. Birey, kendisinden öncekilerden devraldığı teorik ve pratik bilgi deposunun denetiminde “gündelik hayatını” yaşar (Şentürk, 2020, s. 265). *Schultz*, insanların “gündelik hayatın” temelini oluşturan ana kabulleri, “sağduyusal bilgileri” inşa etmekte kullandıkları “tipleştirmeleri” ortaya çıkarmaya ve anlamaya çalışır (Slattery, 2018, s. 234). Ortak bir kültürün üyelerinin paylaştığı karşılıklı bilgi biçimleri “sağduyu” kavramı ile ifade edilmektedir. Burada bahsedilen ortaklaşmış

ve kültür içinde etkinliklerin organize edilmesini sağlayan anlam kategorilerinin oluşturduğu zihinsel idrak alanıdır (Çelik, 2017, s. 205). Görünen, algılanabilen gerçekliğin özünü, birey ve bireyin bilinçlenme sürecinden açıklamaya çalışan “fenomenoloji”, “gündelik hayatı” bu perspektiften değerlendirmektedir (Şentürk, 2020, s. 236).

Fenomenoloji kuramı bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. *Fenomenolojik* düşünceler İngiltere ve Amerika da hemen onay görmemiştir. “Özler” ve “kendinde – varlık” gibi kavramları ve dili Anglosakson tarza bir ölçüde zıt düşer. Soyut teorilerden gerçek yaşama, genel kavramlardan sağduyu bilgisine geçiş etkileyicidir. Fakat bu tür bir incelemeden sonradan oldukça teknik bir boyuta dönüşebilir. Araştırma projeleri küçük grup etkinlikleri ve etkileşimiyle ilgili olma eğilimindedir. Büyük boy teorinin, genel gücünden ve toplumun bütünü analiz etme çabasından bu nedenle mahrumdurlar. *Fenomenolojik* yaklaşım, belirli bir sosyal durumu inceleyen toplum bilimcilerin, öznel değerlendirmelerinden farklı bir şey olmadığı ve dahası bilimsel olmadığı nedeniyle eleştirilmiştir. Bu tür çalışmaların sonuçları genellemeler yapacak temellerden yoksundur. İnsan davranışı ve toplum ile ilgili yasalar geliştirecek hiçbir temel sağlamazlar. *Fenomenolojik* araştırma biçiminde ayrıca bir tezat daha vardır: Gözlemci, araştırmada ilerlerken, sadece incelediği öznelerin duyguları ve kabulleri ile birlikte aynı zamanda kendisinininkileri de aydınlatabilmeli ve açıklayabilmelidir. Bu nedenden dolayı okuyucu, belirli bir olayla ilgili yorum katmanlarını tamamen anlayabilmelidir. Bu da nitekim ön kabullerden ayrı hiçbir objektif ve üstün nitelikte bir değerlendirme yapılamayacağı anlamına gelir. Her analiz yorumdan farklı bir şey değilse ve hiçbir yorum bir diğerine oranla üstün değilse, o halde neden sosyoloji yapılınsın? (Slattery, 2018, s. 237-238).

3.2. Dramaturji Kuramı

Erving Goffman, bireylerin kendilerini diğer bireylere sunuşunu toplumsal analizi için tiyatronun dilini ve tasvirini kullanır (Poloma, 2011, s. 227). *Goffman*, “gündelik hayatı” bir tiyatro sahnesine benzetmektedir. Bireyler arasındaki etkileşimi de bu sahnede oynanan bir tiyatro oyununa benzeterek yorumlamaktadır. Bu sahnenin oyuncularını olan bireyler, kendilerine ait imajları diğer bireylere sunarak, kimlik ve kişiliklerini oluştururlar. Bireyler bu şekilde diğer bireylerin, kendisiyle

etkileşim kurallarını da belirlemiş olurlar (Çetin, 2017, s. 67). O, tiyatro ve drama benzetmesini, bireylerin davranışlarını tasvir etmekte kullanır. Dahası bu sebeple tiyatro sahnesinin görüntü ve dilini kullanan bir “*dramaturg*” olarak tasnif edilir (Poloma, 2011, s. 212). *Goffman*’ ın anlayışında aktörün yalnız kaldığındaki davranışları ile birden fazla insan arasındayken gösterdiği davranışlar arasında bir zıtlık vardır (Orhan, 2020, s. 199). *Gündelik hayatı* izah ederken “tiyatro” metaforunu kullanan *Goffman* “tiyatro sahnesini” bireylerin aktarmak istedikleri, göstermek istedikleri davranışlarını eyleme dönüştürdüğü mekân olarak görmektedir.

Goffman, yeni bir alt alan olarak geliştirdiği “*dramaturjik*” bakış açısını “*Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu* (2009)” adlı yapıtıyla gündeme getirir ve “*gündelik hayatı*” inceleme nesnesi haline getirme konusunda imtiyazlı bir konum kazanır (Esgin, 2020, s. 22). “*Gündelik Yaşamda Benliğin Sunulması*” adlı çalışması insan davranışının çözümlenmesi için bir tema oluşturur. Toplumsal çevre tarafından oluşturulan metne göre, yaşam dramındaki aktörleri, bireyler oluşturmaktadır. Bireyler kısmen metni izlerler, kısmen de metne karşı hareket ederler. Kişiler onaylanan bir “*benlik*” imajı sunabilmek için sistemi kullanırlar (Poloma, 2011, s. 227). *Erving Goffman*’ ın “*gündelik hayat*” projesi, aktörlerin kendilerini yansıtmaya biçimlerinin kolay bir seçim olmadığı, bunun kaynaklarının çok daha derinlerde bulunduğu temeline dayanmaktadır (Orhan, 2020, s. 197).

Dramaturji “benliği”, toplumsal olayın belirlediği bir ürüne benzer şekilde, sahnedeki karakteri bireylerin faaliyetlerini detaylı olarak ortaya koyan, yazılmamış bir metnin bir ürünü olarak alır (Poloma, 2011, s. 217). *Goffman*, toplumsal rollerin benimsenmesiyle açıklanan *Gündelik Hayatın “pratik deneyimi”* yoluyla, bireylerin rolleri arasında müzakere yapmayı öğrendiklerini ifade etmektedir. Bireylerin “*sahne önü*” ve “*sahne arkası*” *benlikler* yaratarak rollerini idare etmeyi kavradıklarını ileri sürmüştür (Bennett, 2018, s. 14). *Erving Goffman*, genellikle insan etkileşiminin açıklanması ile uğraşan bir teorisyen olarak sınıflandırılır. Ancak eleştirileri, çalışmalarında insan davranışını ortaya koyan yapılaşmış durumların vurgusuna, sıklıkla yer verdiğini göstermektedir (Poloma, 2011, s. 212).

3.3.Etiketleme (Damga) Kuramı

Etiketleme (Damga) kuramının temsilcileri: *Erving Goffman* ve *Howard Saul Becker*’ dir (Çetin, 2017, s. 83). *Sembolik etkileşimciliğin* 1950’ler ve 1960’larda

popülerliği artarken, birçok farklı toplum bilimci bilhassa Chicago Üniversitesi'ndekiler “*etiketleme kuramı*” adı verilen bir yaklaşım geliştirmeye başladılar. Bu teori ile insanların genetik faktörlerinden ziyade, belirli bireylere karşı uyguladığımız “*sosyal etiketleri*” ve bu toplumsal etiketlemeden sonra bireyi sapkınlığa iten ve sapkınlığı artıran yaklaşım biçimlerimizi araştırma konusu yaptılar (Slattery, 2018, s. 215). Sapma, sapkınlık, suç gibi insanı “*etiketleyen*” ve “*damgalayan*” sözcükler, insan toplum etkileşimi noktasında farklı düşüncelere sahiptir. Bu noktada asıl sorgulama; kim, kimi neyi dayanak göstererek neye göre “*suçlu*” ve “*sapkın*” olarak nitelendirmektedir? Bununla birlikte bu tür damgalanmaya maruz bırakılanların kendilerini damgalayanlarla kurdukları ilişkiyi açığa çıkarmak ve tartışmak da önemlidir (Timurturkan, Demez, Kart, Ertan, Cankurtaran ve Aktin, 2017, s. 143).

“*Sapkınlık*”; toplumu bir arada tutan kuralları, yasaları ve değerleri tehdit eden, anormallikler yani anti sosyal davranışlar yahut “*suçluluk*”:

*Bütün bunlar yaratılıştan getirilen, var olan özelliklerin sonuçları mıdır?

*Bireyin içinde doğduğu yahut yetiştiği sosyal ortamın meydana getirdiği, oluşturduğu dahası ürettiği davranışlar mıdır?

*Bireyler “*sapkın*” olarak mı evrene gelirler?

*Bireyler hükümlü (suçlu) olarak mı dünyaya gelirler?

*Yoksa, bireylere bu şekilde yaklaşımlar sergileyen, davranan ve tepkiler gösteren “toplum” mu bireyleri anti sosyal, anormal kılar? (Slattery, 2018, s. 215). Yapılan bu atıftan da anlaşılacağı üzere; “suç, damgala(n)ma, anormal davranışlar yahut anormal olmayan davranışlar, etiketlenme” kavramları bir takım sorular ekseninde sorgulanmıştır. Bu kavramları oluşturan zeminlerin neler olduğu bağlamında tartışılmıştır. Davranışların doğruluğunun tespitinin kime göre ve neye göre doğru veyahut yanlış olduğu sorgulanmıştır. Bireylerin doğuştan getirilen özellikleri midir? Yoksa birey doğduğu toplumun faktörleri ile mi şekillenmektedir. Bu durumda suç ve suçlu kimdir? Bu bağlamda bilinemezliklerin yaşandığı ve öngörülemezliklerin olduğu aşikardır.

“Damgalanan” ve topluma dâhil edilmeyenleri kapsayan süreçleri *Becker* ve *Goffman* çalışmalarında tanımlamaya, anlamlandırmaya, açıklamaya çalışarak

toplumsal yapıda suça ve suçluya yüklenen anlamları sorgulamakla konuya başlarlar. Bu noktada “*etiketlenme*” ve “*damgalanmaya*” sebep olan bütün toplumsal olayları anlama yolunu seçerler. Suç, bu süreçlerden sadece bir tanesidir. “Gündelik hayatta” toplumsal etkileşim içinde yeniden üretilen bu kavramları, diğerleriyle birlikte ele almak gerekmektedir (Timurturkan ve diğerleri, 2017, s. 143).

Becker, 1963 yılında “*Dışardakiler*” adlı çalışmasında, sistematik bir “*etiketleme*” ve “*sapkınlık*” kuramı geliştirir. Kurama göre, bir davranış biçimi yalnızca diğerleri öyle tanımladığı için sapkın halini alır ve aslında “*sapkın*” davranış yoktur. “*Sapkınlık*” diğerlerinin onay vermedikleri aynı zamanda anti sosyal, normal dışı veya suçlu olarak etiketledikleri davranıştır. “*Sapkınlık*” bütünüyle kimin yaptığına, ne zaman, nasıl ve kimin önünde yapıldığına bağlıdır (Slattery, 2018, s. 215-216). *Becker*’ e göre, hangi davranışın “sapma” davranışı olarak görünmesine, toplumdaki egemen sınıflar karar vermektedir. “Sapkın” bireyin ise kendisine etiketin başarıyla uygulandığı birey olduğunu savunur. Aynı eylemi yapan iki kişiden biri etiketlenip “sapkın” olarak nitelendirilirken, bir diğeri ise “sapkın” kişi olarak nitelendirilmeyebilir. *Becker* sapkınlığın, ana akım sosyolojinin savunduğu gibi “doğuştan” getirilen bir durum olmadığını iddia eder. “Sapkın” davranışının ortaya çıkmasında sosyal faktörlerin etkili olduğunu belirtir (Çetin, 2017, s. 85-86).

Goffman (1963) “*damgalanmayı*” toplumsal kabul görme ve onay almak engeli üzerinden tanımlamıştır. Bireyin sahip olduğu özellikler ile toplumsal değerler arasında bir anlaşmazlık olduğu zaman, “*damga/damgalanma*” süreçleri de ortaya çıkmaktadır. Damgalanan bireyler açısından dezavantajlı bir konumu ve sorunlu, istenmeyen bir durumu ifade etmektedir (Timurturkan ve diğerleri, 2017, s. 140). *Goffman*, üç temel “*damga*” tipinden söz eder. Bunlardan birincisi bedene ve dış görünüme yansıyan; “*kötürümlük, cücelik ve sağırlık gibi fiziksel engeller*” dir. İkincisi; “*kişilik zayıflığı, yüz deformasyonları ya da hüküm giyme ve işsizlik gibi bir geçmiş*” e sahip olmaktır. Son olarak üçüncüsü ise; “*kişinin birlikte olduğu arkadaş çevresi, ait olduğu ırk veya dinsel gruplarla, etnik azınlıklarla ilişkili toplumsal damgalar*” dır (Slattery, 2018, s. 189). Bu damga türleri kısaca, bireylerin toplumlaşmasının önündeki engellerdir. Bireyler sözü edilen engellerden birine sahip

olduğu zaman damgalanmaktadır. Dahası süreç içerisinde damgalanan ve buna maruz kalan birey(ler) değersizleştirilir, itibar kaybı yaşarlar.

“Damgalar”, bireyin vücudu ya da kişiliğindeki içsel (doğal) zayıflıkların bir yansıması değildir. Dahası toplumdaki diğer bireylerin “tepkisi” ile meydana gelen sosyal bir “etikettir” (Slattery, 2018, s. 191). Toplumda ve bireyin çevresinde yaratılan ve normal görünüm olarak tanımlayabileceğimiz bir ortam mevcuttur. Ritüeller, ilişkiler ve bağ işaretlerinin bir araya gelmesiyle bu ortam oluşmuştur. Bu sistemde normal ritüeller süreklilik gösterirken, anormal durumlar fark edilir ve telafi edici davranışlar beklenir (Türkölmez, 2018, s. 62). *Goffman* (1963) bireyin, “damgalanmaya” kendi özelliklerinin neden olduğunu düşünerek; bu özelliklerini yok etme veya iyileştirmeye yönelik tepki verebildiğini belirtmektedir (Timurturkan ve diğerleri, 2017, s. 141). “*Damgalar*”, bu bağlamda kişilere “*atfedilen veya kazandığımız*”, genetik yahut sonrasında edinmiş olduğumuz bir şeye dayanabilir (Slattery, 2018, s. 189). *Goffman*’ın “*damga kuramı*”, toplumsal etiketlerin ve “*damgaların*” kaynağını, kimin “*damgalama*” pozisyonunda olduğunu ve neden bazı gruplar bir ayrıma maruz kalırken, başka grupların kalmadığını açıklayamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Slattery, 2018, s. 193).

3.4. Etnometodoloji Kuramı

Etnometodoloji kuramının temsilcileri: *Peter Berger* ve *Thomas Luckmann* ve *Harold Garfinkel*’ dir. *Etnometodoloji*, *fenomenolojik* düşüncelerin toplumsal araştırmalara *Harold Garfinkel* tarafından uygulanmasıyla oluşturulmuş bir kuramdır. Bireylerin, içinde buldukları sosyal dünyayı ve “gündelik hayatlarını” nasıl anlamlandırdıklarını açıklar. *Etnometodolojinin* temel amacı, bireylerin toplumsal dünyayı anlamlandırmak için kullandıkları metotları araştırarak, “gündelik hayatın” ilk etapta görünmeyen gizemli taraflarını ortaya çıkarmaktır (Çetin, 2017, s. 92). *Etnometodolojinin* araştırma objesi sokaktaki bireylerin “*gündelik*” faaliyetleri yani “*gündelik*” etkinlikleridir. *Garfinkel*’ e göre, sosyolojik araştırmanın temel nesnesi, insanların “*gündelik hayatı*” etraflarındaki süreçleri kategorileştirerek ve tipleştirerek, varsayılan ortak anlayışları betimleyerek kavrama şekilleridir (Slattery, 2018, s. 226). *Garfinkel*, “*etnometodoloji*” ile “*gündelik hayatın*” değindiği mikro kavşakların altında yatan alışkanlıkları ortaya çıkarmak çabasıdadır. Dahası çözümlmek için yeni yollar, farklı yöntemler ve araçlar geliştirir (Esgin, 2020, s.

22). Çünkü “*gündelik hayat*” sahası birey ve toplum ekseninde çok yönlü etkiler ve izler bırakmaktadır.

Etnometodolojik yaklaşım bireyler arasında bulunan fakat genellikle görülmeyip, doğrudan algılanmayan, toplumsal düzenle ilgili bir çalışmadır. Paylaşılan normlar, beklentiler bu yaklaşımın içinde yer alırlar. Bu algılanmayan beklenti ve normlar insanlar arasındaki günlük toplumsal etkileşimi düzenleyerek, bir uyum oluştururlar. Bu algılanmayan toplumsal düzen “*etnometodoloji*” olarak tanımlanır. Genellikle açık olarak görülen normlardan çok insanlar arasında gizli olarak var olan normlardan oluşur (Özkalp ve Kırel, 1992, s. 421-422). “*Etnometodoloji*” kavramı bireylerin etraflarındaki dünyayı kavramak için kullandıkları yöntemleri anlatır. “*Gündelik hayatın*”, bireylerin “*gündelik*” eylemlerini sürdürmekte kullandıkları rutinler ve kuralların, diğer bireylerle alışverişleri ve ilişkilerinde kullandıkları normlar ve değerlerin araştırılmasıdır (Slattery, 2018, s. 223).

Etnometodoloji, “*gündelik hayatın*” kapalı kurallarını, ölçülü doğasını ve olağan akışını ortaya çıkarmanın peşindedir (Swingewood, 2010, s. 295). *Etnometodoloji*, eylemin bireylerin özgürce kurdukları anlamalara indirgenmesidir (Swingewood, 2010, s. 296). *Garfinkel*’ e göre, bireyler “*gündelik hayatın*” arka plan özelliklerini “*eylemlerinin zemini*” kılarak faaliyetlerde bulunurken, aynı zamanda çeşitli “*gündelik*” yöntemleri kullanırlar. “*Gündelik hayat*” dünyası bunun sonucunda mümkün olmaktadır (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 233). Kendiliğinden var olan, kurulu bir düzende insanların düzene ayak uydurmaları ve düzeni elde etmenin yollarını aramaları bireylerin davranış ve eylemlerine yön vermektedir.

Etnometodoloji, “*insanların ne yaptıklarıyla ya da yaptıkları şeyleri neden yaptıklarıyla ilgili değildir; yalnızca insanların yaptıkları şeyi nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilidir*” (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 41). *Etnometodoloji*, davranışın soyut bir kuramından daha fazla bir şeydir. İnsanların toplumsal dünyalarında, günlük yaşamda karşılaştıkları tecrübeleri nasıl anlamlandırdıklarının, deneysel olarak incelenmesidir (Poloma, 2011, s. 249). *Etnometodoloji*, bireylerin olayı nasıl gördüklerini, tasvir ettiklerini ve ortak bir olay tanımını nasıl geliştirdiklerini açıklamaya çalışan bir sosyolojik yaklaşımdır (Çetin, 2017, s. 92). “*Gündelik*” gerçekliği *etnometodologlar*, araştırmalarının merkezine yerleştirirler.

Etnometodologlara göre, “gündelik hayatın” rutinleri ve sağduyusal anlayışlarının arkasında olan ortak görüşler, karşılıklı beklentiler ve paylaşılan anlamlar olmasaydı, incelenecek bir toplumsal düzeni olmazdı (Slattery, 2018, s. 224).

Etnometodoloji, bireylerin günlük hayattaki faaliyetlerinin araştırılmasını konu edinir. *Etnometodoloji* bu noktada özellikle sosyal etkileşimin olduğu gibi kabul gören tarafları ile ilgilenir. *Etnometodologlar*, bireylerin günlük hayatlarını nasıl, hangi yöntem yoluyla anlamlandırdıkları ve bireylerin kendi realitelerine düzen veya şekil verme yolu ile ilgilenirler (Poloma, 2011, s. 253). *Etnometodologlar*, çalışmalarının temeline toplumsal gerçeklikleri daha iyi anlamamızı sağlayan, “gündelik hayat” pratiklerini yerleştirirler. Bu noktada insanların davranışlarını gerçekleştirirken, durumlar karşısında göstermiş oldukları doğal, sağduyusal veya bilimsel tavrın hangi örnekler etrafında sistemleştirildiği problemi *etnometodolojinin* ilgi alanına girmektedir. *Etnometodoloji*, belirli bir toplumdaki üyelerin kendi varoluşlarını sürdürebilmek için toplumsal normlara anlaşma sağlamada, farklı insanlarla etkileşime girmede ya da kendi *gündelik* deneyimlerinin devamlılığını sağlamada kullandığı yöntemlerin incelemesini yapmaktır (Doğan ve Oral, 2020, s. 40). *Etnometodologlar*, *gündelik hayattaki* tecrübelerin özünü keşfetmekle uğraşırlar. *Gündelik* gerçekliği sadece sosyoloji için değil, tüm bilimler için bilginin temeli olarak bakarlar (Poloma, 2011, s. 263).

Garfinkel’ in, çalışmalarında “gündelik hayatı” temel olarak alması, sıklıkla “gündelik hayata” atıfta bulunmasını gerektiren teorik kurgusunun bir takım temel ilkeleri ve kabulleri vardır. Bunlardan biri “sağduyusal bilginin kabulü”, diğeri ise bununla ilişkili “faillik anlayışıdır” (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 216). *Gündelik hayatın* yapısını, sağduyu gerçekliğini doğru olarak yakalamak *etnometodologların* temel amacıdır (Poloma, 2011, s. 260). *Garfinkel*’ in sıradan bireyin “gündelik hayatını” devam ettirirken kullandığı “sağduyusal bilgiyi” ön plana çıkarması “gündelik hayat” dünyasına verdiği değeri göstermektedir (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 218). “Sağduyu” insanın “gündelik” kavrayışıdır. “Faillik” ise “refleksivite”, “bağlama gönderimlilik” ve “açıklanabilirlik” bağlamında bireyin *gündelik hayattaki* etkinliğidir (Binici ve Tatlıcan, 2020, s. 223).

Garfinkel, her gün gördüğümüz ve yaşadığımız olguların belirli temel kalıplarını belirleme biçimimizi, dokümanter metot ile anlatır. Bu genel kalıpları

yaşadığımız özel durumları anlamakta kullanırız. Sosyal hayat bu nedenle “refleksiftir”. Her özel parça daha genel bir düşüncenin bir yansıması veya ispatı, her yansıma veya ispatı da genel düşüncenin bir parçası olarak görülür. Genel gerçeklik anlayışımız, bizi, kişisel ispatları önceden belirlenmiş şekilde özel deliller seçmeye ve yorumlamaya iter. *Garfinkel*, hiçbir kavram veya hareketin ilgili konuşma veya olayın bulunduğu bağlam dışında bir anlama sahip olmadığını öne sürer. Bu “bağlama gönderimlilik”, bazen bir hareket, davranış veya deyim yanlış anlaşıldığında düzeltilmek zorundadır (Slattery, 2018, s. 224-225). Genel olarak *Hewitt ve Shulman* “*Benlik ve Toplum*” adlı çalışmalarında “*etnometodoloji*” kuramını “*fenomenoloji*” kuramı ile ilişkilendirerek şu şekilde:

“*Etnometodoloji*’, *fenomenolojinin bir çeşididir. Fenomenologlar gibi, etnometodologlar da aktörlerin bakış açıları ve onların dünyayı nasıl gördükleri ve nasıl eylemde bulduklarıyla ilgilenirler. Etnometodolojistler öncelikli olarak insanların anlamı üretme metotlarıyla ilgilenirler. Etnometodolojistler anlamın insanların deneyimlerine ve diğerleriyle etkileşimlerinde kendilerini gösterdiğini öne sürerler*” (*Hewitt ve Shulman, 2019, s. 40*) açıklamışlardır.

Etnometodoloji kuramı sıkıcı, bıktırıcı, hiçbir yere götürmeyen sadece tasvirler yapan olarak değerlendirilmiştir. Dahası hiçbir büyük teori ortaya çıkaramadığı gerekçesiyle de eleştirilere uğramıştır. İnsanların niçin belirli bir şekilde davrandıkları veya yorumlar yaptıkları noktasında bir amaç veya neden yükleyememiştir. İnsanların davranışları üzerinde toplumun yapısına veya güç ve toplumsal farklılıkların etkisine yer vermemiştir. Savaş ve işsizlik gibi dış etkenleri açıklamadan, yaşamı sadece kişisel “gündelik” varoluşlardan ibaret görmüştür (Slattery, 2018, s. 227). Bu nedenlerden ötürü “*etnometodoloji*” kuramı eleştirilmiştir.

3.5. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı (Simgesel Etkileşimcilik)

Sembolik etkileşim kuramı, adından da anlaşılacağı üzere “etkileşime” yani “eyleme”; aktör olarak bireye odaklanan, “*gündelik hayat*” araştırmasıdır. “sembol” ve “anlamı” merkezine yerleştirerek, bireyler arası etkileşim(e)lere odaklanır. Sembollerini kullanan birey(ler) bu doğrultuda eylemlerine anlamlar yüklerler. Ve “gündelik hayat” sınırsız etkileşimlerden oluşmaktadır. Bu çalışmada; Suriyeli göçmen kadınların göç süreci ile birlikte “gündelik hayatta” karşılaştıkları

durumların, anlamların mikro düzeyde etkileşimler bağlamında yansımalarına değinilmiş ve araştırılmıştır.

Sembolik etkileşimciliğin temsilcileri: *Erving Goffman, Herbert Blumer*’ dir. *George Herbert Mead, John Dewey, William İsaac Thomas, Robert Ezra Park, William James, Charles Horton Cooley* ise *sembolik etkileşimciliğin* gelişimine katkıda bulunmuşlardır (Çetin, 2017, s. 70-71). *Sembolik etkileşim*, psikolojik bir gelenekten meydana gelen bir Amerikan sosyolojisi ekolüdür (Poloma, 2011, s. 231). İlk defa *Blumer* tarafından “*sembolik etkileşimcilik*” ifadesi, “*birey grup yaşamı ve birey davranışını araştırmak için ayırt edici bir yaklaşımı*” karşılamak amacıyla kullanılmıştır (Binay ve Tatlıcan, 2020, s. 172). 20. yüzyılın başlarında *George Herbert Mead*’ in öğretilerinden hareketle “*sembolik etkileşimcilik*” öğretisi oluşturulmuştur. “*Sembolik etkileşimcilik*” kuramı üzerinden, mikro ölçekli kuramlar gelişme göstermeye başlamıştır. Bu şekilde bireyler arasındaki sosyal ilişki ve davranış şekilleri, “semboller” aracılığıyla sosyal etkileşim sağlanmaktadır. Kişiler arası etkileşim sonucu oluşan davranışsal değişimler bizlere kişisel ilişkiler sonucu oluşan “benlik” sunumu ile ilgili ipucu verebilmektedir (Doğan ve Oral, 2020, s. 41). “*Sembolik etkileşimci*” yaklaşım, eylemi sosyal bir uyarana direk bir tepki olarak almaz. Sosyolojik aktörün objektif uyarani subjektif tanımlaması veya yorumlamasını ele alma zorunluluğunu belirtir (Poloma, 2011, s. 232). “*Sembolik etkileşimcilik*” şu temel prensiplere ve genel ilkelere sahiptir:

“*Sosyal psikolojinin görevi, bir eylem teorisi geliştirmektir. Davranış anlamın yaratılmasına ve onun sürekliliğine bağlıdır. Davranış özgönderimseldir (self-referential). İnsanlar bir başkasıyla etkileşimde bulunarak davranışı şekillendirebilir. Kültür davranışı şekillendirir ve kısıtlar ancak aynı zamanda davranışı üretir*” (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 57-61).

Bireyin davranışına yön veren, şekillendiren en önemli unsur kültürdür. Birey kültürün yansıması, vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu noktada kültürel norm ve değerleri içselleştirip bu bağlamda davranmaya çalışır. Birey, kültürel mirasını yeni nesle aktarır ve sürdürür. Kültür, kabullenilen ve kabullenilmeyen olguları sistemsel hale getirip, sonraki nesle geçişini kolaylaştırır. Dahası kültür, bireyi ve toplumu doğrudan veyahut dolaylı olarak dizayn eder, yönetir, kontrol eder, sınırlandırır, sınır çizer, devamlılığı sağlar. Bu durumda bireyin davranışını yönlendiren “*kültür*” ve “*sembolik etkileşim*” arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Her ikisi de birbirine sıkı

sıkıya bağlıdır. Bireyi incelerken “kültür” ve “davranış” ilişkisi değinilmesi gereken elzem bir konudur.

Bireyin davranışları içinde yaşadığı sosyal çevreden etkilenir. Bireylerin davranış biçimleri ise içerisinde yer aldığı farklı kültürel yapılarla birbirinden farklılaşır. Aynı zamanda toplumsal boyutta değişkenlik gösterir ve toplumsal davranışlar ile diğerlerinden ayırıştırır. Nitekim “kültür” ve “sosyal çevre” bireyin kişiliğini etkiler. Dahası davranışlarının oluşması sürecinde aktif bir role sahiptir. Birey, sahip olduğu kültür toplumun özelliklerine göre normlarından etkilenir. Bunu davranışlarına yansıtır. Uyması gereken, ondan beklenen, istenilen doğrultuda da davranışlar sergiler. Böylece toplumsal bağlamda kabul alan birey, toplumsal olarak varlığını devam ettirmiş olur. Çünkü birey, toplumun öznesi ve toplumun parçası kısacası toplumun dinamiğidir. Sosyal bir varlık olan birey, dolayısıyla toplumun davranış kalıplarını benimseyip bu doğrultuda hareket eder. Davranışlarının toplumsal boyutta kabulü veyahut reddi uyma, boyun eğme, itaat etme, sapma gibi kavramlar ile tanımlanır. Birey bu bağlamda yaşadığı toplumun değerlerine, kültürüne göre toplum tarafından yaptığı her davranış ve eylemi ile ya kabul edilir ya da etiketlenip, dahası dışlanma gibi olumsuz yaptırımlar ile karşı karşıya kalır. Toplumun beklenti ve rolleri bireyi sosyal davranışlar sergilemesine iter.

Sembolik etkileşimciler sadece bilişsel süreçlerle değil, eylemler ve duygularla da ilgilenmektedirler. Dahası *sembolik etkileşimcilerin* çalışmaları bireylerin gerçekte ne yaptığı aynı zamanda bu eylemlerine duygularının nasıl dahil olduğu üzerinden gerçekleşmektedir. *Sembolik etkileşimciler* genellikle ortak olarak düşünce, duygu ve eylemleri gündelik hayattaki gerçek hadiseler üzerinden ele almaktadır (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 48-49). *Sembolik etkileşim*, pozitivist paradigmayla ve makro düzeyde oluşturulan sosyoloji kuramlarının bireyi ihmal ettiği ve toplumları yeterince açıklayamadığı gerekçesiyle oluşmuş bir hümanistlik sosyoloji yaklaşımıdır. *Sembolik etkileşim*, kişinin toplum olarak tanımladığımız bu yapının nasıl bir üyesi haline geldiği problemiyle uğraşmaktadır. Toplumsal gerçeklik “*sembolik etkileşimci*” yaklaşımda sabit bir yapıdan ziyade süreçsel görüşü ifade eder. Hem bireysel hem de toplumsal düzen, *sembolik etkileşime* göre tamamlanmış olgular değil olma süreçleridir (Çetin, 2017, s. 71). *Sembolik etkileşimciliğin*, odak noktası sosyal grupların ürünü üzerine olmaktan ziyade

yorumlayıcı etkileşim sürecidir (Poloma, 2011, s. 242). *Sembolik etkileşim*, ilk önceleri bireyleri organizma olarak ele almıştır. Sonraki dönemlerde ise insanın “*gündelik hayatı*” üzerinden yorumlamalar yapmıştır. Dahası, insanın duygusal sosyalizasyonunu araştırma konusu yapmıştır (Özalp ve Akkuş, 2017, s. 159).

Sembolik etkileşimci yaklaşım, bireyler ve nesnelere oluşturulan ilişkinin bireylerin onlara yüklediği anlamlar üzerinden gerçekleştiğini belirtir. Anlamın evrensel olmadığını, kişilerin gündelik ilişkiler kapsamında sembollerini yorumladığını belirtir. Bu yorumlama süreci aktif bir şekilde gerçekleşir. Bireyler, gündelik ilişkiler içerisinde karşılaşmış olduğu öteki kişilerin vermiş oldukları mesajları yorumlayarak sosyal etkileşime girmektedirler (Gökulu, 2019, s. 180). *Mead’ in* yaklaşımı, kişinin hareketlerinde edilgin bir varlık olarak toplumsal kuralları yerine getiren biçiminde imgelendiği sosyolojizm eğilimlerine ve kişinin faaliyetlerinde karar alıcı bir varlık olduğunu inkâr etmeye eğilimli davranışçı psikolojiye karşıda bir tepkidir. Ancak benliği kendinden verili bir gerçeklik olarak kabul etmektedir. Sosyal iletişimi ve bireyler arası etkileşimi bu kendilikler sayesinde tanımlamanın bir hata olacağını göstermeyi amaçlar. Zihin, benlik, düşünme ve eylemenin, öznelerarası bir bütün ve ilişkiyel olduğunu anlatmaktır (Öztürk, 2018, s. 260-262).

Sembolik etkileşimciliğin amacında bir “*gündelik hayat sosyolojisi*” yapmak yoktur. Ancak makro sosyolojiye eleştirisi, faillik ve toplumsal etkileşimin önemine vurgusu, “*gündelik hayat sosyolojisinin*” imkânı noktasında önemli hususlardır. Bunlarda “*gündelik hayatın*” özellikle sosyolojik incelemenin gündemine girmesini sağlamıştır (Binay ve Tatlıcan, 2020, s. 184). *Blumer*, “*sembolik etkileşim*” ile sosyolojinin toplumsal alanla bağlantısına farklı bir boyut kazandırmıştır. Sosyoloji artık “*gündelik hayatın*” içine daha fazla dahil olmakta ve incelemektedir. Bunlar, gündelik pratikler ve faaliyetler üzerinden rol alma ve “*benlik*” sunumları olarak *sembolik etkileşimciliğin* çıkış noktasını meydana getirmektedir (Doğan ve Oral, 2020, s. 42). *Blumer’ in* “*sembolik etkileşimciliği*” sabit belirlenmiş birey yerine, yaratıcı bireyi varsayar (Poloma, 2011, s. 243). *Blumer*, sosyal etkileşimin niteliklerini bireylere ve bazı şeylere verilen anlamlarla oluştuğunu gözlemlemiştir. İnsanların sosyal ortamda varlıklara yükledikleri anlamlar kendiliğinden oluşmazlar. Genellikle insanların günlük yaşamlarında diğer bireylerle kurdukları etkileşim ve bazı şeylere yüklemiş oldukları değerlerle anlamlar oluşur. Bu sebeple toplumsal

etkileşimi bireyler birbirleriyle iletişimde bulunarak başarırlar. İnsanların diğer varlıklara yükledikleri anlamlar ister farklılaşsın, isterse aynı kalsın bireylerin davranışlarını etkiler (Özkalp ve Kırel, 1992, s. 419-420).

Blumer' e göre, “*sembolik etkileşimci*” yaklaşımın niteliği, insanların birbirlerinin eylemlerine sadece uyaran-tepki şeklinde bir tepki göstermesi değildir. Diğerlerinin eylemlerini tanımlamaları ya da yorumlamaları şeklindedir. Bireyin tepkisi, diğerinin eylemine direk bir cevap değil, o eyleme yüklediği anlama yönelik bir cevaptır (Poloma, 2011, s. 238). Birey sosyal bir varlıktır. İçinde bulunduğu toplumda sosyal ilişkiler ve sosyal etkileşimler yaratır. Bu bağlamda sosyal ilişkiler, etkileşimler beraberinde “*sembolik etkileşimciliği*” getirmektedir. Bireyin eylemine ve aynı zamanda “birey-toplum” arasındaki ilişkiyi kavramaya çalışmaktadır. Nitekim semboller geçmişte var olan, varlığı devam eden, varlığı devam edecek bir süreçtir. “*Sembolik etkileşim*”, bireyin davranışlarına odaklanmaktadır. Dahası birey ve toplum arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaktadır. “*Gündelik hayat*” ve toplumsal hayat içindeki eylemleri, bireylerin eylem ve davranışları üzerinden araştırmalar, analizler, çözümlenmeler ve irdelenmeler yaparlar. Bu araştırmada; toplumsal düzeni, toplumsal değişimi ve yaşanan durumlar “*sembolik etkileşim*” kuramı üzerinden incelenecektir. Bu teori ile insanların hareketleri, davranışları, eylemleri bireysel olarak analiz edilir.

Sembolik etkileşim kuramı toplum, grup ve bireylerin gelişiminde sembolik iletişimin önemine vurgu yapar (Özkalp ve Kırel, 1992, s. 419). “*Sembolik etkileşimcilik*” toplumun mikro boyutlarına, gündelik yaşantılarımıza ve içinde yaşadığımız “*gündelik dünyaya*” odaklanır. Bireylerin ‘*sembolik iletişim*’ sayesinde gündelik yaşantılarında nasıl etkileşime girdiklerini, düzen ve anlamı nasıl yarattıklarını araştırma konusu yapar. “*Sembolik etkileşim*” klasik toplumbilimcilerin kullandıkları bilimsel yaklaşımı reddederler. Toplumu içerden analiz edip, belirli bir olay ya da yaşam şekliyle ilgili, bireyleri yönlendiren temel etkenleri bulmaya çalışır (Slattery, 2018, s. 333-334). Toplumu mikro boyutta ele alan “*sembolik etkileşim*” yaklaşımı teorisi, bireyi günlük hayattaki gerçekleştirdiği etkileşimlerin bir neticesi olarak ele alır, görür, değerlendirir. Birey odak noktasıdır. Toplumu küçük ölçekte ele alır. *Sembollerin*, bireye özgü olduğunu vurgulayan bu teori küçük parçadan büyük parçaya ulaşır.

Sembollerini kullanarak insanlar, tepkilerini çevresine göre organize edebilme becerisine sahip olmaktadır. İnsan davranışının niçin ve nasıl böyle olduğunu anlayabilmek için, sembollere odaklanmak gerekmektedir. Bireylerin çevresiyle kurduğu ilişki açısından, sembollerin sonuçları oldukça önemlidir. “*Sembol*” kullanmanın bireyler açısından etkisini üç unsurun öneminden bahsedebiliriz: Bunlardan birincisi, “*semboller insan türünün yaşadığı çevrenin doğasını dönüştürür*”. İkincisi, “*semboller davranışsal eğilimlere ya da tutumlara, bir bireyin bir başkasında yeniden üretebilmesine imkân tanır*”. Üçüncüsü ise, “*semboller bireyin tepki verdiği çevrenin bir parçası olmasını sağlar*” (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 69).

Sembolik etkileşimci yaklaşım toplumu küçük ölçekte ele alır ve mikro düzeyde bir bakış sunar. Kısacası, bireyin eylem eğilimleri davranış kalıpları toplum yapısı içindeki “etkileşimlere” göre şekil alır. Bu sebeple bireyin davranış(lar)ını sosyolojik bağlamda anlamak için “*sembolik etkileşim*” kuramına değinilerek, Suriyeli göçmen kadınların toplumsal etkileşimler ve etkileşimlerin bir ürünü olan; “eylem eğilimleri ve davranış kalıpları” irdelenmiştir. Çünkü toplumsal yapıyı sosyolojik düzlemde anlamak ve açıklamak için; bireyin sık tekrar eden davranışlarına, davranış kalıplarına, davranış örüntülerine odaklanmak gerekmektedir.

Sembolik etkileşimciliğe yönelik bir takım eleştiriler yapılmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Bireyler arası etkileşimi bağlama, toplumsal veya tarihsel bağlama yerleştirememektedir. Bazen bir uğraklar (*episodes*), karşılaşmalar ve durumlar araştırmasından fazla bir şey olarak görünmemiştir. Büyük oranda kişisel tercihler ve özgürlüklerin altını çizerek bireyin davranışları üzerinde engellemeleri aydınlatamamıştır. Anlamı belirli bir olayda kendiliğinden, etkileşim esnasında oluşan bir şey olarak gösterdiği için, etkileşimin konumlandığı temel toplumsal bağlamı dikkate almadığından anlamın kaynaklarını da ortaya koyamamıştır (Slattery, 2018, s. 338).

3.5.1.Sembolik Etkileşimciliğin Temel Kavramları

“*Benlik*”, “*bireysel (ferdi) benlik*”, “*sosyal benlik*”, “*ayna benlik*”, “*rol oynama (başkasının rolünü oynama)*”, “*durum tanımı*”, “*genelleştirilmiş öteki*” *sembolik etkileşimciliğin* temel kavramlarıdır (Çetin, 2017, s. 71).

3.5.1.1.Benlik

Hewitt ve Shulman, “Benlik ve Toplum Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji” adlı çalışmalarında; “insanın edimlerini kontrol etmesi ve davranışlarını bir diğeriyle koordineli şekilde yürütebilmesi ve karmaşık sosyal eylem ve sosyal nesnelere üretebilmesi insana özgü bir fenomenle ilişkilidir: benliğe sahip olmak” şeklinde yazarlar (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 85). “Kişilik”, toplumun birey ile ilgili algısını ifade eder. “Benlik” ise, bireyin zihnindeki kendisidir. Toplumun zihnindeki “ben” kişiliktir. “Benlik” ise benim zihnimdeki “ben” in adıdır (Arslantürk ve Amman, 2013, s. 496). “Benlik”, fizyolojik organizmanın sahip olduğundan farklı bir ayrıcalığa sahiptir. Benlik, gelişim gösteren bir şeydir, doğuştan var olan bir şey değildir. Toplumsal deneyim sürecine bir bütün olarak katılan bireyin, sürece katılan öteki bireylerle ilişkilerinin sonucunda “benlik” oluşur (Mead, 2021, s. 165). Mead’ ın yorumuna göre benlik (self) daha yaygın olan yapının tarafsız gerçekliğinin bir içselleşmesini ya da subjektif bir yorumunu temsil eder. “Benlik”, bireyin genelleştirilmiş ötekiler ile veya daha geniş topluluğun sosyal alışkanlıklarının içselleştirilmesidir (Poloma, 2011, s. 233). Farklı sosyal tepkilere karşılık gelen farklı “benlikler” bulunmaktadır. Toplumsal sürecin kendisi benliğin ortaya çıkmasından sorumlu olan şeydir. Benlik, toplumsal tecrübeden bağımsız olarak bulunmaz (Mead, 2021, s. 171). Benlik, diğerleriyle ve toplulukla karşılıklı bağlantılar çerçevesinde bireyseldir. “Benlik” hem özne hem nesnedir. Mead’ ın “ben” kavramı hem biyolojik hem de toplumsal anlamlar taşır. Organik dürtüler ve toplumsal tecrübenin bir sentezidir. Bu nedenle “ben”, “beni/ bana” dan kolayca ayrılamaz (Swingewood, 2010, s. 287). Toplumsal yaşantılar, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda kişide “benlik” oluşur. “Benlik”, bireyin varlığının bilincinde olması, yani kendisi hakkındaki algılamalarıdır.

3.5.1.2.Bireysel (Ferdî) Benlik Ve Sosyal Benlik

“Benlik” bir bütün olarak genellikle içinde bulunduğumuz topluluk ve içinde bulunduğumuz olaya göre oluşturulur. Toplum kişilere göre farklılaşır, ait olduğumuz toplum içerisinde birleşik bir “benlik” bulunur ancak bu “benlik” bölünebilir. Bir kimse için bazı eylemler imkânsız hale gelebilir ve bu eylemleri, gerçekleştirilebilmek için bireyin benliğini bölüp bir başka “benlik” geliştirebilirler. “Sosyal ben” ve “ferdî ben” olarak iki farklı benlik böylece ortaya çıkar (Mead,

2021, s. 171). *Mead* e göre “benlik”, hem “bireysel ben” hem de “sosyal ben” den meydana gelir. “*Ferdi ben*”, eylemiyle toplumsal yapıda değişim yaratır ve eylem ile dürtünün kaynağıdır. *Mead Dewey*’ in düşüncelerine atıfta bulunarak bireyin toplumun kalesi olmadığını ve toplumun bireyi oluşturduğu oranda bireyinde toplumu oluşturduğunu iddia eder (Mead, 2021, s. 30). Bireyin toplumda statüsünün, belirli bir işlevi ve ayrıcalığının olması bunların tamamı “*ferdi bene*” göre açıklanır. “*Ferdi ben*” bir “*sosyal ben*” değildir ve “*sosyal ben*” olmaz. “*Ferdi ben*” bireyin odak noktasında değildir. “*Ferdi ben*” ötekilerinin tutumlarının alınmasıyla meydana gelen benliğe reaksiyon gösterir. Bu reaksiyonları alarak “*sosyal beni*” oluştururuz. “*Sosyal bene*” de “*ferdi ben*” olarak tepkide bulunuruz (Mead, 2021, s. 196).

“*Ferdi ben*” ötekilerinin tavrına karşı olarak organizmanın tepkisidir. “*Sosyal ben*” ise kişinin kendisinin de üstlendiği ötekilerine karşı tavrıdır. Ötekilerinin tavırları yapılandırılmış “*sosyal beni*” oluşturur, kişi daha sonra buna bir “*ferdi ben*” olarak tepki verir. “*Ferdi ben*” kişinin o anki davranışı içerisindeki sosyal olaya karşılık olarak gerçekleştirdiği eylemdir. Kişi kendi içinde, ötekilerine bağlı olarak belirli bir tepkiyi oluşturacak bütün tavrılara sahiptir. Bu durum “*sosyal beni*”, kişinin tepkisi ise “*ferdi beni*” meydana getirir (Mead, 2021, s. 197). “*Kişinin bir uyarana karşı kendi ilk tepkisinin farkına varması benliğin Beni (Me) safhasının başlangıcına işaret eder*” (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 88). Davranış süresince birey belirli durumlara “*Ben*” (*I*) olarak tepki gösterirken, sonrasında verdiği bu tepki “*Beni*” nin (*Me*) parçası olacaktır. Dahası davranış süresince “*Ben*” (*I*) ve “*Beni*” (*Me*) birbirleriyle yer değiştireceklerdir (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 89).

Toplum içinde kendi varlığını sürdürebilen ve diğerlerini tanıdığı ölçüde “*sosyal ben*” toplum içinde tanınan bir “*benliktir*” (Mead, 2021, s. 214). Toplumsal duruma yönelik kalıplaşmış tavırları kapsayan yeni bir tepki “*sosyal benin*” zıttı olan “*ferdi beni*” meydana getirir. Geleneksel alışkanlıklara bağlı birey “*sosyal ben*” dir. Toplumun bir üyesi olabilmesi için bireyin, herkesin sahip olduğu alışkanlıklara, tepkilere sahip olması gerekmektedir (Mead, 2021, s. 215). “*‘Ben’ ve ‘Beni’ nin, itki ve yansımanın bu sürekli birbiriyle yer değiştiren yapısı insanların davranışlarını kontrol etme biçimidir*” (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 89).

3.5.1.3. Ayna Benlik

Cooley, bireyin kendini nasıl gördüğünü ve biçimlendirdiğini, açıklamak için “*ayna benlik*” tanımını kullanmıştır. *Cooley* bu süreci üç aşamada açıklar. Öncelikle, diğerleri tarafından nasıl görüldüğümüzü düşünürüz. İkinci olarak; bizi gözleyenlerin bizim ile ilgili neler düşündüğünü kavramaya çalışırız. Son olarak da; diğerlerinin gözlemleri ve değerlendirmeleriyle ilgili olarak kendimiz ile ilgili olarak duyular geliştiririz (Çetin, 2017, s. 75). Kişi, kendisine sunulan davranış kalıpları içinde harekette bulunur ve diğerleri onun davranışlarına tepki gösterirler. Kişi, diğerlerinin tepkilerini sonraki davranışlarında kendisine kılavuz edinir. Diğer bireyler ile böylece memnun olma veya olmama durumu oluşur. Birey, kendisine genellikle “*ayna benlik*” olarak seçtiği diğer bireylerin konumundan ya da öteki bireylerin perspektifinden bakar ve bu doğrultuda öz benliğini oluşturur. Öz benliğin oluşması, bu sebeple diğer bireyler ile ilişkiler sayesinde oluşur (Çoştı, 2009, s. 128).

Cooley' e göre “*benlik*” diğer kişilerle bir bütün olarak toplumla bir etkileşim sürecinde oluşur. Bir kişinin sosyal varlığı ancak diğer kişinin benliğindeki imgelemede var olduğu iddiası yani “*ayna benlik*” bizi, kişi ve kişinin imgeleme dünyasının toplumsal etkisine yaklaştırmaktadır. Bireyin zihninde hala öteki kişiyi nitelendirirken aslında sosyal olana dair nelerin olup bittiği noktasına yaklaşmamıştır (Çelik, 2017, s. 207). “*Ayna benlik*”, günlük bağlantılarımızda çevremizden gelen bizimle ilgili mesajların yansımaları anlatan bir kavramdır (Arslantürk ve Amman, 2013, s. 496).

3.5.1.4. Rol Oynama ve Durum Tanımı

Birey, jestinin öteki kişide meydana getirdiği tepkiyi kendi içine alıp bir sonraki davranışını gözden geçirmek için öteki kişinin bu tepkisinden yararlanabilmelidir. Bu jestler anlamlı sembollerdir ve kişi bunlardan yararlanarak, kendi davranışının düzenlenmesinde ötekinin “rolünü alımlar”. Birey temelde rol üstlenen bir hayvandır. Benzer tepkinin hem kişinin kendisinde hem de diğerinde ortaya çıkması, topluluk için zorunlu olan ortak içeriği sağlar (Mead, 2021, s. 27). Başkasının rolünü alma, bireyin kendisini ötekilerinin yerine koyması veya şeyleri ötekilerinin gördüğü gibi görmesidir (Arslantürk ve Amman, 2013, s. 496).

Benliğin gelişiminde Mead, oyun ve grup içinde oyun aşamaları üzerinde durur. Oyun aşamasında çocuk, bir biçimde yaşamına dahil olan öteki kişi ve hayvanların bir tek rolünü alır. Sözel jestlerin öz uyarımı aracılığıyla ötekilerinin tavırlarının takınılması burada apaçık bir biçimde görülür. Daha sonra bu tavırlar sadeleşir ve görmek zorlaşır. Grup içinde oyun aşamasında ise birey ortak bir etkinliğe katılan öteki herkes olur. Oyunda kendisine düşen bölümü başarıyla bitirmek için düzenlenen etkinliklerin bütününe anlayarak kabul etmek zorundadır. Birey sadece belirli bir kişinin değil, ortak etkinliğe katılan diğer herhangi bir kişinin de rolünü alır. Rol alma davranışını genişletmiş olur. Böylece kişi genelleştirilmiş ötekinin rolünü almış ve takınmıştır (Mead, 2021, s. 30).

Durum tanımı, ise bir varlığın ne olduğu ile ilgili değil nasıl görüldüğünü açıklayan bir kavramdır. Bir varlığı herkes aynı biçimde görüyorsa onun görüldüğü gibi olduğunu “sembolik etkileşim teorisi” kabul eder (Arslantürk ve Amman, 2013, s. 496). Durumların tanımları, onlarla ilişkilendirilmiş rol yapılarıyla birlikte insana iki önemli kapasite sağlar: Bunlardan birincisi; “*etkileşimde buldukları diğerlerinin eylemlerini öngörme ve tahmin edebilme kapasitesi*” dir. İkincisi ise; “*öngöremediğimiz zamanlar için bile diğerlerinin eylemlerine anlam verebilme kapasitesi*” dir (Hewitt ve Shulman, 2019, s. 98-99).

3.5.1.5. Genelleştirilmiş Öteki

Bireylerin davranışını toplumsal sürecin etkilemesi ve topluluğun üyelerinin davranışları üzerinde denetim sağlayabilmesi “*genelleştirilmiş öteki*” ile gerçekleştirilebilir. Toplumsal süreç ya da topluluk kişinin tutumuna etkili olan bir faktör olarak katılır. Birey genelleştirilmiş ötekinin, soyut düşüncede kendisine dair tavrını öteki kişilerdeki anlatımına bakmadan kabul eder. Somut düşüncede ise kişi, kendi davranışına dair öteki kişilerin gösterdiği tavırlarda ifade edildiği sürece o tavrı kabul eder. Bireyin herhangi bir biçimde düşünebilmesi için “*genelleştirilmiş ötekinin*” kendisine dair tutumunu kabullenmesi gerekir. Düşünme, düşünceyi oluşturan jestlerin içselleşmiş iletişimi bu şekilde oluşabilir. Düşünce için bulunması gereken genel veya toplumsal anlamlar sistemi olan söylem evrenin varlığı da, kişilerin “*genelleştirilmiş ötekinin*” kendilerine dair tutumlarını kabullenmesiyle olanaklı hale gelir (Mead, 2021, s. 182).

3.6. Post Yapısalcılık Ve Post-modern Sosyal Teori

Postmodern sosyal teori temsilcileri: *Jean François Lyotard*, *Fredric Jameson* ve *Friedrich Nietzsche*’ dir. *Postmodernistler* gerçek dünyanın varlığını görmezden gelmezler. Ancak gerçek dünyanın hiçbir zaman kendini bize olduğu gibi gösteremeyeceğini iddia ederler. Doğrudan gerçek dünya ile ilgili bilgiye erişmenin hiçbir yolu olmadığından tek bir gerçeklik, tek bir doğru bilgi de *postmodernizme* göre yoktur. Kişiler birbirinden ayrı bilgiler oluştururlar (etin, 2017, s. 103-104). *Post-modern* kavramı, ilerdeki yaşamı ve toplumu, modern toplumdaki sonraki evreyi, günümüzde ve gelecekteki hayat Şekillerinin İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki Batı toplumlarındakilerden büsbütün aynı olmadığını ifade etmek için kullanılır. Bundan dolayı *post-modern* toplum terimleri ve *post-modernizm*, 1980’ler 1990’ların, bilhassa yeni bin yılın toplumları ile ilgili geleneksel ve modern sosyolojide gösterilenlerden oldukça farklı ve bütünüyle radikal bir görüş oluşturmaya çalışan bir kısım yazarı ve düşünürü kapsayacak Şekilde kullanılmıştır (Slattery, 2018, s. 447).

Geleneksel sosyolojiyi, *post-modernistler* tamamen reddederler. Toplumun tamamını, geçmişi, bugünü ve geleceğini inceleyerek detaylı ve geniş kapsamlı bir toplumsal kuram olasılığını da reddederler. Toplumun evrim sürecinden sonra ya da devrimlerle daha iyi bir geleceğe doğru, daha uygar, medeni ve rasyonel bir gelişme evresine doğru ilerledikleri görüşünü kabul etmezler. Bilimsel metodu reddeder ve akıl ile nesnelliğin toplumun gerçekliğini ve temel tarihsel gelişme kurallarını meydana çıkarma gücünü reddederler (Slattery, 2018, s. 448).

3.7. Pierre Bourdieu’ nun Toplumsal Uzam (Alan) Kavramı ve Gündelik Hayat

“*Gündelik hayat*” *Pierre Bourdieu*’ nun terminolojisinde; “*hem iktidar ilişkilerinin oluştuğu hem de yeniden-üretildiği yerdir*”. Toplumdaki egemenlik ilişkileri ve hiyerarşik yapılanmalar gündelik hayatta “alışkanlık, beğeni ve yatkınlıklardan” kaynaklanan eyleme ve tekilerini yargılama ediminin neticesinde meydana gelir (Yel, 2010, s. 584). *Bourdieu*’ nun “*The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*” (*Dünyanın Sefaleti*) adlı çalışması “*gündelik hayatı*” inceleyen etnografik bir araştırmadır (eğin, 2020, s. 405). *Bourdieu* sosyolojik araştırmaları; “*toplumda bireyin davranışlarını anlamayı ve onu toplum*

denen bütüncül yapıda görmeyi” önerir. Bu doğrultuda “alan”, “habitus” ve “sermaye” üçgenini referans alarak kullanır (Dursun, 2018, s. 118).

3.7.1. Alan Kavramı

Bir toplumda *habitusların* toplumsal farklılaşmayı meydana getirmesini Bourdieu “*toplumsal uzam (space/alan)*” kavramıyla açıklar (Tekeli, 2010, s. 28). Toplumları sınıflar bağlamında çözümleme yerine, “*alan*” kavramını kullanır. Bir oyunda olduğu gibi, bireylerin ulaşılacak istenen amaca uygun yaptıkları manevraları, geliştirdikleri stratejileri ve arzu edilen kaynaklar için mücadele ettikleri toplumsal bir “*alan*”. Bourdieu “*akademik alan*”, “*dinsel alan*”, “*ekonomik alan*” ve “*güç alanı*” dan bahseder (Wallece ve Wolf, 2012, s. 225).

Bourdieu “*Toplumbilim Sorunları*” (1997) yapıtında; “*alanların genel yasaları vardır: siyaset alanı, felsefe alanı, din alanı gibi farklı alanların değişmeyen işleyiş yasaları vardır*” şeklinde yazar (Bourdieu, 1997, s. 103). Düşünür daha karmaşık toplumlarda birbirinden oldukça farklı birçok *alan* olabileceğini savunur (Wallece ve Wolf, 2012, s. 226). Ancak her “*alan*” da bir mücadelenin olduğu bilinir. Diğer bir ifadeyle; “*giriş hakkının kilidini kırmayı deneyen yeni giren ile tekeli savunmayı ve rekabeti dışlamayı deneyen egemen arasında, her seferinde bu mücadelenin özgül biçimlerini aramak gerek*” tığını ifade eder (Bourdieu, 1997, s. 103). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Bourdieu, “*alanı*”, bir mücadele alanı şeklinde tanımlar. *Alanda*; statü sahibi olan kişiler, birey veya kolektifler olarak mevcut olan statülerini korumaya ya da iyileştirmeye çalışır. *Alanın* yapısı, statüleri korumak ya da iyileştirmek için kullanılan stratejilerin temelinde yatar. *Alan*; “*ekonomik, kültürel, sosyal, sembolik vb. çeşitli sermayenin kullanıldığı bir pazar alanıdır*” (Çetin, 2017, s. 47).

Bourdieu’ ye göre toplumdaki her “*alan*” eğitim, kültür, siyaset, spor, edebiyat, ekonomi vb. içine aldığı, kapsadığı şeylere göre yapılanmıştır. Şöyle ki, olanakların sınırlı olduğu bir ortamda mücadeleyi içermektedir. Örneğin, ekonomi alanında bireyler daha çok para kazanmanın yollarını ararken, kültür alanında ise akademik başarı kazanmaya gayret ederler (Yel, 2010, s. 566). *Alan*, varlığını devam ettirmek için *habitusu* biçimlendirir. Zira bir “*alan*”, yeniden üretimini sağlayacak eyleycilere gereksinim duyar. Bu eyleyciler “*habitus*” un varlığı sayesinde aktif olurlar. “*Habitus*” bu noktada yeniden üretimi sağlayarak “*alan*” ın var olmasında

aktif rol üstlenir. Özetle, “*habitus*” ve “*alan*” ın birbirine ne kadar bağlı olduğunu bu durum bize kanıtlar (Özsöz, 2007, s. 18-19).

3.7.2.Habitus Kavramı

Habitus, bireyin ya da bireylerin geçmiş yaşam deneyimlerinin sonucu meydana gelen, bütünleşmiş, kalıcı, içselleştirilmiş yatkınlıklarıdır. “*Exis*”, “*ethos*”, “*modus operandi*”, “*common sense*”, “*second nature*” kavramla eş anlamlı sözcükler olarak verilebilir. “*Coherence*”, “*stability*”, “*unconsciousness*”, “*territoriality*” *habitusun* nitelikleri olarak sayılabilir. “*Habitus*” toplumsal yaşamın düzenliliklerince yaratılır, bu yüzden oluşumu gündelik hayatla bağlantılıdır. Diğer taraftan pratikleri, eylemleri belirleyici olarak da gündelik hayatın belli bir düzenle işleyişini sağlar. Dahası pratiklerle yapıların uyumunun kurulmasını kolaylaştırır (Tekeli, 2010, s. 26).

Habitus, Latince bir sözcük olup “*özellikle vücudun her zamanki veya tipik durumu veya duruşu*” anlamına gelmektedir. *Hegel*, *Husserl*, *Weber*, *Durkheim* ve *Mauss* gibi düşünürlerin daha önceden kullandıkları bu kavram *Marcel Mauss* tarafından Antropolojide ilk defa kullanılmıştır (Yel, 2010, s. 564). Kavramın kökeni, *Aristoteles*'in “*değer öğretisi*” nde” “*hexis*” kavramında bulunur. Kavram 13. yüzyılda *Thomas Aquinas*' in *Summa Theologiae* isimli eserinde “*habere*’, *have*’ ve *hold*’ fiillerinin geçmiş zaman kipindeki çekimi” “*habitus*” olarak Latinceye çevrilir. 1904-1905’te *Emile Durkheim Fransa*’da “*Pedagojik Evrim*” adlı dersinde, 1934’te *Mauss* “*Bedenin Teknikleri*” üzerine makalesinde, 1918’de *Weber* “*Ekonomi ve Toplum*” adlı eserindeki “*dinsel çilecilik*” tartışmasında ve 1899’da *Veblen* “*Aylak Sınıfın Kuramı*” adlı eserinde sanayicilerin “*vahşi zihinsel habitus*’ u” üzerine düşüncelerinde *habitus* kavramını farklı içerikleriyle kullanmışlardır. Düşünürlerin hiçbiri *habitus*a belirleyici bir rol yüklememişlerdir. *Habitusu* “*geçmiş deneyimler ve gelecek eylemler arasında zihinsel bir kanal*” olarak düşünen *Edmund Husserl*’ in yazılarında kavram kendisini özellikle belirgin bir biçimde gösterir. *Husserl* “*habitus*” ile aynı kökten gelen “*habitualitat*” kavramını kullanmıştır. *Alfred Schutz* kavramı İngilizceye “*habitual knowledge*” olarak çevirmiştir. Kavram “*alışkanlık, adet, zihinsel yapı, yaradılış*” vb. anlamlarını taşıyan “*habit*” kelimesini çağrıştırmaktadır. *Maurice Merleau -Ponty*’ nin (1945) “*yaşayan beden*” analizinde “*habitual knowledge*” kavramı açıklanmıştır. *Norbert Elias*’ ın yazılarında da

habitus kavramı karşımıza çıkar. *Elias*' ın klasikleşen “*Uygarlık Süreci*” (1937) adlı eserinde “*medenileşmiş insanın psikolojik habitusu*” ele alınır (Çeğin, 2020, s. 419-420). Yapılan atıflardan anlaşılacağı üzere birçok düşünür kavrama değinerek, çalışmalarında sıklıkla yer vermişlerdir.

Pierre Bourdieu' nün “*habitus*” kavramı ise esas olarak “*biz*” ve “*çevremizdeki dünya*” arasındaki ilişkilere işaret etmektedir. Yalnızca hareketlerimiz ve konuşmalarımız değil, bununla birlikte eşyayı tasnif şeklimiz, dünya görüşümüz ve duygularımızı, düşünme tarzımızı da etkilemektedir. Bilinçaltımızda yer edindiği için de üzerinde hiç durulmamakta “*tabii*” olarak algılanmaktadır. Aile içindeki sosyalleşme, eğitim sistemi ve arkadaş çevresi tarafından kişilerin “*habitusu*” şekillenir. Bundan ötürü milletlerin ve sınıfların kendilerine has *habitus*larının olması neden farklı davrandıklarını açıklamaktadır. Fakat kişisel tecrübenin “*habitus*” üzerindeki etkisi de kaçınılmaz olduğundan kavram cinsiyet, milliyet, sınıf ve aile yapısı ile karmaşık bir yapı arz etmektedir (Yel, 2010, s. 565).

“*Habitus*” kavramına göre, birey bir davranışı nasıl yapacağını bilir ama “*niçin*” ini izah etme konusunda zorlanır. Zira bunu, sonraki sosyalleşme aşamalarında öğrenmiştir. Farklı durumlara göre farklı stratejiler geliştirir. Şöyle ki bireyler içinde yaşadıkları toplumsal şartlardan üretme imkânına sahiptirler. Başka şansları yoktur ve bu üretim evresinden yeni bir üretim elde ederler, işte bu evre *habitus*' tur (Palabıyık, 2011, s. 129). Başka bir ifadeyle “*habitus*”; “*insanların sosyal dünyayla baş ettiği zihinsel ve bilişsel bir yapıdır*”. Bireylerin sosyal dünyayı, anlama, algılama, değerlendirme ve tasdik etmeleri için içselleştirilmiş bir dizi şeması vardır. Bu sayede bireyler hem pratik yaratır, hem de onları algılar ve değerlendirir (Çetin, 2017, s. 45). Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere “*habitus*”; “*algıladığımız, değerlendirdiğimiz ve içinde hareket ettiğimiz dünya aracılığıyla oluşan kalıcı ve aktarılabilen bir eğilimler sistemini anlatır*” (Wacquant, 2010, s. 61).

Habitus, bir manada kişinin öz yapısal eylem eğilimleri seti olarak ortaya çıkar. Başka bir deyişle, birey konumlarına uygun rolleri oynamayı öğrenir. Bu eğilimleri toplumsal düzen içindeki konumlara uygun kılan bir sosyal süreç bulunmaktadır. *Habitus*, kurumlar ve bedenler arasındaki buluşma noktasıdır. Her insanı sosyo-kültürel düzene-farklı hayat oyunları anlamlarını koruyacak, oyunu

sürdürebilecek biçimlerde-bağlayan temel formdur (Calhoun, 2010, s. 104). *Habitus*; “aktörlerin, geçmiş deneyimlerine dayanarak mevcut duruma tepki verip geleceğe ilişkin beklenti içinde girdiklerine işaret eder” (Swartz, 2011, s. 159-160). Bourdieu, *habitusu* farklı biçimlerde; “yapının ürünü, pratiğin üreticisi ve yapının yeniden-üreticisi”, “tüm seçimlerin seçilmemiş ilkesi” veya “düzenli doğaçlama” ve davranışın “şefsiz orkestrasyon” una izin veren “pratiği-birleştiren ve pratiği-üreten ilke” olarak tanımlar “kültürel bilinçdışı”, “alışkanlık oluşturan güç”, “temel, derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler”, “zihinsel alışkanlık”, “zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları”, “düzenli doğaçlamaların üretici ilkesi” gibi ifadeleri de kullanır (Wacquant, 2010, s. 62 ve Swartz, 2011, s. 144-145).

Bourdieu “Toplumbilim Sorunları” (1997) yapıtında; “yaratıcı bir kalıplar sistemi olarak işleyen, zımni ve açık öğrenmeyle edinilen yatkınlıklar sistemi olan *habitus*, yaratıcılarının nesnel çıkarlarına, özellikle amaç için tasarlanmadan, nesnel olarak uygun olabilecek stratejilerin yaratıcısıdır” şeklinde yazar (Bourdieu, 1997, s. 108). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Bourdieu için “yatkınlık” sözcüğü önem arz etmektedir. Bu nedenle ki “*habitus*” kavramıyla anlatmak istediği iki temel öğeye işaret eder. Bunlar; “yapı” ve “eğilim” dir. Dışsal yapıların içselleştirildiği, özümsemiştir ve ilk sosyalleşme deneyimlerinin mahsulüdür “*habitus*”. Bunun neticesinde, sosyalleşmeyle, tabakalaşmış bir toplumdaki belirli bir grup için nelerin imkan dahilinde nelerin imkansız olduğunu gösteren yaygın değişkenler ve sınırlarla ilgili içselleştirilmiş yatkınlıklar oluşur. Kısacası, “*habitus*” bir taraftan eylemin sınırlarını çizer. Diğer taraftan ilk sosyalleşmenin yapılandırıcı niteliklerine karşılık gelen algıları, hayalleri ve pratikleri oluşturur (Swartz, 2011, s. 147).

Toplumsal öznel, *habitusun* “sürekli eğilimleri” yoluyla var olan kurumları pratik olarak içselleştirerek etkinleştirirler. Bu yüzden “*habitus*”, belirli bir türde zeminler ve şartlardaki sosyal tecrübelerimizin bir sonucudur. Dahası, sınıf, dil, etnisite, toplumsal cinsiyet gibi, zihnimizde taşıdığımız sürekli eğilimler setini izah eder. Belirli koşullar ve toplumsal ortamlardaki tecrübelerimiz, dünyaya, bu koşullarda edindiğimiz bilgi ve kaynaklara yaklaşımımızı derinden etkiler. Kısacası *habitus*; “aktörün içinde bulunduğu toplumsal bağlamının etkisini devreye sokan bilişsel ve güdüsel bir mekanizmadır; bilgi ve kaynakların bu bilgi ve kaynakların biçimlendirdiği etkinliklere aktarıldığı bir kanal, araç/ortam sağlar” (Tatlıcan ve

Çeğin, 2010, s. 315). *Habitus*, geçmiş deneyimlere dayalı olarak taktik üreten bir ilkedir. Bireyin gerçekleştireceği harekete mizaç ve eğilim kazandırır. *Habitus*, bir bireyin neler istediği ve ilişkilerinde neler sağlayabileceği mevzusundaki beklentilerini besleyen eğilimlerin bütünüdür (Palabıyık, 2011, s. 129). Diğer taraftan her “*habitus*” kendini devam ettirmenin beraberinde bir grubun üyelerinin paylaştığı ortak tecrübeleri sağlar. Dahası grubu tanımlayıp ona kimliğini kazandıran “*toplumsal bir topografya*” üzerinde konumlanır. *Bourdieu*’ nün “*alan*” adını verdiği şey işte budur (Mücen, 2010, s. 318).

3.7.3.Sermaye Kavramı

Bireylerin edindikleri eğilimler sistemi onların toplumda işgal ettikleri statülerine, özel sermaye donanımlarına bağlıdır. *Bourdieu* (1986) için; “*sermaye, kişinin belirli bir toplumsal alana katılımını ve bu alan içinde rekabetin getirdiği özel kazançlara ulaşmasını mümkün kılan belirli bir toplumsal arenada mevcut etkili bir kaynaktır*”. *Sermaye* türlerini *Bourdieu* üçe ayırır. Birincisi; “*ekonomik sermaye* (maddi ve parasal değerler)”, ikincisi; “*kültürel sermaye* (kıt sembolik mallar beceriler ve unvanlar)” ve üçüncüsü; “*sosyal sermayedir* (bir gruba üyelikten kazanılan)” (Wacquant, 2010, s. 62). “*Sermaye*”, kısacası hem aktörlerin pratiklerinde başvurdukları kaynaklara, hem de aktörlerin ötekilerini denetim ve tahakküm altına almakta kullandıkları iktidar taşıyıcısı ilişkilere tekabül etmektedir (Çeğin, 2020, s. 415).

“*Ekonomik sermaye*”, meta ve hizmet üretiminde kullanılabilir para ve maddi mallara denk gelir. “*Kültürel sermaye*” ise sembolik kaynakların simülasyonu olarak da tanımlanır. Sahip olanların diğerlerinden üstün gördükleri sembolik ve kültürel değerlerin birikimine karşılık gelir. Bu birikim eğitim (bir manada sosyalleşme) süreciyle kazanılır. “*Kültürel sermaye*” biçimini *Bourdieu* özellikle iki başlık altında ele alır. Birincisi, formel eğitim sonucunda kazanılan diplomalarla nesnel bir görünüme bürünen “*okul sermayesi’ dir*”. İkincisi ise aileden kaynaklanan ve “*miras yoluyla edinilen kültürel sermaye’ dir*”. “*Sosyal sermaye*” ise; kişilerin ve grupların farklı sermayeleri dolaşıma sokma ve dönüştürmede kullanabilecekleri toplumsal ilişki ağlarıdır (Çeğin, 2020, s. 415-416).

Dördüncü bir *sermaye* türü olan “*sembolik sermaye*” kişilerin “*sermaye*” olarak algılamadıkları belirli bir *sermaye* biçiminin etkisini anlatır. (Örneğin,

“bahsettikleri” zaman ve paraya hayırseverlik yüklemenin bir sonucu olarak üst sınıfın üyelerine ahlaki nitelikler atfettiğimizde) (Wacquant, 2010, s. 62). *Sembolik sermayenin kazanılması ve savunulması ilk olarak habitusun oluşturduğu ve doğuştan getirilen, aile ve okul tarafından aşıl原因an eğilimler sonucu kendiliğinden meydana gelen davranışlar zincirinin sonucudur. Örneğin; apartheid rejiminin uygulandığı Güney Afrika’da zenci olarak doğan bir çocuğu, sadece derisinin renginden ötürü sürekli olarak ikinci sınıf vatandaş olarak davranılması sonucu, eğitim imkânının asgariye inmesi ve ekonomik başarı elde etmesi oldukça azaltılmıştır (Yel, 2010, s. 566).*

Kısacası, “*ekonomik sermaye*”; “*ekonomik kaynaklar anlamına gelir*”. “*Toplumsal sermaye*”; “*toplum içerisindeki ilişkiler bütünüdür*”. “*Kültürel sermaye*” ise; “*eğitim yoluyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, kısacası toplumun özünü içerir*”. *Simgesel sermaye*; “*her sermayenin içerisinde görülebilecek, sahip olunan simgesel değerler bütünüdür*” (Özsöz, 2007, s. 17). “Sınıfsal yapı farklı toplumsal grupların elindeki toplam sermayeyi yansıtır. Bundan dolayı, *egemen sınıf*“en çok ekonomik, toplumsal, kültürel ve sembolik sermayeye”; *orta sınıf* “bu sermaye biçimlerinin daha azına”; *alt sınıflar* da “bu sermaye kaynaklarının çok azına sahip olacaktır” (Çeğin, 2020, s. 417).

İKİNCİ BÖLÜM

2.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMSEL MODELİ

2.1.Araştırmanın Konusu

21. yy. ve küreselleşmenin sonuçlarından olan göç olgusu, küresel çapta bir kriz nedenidir. Dahası göç; çağdaş temel sorun olmakla birlikte, sonuçları ve etki sahası küresel boyuttadır. Göç, insanlık tarihinin ortak bir olgusu olup tarihin neredeyse her evresinde yaşanan bir deneyimdir. Göç, “*kişilerin uzaktaki bir yere, en azından şu anda yaşadıkları şehir veya kasabanın uzağındaki bir yere, yeniden yerleşmesi*” şeklinde de tanımlanabilir. Her şeyden önce göç coğrafi bir olgudur (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 13). Bu olguya yönelik alan literatürü incelendiğinde, göç türlerine ilişkin farklı sınıflamaların mevcut olduğu görülür.

Göç, oluşum nedenlerine göre; “gönüllü ve zorunlu”, süresine göre; “geçici (mevsimlik) ve sürekli”, mesafesine göre; “iç göç ve dış göç” şeklinde sınıflandırılır. Göç türlerinden, “dış göç” oluşum nedeni yönüyle zorunlu ya da gönüllü olabilmektedir. Ülkeler arası çatışmalar, iç savaşlar, yoksulluk gibi nedenlerden kaynaklı zorunlu göç, dünya genelinde büyük bir ivmeyle artarak devam etmektedir. Zorunlu göç eden bireyler, buldukları coğrafi bölgeden başka bir yere istemleri dışında gitmek durumunda kalır. Doğal afetler, güvenlik problemleri, siyasi/dini baskılar, savaşlar zorunlu göçe zemin hazırlayan başlıca faktörlerdir.

2011 yılı itibariyle Suriye’de yaşanan çatışmalar, iç karışıklıklar ve savaş ortamı zorunlu göçe katılan bireylerin sayısı arttırmıştır. Dünyanın ortak sorununu, ortak gündemini oluşturması ve etki alan(lar)ının olması, göçün evrensel bir olgu olduğunu desteklemektedir. Toplumu siyasal, kültürel, ekonomik, sosyal olarak farklı boyutlarda etkilemesi ve beraberinde bu alanlarda farklı sorunlar oluşturması bu olguyu daha önemli ve tartışılır kılmaktadır. Sığınmacı, mülteci, geçici koruma gibi statüler zorunlu göçlerin yaşanması ile birlikte ortaya çıkan kavramlardır.

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen ilk göç hareketi 2011 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde ikamet etmekte olan geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenler, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Göç İdaresinin 21.04.2022 tarihli “yıllara göre geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin” verileri incelendiğinde; sürekli bir artış yaşanmakla birlikte,

toplam 3.762.385 kişi Türkiye’de barınmaktadır. Nüfus Müdürlüğü verilerine göre Batman ilinde ikamet eden 16.029 (nüfusun % 2,56) Suriyeli göçmen bulunmaktadır (Göç İdaresi, 2022). Bu araştırma Batman ilinde ikamet eden Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayat” deneyimlerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

2.2.Araştırmanın Amacı

Son yıllarda göç olgusu farklı boyutlarıyla incelendiğinde; uluslararası göçe katılan kadın göçmen sayısı artmaktadır. Uluslararası göç; “geçici ya da kalıcı olarak insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek yeniden yerleşmesi” (Bartram ve diğerleri, 2017, s. 13) şeklinde tanımlanır. Göç olgusu arttığından bu olguya duyulan ilgi de artmış ve yeni çalışmalar artarak devam etmektedir. Göçe katılan kadın sayısı artmakla birlikte “göç ve kadın” çalışmalarındaki artış araştırmacıların da dikkatini çekmektedir. Bu durumda göçmen kadınlar konusunda yapılan çalışmaların sayısı ve hacmini etkilemektedir.

Göç, kısaca “insan hareketliliği” ya da “yer değişikliği” olarak tanımlanabilir. Bu hareketlilik ve değişiklik sonucunda göç olgusunun, toplumsal yapıda insanı doğrudan ya da dolaylı yünden etkileyen sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Kadınlar da göç olgusunda aktif bir rol üstlendiğinden, kadınların sayı ve etkileri yapılan araştırmaların sonuçlarını değiştirmektedir. Bazı kadınlar aileleri ile sınırları aşan göçlere katılırken, bazı kadınlar tek başına göç etmektedirler.

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların dezavantajlı konumları ve kadın göçmen sayısının artması göçün “kadınsallaşması”, “cinsiyetleşmesi”, “feministleşmesi” ve “feminizasyonu” şeklinde literatüre yansıdığı tespit edilmiştir. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin sosyo-demografik profilleri incelendiğinde göç eden grubun önemli bir çoğunluğunun dezavantajlı konumda bulunan “kadın ve çocuklar” dan oluştuğu belirlenmiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak kırılğan grupta yer alan bu grubun göç ile beraber tekrar deneyimlemesi beraberinde alınan tedbirleri zorunlu ve önemli kılmaktadır.

Zorunlu göç sürecinin aktörleri olan kadınlar cinsiyete dayalı olarak daha dezavantajlı bir kesimde yer almaktadır. Kadınlar, göç öncesinden göç sürecine ve göç sonrasında yaşanan durumlardan da farklı şekillerde etkilenirler. Göç serüvenini kadınların ne şekilde deneyimlediğine gereken önemin veril(e)mediği düşüncesinden hareketle; Suriyeli kadınların göç deneyimini daha görünür hale getirmek

araştırmanın amaçlarındandır. Araştırma göçe katılan Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayat” deneyimleri hakkında bilgi vermek ve zorunlu göç olgusunun kadınların yaşamları üzerindeki etkisini betimlemek amacıyla yapılmıştır. Dolayısıyla Suriyeli göçmen kadınların göç olgusunu nasıl anlamlandırdığı ve algıladığı araştırma kapsamında araştırılmaktadır. Göçün kadın göçmenlerin gündelik hayatları üzerindeki yansımaları “gündelik hayat” perspektifinden ele alınıp, araştırılmıştır. Böylece göç çalışmaları literatürüne katkı sağlamak hedeflenmektedir. Nitekim bu araştırma gerek alandaki diğer araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından gerekse göçe katılan kadınların gündelik hayattaki eylemlerini ve beraberinde toplumsal ilişkileri anlamak açısından önemlidir.

Uygulanan görüşmelerle, Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayat” deneyimleri, kendi bakış açıları ile daha kapsamlı bir şekilde analiz edilecek ve elde edilen çalışma bulguları, sosyolojik bağlamda kuramsal çerçeve içine yerleştirilerek değerlendirilecektir. Yapılan bu araştırma ile uluslararası göç boyutunda, “kadın ve göç” çalışmaları bağlamında göç literatürüne katkı sağlanacaktır. Bu bağlamda uluslararası göç boyutunda, kadınların deneyim ve düşüncelerinin görünür kılınması hedeflenmiştir. Kadınların göç sürecindeki sorunları, göç sonrası sorunları ve geleceğe yönelik davranış hedef ve istedikleri görünür kılınacaktır.

2.3.Araştırmanın Önemi

Göç olgusu, her an yaşanabilir ve her ülkede meydana gelebilecek bir sorundur. Yaşanan bu sorunun muhatabı tüm dünyadır. Göç olgusu tüm dünyayı etkisi altına alan ve toplumsal değişmeye neden olan küresel bir sorundur. Göç olgusu beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Göçün toplumsal alana olan etkisi oldukça etkindir. Yaşanan bir sorun kısır döngü şeklinde beraberinde başka sorun ve sıkıntıları da tetiklemektedir. Göç olgusu toplumun ve dünyanın en önemli sorunlarından biridir. Çünkü dünyada her yaşanan bir göç serüveni eşittir “değişen ve dönüşen yeni bir dünya düzeni” demektir. Göç, insanoğlunun hayatında hep var olacaktır, göç ile birlikte ortaya çıkan sorunlarda beraberinde var olacaktır. Mülteci, sığınmacı, misafir, göçmen, geçici koruma statüsünde bulunan bireyler şeklinde isimlendirilemeyen kimlikler de dolayısıyla hayatımızda hep var olacaktır. Nitekim çok yönlü etki alanı olan “göç” olgusunu ve sonuçlarını çok yönlü ele almayı zorunlu kılmaktadır.

Göçmen kadınların göç etmiş olduğu ülkede yaşamını temelli ya da geçici olarak devam ettirecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Göç ile birlikte yeni katılan toplumda aile kurma öncelikleri (eş seçimi, evlilik kararı, aile yapısı, çocuk sayısı, gelecek beklentisi gibi) ve bu yöndeki algılarını etkileyen faktörleri öğrenmek, toplum için ileriye dönük çıkarımlarda bulunmak adına çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

Kadının aile içindeki ve toplumsal yaşamdaki rolü dikkate alındığında yaşamış olduğu avantaj ve dezavantajlılıklar tüm toplumu etkilemektedir. Göç sürecinde dezavantajlı kesimde bulunan kadın kimliğini “kadın ve göç ilişkisi” özelinde daha etkin kılınmasını sağlamak araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırma sivil toplum örgütlerinin göçten etkilenen kadın bireylere yönelik yapacakları planlamalara, çalışmalara, faaliyetlere yönelik bilgi eksikliğini gidermek, kamu kurum/kuruluşlarının hazırlayacakları sosyal politikalara, adaptasyonu sağlamaya yönelik üretecekleri çalışmalara katkı sağlamak ve ileriye dönük çıkarımlarda bulunulması bakımından önem taşımaktadır. Göç katılan Suriyeli göçmen kadınların, “gündelik hayat” deneyimlerine, pratikte yaşanan problemleri ve baş etme süreçlerine, yaşamlarında nelerin değiştiğine, gelecek beklentilerine ışık tutması ve geri dönme planlarına etki eden etmenleri belirlemek açısından da araştırma faydalı olacaktır.

2.4.Literatür Özeti

“Göç” ve “göçmen” kavramlarına yönelik literatür incelendiğinde farklı tanımlamalar bulunmaktadır. Bu bağlamda, *Uluslararası Göç Örgütü (IOM)* “göç (*migration*)” kavramını “göç terimleri sözlüğünde”:

“Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” şeklinde tanımlar (IOM, 2009, s. 22).

“Göçmen (*migrant*)” kavramını ise “göç terimleri sözlüğünde”: *“Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, ‘kişisel rahatlık’ amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin*

gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır” (IOM, 2009, s. 22) şeklinde tanımlanmaktadır.

2011 yılı itibariyle Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklar, yaşanan çatışmalar ve savaş ortamından dolayı zorunlu göçe katılan bireyler, sınır komşusu olan Türkiye’ye gelerek yoğun ve düzensiz göç dalgalarının yaşanmasına neden olmuştur. Pratikte ve akademide göç olgusu daha çok gündeme gelmekte olup, göç sahasına olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Dahası çeşitli basın organlarında da bu konu sıklıkla işlenmektedir. Göçe daha önceki yıllarda genç erkekler katılırken, literatürde “göçün feministleşmesi” tartışmaları bulunmaktadır. Son yıllarda kadınlarda göç eylemine yönelmişlerdir. Bu bağlamda son yıllarda yaşanan en yoğun göçün, dahası kadın göçünün “Suriyeli göçü” olması toplumbilimcileri bu konuya yöneltmiştir. Uluslararası göç, göçmen kadınların hayatlarını ve süreç içerisinde tüm toplumu, çeşitli yönleriyle doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Bu bağlamda, göçün toplumsal cinsiyet boyutu ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda özellikle toplumda dezavantajlı konumlarından dolayı “kadın sığınmacılar, kadın mülteciler, kadın göçmenler”, kadın bireyler açısından göçün etkisi toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınmıştır.

Suriye’den gelen kadın göçmenlere yönelik yapılan çalışmaların her geçen gün niteliği ve niceliği artmaktadır. Bu bağlamda alanyazın incelendiğinde konuya ilişkin olarak: *Barın’ın* (2015) “Türkiye’deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri”, *Aktaş’ın* (2016) “Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadın mülteciler: Kilis örneği”, *Akpınar’ın* (2017) “Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar”, *Küçükşen’in* (2017) “Suriyeli sığınmacı kadınlarda sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir çalışma”, *Sevlü’nün* (2017) “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayat deneyimleri ve kentte var kalma mücadeleleri”, *Kartal ve Manço’nun* (2018) “Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği”, *Yeter’in* (2018) “Suriyeli göçmen kadınların dini-kültürel kimlik oluşturmalarında yerel dini kültürün etkisi”, *Ünlütürk Ulutaş’ın ve Akbaş’ın* (2018) “Ötekilerin ötekisi: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli kadınlar”, *Dedeoğlu’nun ve Bayraktar’ın* (2018) “Tarımsal üretimde Suriyeli göçmen kadın emeği: Bereketli topraklarda zehir gibi yaşamlar”, *Demirbaş’ın ve Akyiğit’in* (2018) “Suriyeli mülteci kadınların entegrasyon sürecinde sosyal ağların olumlu ve olumsuz etkileri”,

Özüdoğru'nun (2018) "Yalnız yaşayan Suriyeli kadınlar: Adana örneği", Özdemir'in ve Özdemir, E.'nin (2018) "Suriyeli mülteci kadınlar ve insani güvenlik", Günel Yılmaz'ın (2018) "Uluslararası zorunlu göç çalışmalarında feminist bir metodoloji: Mardin'de Suriyeli kadınların deneyimleri", Akbaş'ın ve Ünlütürk-Ulutaş'ın (2018) "Küresel fabrika kentinin görünmeyen işçileri: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli göçmenler", Koyuncu'nun (2018) "Misafirlikten vatandaşlığa Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler", Koyuncu'nun (2018) "Türkiye toplumunda Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ve dışlanması", Gönül'ün (2020) "Zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri", Uçar'ın (2020) "Gaziantep parça başı emek piyasasının Suriyeli kadınları: Emek, zorunlu göç ve şiddet", Sevlü'nün (2020) "Günlük direniş deneyimleri: Gaziantep'te Suriyeli kadınlar" ve Körükmez'in, Karakılıç'ın ve Danış'ın (2020) "Mecburiyet, müzakere, değişim: Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri" ve Koyuncu'nun (2020) "Toplumsal kabulde ekonominin imkânı: Konya'daki Suriyeli girişimciler" örnek verilebilir.

"Göç" ve "gündelik hayat" ekseninde göçmenlere yönelik yapılan çalışmalarda literatürde yer almaktadır. Gündelik hayatı, göç ile ilişkisel farklı yönleri ile ele çalışmalara: Unat'ın (2015) "Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri: Mardin örneği", Çatak'ın (2018) "Gündelik yaşamda 'yerleşikler ve dışarıklar': Suriyeliler ve yerli halkın karşılaşmaları", Bakioğlu, Artar ve İzmir'in (2018) "Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri: göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma", Cengiz, Özgür ve Yıldız'ın (2018) "Antakya'daki Suriyeli mültecilerin gündelik yaşam pratikleri", Şakar'ın (2019) "Yeni kent mekânlarında gündelik hayat: İstanbul'da yaşayan Suriyeli mülteci kadınlar", Arıcan'ın (2019) "Gündelik hayat bağlamında Suriyeli sığınmacıları şeytanlaştırma pratikleri: Önder Mahallesi örneği", Taşcı ve Kahraman'ın (2021) "Yaşlı mültecilerin gündelik yaşam deneyimleri: İzmir üzerine bir araştırma" ve Sevimli'nin (2022) "Suriyeli kadınların gündelik yaşam pratikleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve doğurganlık davranışları: Antalya ili örneği" örnek olarak gösterilebilir.

Literatürde Batman ili özelinde Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalara: Kaypak ve Bimay'ın (2016) "Suriye

savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği”, *Ceylan, Algan, Yalçın, M., Yalçın, E., Akın, ve Köse’ nin* (2017) “Suriyeli mülteci ve sığınmacıların çeşitli psikolojik faktörler açısından incelenmesi: Batman örnekleme”, *Bimay’ ın* (2020) “Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik ve kültürel uyum düzeylerinin karşılaştırılması: Kilis ve Batman örneği” ve *Bimay ve Çetin’in* (2023)“Entegrasyon sürecinde göçmen aile yapısında yaşanan değişimler: Batman’daki Suriyeliler örneği” örnek gösterilebilir. Bu bağlamda Batman özelinde göçmen kadınlara ve gündelik hayatlarına yönelik yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatürde göç ve kadın çalışmaları incelendiğinde genel olarak “*feminist kuram*” bağlamında ele alınıp, değerlendirildiği görülmüştür. Yapılan bu çalışmada ise “kadın ve göç” olgusu “*sembolik etkileşim kuramı*” bağlamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu durum yapılan araştırmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

2.5. Araştırmanın Soruları

Göçmen kadınların gündelik hayat koordinatlarını belirlemek ve gündelik hayatta tekrarlanan davranış kalıplarını tespit etmek araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda Batman ilinde ikamet eden, Suriyeli göçmen kadınlara yönelik olarak araştırma soruları; “Göçmen kadınların gündelik hayat koordinatları nelerdir?”, “Gündelik hayatta tekrarlanan davranış kalıpları nelerdir?”, “Kişi bu davranışını niçin tekrarlıyor, hangi ihtiyacını karşılıyor?”, “Sosyolojik aktör eylemine ne tür bir anlam ne anlam yüklemektedir?”, “Gündelik hayatta tercih etmek istediği, ancak gerçekleştirmediği davranışlar nelerdir?” şeklinde belirlenmiş ve cevap aranmıştır. Böylece kadınların anlatımlarından hareketle bir değişim dinamiği olan göçün gündelik davranışları ve tutumlarını nasıl etkilediği bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Göçmen kadınların davranış ve etkileşimlerinde ortaya çıkan benzerlikler, kalıplar ya da düzenlilikler üzerinden “gündelik hayatı” deneyimleme süreçlerindeki “eylem eğilimleri” toplumsal ilişkiler temelinde, *George Herbert Mead’ in “sembolik etkileşimcilik”* bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır.

2.6.Araştırmanın Yöntem ve Veri Toplama Tekniği

Araştırmada, Batman ilinde ikamet etmekte olan Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayat” deneyimlerini görünür kılmak ve eylem eğilimlerini toplumsal ilişkiler bağlamında değerlendirmek amacıyla olan bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle desenlenir. Nitel araştırma yöntemi kullanan bir araştırmacı verilere anlam verir. Aynı zamanda onları çevirir veya anlaşılır kılar. İlk olarak incelenen kişilerin bakış açılarıyla başlar. Daha sonrasında ise incelenen kişilerin dünyayı nasıl gördüğünü, durumu nasıl tanımladığını veya durumun onlara ne anlam ifade ettiğini bulur (Neuman, 2012, s. 237). Bu yöntem ile Suriyeli göçmen kadınların göç olgusunu nasıl algıladığı ve anlamlandırdığı kendi bakış açılarıyla açıklanmak hedeflenir. Göçmen kadınların kendi ifadeleri ile birlikte sözel olmayan jest ve mimikleri, beden dilleri, sergiledikleri davranışları da bütüncül bir yaklaşım sergilenerek gözlemlenmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden, yarı yapılandırılmış “görüşme (mülakat)” tekniği ve “gözlem” kullanılmıştır. Görüşme (mülakat), nitel araştırmada temel veri toplama araçlarından biridir. Bu yöntem(ler), bireylerin gerçekliğe ilişkin tanımlamalarını, algılarını, anlamlarını kavramanın ve gerçeği inşa edişlerini öğrenmenin en iyi yoludur. Bununla birlikte, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2005, s. 165-166). “*İnsanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara sor*” ilkesi tekniğin çıkış noktasıdır. Dahası dilin kullanımı sosyal bir eylemdir. Görüşmelerdeki cümlelerin hepsi, doğru ya da yanlış olarak değerlendirilemez. Onların her biri, bir öznenin / eyleyicinin (aktörün) eylemi, bir toplumsal etkinlik olarak değerlendirilir (Geray, 2006, s. 164). “Görüşme (mülakat)” ile “gözlem” birbirini tamamlayan tekniklerdir. Saha araştırmaları “görüşme” ile “gözlem” teknikleri kullanılmadan gerçekleşemez. Nitekim bir gözlemlerde “görüşme” (mülakat) tekniğine ihtiyaç duyulduğu kadar bir görüşmede de ancak “gözlem” tekniğiyle birlikte ilerler (Bal, 2014, s. 231). Yapılan alan araştırmasında da Suriyeli göçmen kadınlar kendi doğal ortamlarında gözlemlenmiştir. Böylece elde edilen verilerin geçerliliği noktasında “görüşme (mülakat) ve gözlem” tekniklerinin birlikte kullanılması araştırmaya önemli katkılar sunmaktadır.

Suriyeli göçmen kadınlar ile görüşme yapabilmek için “T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığından” ve “Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul’undan” gerekli izinler alınmıştır. Alınan izin belgeleri beraberinde öğrenci kimliği de sunularak, araştırmaya dahil olan göçmen kadınların rızaları doğrultusunda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşme öncesinde, Suriyeli göçmen kadınlara araştırmanın niçin yapılmak istendiği ve görüşmenin nasıl gerçekleştirileceği konusunda detaylı bilgiler verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, Suriyeli göçmen kadınların “gündelik hayat” deneyimlerine dair veriler toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu Suriyeli kadınların “gündelik hayatları” hakkında 44 soru içermektedir. Görüşmeler esnasında formda yer almayan, ancak görüşmenin akışı içerisinde konu ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için ek sorularda görüşmecilere yöneltilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların güvenlikleri ve mahremiyetlerini korumak adına görüşülen kadınlardan; “ad, soy ad, iletişim ve adres bilgileri” istenmemiştir. Katılımcılara sosyo-demografik profillerini öğrenmeye yönelik; “yaş, medeni durum, çocuk sayısı, meslek, eğitim seviyesi, gelir durumu, Suriye’nin hangi şehirden ve ne zaman göç ettiklerine” dair sorular yöneltilmiştir. Görüşme formunda sosyo-demografik sorular başlığında yer alan “ğ. Etnik kökeniniz nedir?” alt sorusu “Göç İdaresi Başkanlığı Etik Kurulunca” uygun bulunmamış olup, görüşme formundan çıkartılmıştır.

Araştırmanın veri toplama süreci 21.10.2022 ile 01.03.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında ise 19-56 yaş aralığında toplam 17 Suriyeli göçmen kadın ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerde (mülakatlarda) en uzun 2 saat 45 dakika, en kısa ise 40 dakika sürmüştür. Ortalama olarak 1 saat 30 dk. sürmüştür. Araştırma kapsamında Suriyeli göçmen kadınlardan etik kurallar çerçevesinde sözlü onay alınarak izinleri doğrultusunda ve görüşmeler yaşadıkları hanede gerçekleştirilmiştir. Böylece göçmen kadınların gündelik hayatları gözlemlenmiş olup, kişisel gözlemler ve elde edilen görüşme verileri not alma yöntemi kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler bu doğrultuda bilgisayar ortamında yazıya aktarılmış 161 sayfa ham veri elde edilmiştir. Görüşmeciler G1, G2, G3, G4,... şeklinde kodlanmıştır. Suriyeli kadınların anadilleri ya da daha iyi konuşabildikleri dil tercihlerine bağlı olarak görüşmeler Türkçe, Kürtçe ve Arapça olarak gerçekleştirilmiştir. Kültürel farklılıklar ve görüşme

yapılacak katılımcıların kadın olması göz önünde bulundurularak Türkçe, Kürtçe ve Arapça dillerini bilen kadın tercüman özellikle tercih edilmiştir. Suriyeli göçmen kadınlarla yapılan görüşmeler esnasında iletişim örneklem grubunda yer alan Suriyeli kadın tercümanlar eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada hem dil engelini aşmak hem de kadınların kendilerini daha rahat bir şekilde ifade etmeleri sağlanmak istenilmiştir. Katılımcıların sorulan sorulara içten ve dürüst bir şekilde yanıtlayabilme olasılıkları arttırılmıştır. Tercümanın kadın olması ve Suriye’den Türkiye’ye yaşanan zorunlu göçü deneyimlemiş kadın olması da güven ortamının oluşmasına zemin oluşturmuştur.

Nitel araştırmalarda kullanılan “görüşme” tekniğinin belirleyici özelliklerinden biri de, görüşülen bireylerin bakış açılarını ortaya çıkarmasıdır. Dahası nicel araştırmalardan ayırt edici temel özelliğidir. Bundan ötürü nicel görüşmelerden farklı olarak görüşülenlerin, “*anlam dünyalarını*”, “*duygu ve düşüncelerini anlamak*”, “*yüzeysel değil daha derin bilgi edinmek esastır*” (Kuş, 2012, s. 87). Görüşmede, anlatılanların, yüzeysel anlamları ile birlikte, gerçek ve derinliğine yönelik anlamları da çıkarılabilir. İçten olmayan yanıtların ayıklanabilmesi ve doğruların ortaya çıkarılabilme olasılığı yüksektir. Araştırmacı anında soracağı sorularla karşılaştığı her belirsiz durumu, aydınlatma olanağına sahiptir. Ses tonu, mimikler ve soruları cevaplamada gösterilen istek, görüşmede anlatılanların değerlendirilmesinde önemli ipuçları niteliğindedir (Arslantürk, 2004, s. 117). Araştırmacı sözel olmayan davranışları analiz ederken verilen bilginin doğruluğunu ya da tutarlılığının teyidini yapabilmektedir. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler ve gözlem yöntemi araştırmacının derinlemesine bilgi edinmesini sağlar.

2.7.Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma probleminin etkisi altında bulunan ve bilgi sağlamak üzere üzerinde gözlem yapılacak ana kütle araştırma evrenidir. Araştırma problemini yansıtan üzerinde araştırma yapmak istediğimiz unsurlar toplamı olan “*evren*”; sayılabilir, ulaşılabilir ve problemin yaşandığı unsurlar topluluğudur. Evreni temsil yeteneği olan bir küme seçildiğinde evrenin bütünü araştırarak elde edilecek sonuca ulaşılabilir. Bu noktada, istatistiksel açıdan doğru sonuçlara ulaşmak için belli büyüklükte olan ve evreni temsil etme yeteneği bulunan bu gruba “*örneklem*”

denir. Seçilen grup üzerinde ulaşılan sonuçlar örneklem tekniğiyle evrene genellenir (Bal, 2014, s. 189).

Bu araştırmanın evrenini Batman ilinde ikamet etmekte olan Suriyeli göçmen kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma evreninin Batman ili olarak tercih edilmesinin bazı nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bölgede kadın intihar oranlarının yüksek olmasıdır. Batman ilinde intihar oranlarının yüksek olduğu ile ilgili bilimsel temelli araştırmalar bulunmaktadır. Suriyeli kadın göçmenlerin intihar oranlarının yüksek olduğu Batman ilinde “*gündelik hayat*” pratikleri incelenmiştir. TÜİK’ in (Türkiye İstatistik Kurumunun) 24 Haziran 2020 tarihli “*il ve cinsiyete göre intiharlar*” verileri incelendiğinde: Batman ilinde “2009 yılında 9 kadın, 2010 yılında 7 kadın, 2011 yılında 14 kadın, 2012 yılında 3 kadın, 2013 yılında 7 kadın, 2014 yılında 10 kadın, 2015 yılında 11 kadın, 2016 yılında 4 kadın, 2017 yılında 3 kadın, 2018 yılında 10 kadın, 2019 yılında 4 kadın” intihar etmiştir (TÜİK, 2022). Kadınlar açısından zorunlu göçün getirmiş olduğu sorunların yanında, yeni gelinen yerdeki sorunlarında kadın yaşamına etkisi bulunmaktadır. Yeni gelinen yerde kadın intihar oranlarının yüksek olmasının, göçe katılan kadınlara yansımalarının incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır. “Göçmen kadın” olarak, gündelik hayatı deneyimlemenin pratikte oluşturduğu dezavantajlılık durumunun yanı sıra, göç sonrası gelinen mekânında kadın için farklı bir dezavantajlılık durumu yaratabilmektedir. Nitekim Batman ilinde meydana gelen intiharların kadınların yaşamına olumsuz bir etkisi olduğunu veriler ortaya koymaktadır. İkincisi, Batman ilinin Suriyeli göçmenler tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmesi ve yoğun olarak yaşadıkları 20. il olmasıdır (Göç İdaresi, 2022). Bölgeye erişim imkânının olması ve araştırma için gerekli izinlerin alınmış olması da diğer tercih etme nedenleridir.

Kartopu örnekleme tekniği kullanılarak araştırmanın *örneklem* grubu belirlenmiştir. Batman ilinde ikamet etmekte olan ve *kartopu (zincirleme) örneklem* tekniği yoluyla seçilen 17 Suriyeli göçmen kadın ise araştırmanın *örneklem* grubunu oluşturmaktadır. Görüşme (mülakat) yapılan kadınlar aracılığıyla diğer Suriyeli kadınlara ulaşılmıştır. “Kartopu örnekleme”; “*ağ, zincirleme gönderme veya nama dayalı örnekleme*” şeklinde de tanımlanmaktadır. Bir ağdaki örnek durumları seçmek veya örnekleme için kullanılan bir metottur. *Örnekleme*, ufak ufak başlayıp karlar

üzerinde yuvarlandıkça çoğalan ve daha çok kar toplayan bir kartopu benzeşimine dayanır. *Kartopu örnekleme*, bir veya birkaç kişi ya da örnek olayla başlayan çok aşamalı bir metottur. Aynı zamanda başlangıçtaki örnek olaylarla bağlantılar esasında yayılır (Neuman, 2012, s. 325). Araştırmacının ilk olarak bir örnek olayla başladığı, sonrasında ise o örnek olaydan elde ettiği bağlantılı bilgilere istinaden başka örnek olaylar belirlediği ve süreci tekrar ettiği rastlantısal olmayan örneklemdir (Neuman, 2012, s. 324). Bu araştırmada üzerinde çalışılan alanda, evreni temsil yeteneği olan kadınlara ulaşılmış ve tutarlı sonuçlar elde edilmiştir.

Temel kartopu stratejisi, ilk olarak ilgili nitelikleri barındıran birkaç bireyi belirlemeyi ve daha sonra onlarla görüşme yapmayı ya da onlardan veri toplamayı içerir. Bu deneklerden sonrasında benzer diğer nitelikleri barındıran başka bireylerin adları istenir. Böylece bir yanıtlayıcının diğerlerine yönlendirmesiyle meydana gelen bir denek zinciri oluşur. Süreç yeterli sayıda katılımcı toplanana kadar devam eder (Berg ve Lune, 2019, s. 67). Ulaşılan isimler veya durumlar bir kartopu gibi büyüyerek devam edecek, belirli bir zamandan sonra belirli isimler öne çıkmaya başlayacaktır. Araştırmacının görüşmesi gereken kişi sayısı ya da uğraşması gereken olay sayısı azalmaya başlayacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 111).

2.8.Araştırmanın Sınırlılıkları

Saha araştırmasında yaşanan en temel sınırlılık Suriyeli göçmen kadınların genel bir bölümünün Türkçeyi bilmemeleridir. Bu durum Türkçe bilmeyen kadınlarla yapılan görüşmelerin tercüman(lar) eşliğinde gerçekleşmesini zorunlu kılmıştır. Görüşmeler esnasında farklı dillerin kullanılması araştırmanın uygulama bölümünde en fazla zorlanılan bölüm olmuştur. Tercüman(lar)ın Suriyeli göçmen kadınlara sorulan soruları ve sorulan sorulara verilen cevapları doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarmasının bilinmemesi araştırmanın önemli sınırlılığını oluşturmuştur. Görüşme yapılan Suriyeli göçmen kadınlara yöneltilen soruların sık sık tekrar edilmesi de uygulamada yaşanan bir başka problem olduğundan, görüşmelerin planlanan süreden daha uzun sürmesine neden olmuştur. Bazı kadınların eşlerine sormadan görüşmeyi kabul etmemeleri, devlet memuru-görevlisi, gazeteci ya da dernek/vakıf çalışanı sanmaları araştırmanın diğer sınırlılıklarıdır. Araştırma kapsamında bazı kadınların görüşmeyi kabul etmesi ancak sonrasında sorulara eşlerinin de cevap vermelerini talep etmeleri üzerine kendileri ile planlanan mülakat(lar) gerçekleştirilememiştir.

Alan araştırmasına başlamadan önce yapılan pilot araştırmadan (ön görüşmelerden) hareketle araştırmaya 65 yaş üzeri kadınlar dahil edilmemiştir. Yaşlı kadınların soruları anlamada ve sorularla örtüşmeyen cevapları sıklıkla vermeleri çalışmada yaş ile ilgili bir sınırlandırma yapılmasına zemin hazırlamıştır.

2.9.Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak için araştırmaya başlamadan önce, araştırma sırasında ve araştırma sonrasında bir takım çalışmalar yapılmış ve gerekli önlemler alınmıştır. Araştırma bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları hazırlanırken yapılan diğer çalışmalar literatür incelemiş olup, aynı zamanda uzman kişilerden teyit alınmıştır. Saha araştırmasına başlamadan önce yapılan “pilot uygulama” ile sorular denetlenmiş olup, sahadan elde edilen notlar bağlamında sorular düzenlenmiştir. Pilot araştırmada elde edilen veriler, araştırma raporuna dahil edilmemiştir. Bunun yanı sıra “örneklem” grubu ile uzun süreli etkileşim sağlanarak, karşılıklı güven oluşmasından sonra, görüşmecilerin verdiği randevulara uyularak araştırma sürecine başlanılmış ve süreç tamamlanmıştır. Araştırmacının hem kadın kimliği, hem de sürece eşlik eden tercümanların kadın ve aynı sorunu deneyimleyen “örneklem” grubundan olması yine araştırma sürecinin karşılıklı güven zemini üzerinde yapılmasına ve görüşmeci kadınların kendilerine yakın bulmasından kaynaklı doğal ve samimi bir ortam oluşmuştur. Bu durum beraberinde elde edilen verinin doğruluğunu ve kadınların sorulan sorulara samimi cevaplar vermesine olumlu katkılar sunmuştur. Nitekim araştırma sürecinin önkoşulları oluşturulduğu için de elde edilen bulguların geçerliliği ve güvenilirliği de artırılmıştır.

Görüşmeciler verinin toplanması için gereken süre hakkında bilgilendirilmiş ve görüşmeye ayrılan sürenin araştırmaya hizmet etmesi sağlanmıştır. Görüşmenin yarım kalmaması, görüşmecilerinin düşüncelerini rahatça sunmaları için görüşmecilerin gündelik hayat akışında süre sıkıntısının olmadığı zaman dilimlerinde görüşmelerin gerçekleştirilmesine özen gösterilmiştir. Araştırma sırasında Suriyeli göçmen kadınların evlerinde gözlemler yapılmış ve saha da tutulan notlar daha sonrasında araştırma bulgularının analizinde yapılan atıfları desteklemek için kullanılmış ve böylece araştırmanın güvenilirliği artırılmıştır. Saha çalışması esnasında gidilen ev ziyaretlerinde görüşmecinin kişisel deneyimlerini aktarmasını

olumsuz yönde etkileyebilecek ebeveynler, aile büyükleri, çocuklar, komşular vb. kişilerin ortamda bulunmamasına dikkat edilmiştir.

Araştırma süresince görüşmecilerden bazılarının görüşmeleri sağlıklı görüşme ortamlarında gerçekleştiği için görüşmecilerin yanlı, çelişkili, sorulan sorular ile alakasız, “evet-hayır-var-yok” gibi duygu ve düşüncelerini açıklamayan ve sorulan sorulara dürüst cevaplar vermedikleri gözlemlenen bazı mülakatlar araştırma raporuna dahil edilmemiştir. Böylece araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde; bazı görüşmecilerin çok duygusal anlar yaşamaları ve beraberinde eşlik eden sağlık sorunlarının oluşması iletişimsel zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumlardan kaynaklı olarak araştırma raporuna yapılan mülakatları dahil edilmemiştir. Araştırma sırasında önceden randevu alınıp, tercümanlar eşliğinde gidilen ev ziyaretlerinde bazı görüşmeciler mülakatı kabul edip, mülakat esnasında mülakatı yarıda bırakmak istemişlerdir. Tamamlanmayan mülakatların verileri araştırma raporuna yansıtılmamıştır. Sahada “kartopu örneklem tekniği” ile evlerine kadın tercümanlar eşliğinde ziyaret gerçekleştirilen, 2 Suriyeli göçmen kadının mülakatları tamamlanmış olup, sonrasında kadın göçmenlerin Suriye’den göç ettikleri, ancak bu göç eylemini gönüllü olarak, evlilik münasebetiyle gerçekleştirmiş oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın göçmenlerden elde edilen veriler, araştırma konusu bağlamında zorunlu göçü deneyimleyen kadınlar olmadıkları için mülakatları araştırma raporunda kullanılmamıştır. Son olarak sahadan elde edilen veriler tekrar etmeye başladığında araştırma sonlandırılmıştır.

Görüşmecilerin istedikleri dilde kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanmış ve bu durum göz önünde bulundurularak birden fazla dil bilen tercümanlar tercih edilmiştir. Araştırma yapılan grubun duygu ve düşüncelerini istedikleri dillerde rahat ifade etmelerini sağlamak için, 3 tercüman araştırma süresince kullanılmıştır. Bunun yanı sıra görüşme yapılan ev ziyaretlerine en az 2 tercümanla gidilmiştir. Bunun bir nedeni görüşmelerin eksiksiz ve tarafsız bir şekilde raporlanmasını sağlamak, bir diğer nedeni ise yansız veriyi aktarabilmektir. Görüşmecilerin ifadeleri olduğu gibi aktarılmış cevapları olağan akışında yazılmıştır. Saha araştırmasında elde edilen araştırma bulguları alan yazında yapılmış diğer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular benzerlik ve farklılıkları yönüyle değerlendirilmiş ve konu

bağlamında yorumlanmıştır. Araştırma raporunun son hali araştırmaya dahil olan görüşmecilerden birkaçı ile okumaları için paylaşılmış ve araştırma bulgularının ve yorumlarının tutarlılığı tespit edilmiştir. Böylece yapılan bu saha araştırmasının geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmıştır.

2.10.Araştırmanın Alan Sahası: Göçlerle Kurulan Kent Batman

Bu araştırmanın alan sahasını oluşturan *Batman İli*, 1940'lı yılların başına kadar "*İluh*" adıyla tanınan bir köydür. "*Eyluh*", "*Eyluhi*", "*Elihan*" veya "*Elehan*" adları eski kaynaklarda "*İluh*" için kullanılmış diğer adlardandır. "*İluh*" köyü, "*Elmedina*" adlı Batman Çayı kenarında bulunan bucağa bağlıdır. Siirt Kaymakamlığı'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarında, il haline getirilmesi ile "*Elmedina*" bucağına ilçe statüsü verilmiştir. Daha sonrasında "*İluh*" ise bu ilçeye bağlanmıştır. "*Elmedina*" ilçesi 1926, 1927 ve 1935 yıllarında Batman Çayı'nın taşmasıyla birlikte haritadan silinir. Meydana gelen doğal afetler sonrasında ise "*İluh*" köyü, *Beşiri* ilçesine bağlanır (Batman Valiliği, 2019, s. 3). Kentin ilk yerleşim meydanı olan "*İluh*" deresi yanındaki 14 haneli "*İluh*" köyünü *Batman* kentine dönüştüren en önemli dinamikler; Raman Dağı'nda petrolün bulunması, "*İluh*" bucağı yakınlarına demiryolu istasyonunun kurulması ve demiryolunun hemen karşısındaki araziye *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)* rafinesinin kurulması olarak sıralanabilir (İdem ve Akcan, 2020, s. 31-32).

Bölgede petrol arama çalışmalarına başlanılmasının ardından ilk petrol yatağına 1940 yılında Raman Dağı'nda rastlanılmıştır. Böylece "*İluh*" ekonomisi ile hareketlenen, artık kalabalıklaşmaya, büyümeye ve çevre yerleşim yerlerinden göç almaya başlamıştır (Batman Valiliği, 2019, s. 4). Aldığı göç hareketleriyle büyüyen, "*İluh*" köyü, 1940-50 yılları arasında petrolün bulunması ve Haydarpaşa Kurtalan demir yolunun ulaşımına açılması ile birlikte, *MTA (Maden Tetkik Arama)* tarafından petrol arama çalışmaları ile Batman hızlı bir büyüme ve gelişme sürecine girmiştir. Nitekim petrolün bulunması, rafinerinin kurulması ve *TPAO'nun (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı)* istihdam oluşturmaya yönelik yatırımları ile ivme kazanır. İlk etap da "*Maymune Boğazi*" girişinde kurulan rafinerinin bugünkü yerine taşınması ile birlikte çevreden büyük bir göç almaya başlamıştır (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 21-22). Yaşanan bu gelişmeler sonrasında ekonomik manada ilk petrol üretimine 1948 yılında "*Raman-8*" kuyusunda başlanılmıştır. Böylece kısa zamanda büyük gelişme

yaşanan “*İluh’ da*”, “28 Şubat 1955” yılında Belediye Teşkilâtı kurulmuştur (Batman Valiliği, 2019, s. 4).

1940-1955 yılları arasında petrol aramaları ve ilk rafinerinin kurulması ile nüfus artış hızı yaşanan işçi göçlerine bağlı olarak çok yüksektir. 1955-1985 yılları arasında petrol çıkarımının artması ve modern rafinerinin kurulması ile nüfusun hızla arttığı görülmektedir (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 22). Nüfusun hızla artmasıyla, “27 Haziran 1957 tarih” ve “9644 sayılı Resmi Gazete’ de” yayımlanan Kanun ile “*İluh*”, “01 Eylül 1957” tarihi itibari ile ilçe statüsüne yükseltilmiştir. “*İluh’ un*” adı bu kanunla birlikte 5 km. kadar uzakta bulunan Batman Çayı’na dayanarak “*Batman*” olarak değiştirilmiştir. 1990 yılına kadar Petrol üretiminin ilçeye kazandırmış olduğu ivme ile çok hızlı bir gelişme ve büyüme yaşayan *Batman*, “18 Mayıs 1990 tarihli Resmi Gazete’ de” yayımlanan, “16 Mayıs 1990 tarih” ve “3647 sayılı kanunla” Türkiye’nin 72. ili olmuştur. Sonrasında ise; *Beşiri, Gercüş, Kozluk, Sason* ile *Hasankeyf* ilçeleri *Batman’ a* bağlanmıştır (Batman Valiliği, 2019, s. 6-8).

1990-2000 yılları arasında *Batman’ da* şehir nüfusu 100.000’den fazla artış göstermiştir. 1985 yılından 2000 yılına kadar şehir nüfusundaki hızlı artış sürmüştür. 1990’dan sonra ise güvenlik nedeniyle kırsal bölgelerden ve çevre illerden gelen göçler *Batman’ da* şehir nüfusunun hızlı artmasını sağlamıştır (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 29). Nitekim *Batman* İlinde 31 Ekim-1 Kasım 2006 tarihinde meydana gelen taşkından fazla etkilenmiş mahallelerde yapılan hane halkı anket sonuçlarına göre; *Batman* merkeze yapılan göçlerin % 48,6’sı “iş”, % 26,2’si ise “güvenlik” nedeniyle yapılmıştır (Sunkar ve Tonbul, 2010, s. 34).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırma bulguları; “görüşmecilerin sosyo-demografik profilleri”, “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar/zorluklar”, “Suriyeli göçmen kadınların toplumsal dışlanma deneyimleri”, “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta direnme/direnış stratejileri ve geliştirdikleri taktikler” ve “Suriyeli göçmen kadınların gelecekte beklenenleri” olmak üzere beş ana başlıkta kodlanmış ve değerlendirilmiştir. Bununla birlikte görüşmecilerden elde edilen veriler tek tek analiz edilip, elde edilen ana başlıklar ile ilişkilendirilerek, araştırmanın amacına uygun olarak alt kodlar şeklinde kodlanmış, yorumlanmıştır.

3.1.Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Profilleri

Tablo 3.1’de araştırmaya dahil olan görüşmecilerin, “sosyo-demografik profilleri” özetlenmiştir. Araştırmanın birinci kısım soruları, katılımcıların “sosyo-demografik profillerini” öğrenmek amacıyla “sosyo-demografik” sorulardan oluşmaktadır. Bunlar; “yaş, medeni durum ve çocuk sayısını, öğrenim durumunu, meslek durumunu, aylık kişisel gelirini ve aylık hane halkının toplam gelirini, hanedeki kişi sayısını, Türkiye’ye hangi şehirden ve ne zaman geldiklerini” tespit etmek amacıyla sorular sorulmuştur.

Tablo 3.1:Görüşmecilerin Sosyo-Demografik Profilleri

GÖRÜŞMECİLER	Yaş	Medeni Durum (Çocuk Sayısı)	Öğrenim Durumu	Meslek	Aylık Kişisel Gelir	Aylık Hane Halkı Toplam Geliri	Hanedeki Kişi Sayısı (Siz Dahil)	Türkiye’ye Hangi Şehirden ve Ne Zaman Geldiniz?
Görüşmeci-1	21	Bekar (0)	Lise Terk (11. Sınıf)	Personel/Hostes	1.200 TL	3.400 TL	5 kişi	Kamışlı/2014
Görüşmeci-2	27	Bekar (0)	Meslek Lisesi Mezunu	Ev Hanımı (Elbise Tasarımcı)	0 TL	4.300 TL	5 kişi	Kamışlı/2014
Görüşmeci-3	28	Bekar (0)	9. sınıf	Personel/Hostes	1.200 TL	4.000 TL	5 kişi	Kamışlı/2014
Görüşmeci-4	39	Evli (1)	Ortaokul (7.Sınıfa)	Ev Hanımı	0 TL	3.000 TL	3 kişi	Haseke/ 2015

		Çocuk)	kadar)					
Görüşmeci-5	45	Dul (6 Çocuk)	Ortaokul (7. Sınıf)	Ev Hanımı	500 TL	3.000 TL	3 kişi	Şam/2011
Görüşmeci-6	43	Evli (4 Çocuk)	Lise-1	Ev Hanımı	0 TL	3.380 TL	6 kişi	Amuda/ 2014
Görüşmeci-7	21	Bekar (0)	Üniversite Terk	Serbest Meslek	0 TL	3.380 TL	6 kişi	Ed-Derbesiye (Hasekeye bağlı)/2014
Görüşmeci-8	50	Evli (3 Çocuk)	Lise-1	Terzi/Ev Hanımı	0 TL	2.500 TL	5 kişi	Haseke /2015
Görüşmeci-9	19	Bekar (0)	Üniversite Öğrencisi (2. Sınıf)	Laboratuvar Teknikeri	0 TL	2.500 TL	5 kişi	Haseke /2015
Görüşmeci-10	44	Evli (3 Çocuk)	Ortaokul Terk (6. Sınıf)	Ev Hanımı	230 TL	5.550 TL	5 kişi	Amuda/2013
Görüşmeci-11	38	Evli (3 Çocuk)	Üniversite Mezunu	Öğretmen (İlahiyat Mezunu)	350 TL	1.750 TL	5 kişi	Amuda/ 2013
Görüşmeci-12	56	Evli (8 Çocuk)	6. Sınıf	Ev Hanımı	0 TL	0 TL	4 kişi	Ed-Derbesiye /2013
Görüşmeci-13	32	Evli (2 Çocuk)	Üniversite Mezunu	Sınıf Öğretmeni	5.500 TL	7.000 TL	4 kişi	Haseke /2014
Görüşmeci-14	45	Evli (3 Çocuk)	Üniversite Mezunu	Avukat	5.500 TL	7.000 TL	7 kişi	Kamışlı/2015
Görüşmeci-15	26	Evli (3 Çocuk)	7. Sınıf	Ev Hanımı	0 TL	4.000 TL	5 kişi	Kamışlı/2011
Görüşmeci-16	43	Evli (11 Çocuk)	6. sınıf	Ev Hanımı	230 TL	5.000 TL	13 kişi	Haseke/2012
Görüşmeci-17	45	Evli (2 Çocuk)	Yüksek Lisans (2. Sınıf)	Öğretmen (İlahiyat Mezunu)	0 TL	7.500 TL	4 kişi	Şam / 2013

Görüşmeye katılan en küçük görüşmecinin yaşı 19, en büyük görüşmecinin yaşı ise 56'dır. Araştırmaya katılan görüşmecilerin medeni durumları incelendiğinde; "11 kişinin evli, 5 kişinin bekar ve 1 kişinin de dul" olduğu belirlenmiştir. Araştırma

kapsamında görüŖülen kadınların eğitim durumları incelendiğinde; kadınlardan 4 kiŖi lisans düzeyinde üniversite mezunu olup, G17 araŖtırmanın yapıldığı dönemde aktif bir Ŗekilde yüksek lisans eğitimine 2. sınıf olarak devam ettiğini ifade etmiŖtir. GörüŖmeye katılan kadınlardan G9, ön lisans düzeyinde üniversite eğitimine devam etmekte olup, G7 ise üniversite terk düzeyindedir. AraŖtırmaya katılan diğer kadınların eğitim durumları ise; 1 kiŖi meslek lisesi mezunu, 4 kiŖi lise terk, 6 kiŖi ortaokul düzeyinde mezun olup 6. sınıf veya 7. sınıf sonrasında eğitimlerini yarıda bırakmıŖlardır. AraŖtırmaya katılan görüŖmecilerin meslek bilgileri incelendiğinde; “9 kiŖi ev hanımı, 3 kiŖi öğretmen, 2 kiŖi hostes, 1 kiŖi serbest meslek, 1 kiŖi laboratuvar teknikeri, 1 kiŖi avukattır”.

Kadınlardan bir kısmının kişisel gelirlerine, meslek tanımlarına ve hane halkının toplam gelirlerine kadınların büyük çoğunluğu net ifadeler kullanmamıŖlardır. Bu durumu; düzenli bir gelirlerinin olmaması, geçici ve dönemsel işlerde çalışmaları, sık iş değişikliği yapmak zorunluluğu Ŗeklinde ifade etmiŖlerdir. Bunun yanı sıra kadınların önemli bir kısmının yardımlarla geçimini yapmak zorunda oldukları tespit edilmiŖtir. Kadınlardan bir kısmının kişisel geliri hiç bulunmamaktadır. Diğer çalışan kadınların ise elde ettikleri kişisel gelirlerinin düşük ve düzenli olmadığı belirlenmiŖtir. AraŖtırmaya katılan göçmen kadınların kişisel gelirleri 0 TL-5.500 TL arasında değişmektedir. Hane halkı toplam gelirleri ise 0 TL-7.500 TL arasında değişmektedir. Batman iline göç eden ve araŖtırmaya katılan görüŖmecilerin, Türkiye’ye göç etmeden önce Suriye’de yaşadıkları yerler olarak: “5 kiŖi KamıŖlı, 5 kiŖi Haseke, 3 kiŖi Amuda, 2 kiŖi Ŗam ve 2 kiŖide Ed-Derbesiye’ den” geldiklerini ifade etmiŖlerdir. Türkiye’ ye göç etme yılları incelendiğinde; “2011 yılında 2 kiŖi, 2012 yılında 1 kiŖi, 2013 yılında 4 kiŖi, 2014 yılında 6 kiŖi ve 2015 yılında 4 kiŖi” gelmiŖtir.

3.2.Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta KarŖılaŖtıkları Sorunlar / Zorluklar

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatlarında karŖılaŖtıkları sorunlar ana kodu; “ekonomik temelli sıkıntılar”, “dil temelli kısıtlanmalar: dil bariyeri”, “duygusal güçlükler”, “toplumsal hizmetlere erişim temelli engeller” ve “değişen yaşam” Ŗeklinde alt kodlardan oluşmaktadır. Kadınların hem kadın hem de göç

sürecini deneyimleyen kadınlar olması beraberinde çifte eşitsizlikler, çifte sorunlar, çifte mücadelelere neden olmaktadır. Bu doğrultuda alan yazın incelendiğinde, Suriyeli göçmen kadınların geldikleri mekânda karşılaştıkları sorunları ele alan ve inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan;

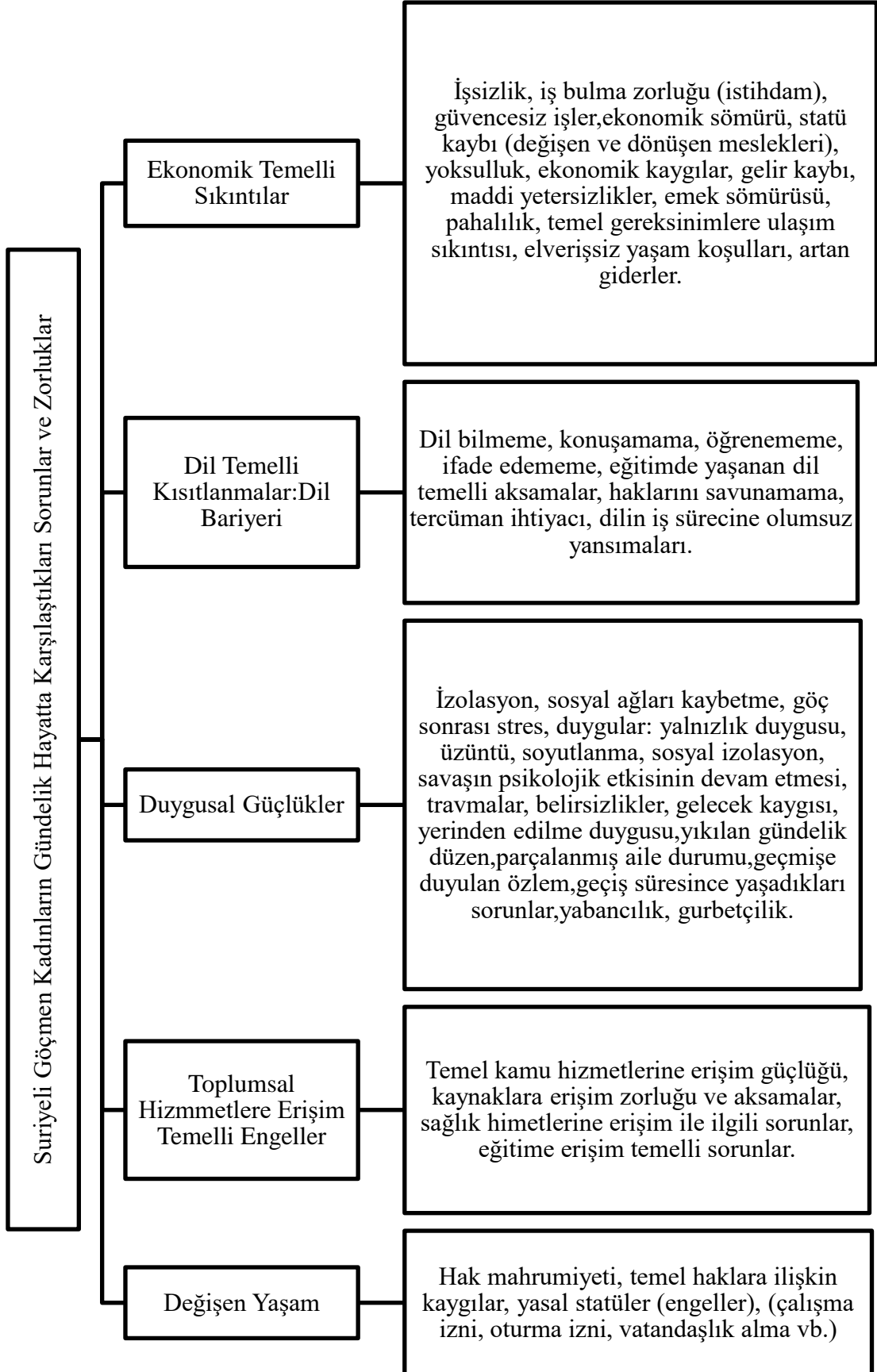
Adıgüzel ve Tanyaş (2020) İstanbul ili özelinde gerçekleştirmiş oldukları “Suriyeli mülteci kadınların göç deneyimleri: Zorunlu göç, gündelik yaşam ve uyum üzerine nitel bir çalışma” adlı saha araştırmalarında 25- 48 yaş aralığında olan 12 Suriyeli mülteci kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmışlardır. Elde edilen veriler doğrultusunda “gündelik yaşamın zorluklarını”; “katılımcıların anlatıları, göç sonrası dönemde de önemli zorluklara işaret etmiştir” şeklinde belirtmişlerdir. “İstanbul’da göçmenleri dört büyük zorluk beklemektedir: Ekonomik zorluklar, dil engelleri, ayrımcılık deneyimleri ve duygusal zorluklar” şeklinde sonuçlandırmışlardır (Adıgüzel ve Tanyaş, 2020, s. 190-191).

Keysan ve Şentürk (2021) “Sorunlar ve beklentilerin algılanmasında kadın mülteciler ve sivil toplum kuruluşları” adlı saha araştırmalarında; İstanbul, İzmir, Konya, Adana ve Gaziantep illerinde 64 STK temsilcisi ile 83 Suriyeli mülteci kadınla görüşmüşlerdir. Mülteci kadınların yaşadıkları zorlukları, sorunları, ihtiyaçları ve beklentilerini hem kendi bakış açılarıyla hem de STK’ların gözünden görmeyi hedeflemişlerdir. Araştırmanın konusu ve amacı kapsamında Suriyeli kadınlara bir takım sorular yöneltilmişlerdir. Bu kapsamda Suriyeli mülteci kadınların, Türkiye’de yaşadıkları temel zorluklar; “dil bilmeme, ekonomik zorluklar, ayrımcılık, yasal zorluklar, sağlık hizmetlerine erişim, eğitime erişim ve yabancı olmaya ilişkin zorluklar başlıkları altında toplanabilir”(Keysan ve Şentürk, 2021, s.354) şeklinde yazmışlardır.

Bu bağlamda *Batman* ilinde gerçekleştirilen saha araştırmasında da görüşmecilerin verilerinin değerlendirilmesinden; Suriyeli göçmen kadınların benzer sorunları gündelik hayatlarında deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Gündelik hayatta karşılaştıkları olumsuz durumlar, davranışlarını yönlendiren temel olgular olduğundan, bu olguları değerlendirmek ve açıklamak oldukça önemlidir. Dahası göçmen kadınların gündelik hayatta engellere yönelik çeşitli baş etme yolları geliştirmeleri ve eylemlerine yükledikleri anlamları kendi anlatımları ile ifade etmeleri ise elde edilen verilerin diğer araştırmalardan farkını açıkça ortaya

çıkarmaktadır. Elde edilen verilerden hareketle, Suriyeli göçmen kadınların yaşadıkları sorunlar ve ilişkisel alt kodları Tablo 3.2' de detaylandırılmıştır.

Tablo 3.2: Suriyeli Göçmen Kadınların Yaşadıkları Sorunlar ve İlişkisel Alt Kodları

3.2.1.Ekonomik Temelli Sıkıntılar

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlardan en önemlisi “ekonomik temelli sıkıntılardır”. Nitekim Suriyeli göçmen kadınlar ekonomik yoksulluğun, beraberinde başka sorunlarda getirdiğini araştırma bağlamında sıklıkla ifade etmişlerdir. Yapılan atıflardan anlaşılacağı üzere göç olgusu; “işsizlik” ve “yoksulluğu” artıran bir olgudur. Ekonomik sorunlardan “işsizlik”, “kolay iş bulamama” ve “istihdam” sorunlarını görüşmecilerden G1: “*Şimdi iş çok kolay kolay bulamadım. Kolay kolay iş bulamadım. Şeydi çok zor iş buldum.[....]*” (G1). Görüşmecilerden G4, eşinin iş ararken yaşadığı zorluğa: “*İş kolay bulmuyoruz. Eşim arıyor, bulana kadar çabuk bulamıyor.[....]*”(G4) şekilde değinmiştir. Görüşmecilerden G7, yaşanan ekonomik sorunları genele indirgeyerek sorunun göçmenler için ortak olduğuna atıf yapmıştır. Bu bağlamda G7, durumu şu şekilde özetlemiştir: “*Ooooo. Hepimiz zaten aynı şeyi yaşıyoruz. Mesela doğru düzgün bir yerde çalışmıyoruz.[....]*”(G7). Görüşmecilerden G16: “*Burada işim yok. O yüzden masraflarımı karşılayamıyorum*” (G16) şeklinde doğrudan veya dolaylı olarak atıf yaparak, “ekonomik temelli” aksaklıkları açıklamışlardır.

Görüşmecilerden G7 ve G14 gündelik hayatta genel olarak tüm göçmenlerin iş bulmaktan yana sorunlarına dikkat çekerek, asgari ücretin altında çalışmak zorunda olduğunu söylerken G14 ise, hiçbir şekilde yakınlarının veya Suriyelilerin iş bulamadığından yana açıklama yapmıştır. Bu noktada katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

[....]İş bulmak istediğimizde rahat bir şekilde bulamıyoruz. Ya çok az bir maaşla çalışacaksın, hani asgari ücret 5.500 TL olmuş ne kadar olmuş geçen bir market beni çağırdı bana diyor; ‘iyi bir eleman olduğun için, ve seni tanıdığımız için, sana 1.500 TL değil de 2.000 TL verecez’.[....]” (G7).

“İş kolay kolay geçmiyor Suriyelilerin eline hiç, hiç. Ne çabuk geçiyor, nede geç geçiyor ellerine iş. Mesela benim kardeşimin kızı çalışmak istiyor ediyor, etmiyor iş bulamıyor. Kızım mesela bu yazın evdeydi, boştu, iş aradı fabrikalara gitti, tekstillere gitti, ne kadar sorduysa da iş yok dediler. Geçici olduğu bildikleri için, yaz dönemi için olduğundan almadılar oda var.[....]” (G14).

Ekonomik sıkıntılar beraberinde “temel gereksinimlere ulaşım sıkıntısını” da oluşturmaktadır. Bu durum beraberinde elverişsiz yaşam koşullarını getirmektedir. Nitekim yapılan ev ziyaretlerinde Suriyeli göçmen kadınların ifadelerini destekleyen

izlenimler olmuştur. Maddi yetersizliklerin, hayat pahalılığı karşısında zam faktörü ile de etkisini daha çok hissettiklerini görüşmecilerden; G2 önceki yaşamına atıfta bulunarak şimdiki yaşamı ile kıyaslama yapmıştır. Bu durumu ise: “[...]Beslenme her şeyimiz var burada çok şükür. Önceden her şey alabiliyorduk, şimdi her istediğimizi alamıyoruz zam gelmiş”(G2) şeklinde belirtmiştir. Görüşmecilerden G3, “[...]Beslenme konusunda biz her şeyi alamayız” (G3). Görüşmecilerden G5, diğer katılımcılar ile paralel olarak gündelik hayatta ekonomik yönden sınırlandıklarını şu şekilde belirtmiştir: “[...]Bizde her zaman istediğimizi alamıyoruz. Her zaman istediğimizi yiyemiyoruz. Yani paramız yoksa nerden getireceğiz. Bizde bu alanda ekonomik olarak kısıtlanıyoruz”(G5). Kadınlardan G6, imkânları çerçevesinde hareket ettiğini söyleyerek uygun yerleri tercih etmekte olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada G6: “[...]Ben bir şey alırken pazarlık yapıyorum. Neresi uygun ucuzsa oraya gidiyorum” (G6). G7 ise, “[...]İstediğimiz zaman istediğimiz şeyi alamıyoruz, dediğim gibi ekonomik durumlardan dolayı” (G7) ekonomik temelli yetersizliklere atıf yapmıştır. G1, G10, G12 ve G13 ise şu şekilde doğrudan ve dolaylı atıfta bulunarak, açıklamışlardır:

“[...]Beslenme de eskiden ne istesem alabilirdim, ne istesem alabiliyordum ama şimdi zamlar gelmiş. E benim maaşım bir iki yüz. Ben ancak anneme veriyorum yani. Kendime elbise de alamıyorum. Yani canım bir şey istediği zaman da alamıyorum. Çünkü zam gelmiş bir de bizim maaşımız az. Maddi durumumuz çok iyi değil. Ben ondan beslenme şeyinde ben çok canım ne istese ben alamam” (G1).

“[...]Valla her şey alabilmek çok zor gönlünce alışveriş yapmak. Hayvan eti kaç ayda bir anca insan kendine getirebiliyor. Valla artık tavuk almak bile çok zor olmuş. Çocuklar diyor onu istiyorum, bunu istiyorum, şunu istiyorum e valla zor oluyor.[...]” (G10).

“[...]En çok ekonomik alanda kısıtlanıyoruz. Mesela her şeyi alamama ve her evde oturamama gibi. Böyle şeylerde işte herkes kendi durumuna göre hareket ediyor. Ben eşimin cüzdanında bilsem ki ona göre ben ne kadara alışveriş yapabilirim. 50 – 100 TL ye mi alışveriş yapabilirim, alamam mı, belki yoksa alamayabilirim de.[...]” (G12).

“[...]Çocuklarımın her istediğini alamıyorum. Biz ne kadar para kazanırsak kazanalım hepsini kiralara, elektrik faturalarına, su faturalarına bu tarz şeylere ödüyoruz. Mesela bu kira ya da faturalar olmasaydı o zaman durumumuz daha da güzel olurdu.[...]” (G13).

Kadınlardan G11, gündelik hayatta ekonomik bağlamda fuzuli gördüğü şeyleri almamayı tercih ederek, bu noktada gizli bir direniş sergilemektedir. “[...]Eşyalar biraz pahalı bizde mecbur gücümüze göre alacağız. Mesela fazla

fuzuli olan şeyler almıyoruz.[...]"(G11). G14:"[...]Eğer paran varsa, her zaman istediğini alırsın. Eğer paran varsa, zaten her şey var, her şey güzel. Burada açıkçası her şey var. Alışveriş merkezleri, marketler var ama her şey çok pahalı" (G14). G15:"[...]Yemek her şeyi alıp yiyemiyoruz. Ancak biz ekmeğimizi alabiliyoruz. Fazla şeyler alamıyoruz" (G15). G16:"[...]Her şeyi her zaman ben alamam. Alım gücüm o kadar yok" (G16). Alım gücünün düşük olması, toplumsal bağlamda başka sorunlara yol açmaktadır. Araştırma bağlamında göçmen kadınların, çoğunlukla alım gücü ekseninde yaşadıkları diğer problemleri değerlendirmişlerdir.

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; kadınlar gündelik hayatlarında en çok ekonomik bağlamda kısıtlandıklarını ve sınırlandırıldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınlar sıklıkla alım güçlerinin düştüğünü belirterek bu durumu gündelik hayatta yaşadıkları örneklerden hareket ile açıklayıp, temellendirmişlerdir. Ekonomik bağlamda pahalılık ile çeşitli mücadele etme yollarını aradıklarını ifade etmişlerdir. İnsan onurlu bir varlıktır. Bu bağlamda refah yaşam koşullarında yaşamak temel haklarından. Kadınlardan G1: *"[...]Burada durumumuz çok iyi değil. Az para alıyoruz. Yetmiyor. Hiçbir şeye yetmiyor. Bir de zam gelmiş her şeye" (G1).G3:"Maddi durumumuz kötü. Durumumuz yok"(G3).G4:"[...]Ekonomik anlamda kısıtlanıyorum. Para konusunda sıkıntı yaşıyoruz.[...]"(G4).Gündelik hayatlarında "yoksulluk" temelli sorun ve deneyimlerini açıklamışlardır.*

Görüşmecilerden G1, ekonominin sosyalleşme ile ilişkisini yorumlayarak, bu noktada olumsuz olarak etkilendikleri eklemiştir. Bu doğrultuda: *"[...]Çıkamıyoruz çok. Para yok, biz şimdi bir kafe ye gitsek bir kahvede içsek, para da vermemiz lazım. Olmuyor yani para yok, maddi durumumuz çok yok.[...]" (G1) diyerek örneklendirmiştir. Bireyler sosyalleşerek "benlik ve kimlik" edinimini sağlarlar. Araştırma kapsamında göçmen kadınların sosyalleşmelerinin önünde maddi yetersizliklerin engel teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim kadınlar sosyalleşerek yeni topluma ayak uydurma noktasında ve kültürü öğrenmede daha aktif rol alabilir. G4 ve G6 ise ekonomik engellerin yansımalarına şu şekilde değinmişlerdir:*

"[...]Benim eşim tek çalışıyor, hiçbir şeye yetişemiyor. Dün elektrik faturamız 750 TL geldi. Şimdi çalıştığımızı da elektrik faturasına vereceğiz, oturacağız. Hiçbir şeyim yok bir pervane, bir de çamaşır makinesi. Ütü mütü başka bir şey yok" (G4).

“[...]Benim çocuklarım üç şey istiyor, ben bir tanesini onlara alamıyorum. Kıyafet konusunda olsun, dışarı çıkmak olsun. Biz dokuz yıldır Türkiye’deyiz. Bir gün bir gezmeye falan gitmedik, bir pikniğe gidip bu çocukların hava almasını sağlayamadık. Bir gün güzel bir kıyafet insanlarınki gibi onları giydiremedik. Vallah biz en ucuz yere gidiyoruz. En uygun yer nerde ise biz oraya gidiyoruz.[...]”(G6).“[...]En çok ekonomik olarak kısıtlanıyoruz. Para yok ki harcayalım. Kendimize masraf edelim. Zaten ne sorun yaşıyorsa para yüzünden yaşıyor. Bazen diyorlar “para elinin kiridir” falan ama vallah parasız hiçbir şey olmuyor. Benim çocuklarım her şeyden eksik kalıyor. Arkadaşlarından hep geridedirler. Kırtasiye malzemelerinden geridedirler. Kıyafet olarak geridedirler. Ben diyorum olsun kendinize idare edin kızlarım.[...]” (G6).

Görüşmecilerin ifadelerinden de açıkça anlaşılacağı üzere; zorunlu göçe katılan bu kadınlar ekonomik açıdan da oldukça olumsuz şartlarda yaşamlarını devam ettirmektedirler. Bu konuda yapılan araştırmada kadının emeği, kadının düşük ücrete zorunlu bırakılması, kadının iş yaşamında ikincil konumda olması, kadının fazla mesaiye karşın düşük ücrete çalıştırılmaya devam ettirilmesi, kadının sömürülmesi, kadının tercih edilmeyen işlerde çalıştırılması gibi cinsiyet temelli sorunların kadın ve göç ilişkisi bağlamında ele alındığında dezavantajlı olma durumunu tekrar ortaya çıkmıştır. Göçün kadın emeği, iş gücü ve ekonomik varlık boyutu araştırma kapsamında ele alınıp, değerlendirilmiştir. Bu bağlamda G7’nin ifadeleri şu şekildedir:

“[...]Bir yerde çalıştım, 6 ay boyunca maaş vermediler. Başka yerde çalıştım, 2 ay boyunca maaş yok. O şekilde sırf Suriyeli olduğum için ya da bazı yerlerde de 18 yaşına basmadan çalıştığım için, sigorta falan yoktu. Maaş çok çok azdı. Düşünsenize tekstilde çalıştığımızda aylık 450, aylık 450 TL veriyorlardı.[...]” (G7).

Ekonomik bağlamda sorun yaşayan Suriyeli göçmen kadınlar düşük ücretlerde çalışmaktadır. Bu doğrultuda çalışmayan kadınlar ise eşleri, çocukları, kardeşleri, babaları gibi diğer aile üyeleri üzerinden “ekonomik” olarak düşük ücretlere rağmen çalışmak zorunda olduklarına değinmişlerdir. Örneğin G4: *“[...]Eşim, günlükü 100 TL alıyor. Önceden günlük eşim 75 TL alıyordu. Daha yeni yeni 100 TL yapmışlar. Bazen gidiyor, bazen de gitmiyor. Haftanın 2-3 günü gidiyor,10 günü evde. Eşim yerlere taş falan döküyor. Asfalt falan döküyor”*(G4). Örneğin G13’de G4 gibi eş üzerinden bu sorunu deneyimlemekte ve zorluğunu yaşamaktadır. Bu durumu G13 ise: *“[...]Eşim daimi bir ücreti yok. Ben iki aydır yeni asgari ücret alıyorum. Eşim bazen 1.000, bazen 2.000, bazen 3.000 getiriyor. Bazen de hiç olmuyor ücreti.*

Telefon ve bilgisayar tamiri yapıyor. Bazen işi oluyor, bazen işi olmuyor.[....]”(G13) şeklinde vurgulamıştır. Bu doğrultuda gündelik hayatlarında kadınlar bazen kendileri özelinde, bazen de diğer aile üyeleri üzerinden “ekonomik sömürü ve ekonomik temelli sorunlar” ile karşılaşmaktadırlar. Kadınlar hem kendilerinin hem de aile bireylerinin, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ve değişen dönüşen mesleklerinin statü kaybına yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda gündelik hayattaki “gelir kaybını” ve “düşük ücret” konusunun ekonomik, sosyal ve benzeri düzeylerde gündelik hayatlarına etkisini görüşmecilerden; G8 ve G12 doğrudan veya dolaylı atıfta bulunarak şu şekilde açıklamışlardır:

“[....]Mesela eşim çalışıyor, ona çok çok az veriyorlar. Valla geçen salıdan itibaren çalıştığı tekstilde iş kalmamış, durdurdular. Mesela bu cumaya kadar işe gitmeyecek ama gitmediği içinde maaşını alamayacak. Bazen maaşını zamanında vermiyorlar, eksik veriyorlar. Sigortaları da yoktur.[....]” (G8).

“[....]Bende, eşimde ikimizde evde boş duruyoruz. Kızımda şuan çalışmıyor. Üç kişi boşuz, evde üçümüzün gözü de oğlumun getireceği parada. Benim oğlum bir haftadır da boş duruyor çalışmıyor. Tekstilde çalışıyor kolu falan ağrıyordu. Orda çalışacak gücü yoktu artık, bu aralar kendisi için başka iş arıyor. Tekstilde Suriyeli ve Türkiyeli aynı değildi. Buradakiler 5.000 alıyordu Suriyeliler 3.000 alıyordu” (G12).

Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle; göçmen kadınların iş gücü piyasasında düşük ücretle çalışmaya zorunlu bırakılıp, emeğinin karşılığını alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Göçmenler bağlamında cinsiyet veya meslek grubu fark etmeksizin yaşanan bu ortak soruna yönelik ise söylemleri G5: “*Bence iş imkânları buranın Suriyeliler için iyi değil. Çünkü eksik, düşük ücret veriyorlar onlara.[....]”(G5).*G6: “*Burada Suriyelilere göre iş var, ancak ucuz çalıştırıyorlar.[....]”(G6).* G10: “*Eşim az ücret alıyor. Çoğu kişiye öyle yapıyorlar. Sigortaları yok, ucuza çalışıyorlar. [....]” (G10).* G9: “*Bence burada Suriyeliler için iş imkânı yok. İş var ama sen dersen ki iyi para alıyorlar mı hayır vermiyorlardı.[....]”(G9)*şeklinde. Ortak sorun haline alan ve gündelik hayatta oldukça önem arz eden ekonomik yetersizlikleri kadınlardan G5, bu durumu çocuğu üzerinden örneklendirmiştir: “*Biz çalışıyoruz, paramızı eksik veriyorlar bu çok var. Suriyeli tarafı zaten sigortaları yok. Çocuklarımız çalışıyor, diğerlerine göre düşük çalışıyorlar.[....]” (G5).* Göçmen kadınların çalışma hayatında yaşadıkları zorluklar ve karşılaştığı güçlükler kimliklerinden ötürü erkeklere oranla daha fazladır. Bu

durum zorunlu göçe katılan bireyleri özellikle kadın bireyleri daha da olumsuz etkilemektedir.

Suriyeli göçmen kadınların değişen gündelik düzenlerinde, “artan giderleri” söz konusudur. Bu durumu ise görüşmecilerden G6: “[...]Şimdi mesela ev sahibi dedi ki ‘750’ kiram vallah yoktur. Valla çok fazladır. E biz ev arıyoruz da bundan aşağıda bulamıyoruz. Ya güzel değiller, ya rutubetlidir bulduğumuz evler. Allah yardımcımız olsun”(G6). Bu atıftan da anlaşılacağı üzere ekonomik şartlardaki yetersizlikler barınma sorunlarına neden olmaktadır. Kadınlardan G7, gündelik hayatın her alanında ekonomik yönden sınırlandığını yaşadığı örnekler üzerinden temellendirmiştir. “[...]Ekonomik sebeplerden dolayı okul okuyamam, o çok oldu olacaktı. Zaten her şey ekonomi ile ilgili. Arkadaşlarımla doğru düzgün çıkamıyorum, onları bir yere davet edemiyorum o şekilde. Eğitim, sosyal ve ekonomik olarak” (G7). G7, yapılan atıftan da anlaşılacağı üzere, sosyal alanlarda bu duruma bağlı kısıtlandığını belirtmiştir. G8: “[...]Ama yine de biz diyeceğiz ki, vallah burada ki yaşamım ve geçimim benim ve evimdekiler için sıkıntılıdır. Sıkıntı neden var çünkü bizim gücümüz yetmiyor, biz kendi geçimimizi yapalım. Burası fazla fazladır bu konuda bize haksızlık oluyor.[...]”(G8) geçim sıkıntısının hayatlarına olumsuz yansımalarından söz etmişlerdir. G17, diğer göçmen kadınların söylemlerine paralel olarak, sıklıkla değişen kira ücretlerinin ekonomik bütçelerini büyük oranda sarstığından söz etmiştir. Bu doğrultuda pratikte yaşanan sorunu üzerinden detaylandırmıştır:

“[...]Kira insan istiyor insan uygun olsun ama uygun ev yok zaten. Eskiden beri insanlar 100-150-200-300 kira öderken, ben 400-450 ödüyordum. Bir yıl 450’den 400’e indirdiler bana. Sonra tekrar zam yaptılar 550-650. Bu yıl 1.500 yaptı kiramı. Bana yüzde yüz zam yaptı nerdeyse iki katına çıkardı.[...]” (G17).

Elde edilen verilerden, Suriyeli göçmen kadınların “yoksulluk” ve “yoksunluk” yaşadıkları tespit edilmiştir. Yoksulluk her çağda çağdaş olan toplumsal bir sorundur. Göç ile olan eski gündelik hayatlarında var olan imkânların yok olması veya azalması, önceki statüden daha alt statü ve yaşam koşullarında gündelik hayatı sürdürmek kadınları doğrudan ve dolaylı olarak olumsuz etkilemiştir. Örneğin G13: “[...]Burada mecburdur insan. Burada yürüyünce bile para veriyorsun. Yürüyorsun para veriyorsun böyle. Mecbursun bir işte çalışmaya. Önceden bir, iki kişinin evde çalışması yeterli iken şimdi herkes çalışmalı ki kendilerini

kurtarabilsinler.[...]”(G13). Ekonomik sömürü ve emek sömürsünü gündelik hayatlarında sıklıkla deneyimleyen Suriyeli göçmen kadınlar yukardaki ifadelerine benzer şekilde doğrudan ve dolaylı olarak atıfta bulunmuşlardır. Bu durumu görüşmecilerden; G1, G2 ve G3 şu şekilde açıklamışlardır:

“Evet, kaldım. Şimdi ben okuldayım ya bir tane, iki tane abla var orda çalışıyorlar. Onlar mutfak, oda falan hepsi onlara ait ama ben ne yapıyorum ben de gidiyorum, onların işini yapıyorum. Yani onlar gitmiyor yapmıyor, ben gidiyorum yapıyorum. E niye? Bu ayrımcılık değil mi? Ayrımcılıktır değil mi? Bir de maaş için onlar vatandaştır diye onların maaşını hemen veriyorlar. E benimki iki ay, üç ay falan sonra veriyorlar. E ben çalışıyorum, maaş almak için çalışıyorum. Benim şeyim var, benim ihtiyacım vardır. Benim ihtiyacım olmasaydı, ben çalışmazdım. Ama bana üç-iki ay sonra maaş veriyorlar. E ben bu işten ne anladım? Onların sigortası var, benim yok. Bana izin veriyorlar, onlara da izin veriyorlar bundan hiç ayrımcılık yok. Ama maaş için onlara hemen veriyorlar. Benim ki üç ay, dört ay falan sonra maaş veriyorlar böyle” (G1).

“[...]Mesela yani bize iş öyle çabuk çabuk vermiyorlardı. Maaş azdı. Ben daha önce bir yerde çalıştım, değil ki ben çalışmadım. Sadece 250 TL veriyordu bana başka yok. Çalıştığım yer bizim eve yakın komşunun yanındı. Ben terzi yaptım dükkânda. Önceleri 200 TL sonra 250 TL verdi. Sonra zam yapmadı, zaten sonra ben çıktım. Sabahdan akşama kadar çalışıyordum. Saat sabahları dokuzdan akşam yedi, yedi buçuğa kadar, bazen de oluyordu sekize kadar çalışıyordum.[...]” (G2).

“Evet, araya fark koyuyorlar. Onlar iş yapmıyor, ben tüm işleri yapıyorum. Yani işlerini eksik yapıyorlar. Maaşları benimkine göre hem yüksek, hem de onlar maaşlarını zamanında alıyorlar. Beni sıkıntı basıyor o zaman. Ben diyorum benim ihtiyacım olmasaydı zaten bende gelip bu işte çalışmazdım. Ve ben diğer çalışanlardan daha fazlada çalışıyorum. Bu kameralar var ya keşke izleselerdi beni. O zaman görürlerdi ben nasıl çalışıyorum diğer çalışanlar nasıl çalışıyorlar. Mesela bize burayı temizleyin diyorlardı. Biz iki kişiye. Benimle birlikte olan kişi gidip etrafı dolaşırdı. E o gelinceye kadar ben tüm işi bitiriyordum. Ben onun gelmesini bekleyemem ki. Bize destek vermiyorlar vallah” (G3).

Görüşmecilerin genel olarak ifadelerinden anlaşılacağı üzere; Suriyeli göçmen kadınların ekonomik temelli iş alanı ve alanlarında sıkıntıları bulunmaktadır. “İşlerde çalışma saatlerinin fazla olması, erken yaşta çalışma zorunlulukları, düşük ücret almaları, işleri dışında diğer işlerde de çalışmak olma zorunluluğunu hissetme” durumları bulunmaktadır. Bu durumu “işsizlik, konumlarındaki belirsizliklerden dolayı başka bir iş bulamamak” gibi nedenlerle açıklamışlardır. Bu durumu örneğin G14’ ün söylemi üzerinden: “[...]Olumsuz olarak mesela patronlar iş sahipleri bunlar diyor ki ‘bunlar Suriyelidir, mecburdur çalışmaya o yüzden ucuza

çalıştırıyorlar'. El emeğini eksik veriyorlar”(G14) pratikteki karşılığına değinebiliriz. Genel olarak gündelik hayatlarında Suriyeli göçmen kadınlar ekonomik kaygıları sıklıkla deneyimlemektedirler. Benzer sonucu:

Akbaş'ın ve Ünlütürk-Ulutaş'ın (2018) “Küresel fabrika kentinin görünmeyen işçileri: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli göçmenler”, Dedeoğlu'nun ve Bayraktar'ın (2018) “Tarımsal üretimde Suriyeli göçmen kadın emeği: Bereketli topraklarda zehir gibi yaşamlar”, Ünlütürk Ulutaş'ın ve Akbaş'ın (2018) “Ötekilerin ötekisi: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli kadınlar”, Körükmez' in, Karakılıç' ın ve Danış'ın (2020) “Mecburiyet, müzakere, değişim: Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri” ve Uçar'ın (2020) “Gaziantep parça başı emek piyasasının Suriyeli kadınları: Emek, zorunlu göç ve şiddet” adlı çalışmaları Suriyeli göçmen kadınların ekonomik sorunlarına, çalışma hayatı ve sorunlarına yönelik literatürde yer alan diğer çalışmalardan bazılarıdır.

Yapılan saha araştırmasında araştırmaya dahil olan, çalışan tüm göçmen kadınların “işlerini kaybetme korkusu” yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda “çalıştıkları yerlerde hal ve hareketlerine dikkat edip, uyum gösterme” gayretinde oldukları tespit edilmiştir. “Söylenenleri yapma”, “itirazda bulunmama”, “haksızlığa uğrayınca resmi kanallara başvuru yapmaktan çekinme”, “yapılan eksik ve düşük ücretleri kabul etmek”, “statüsüz çalışmayı ve niteliksiz işlerde çalışmayı kabul etme”, “iş tanımına girmeyen işleri gönüllü veyahut gönülsüz olarak yapmak çabasına girmek”, “güvencesiz çalıştırılmayı kabul görme”, “maaşının diğer personellere göre zamanında yatmasına ses edememek”, “prensipli ve dikkatli çalışmaya özen gösterme”, “işinde hassas olmaya gayret etme”, “verilen ek işleri ücret beklemeden yapmaya razı olma” vb. durumları yaşadıkları ifadelerinden anlaşılmıştır. Bu bağlamda G13' ün söylemleri diğer katılımcılar ile paralel olup, durumu özetlemektedir. G13' ün ifadeleri ise şu şekildedir:

“Evet, farklı gördük. Ben vatandaşlık almış ve okulda çalışmama rağmen 2.000 alıyordum. Buralı olan herkes asgari ücret alırken, bizimki 2.000 idi. Benle birlikte olan bir Türk hoca var mesela ben ve onun maaşı aynı olmalıydı. İkimizin de aynı olmalıydı maaşlar. O asgari ücret alıyordu, ben o kadar almıyorum. Birlikte gidiyoruz, birlikte geliyoruz, aynı işi yapıyoruz. Benimle çalışıyor o 7.500 alıyor. Benden 2-3.000 fazla alıyor. Arada fark var, nasıl fark yok. Hatta izin almakta falan bile ayrımcılık var. O ne zaman isterse izin alıp, gidebilir. Ama benim hiç bir zaman iznim yok. Mesela bir taziye olsa, bir şey olsa bana izin

vermezler. Hastalanınca bir hafta rapor alıp, gelmiyor mesela. Ben gitmezsem eğer, benim maaşımı durduracaklar sonra diyecekler: Git. Benim eşim mühendis ama denkliği yok. İşini yapmıyor eşim” (G13).

Araştırmaya dahil olan tüm kadınların “ekonomik” temelli sorunları, “gündelik hayatlarında” doğrudan ve dolaylı olarak sıklıkla deneyimledikleri tespit edilmiştir. Meslek sahibi olan katılımcıların ise ek iş arayışlarının olduğu görülmüştür. Suriyeli göçmen kadınlardan daha önce hiç çalışmamış, ancak toplumsal ilişkiler düzleminde uyum sağlamak için ve ev ekonomisine katkıda bulunmak için, ev hanımlığı ile özdeşleşen meslek gruplarına yöneldiği ve bu bağlamda işleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çocuk bakımı, yemek yapmak, el işi ürünler yapmak, kıyafet vb. ürünler dikmek, ev temizliği yapmak gibi işler bunlardan birkaçıdır.

3.2.2.Dil Temelli Kısıtlanmalar: Dil Bariyeri

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlardan bir tanesi de “dil sorunu” olduğu araştırma kapsamında tespit edilmiştir. Dil toplumsallaşmayı etkileyen en önemli araçlardandır. Ortak dili konuşmak bir toplumu bir araya getiren ve aradaki bağı kuvvetlendiren bir olgudur. Birey için “ifade edici dil” bireyin kaynaşmasını sağlayan, toplumsal bütünlüğü koruyan ve ortak duygular geliştiren bir araçtır. Göç sürecine dahil olan kadınların gündelik hayatlarındaki bir çok sorunun temel nedeninin, dil bilmemekten kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dil temelli zorluklar; “dili bilmeme, konuşamama, öğrenememe, ifade edememe”, “haklarını savunamama”, “tercüman ihtiyacı” ve “eğitimde yaşanan dil temelli sorunlar” şeklinde kodlanmıştır. Nitekim tercüman ihtiyacını G1: “[...]Yani ben eskiden şeyi bilmiyordum, dili bilmiyordum. Kime diyordum: ‘Bizimle hastaneye gel’ ya da falan filan gelmiyordular. Biz tek gidiyorduk. E biz Kürtçeyi konuşuyorduk. Herkes bize bakıp, gülüyordu. Diyorlardı: ‘Bak Türkçeyi, Kürtçeyi bilmiyorlar’ falan böyle.[...]” (G1). Hak arayışında bulunamamayı ise G2: “[...]Diyorlar: ‘Zaten Suriye’den gelmişler, sen ne kadar onlara bir şey versen, sesini çıkarmazlar. Biz onlara ne zulümde yapsak, seslerini çıkaramazlar. Çünkü dil bilmiyorlar, kendilerini savunamazlar’” (G2) şeklinde “gündelik hayat” bağlamında örnekler üzerinden açıklamışlardır. Bundan ötürü görüşmecilerin büyük bir oranı, “dil temelli zorlukların” gündelik hayatlarına olumsuz etkilerini doğrudan ve dolaylı atıflarda bulunarak açıklamışlardır.

Görüşmecilerin çoğunluğu; gündelik hayat içerisinde “dil bilmeme, konuşamama, öğrenememe, kendini ifade edememe” gibi dilsel zorluklar yaşadıklarını ve bu doğrultuda gündelik hayatlarında bağımlı halde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin G2; *“biraz dilim bana zorluk çıkarıyor. İnsanlardan çekiniyorum, onlarla çok konuşmadığım arkadaşlık yapmadığım için.[...]”* (G2) şeklinde ifade ederek dilsel eksikliğin sosyal olamama boyutuna atıfta bulunmuştur. Gündelik düzen içerisinde gidilen mekân doğrultusunda tercüman ihtiyacının sıklıkla doğduğu tespit edilmiştir. Yine bu noktada bir direniş aracı olarak “teknolojinin ve bu bağlamda teknolojik araç ve gereçlerin” sıklıkla kullanıldığı araştırma kapsamında kadınların ifadelerinden anlaşılmıştır. Kadınlardan G17, bu durumu şu şekilde örneklendirmiştir: *“Dil en önemlisi de dil gerçekten. Genellikle bende eşimde dil konusunda zorluk yaşıyoruz. Bir sorun yaşayınca telefona bakıyoruz. Tercüme ediyoruz. Ya da arayacağım birilerini bilen varsa soruyorum onlarda”* (G17). Kadınlar teknolojik cihazları sayesinde çeviri programları kullanarak yaşadıkları dilsel problemlere bir çözüm üretmişlerdir. Aslında bir gizli direniş ve gizli bir savunma taktiği geliştirdikleri araştırma süresince tespit edilmiştir. Bu bağlamda görüşmeciler doğrudan ve dolaylı olarak “dil temelli” zorluklara atıfta bulunmuşlardır. Bu bağlamda G3 farkında olup veyahut olmadan geliştirmiş olduğu taktiksel eylemini şu şekilde açıklamıştır:

“[...]Eğer karşımdaki Kürtçe biliyorsa ben onunla Türkçe konuşurum. Ama yanlış ama değil beni anlıyorlar. Ne desem anlıyorlar. Ama eğer Türk ise ben onunla sadece Türkçe iletişim kuramam. Ben çok Türkçe bilmiyorum ya. En çok dilde sıkıntı yaşıyorum oda çok zaman değil biraz” (G3).

Yapılan saha araştırmasından elde edilen bulgulardan ve gözlemlerden; dil bilmemenin, konuşamamanın kadınların kendilerini “savunmasız, çaresiz ve korumasız” olarak hissetmelerine neden olduğu tespit edilmiştir. Ortak paydada buluşamamak beraberinde toplumsal alanlarda; “çekinme, utanma, korku, anlaşılammama” duygularını beraberinde getirmektedir. Görüşmecilerden G4 bu noktada şu ifadeyi kullanmıştır: *“[...]Ben dil bilmiyorum, bu yüzden utanıyorum.[...]”* (G4). Bu doğrultuda G4, gündelik hayatında bu durumu şu şekilde örnekleterek açıklamıştır:

“[...]Şimdi çocuğum okula gidiyor. Onun veli toplantılarına hiçbir zaman gitmedim. Değil ki kaçtığım için, korkuyorum. O kalabalıktan psikolojik olarak korkuyorum. Bu yüzden öyle

yerlere girmiyorum. İşte benim oğlumun okulu burada. Ben okula gitmekten çekiniyorum, utanıyorum. Değil ki bana diyebilirler 'Suriyeli' diye değil. Ben dil bilmiyorum o yüzden sıkılıyorum. Ben böyle şeylerden utanıyorum.[...]"(G4).

Görüşmecilerin ifadelerden anlaşılacağı üzere; “ortak dili” konuşamamak bireyin toplumsallaşmasını da olumsuz etkilemektedir. Toplumsallaşma sürecinde sorun yaşayan bireyin böylece toplumsal uyumu sağlaması da aynı oranda etkilenir. Dil bariyeri, toplumsal ilişkiler bağlamında Suriyeli göçmen kadınların önündeki engellerdendir. Nitekim söylenenlerin anlaşılması beraberinde sosyal ilişkiler kurmayı kolaylaştırır. İhtiyaçların ifade edilmesi ve anlaşılma duygusu bireyin “gündelik hayatını” kolaylaştırır. Dil bariyeri, “toplumsal hizmetlere erişimin” önündeki engeldir. Dil bariyerinin, Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatlarında “özgüven” sorunlarının da oluşmasına neden olduğu gözlenmiştir. Bu durumu G6 şu şekilde açıklamıştır: “[...]Biz hastanelere gidiyorduk, dilimiz yoktu. Bunun içinde biz üzülüydük. Allah bitirdi, Allah sabır veriyor.[...]" (G6). Dahası G6, bu duruma ek olarak yaş faktörüne bağlı sorunlara ve öğrenme güçlüğüne atıfta bulunarak dil öğrenmenin zorluğuna değinmiştir. “[...]Bizim için dil çok zor. Biz bu yaştan sonra Türkçe öğrenemeyiz.[...]" (G6). G9 ise, bu durumu şu şekilde aktarmışlardır: “[...]Mesela ben bir derste bir hata yapmıştım. Konuşamadım, kendimi ifade edemedim, hoca bana: ‘Dersten çık’ dedi” (G9). Dil bilmemenin ve konuşamamanın, göçmen kadınların toplumsal bağlamda elini kolunu bağlayan, eksik ve yetersiz hissetmelerine neden olan temel faktör olduğu araştırma kapsamında tespit edilmiştir.

Görüşmecilerden G10, dil öğrenmenin sağlayacağı kolaylığa değinerek, “İnsan dil öğrenebilse, bir yere gittiğinde sorulan sorulara cevaplar verebilse.[...]"(G10) şeklinde ifade etmiştir. Görüşmecilerden G13, alışma süreci ile dil ilişkisine değinerek bu durumu şu şekilde özetlemiştir: “[...]Alışırken birazcık bana dil zor. Halada Türkçe dilini güzel bilmiyorum.[...]" (G13). G14 ise girmiş olduğu ortamlarda ifade güçlüğüne aşmak için vermiş olduğu mücadelesini şu şekilde aktarmıştır: “[...]Mesela biz bir yere giderken rahat konuşamıyoruz. Ben elimden geldikçe onların kullandığı cümleleri, konuşmamın içine koyarak konuşmuyorum ki karşı taraf benden anlasın. Buda bir rahatsızlık.[...]" (G14). G14 bu durumdan yaşanan zorluktan dolayı rahatsızlık yaşadığını açıklamıştır. Bu

atıflardan da anlaşılacağı üzere Suriyeli göçmen kadınlar genel olarak, gündelik hayatta ortak dil konuş(a)mamanın yarattığı dezavantajlılıkları açıklamışlardır.

Suriyeli göçmen kadınların büyük çoğunluğu “gündelik hayat” akışında tercümanlız gezememektedirler. Genellikle göçmen kadınların ilk ve sürekli tercümanları kendi çocuklarının olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra göçmen kadınlar, Arapça Kuran dili olduğu için öğreniyorlar, öğretiyorlar ve önemsiyorlar. Bir yandan kendi dillerini konuşup, öğretip, unutmama için tekrar konuşma çabası varken, diğer yandan gelinen ülkeye adapte olmak için dil öğrenme çabaları mevcuttur. Eğer başka bir ülkeye gidilecekse hane halkından en az biri öğrenmeye çalışmaktadır. Kadınlar tercüman desteğini hissettiği durumlardan bazılarını ise G3: “[...]Hastane ben tek başıma gidemem. Türkçe bilmiyorum. Kız kardeşim bizi götürüyor. Ben kendi başıma gidemem hastaneye.[...]” (G3) şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerden G8, gündelik hayatta dil bilmenin önemini anlatırken, kendini ifade edememeyi toplumsal düzlemde “sağır ve dilsiz” olmakla eşdeğer tutmuştur. İhtiyaçlarını dil bilen yakınları ile gerçekleştirmenin getirdiği zorluğu örnekler ile açıklamıştır. Dil bilmenin gündelik hayatta bağımsız hareket etme özgürlüğu sağladığını, araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınlar sıklıkla ifade etmişlerdir. Nitekim G8 ve G13 ifadelerinden anlaşılacağı üzere; çok basit bir eylemde bile dil bilen başka bireylere bağımlılıktan söz etmişlerdir. Bu noktada katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Valla hangi dil olsa iyidir. Mesela bak sen bana sorular soruyorsun, ben senin dilini anlamıyorum. Ben çarşıya gidiyorum mesela aynı ‘sağır ve dilsizler’ gibiyim. Zaten bizim dilimiz güzeldir, ben dilimi biliyorum ama ben başka bir dil daha bilseydim... Mesela ben doktora gidiyorum, kızımı götürüyorum. Mesela ben bir yere gidersem, kızımı kendim ile götürüyorum. Neden çünkü ben hiçbir şey bilmiyorum. Zaten benim dilim güzeldir. Dilimi zaten biliyorum. Bu dili de bileyim ki bana destek olsun. Şimdi bu televizyon sabaha kadar açık kalsa ve konuşsa ben ‘sağır ve dilsizler’ gibiyim. Ben öyle sadece ona bakıyorum ve ben hiçbir şey anlamıyorum” (G8).

“Suriyelilerin çoğu çok zorluk görmüştür. Ben bir yere gidince kendimi kurtaracak kadar Türkçe biliyorum. Ya da tercüman olarak eşimden yardım istiyorum. Hastane kimlik yerlerine falan gidince eşimle gidiyorum özellikle. Ben anlamıyorum eşim Türkçesi çok iyi. O daha iyi anlar diye onunla gidiyorum. Dil konusunda bir sorun yaşadığımda bir yerde eşimi arıyorum, al konuş diyorum. Bazen de telefon üzerinden tercüme ettiriyorum. Bende

daha çok arayıp konuşturuyorum onları. Siz ikiniz alın konuşun, birbirinizi daha iyi anlayın derim” (G13).

Araştırmaya dahil olan tüm katılımcılar için “dil bariyeri” gündelik hayata aktif katılımı engelleyen önemli bir sorundur. Tüm kadınların ortak gayelerinin “dil öğrenmek” olduğu gözlemlenmiştir. Çalışan kadınlar için mesleklerinin gerekliliklerini yerine getirirken, dil engeli gündelik hayatın bir parçası olan iş yaşantılarını sıklıkla olumsuz etkilemiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen kadınlardan bazıları yaşadıkları “dil temelli zorlukları” hak arayamama noktasında ifade etmişlerdir. Örneğin G3 bu duruma şu şekilde değinmiştir:

“Ben çok fazla iş yapıyorum etrafımdakiler yapmayınca sıkılıyorum, rahatsız oluyorum. Bizim işimiz olmayan şeyleri bizimle yapıyorlar. Niye çünkü biliyorlar biz Suriyeliyiz sesimizi çıkarmayız. Biliyorlar biz onlara bir şey diyemeyiz. Bize oda temizletiyorlar. Niye çünkü biz Suriyeliyiz. Biliyorlar biz ses çıkarmayız, bir şey diyemeyiz. Biz bir şey dersek eğer bizim için diyecekler: ‘Bak hem burada çalışıyorlar, hem de dilleri çok uzundur.’[...]”(G3).

Görüşmeye dahil olan tüm göçmen kadınlar, iş yaşamında dilsel problemler başta olmak üzere birçok problemle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. İş yaşamında karşılaştıkları olumsuz durumlar, beraberinde dilsel olarak ifade eksikliklerinden kaynaklı durum ile birleşince kadınlar yaşanan sorunlara çözüm üretemediklerini açıklamışlardır. Dil bariyeri toplumsallaşmayı engelleyen en önemli etkendir. Bu bağlamda “gündelik hayat” akışının seyrini şekillendiren önemli bir araçtır. Görüşmecilerden G5: “[...]Bir olay yaşayınca ‘Suriyeliler korkularından konuşamıyorlar’ diyorlar. Hayır, garibanlar dil bilmediği için bazıları dil den dolayı kırıkırlar.[...]” şeklinde açıklayarak dil bariyerinden yana atıfta bulunmuştur. “[...]Bazıları korkuyor, diyorlar: ‘Belki bizi buradan atarlar’. Haklarını savunamıyorlar. Bazıları diyor ki: ‘Biz konuşsak, bunlar Türk’tür eğer ellerinden gelse bizi buradan atarlar’.[...]”(G5) şeklinde konu(a)mama eyleminin özünde yatan nedenleri temellendirerek, kendi bakış açısıyla bu durumu açıklamıştır. Bunu yaparken kendisi gibi zorunlu göçü deneyimleyen göçmenlerin yerine empati kurarak cevaplar vermiştir.

Araştırma kapsamında Suriyeli göçmen kadınların, bir adım atarken neyle karşılaşacaklarını bilmedikleri, ilk olarak nereye gitmeleri gerektiğini bilmedikleri, ya da yaşadıkları bir sorunda çözümü için hangi kuruma gitmeleri gerektiğini

bilmedikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde G9 ve G16 da G5' in ifadelerini destekler cümleler kurmuşlardır.

Görüşmecilerden G9 dil bariyerini; *“biz dil bilmediğimiz için, yaşadığımız sorunlarda hakkımızı tam anlamıyla savunamıyoruz. Senin dilin olmadığı için, kendini ifade edemiyorsun, sorunu tartışamıyorsun. Sesini çıkaramıyorsun.[...]”*(G9). Görüşmecilerden G16 ise dil bariyerini; *“hakkımızı savunmak istesek bile, biz söylesek bile belki bizim dilimizden anlamazlar”* (G16) şeklinde ifade etmişlerdir. İnsanları anlamamanın en önemli yolu dil bilmektir. Dil bilmek ve anlamak kişiler arası duygu paylaşımını ve değerler aktarımını kolaylaştırır. Bireyleri anlamamanın ve tanımanın en önemli yolu dilini anlamaktır. Kadınlar iki grup arasında en büyük engelin dil olduğu atıflarında sürekli vurgulayarak, değinmişlerdir.

Görüşmecilerin açıklamalarından anlaşılacağı üzere; Suriyeli göçmen kadınlar gündelik hayatta haksızlık, eşitsizlik durumlarını yaşanınca kabullenme, hakkını arayamama, aramaktan çekinme, korkma, mecburiyet gibi duygular hissetmektedirler. Göçmen kadınlarda “göçmenlik” konumundan kaynaklı olarak “nasıl olsa sonuç değişmeyecek” bakış açısı oldukça yaygın olduğu belirlenmiştir. Bir diğer neden olarak da “yerel kanun ve kuralları bilmemektir”. *“Suriyeli mülteci kadınların göç deneyimleri: zorunlu göç, gündelik yaşam ve uyum üzerine nitel bir çalışma”* adlı saha araştırmalarında Adıgüzel ve Tanyaş (2020) Suriyeliler için dil engelini ve dilin gündelik hayata olan etkisi şu şekilde:

“Gündelik yaşamın zorluklarıyla ilgili öne çıkan bir diğer tema dil engelidir. Tüm katılımcılar, özellikle ilk birkaç ay içinde insanlarla iletişim kurmakta ve kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını bildirmişlerdir. Çoğu katılımcı, Türkçe öğrenmeye başladıklarını ve bazı ifadeleri anlayabildiklerini, ancak henüz tam olarak konuşamadıklarını bildirmiştir. Türkçeyi yeterince iyi konuşamamak bu kadınların İstanbul'da sosyal, eğitsel ve ekonomik yaşama katılmaları açısından önemli bir engel olmuştur. Dil engeli katılımcıların okul sistemine ebeveyn olarak dâhil olma ve çocuklara derslerinde yardım etme konusunda da engel teşkil etmektedir” yazarlar (Adıgüzel ve Tanyaş, 2020, s.192). Bu yönüyle elde edilen ortak veriler yapılan araştırmayı desteklemektedir.

3.2.3.Duygusal Güçlükler

Göçe katılan Suriyeli göçmen kadınların, “gündelik hayatta” karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri de “duygusal güçlükler” dir. Araştırma kapsamında görüşme

yapılan katılımcıların tümünün, duygusal zorluklar yaşadığı tespit edilmiştir. Duygusal zorluklar kodu araştırmaya katılan göçmen kadınlardan elde edilen veriler doğrultusunda; “izolasyon / sosyal izolasyon”, “göç sonrası stres ve duygular: yalnızlık duygusu, üzüntü, soyutlanma, geçmişe duyulan özlem, yerinden edilme duygusu (yabancılaşma ve gurbetçilik duygusu)”, “savaşın psikolojik etkisinin devam etmesi ve travmalar”, “belirsizlikler ve gelecek kaygısı”, “yıkılan gündelik düzen”, “parçalanmış aile durumu”, “sosyal ağları kaybetme” ve “geçiş sürecinde yaşanan sorunlar” olmak üzere alt kodlardan oluşmaktadır. Bu süreçte dolaylı ve doğrudan yaşadıkları duygusal zorluklara atıfta bulunarak gündelik hayatlarına göçün olumsuz etkisini sık sık dile getirmişlerdir. Nitekim G2: “[...]Arkadaşım yok, burada çıkmıyorum dışarıya”(G2) şeklinde ifadeyle bulunarak kendini soyutladığını belirtmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ise; “arkadaşım yoktur. Komşularımda, ben onları tanımıyorum ki hatta onlara konuşayım ya da yanlarına gideyim. Kendimi onlardan uzak tutuyorum” şeklinde açıklamasını sürdürerek bu durumu bilinçli bir şekilde yaptığını açıklamıştır(G2). Benzer şekilde G10, zorunlu göçle birlikte “gündelik hayat” içerisinde kendilerini sosyal olarak izole ettiklerini şu şekilde aktarmışlardır:

“[...]Ben buraya ilk geldiğim zamanlar ev işlerimi yapar, sürekli uyurdum. Evde otururdum, dışarı çıkmazdım. Kimseyi tanımıyordum. Hala bile tek başıma çarşıya gitmeyi bilmiyorum, tanımıyorum. Ben hastaneye tek başıma gidemiyordum. Ben ve eşim birlikte gidiyoruz. Ben tek başıma çıkmıyorum. Şimdi arada komşunun bahçesinde oturuyorum” (G10).

Yapılan saha araştırmasında ve öncesinde uygulanan pilot uygulama kapsamında; Suriyeli göçmen kadınların genellikle tek yapılı müstakil, bodrum, giriş katı evlerde oturdukları gözlemlenmiştir. Göçmen kadınların ev tercihlerinde; bütçelerine göre uygun ve ucuz olmasının yanında kendilerini daha rahat hissetmek düşüncesi de etkin rol oynamıştır. Kalabalık olmalarının sorun oluşturmaması, diğer insanların önyargılı düşüncelerinden dolayı kabul görmeme düşüncesi de yine bu tercihlerini etkileyen diğer önemli faktörlerdendir. Bahçede toplanma ve sohbet etme eylemleri gündelik hayatta sıklıkla tercih ettikleri sosyalleşme faaliyetlerindedir. Göçmen kadınların taktiksel direniş alanı olarak ev ortamına sığındığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu duruma örnek olarak G13’ü verebiliriz. “[...]Ben hiç evden

çıkıyordum. Psikolojik olarak kadınlara daha zor.[....]” (G13).Bu doğrultuda G13, yaşadığı durumu şu şekilde detaylandırmıştır:

“İlk geldiğimizde ev kiralamıştık. 6 ay boyunca psikolojik olarak, hiç evden dışarı çıkmadım. Sürekli evdeydim. Hiç kimsem de yoktu. Mesela bir teyze, mesela bir halam. Onların yanına gidebileceğim kimse yoktu, ilk geldiğim zamanlar. 6 ay ben evden hiç çıkmadım. Ben dışarı caddeye çıkmaktan korkuyordum. Ben kapımı açıp dışarı caddeye bakmaktan korkuyordum. Ben diyordum: ‘Acaba ben ne ile karşılaşacağım? Acaba buradaki insanlar nasıl?’ Sürekli evde ağlıyordum. 6 ay boyunca böyle devam etti.[....]”(G13).

Göçmen kadınlar sosyal ilişkilerde dışarda buluşmalar yapmaktan kaçınılmaktadırlar. Daha çok birbirlerine ev içi ziyaretler, toplanmalar, çaya kahveye çağırılmalar gerçekleştirmektedirler. Kısmi sosyal izolasyon halleri mevcuttur. Örneğin G4, bu durumu şu şekilde deneyimlemiştir: “[....]Ben kendi bahçemde bile oturmuyorum, evimden çıkıyorum. Ne kimseye karışıyorum ne başka bir şey. Ben çıkıyorum bir yere. Valla yan komşum beni çağırıyor, karşı komşum beni çağırıyor. Ben çıkıyorum bir yere vallah.[....]” (G4). Kadınlar sosyalleşme noktasında ise daha çok güvenilen arkadaşın arkadaşları ya da çevresi ile yakınlık kurmayı tercih etmektedirler. Evde sıklıkla Suriye kanallarını takip etmektedirler.

Görüşmecilerden G1 değişen yaşamına paralel olarak kopan aile bağlarına yönelik gündelik hayatında oluşturduğu duygulara değinmiştir. Bu noktada G1: “[....]Yani sana söyliyeyim. Birde burada yani orda güzel şeyler neydi, bizim ailemiz ordaydı. Ana annem, dedem, uı akrabamız hepsi orda. Duygu çok üzüliyoruz yani. Yani yok geldiğimiz için üzülmüyoruz, onlara üzüliyoruz yani. İşte onlarda keşke gelseydiler falan böyle” (G1). G2’ de benzer şekilde göç sonrasında öncesi ve sonrası karşılaştırmaya giderek, insanların doğduğu coğrafyanın yerini hiçbir şeyin almasının mümkün olmadığını söylemiştir. “[....]Göç edince biz çok üzüldük, rahatsız olduk, sıkıntı bastı bizi, her şeyimiz orda kaldı mesela. Evimiz, fotoğraflarımız, elbiselerimiz orda kaldı”(G2). G2: “[....]İnsanın doğup büyüdüğü yer nasıl bir yer? İnsanın geldiği yer nasıl bir yer? Öyle değil mi?” (G2) şeklinde sorarak onay almak istemiştir. G8, kendini toplumsal bağlamda “muhacir” olarak tanımlamıştır: “Yüzde yüz, yüzde yüz ben hissediyorum ben muhacirim. Hangi insan memleketinden çıkarsa çıksın zahmettir. Ben bunu sana söyliyeyim yüzde yüz. Kalk kendi memleketinden çık, birde bu yaştan sonra zahmettir.[....]”(G8).

Görüşmecilerin ifadelerinden, duygusal zorluklarını bu bağlamda “göç sonrası stres”, yaşadıkları duygulara buna paralel olarak “yalnızlık duygusu, üzüntü, soyutlama, geçmiş yaşantılarına duyulan özlem, yerinden edilme duygusuna yabancılık ve gurbetçilik duygusuna”, doğrudan ve dolaylı olarak atıfta bulunmuşlardır. Örneğin görüşmecilerden G2 ve G7 şu şekilde ifadeler kullanmışlardır:

“Biz çok rahatsız olduk. Yani mesele burası bizim memleketimiz değildi. Biz kimseyi tanımiyorduk burada. Sonra biz dil bilmiyorduk.[...]” (G2). “Buradaki oradaki aynı benim tarafımda değişen bir şey yok günlük işlerimde. Tabi orda her şey daha güzel. Burada da güzel. Ama biz orda doğduk ve orda büyüdük. O yüzden orasında daha güzeldi. Biraz gurbetçilik, yabancılık yaşıyoruz. Özlüyoruz doğduğumuz yeri” (G2).

“[...]Ben her şeyimi burada kaybettim. İster arkadaş ilişkilerim olsun, ister özel hayatımdaki ilişkiler olsun, ailem ile bile artık doğru düzgün anlayamıyorum. Bu durumlardan dolayı akrabalarımı özliyorum. Eski arkadaşlarımı özliyorum. Burada arkadaşlık bile bana yalanmış gibi geliyor. Kimseye güvenemiyorum artık doğru düzgün. O yüzden o hayata dönmek istiyorum” (G7).

Değişen sosyal düzen ile beraber Suriyeli göçmen kadınların yeni mekânda sosyal ilişkiler kurmaktan noktasında, gündelik hayatta sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Örneğin G17 bu durumu: “[...]Birde insanların çevresi daraldı. Orda eş dost, akrabalar vardı burada herkes bir yere dağıldı. Bu çok önemli bir sorunda. Benim genel ailem etrafımda ama kimse böyle değil. Genelde herkes parça parça bir yerde yaşıyor. Herkes bir yerlere gitti” (G17) şeklinde açıklar. Araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınlarda “bağısızlık”, “köksüzlük”, “yerinden edilme”, “ait hissetmeme” vb. duygularının kadınlarda olumsuzluklar oluşturduğu gözlenmiştir. Örneğin G10 bu durumu: “[...]Zordur, zahmettir. Biz sinirlendik. Ailemizi orda bıraktık ve geldik bu zordu. [...]” (G10) şeklinde özetlemiştir. Nitekim bu durum kadınların duygularını etkilediği bununda davranışlara yansdığı tespit edilmiştir. Nitekim Suriyeli göçmen kadınlar “gurbetçilik, yalnızlık, özlemi, belirsizlik, korku, endişe, panik” vb. duygular yaşadıklarını ve bunun sonucunda “eve kapanma”, “arkadaşlık kuramamak” gibi önlemler aldıkları ve başa çıkma konusunda ise zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde pratikte yaşanan zorluğu G13: “[...]Bizim hiç aklımızdan Suriye’den çıkacağımız gelmezdi. İnsanın yerinden işinden, evinden çıkması çok zor.[...]” (G13) şeklinde ele almıştır.

Elde edilen verilerin analizlerinden anlaşılacağı üzere; göçmen kadınların yalnızlığı, yalnız kalmayı tercih etmeleri de aslında bir direniş sembolüdür. Yapılan saha araştırması ve “göç sahası ve kadın” ekseninde incelenen literatürdeki sonuçlarda göz önünde bulundurulduğunda, toplumda bir genel kaygı durumunun olduğu tespit edilmiştir. Dahası bu kaygının boyutunun belirsizlikler, öngörüsüzlükler ve kayıplar ile arttığı sonucuna varılmıştır. Bu noktada sözü edilen “kayıplar” kelimesini açmak gerekirse; kendilerine ait olan yaşanmışlıklarını simgeleyen şeylerden söz edilmektedir. Bunlar; evleri, eşyaları, kullandıkları araçları, giysileri, fotoğrafları, toprakları, evleri, okulları, arkadaşları, eski muhabbetleri, içecekleri-yiyecekleri vb. kısacası onlara ait olan pratikte onların yaşantılarına dair olan her şeydir. Bu bağlamda görüşmecilerden G9 ve G12’ nin ifadeleri şu şekildedir:

“[....]Çünkü bizim memleketimiz, bizim yerimiz. Biz orda doğduk. Arkadaşlarımız ordaydı. Şimdi benim annem bizden daha çok özlem duyuyor. Biz geldiğimizde çocuktuk, çoğu şeyi kaybettik biz. Benim annem orda büyüdüğü, yaşadığı için annem oranın komşuluk ilişkilerini, arkadaşlıklarını, bayramlarını, oruç tutuma zamanlarını oranın her şeyini evini, emeğini özliyor. Oradaki her şeyimizi sattık evimizi falan” (G9).

“İnsan memleketinden çıkınca üzülüyor. Şimdi sende memleketinden çıkırsan üzülmez misin? Çocuklarımız okul okuyordu, okullarını özliyorlardı. Dil bilmiyorlardı, daha dil öğrenmemişlerdi arkadaşları yoktu. Arkadaşlarını özliyorlardı, okullarını özliyorlardı, evlerini özliyordu. Yavaş yavaş öğrendiler. Her akşam çocuklarım ağlıyordu. Komşular bize geliyorlardı. Soruyorlardı; ‘neden ağlıyorsunuz?’ Çocuklar diyordu; ‘biz okulumuzu özledik’. E öğrendiler şimdi dil öğrendiler, sıkılmıyorlar artık. İlk zamanlar insan sıkılıyor” (G12).

Görüşmeye dahil olan Suriyeli göçmen kadınlar “umutsuzluk”, “çaresizlik”, “belirsizlik”, “üzüntü”, “özlem”, “stres” ve “kaygı” duygularını sıklıkla jest ve mimiklerini kullanarak ifade etmişlerdir. Araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınların genel kaygı durumlarını gündelik hayatlarında sıklıkla yaşadıkları söylemlerinden tespit edilmiştir. Bu durumu G13, şu şekilde açıklar:

“[....]Biz burada kaldık. Biz başkasının işinde ya da yanında çalışmayı bilmiyoruz. Çünkü biz hiç bir zaman böyle işlerde çalışmadığımız için bilmiyoruz. Hiç bir yeri tanımıyoruz. Mesela ne akrabamız vardı burada. Ama sonra akrabalarımız oldu burada. Bizden bir, iki ay sonra onlarda geldiler zaten. İlk geldiğimizde burada bir halası vardı eşimin. Onunda evi bizden baya bir uzakta idi. Ben hiç tanıyordum onu. Yaşı benden büyüktü, benim

yaşlarımda konuşabileceğim, arkadaşlık edebileceğim hiç kimse yoktu. Kadın yaşlıydı yani.[....]”(G13).

Suriyeli göçmen kadınların ifadelerinden anlaşılacağı üzere; genel olarak eski yaşam, yerlerine, coğrafyaya ve mekâna duyulan özlem söz konusudur. Bu duruma G13; “[...]insanın eviydi, insanın eşyası idi, insanın yeri idi.[....]”(G13) ve G8: “[...]Bizim çocuklarımızda Suriye ile ilgili durumları kendi arasında konuşur. Mesela okulumuz böyle idi. Arkadaşlarımız sokakta öyle idik. Dedemizin evine giderdik. Amcamın evi böyleydi, teyzemizin evi böyleydi” (G8) şeklinde dile getirmişlerdir. Yapılan atıflardan da anlaşılacağı üzere: Göç beraberinde birçok duygusal sorunu getirmektedir. Nitekim bu sorunların çeşitliliği görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Göçmen kadınlar için “yıkılan gündelik düzen”, “parçalanmış aile durumu” ve “sosyal ağları kaybetme” ise diğer duygusal zorluklardandır. Örneğin G3 bu süreci şu şekilde açıklamıştır: “Valla biz kimseyi tanıyamıyorduk, çıkmıyorduk. Erkek kardeşim bize sürekli öğütler veriyordu. Bizi uyarıyordu. Kendinize burada sahip çıkın diyordu. Yabancı bir yerdeyiz. O zaman güzel değildi.[....]”(G3). Gündelik hayat içerisinde kadınlar sıklıkla bu sorunlara yönelik savunma mekanizmaları geliştirmeye çalışmaktadırlar. Benzer şekilde görüşmecilerden G1 ve G4 ise şu şekilde ifadelerde bulunmuşlardır:

“Çok zordu, çok zordu, çok zordu. Benim amcalarım hepsi orda kaldılar. Benim teyzelerim hepsi orda kaldılar. Babaannem, ana annem yani öyle hepsi orda kaldılar. Yani biz şimdi geldik, güzel yerdeyiz. Yani, tamam zam var ama falan öyle ama elektrik var, su var, her şey var. Orda elektrik yoktu, su yoktu falan e biz biz yani öyle rahata girdik. Onlar hala ordalar yani öyle.[....]” (G1).

“[...]Çok bunaldım, çok sıkıldım, rahatsız oldum...Ağlıyordum, sürekli evime gitmek istiyordum. İlk zamanlar burası güzel değil diyordum. İki ay kaldım, artık kalmayacağım dedim. Sonra akrabalarım dönmeme izin vermediler. Sen zar zor buraya geldin, bir daha nasıl gideceksin diyordular. Mecbur kaldım ben kaldım” (G4).

Dini mekân, camilerde ibadetlerini ve alışkanlıklarını burada sürdürme çabaları vardır. Aynı zamanda bazı kadınlarda camilerde ibadet etme davranışını yerli halktan gördüklerini ve kendi kültürlerine uygun görüp aynı davranışları tercih etme durumları olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; namaz kılmak, dini sohbetleri dinleme, birlikte namaz kılmak, dua etmek, kuranı kerim okumak ve öğrenmek, aynı zamanda öğretmek, dini eğitim veren kurslara katılmak vb. olarak açıklanabilir. Din kadınları birleştiriyor; bu bağlamda mevlitlere gitmek, taziye ziyaretlerinde

bulunmak, özel günlerde birlikte ibadet etmek, sohbetler etmek, dualar etmek, karşılıklı mezarlık ziyaretlerinde bulunmak vb. dini eylemler kadınlar arasında iletişimin boyutuna bakılmaksızın temel görev(ler) olarak görülmektedir. Bu durumun yerli ve göçmen kadınlar arasında birbirlerini tanıma ve anlama noktasında bir takım fırsatlar yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dini inanışları gereği göçmen kadınlar cenazelerinin bile üçe bölündüğünü, mezarlık ziyaretlerini gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda G6: *“İnsan üzülyüyor nasıl. Yerimiz değişti. Ailemiz, mezarlıklarımız orda kaldı. Evimiz orda kaldı.[....]”* (G6) şeklinde açıklamada bulunarak duygularını ifade etmiştir. Mezarlıkların ayrı ayrı bölgelerde kaldığını belirterek bu durumdan duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden G6 ile paralel olarak G8 de: *“[....]Evimiz orda kaldı, her şeyimiz orda kaldı. Mezarlıklarımız orda kaldı”* (G8) şeklinde atıf yapmıştır. Gündelik hayatlarında değişen (yapamadıkları) davranış eylemlerinden bir tanesi olan her Perşembe günleri, her özel günlerde ziyaretlerine gittikleri aile büyükleri ve yakınlarının ziyaretlerine gidememektedirler. Bu durum beraberinde göçün getirmiş olduğu “duygusal zorluklara” örnektir. Benzer şekilde G7, G14 ve G16 şu şekilde konuya paralel olarak pratikte deneyimledikleri zorluklara değinmişlerdir:

“[....]Arkadaşlarımdan, çocukluk arkadaşlarımdan oldum. Akrabalarımdan oldum ki ben onların arasında büyüdüm. Apartman zaten hepsi bizimdi. Hepsi amcalarımdı, halalarımı. Dayılarım, teyzelerim ile aramızda yarım saatlik bir yol bile yoktu. Bu sefer buraya geldiğimizde hiç kimse yoktu. Ne arkadaş vardı, ne akraba vardı. O toprağı bile özlüyordum.[....]” (G7).

“[....]Bizde evinden vazgeçiyorsun, akrabalarından vazgeçiyorsun, annenden, babandan, kardeşinden vazgeçiyorsun. Hepsini orda bıraktık ve geldik. Burada bazı insanlar var iyiler, yani insanın gönlünü kazanıyorlar. Ama genel çoğunluk öyle değil. Biz genel olarak gurbetlik, yani yabancılık hissediyoruz. Gurbetlik çok zor. Ben ne diyeyim bilmiyorum yani” (G14).

“[....]Biz burada olduk yabancı. Aile, arkadaşlar orda kaldı. Evimiz vardı, Suriye’de kira vermiyorduk. Tarlamız vardı. Ekonomik olarak burada kısıtlandık. Ailem orda kaldı, akrabalarım orda kaldı. Ama mecburdum geldim. Biz buraya geldik burada olduk gurbette burada da kaldık.[....] Biz yoldayken ben diyordum ‘geri dönelim’. O kadar ki üzülümüştüm. Çünkü ailem, arkadaşlarım, evim her şey orda kaldı” (G16).

Elde edilen verilerden ve söylemlerden anlaşılacağı üzere; kadınlar zorunlu göç sürecinden önce sahip oldukları “sosyal ağları” kaybetmiş olmanın, beraberinde “özleme, soyutlanma ve üzüntüye” yol açtığını ifade etmişlerdir. Örneğin G4, bu noktada karşılaştırmaya gitmiştir: “[...]İnsanın doğup büyüdüğü yer güzel. Burasıda güzel ancak insanın memleketi kadar değil.[...]” (G4). G4, aynı zamanda yeni geldiği mekânda önceki hayatına olan özlemini sıklıkla belirtmiştir. Bunu: “[...]Orda arkadaşlarım vardı burada çok yok. Bu bir dezavantaj bence. Burada komşulardan başka avantajım yok bence. Orda ben kendi ülkemi, kendi yaşamımı bıraktım” (G4) şeklinde açıklamıştır.

Savaşın psikolojik etkisinin devam etmesi ve “travmalar” ise araştırma kapsamında göç sürecini deneyimleyen kadınların geçen süreye karşın hala olumsuz düzeyde etkisini sürdürdüğü kadınların ifadelerinden anlaşılmıştır. Bu durumu G8: “[...]Şimdi bu savaştan önce biz memleketimizdeydik güzeldi. Bu savaştan sonra memleketimiz gözümüzün önünde karardı”(G8) şeklinde açıklamıştır. Nitekim yapılan araştırma sırasında sık sık duygusal anlar yaşanmıştır. Araştırma süresince kadınların ifadelerinden ve gözlemlerden hareketle kadınlarda yaşadıkları travmaya bağlı korku ve gerilimlerinin yer edinmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise dolayısıyla doğrudan veya dolaylı olarak göçmen kadınların toplumsallaşmasının önündeki engellerden biridir. Nitekim G8’in ifadeleri de söylemlerimizi desteklemektedir:

“İnsan her şeyi hissediyor. Biz bir yıla kadarda sanki dünyada değildik, yaşamıyorduk. Hiç güzel değildi bizim için çok zahmetliydi. Mesela bu ölümdü, namusu gidiyordu insanların bu konuda burası ile oranın farkı var. Yüzde yüz gurbetlik, yabancılık hissediyor insan. Sen yerini, yurdunu bırakıyorsun. 50 yıl emek verdiğin evini orda bıraktın ve geldin. Zaten sen komşularını kaybettin. Sen dostluk ve muhabbeti kaybettin. Sen dilde bilmiyorsun. Farz etki bir sürüyü çölde bırakıyorsun ve başında çobanı yok aynen böyle bizim başımıza geldi” (G8).

Göç deneyimini görüşmecilerden G3; “biz el ele tutuştuk kaybolmamak için. Tavuğun arkasında giden civcivler gibiydik” şeklinde açıklamıştır. G8, bu sürecin yaratmış olduğu duygu bozukluğunu ve kaygıları ise; “bazen sanki boğulacak gibi boynumuzda ip varmış gibi hissediyoruz. Biz diyoruz Allah’ım sen hayırlısıyla geçirt olmuş bitmiş” şeklinde açıklayarak, dini gündelik hayatta dayanak olarak

kullanmıştır. Din temelli gündelik hayatta direnişler göçmen kadınların sıklıkla başvurduğu direniş biçimidir.

G8, yaşadığı göç sürecini “bir sürüyü çölde bırakıyorsun ve başında çobanı yok” şeklinde açıklarken, G14 ise, göç sonrası dönem için “kökünden kopartılan ağaç” örneğini vererek, yaşanan durumu özetlemiştir. G16: “Gurbetlik, yabancılık duygusunu yaşadık. Valla geldiğimizde zordur yani. Ben o kadar üzuldüm ki sanıyordum dünya bizi yiyecek” (G16). “[...]Nasıl üzülmedim. İlk bir, iki yıl ve şimdiye kadarda aklımızdan gitmiyor yaşadıklarımız.[...]”(G16). G16, ise göç olgusunu ve sonrasını “dünya bizi yiyecek” şeklinde ifade ederek, yaşanan sürecin etkisini açıklamıştır. G14 ise “ağaç metaforu” üzerinden detaylandırarak aktarmıştır:

“Baya zordu. Özellikle geldiğimiz ilk iki yıl çok, çok, çok zordu. Yavaş yavaş alıştık. İnsan nasıl bir ağaç mesela onu kökünden kopardığını düşün. Onu başka bir toprağa koyamazsın, yeşermez. Eskisi gibi yeşilliği dönmez. Olacak ama eskisi gibi hiçbir zaman olmayacak. Bizde aynen öyleyiz.[...]”(G14).

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları duygusal sorunlardan biri de “belirsizlikler” ve bu durumun beraberinde getirdiği “gelecek kaygısıdır”. Örneğin bu durumu görüşmecilerden G5, geleceğe yönelik kaygısını “çöl metaforu” üzerinden şu şekilde:

“[...]Biz gurbette düştük, yabancı olduk bir defa (yerimizden olma durumu). Biz bu bir daha, iki kere daha, üç kere daha yaşansın istemiyoruz. Biz zar zor buraya alıştık, bir kere yaşadık ve atlattık çöllere düştük. Biz bir daha çöllere düşmek istemiyoruz.[...]” (G5) ifade etmiştir.

Yapılan atıftan anlaşılacağı üzere, çöl bireyler açısından yaşam alanı olarak tercih edilmeyen mekânlardır. Çöl yaşamına atıf yaparak aslında “göç ve sonrası” yaşamın sancılarını ve zorluğuna göndermede bulunmuştur. Ayrıca “gelecek kaygısı” araştırmanın “Suriyeli göçmen kadınların gelecekte beklenenleri” başlığında detaylı olarak değinilmiştir. Görüşmecilerin doğrudan veya dolaylı olarak atıflarından da anlaşılacağı üzere “geçiş süresince yaşadıkları sorunlardan” bazılarıdır.

3.2.4. Toplumsal Hizmetlere Erişim Temelli Engeller

Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen kadınların “sosyal mahrumiyet” yaşadıkları tespit edilmiştir. Yaşadıkları yoksunluğun toplumsal bağlamda kendilerini sınırlandırdığını ifade etmişlerdir. Gündelik hayata katılımında bu durumun

göçmen kadınlar için fırsat eşitsizliği yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal kaynaklara erişim sınırlılığı kadınların yaşadığı yoksunluğa örnektir. Araştırmaya dahil olan tüm Suriyeli göçmen kadınların “sosyal yoksunluğu” doğrudan ve dolaylı olarak gündelik hayatlarında sıklıkla deneyimlediklerini ifade etmişlerdir. Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri “toplumsal hizmetlere erişim” ile ilgilidir. Sağlık hizmetlerine erişim temelli sorunlara bu doğrultuda G1 ve G2 şu şekilde atıfta bulunmuşlardır:

“Farklı muamele. İlk geldiğimizde farklı muamele gördük. İlk geldiğimizde doktorlarda yani her şeyde. Her şeyde farklı bir muamele gördük. Şimdi biz doktorlara gidiyoruz ya bazı insanlar var diyorlar yani ‘siz niye onları geçiyorsun’ yani ‘bizim sıramız’ falan. E benim annem yaşlı, ben en çok annem için gidiyorum. E öyle bazı laflar atıyorlar. Diyorlar ‘Suriyeli’ falan böyle.[...]” (G1).

Ve G2; *“çok fazla ilgilenmiyorlar. Sıra almak zor oluyor, birde konuşmak hastaneye gidince zorlanıyorum. Hangimiz hastaneye gitsek kız kardeşimiz bizimle geliyor. Onun dili hepimizden daha iyi.[...]” (G2).*

Görüşmecilerden elde edilen verilerden hareketle; göçmen kadınların ve yerel toplumun dil farklılığından kaynaklı iki taraflı bir sorun(ların) meydana gelmektedir. Suriyeli göçmen kadın kurum ve kuruluşlarda kendini ifade etmede zorluk yaşarken, yerel toplumdaki kamu görevlileri ise sorunu anlama ve çözümde yetersiz kalmaktadır. Benzer durumu görüşmecilerden G8; *“[...]hastaneye giderken valla sorun vardır, nasıl yoktur. Çünkü ne onlar bizden anlıyor, ne biz onlardan anlıyoruz. Sadece tek sorunumuz bu.[...]” (G8)* şeklinde değerlendirirken görüşmecilerden G12 ise; *“[...]hastane falan, dil bilmediğimiz için zordu ilk zamanlarda. Ama şimdi normal oldu. Biraz Türkçede öğrendik. İç içe konuşuyoruz. Kürtçe bilen doktorlarda var zaten.[...]” (G12)* şeklinde değerlendirmişlerdir.

Görüşmecilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle; Suriyeli göçmen kadınların temel kamu hizmetlerine erişim temelli sorunları gündelik hayatta kaynaklara erişim zorluğu ve aksamalar şeklinde deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. *“Suriyeli göçmenler için sosyal dışlanma olgusunun ortaya çıktığı bir diğer boyut ise eğitim imkânlarından dışlanmadır. Göçmenlerin kamusal hizmetlere erişim konusunda yaşadığı sıkıntılardan biri olan eğitim ve öğretim alanlarından dışlanma, eğitim haklarından ve fırsatlarından yararlanamama*

durumunu ifade etmektedir” (Sevli, 2017, s. 99). Benzer sonuç yapılan saha araştırmasında bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Suriyeli göçmen kadınların eğitim-öğretime erişim noktasında eksiklikler yaşadıkları tespit edilmiştir. Evli ve çocuk sahibi olan göçmen kadınların gündelik hayatta çocukları üzerinden bu durumu sıklıkla deneyimledikleri ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim görüşmecilerden G1; “[...]Eğitimde, yani ne zaman istesem ben okula gidemem. Çünkü ben vatandaşı değilim, benim kaydım yok, okulda ben nasıl gideceğim. Beni kovarlar. Diyecekler ‘Sen Suriyelisin, senin kaydın yok? Nasıl geldin buraya?’[...]”(G1)şeklinde açıklayarak buralı olmadığından dolayı kovulacağını ve istenmeyeceğini ifade etmiştir. Görüşmecilerden G2: “[...]Orda okul okuyordum burada devam edemedim bu olumsuz”(G2) şeklinde ifade ederek daha önceki yaşantısına atıfta bulunarak, geldiği yerde eğitimine devam edememenin gündelik hayatta yansımaları olumsuzluk olarak görmüş ve değerlendirmiştir. Görüşmecilerden G3 benzer şekilde, göç sonrasında eğitime devam edemediğini şu şekilde açıklamıştır: “Hayır, devam etmedim. Türkçe öğrenmek, okumak zahmetlidir. Okul zordur. Paramızda yok”(G3). Ekonomik ve dil öğrenmenin zorluğuna atıfta bulunarak olanaklara işaret etmiştir. Bu durumu ise: “[...]Eğitim olanak yok, yok.[...]”(G3) şeklinde özetlemiştir. Görüşmecilerden G6: “[...]Çocuklar için eğitim daha zorlaştı. Bir anda Arapçadan değil, gel de Türk dilinde ders al. Bu zorluğu yaşadılar.[...]” (G6). G6’ nın bu söyleminden bir anda değişen eğitim dilinin çocuklar açısından zorluğuna atıfta bulunmuştur. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinden, eğitim ve öğretime erişim ile ilgili sorunları gündelik hayatta ne şekilde deneyimlemekte oldukları tespit edilmiştir.

Araştırma bağlamında Suriyeli göçmen kadınların yaşadıkları sınırlılıkların; bir yere gidince, yer değiştirenince izin durumundan kaynaklı sınırlılık başta olmak üzere bir takım sınırlılıklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Kısacası mekânsal sınırlılığın yanı sıra göçmen kadınlar ekonomik alanlarda, sosyal alanlarda, eğitim alanlarında en çok kısıtlılıkları alanlardır. Göç kararı alınmasında en önemli neden göçmen kadınlar tarafından “eğitim” in durması, yok olması şeklinde açıklanmıştır. Çoğu eğitime devam edebilme ya da çocuklarının devam edebilmesi ümidiyle göç eyleminde bulunmuştur. Okul noktasında devamlılık ve eğitime önem verdikleri gözlemlenmiştir. Eğitimi en büyük yatırım aracı olarak görmektedirler. İmam

hatipteki eğitim daha çok tercih edilmektedir. Genelde onlara daha yakın olması, eğitimin ayrı olması (kız-erkek), Arapça dersinin olması, kuran dili ve dini eğitimin olması gibi nedenlerden ötürü tercih ettiklerini ifadeleri ile anlatmışlardır. Aynı zamanda araştırmaya dahil olan üniversite mezunu olan göçmen kadınların denklik almak istedikleri ancak alamadıkları görülmüştür. Bu durumun en temel sebepleri ise “dil problemleri”, “aile hayatı” ve “ekonomik sebepler” dir. Görüşmecilerden G7, ise eğitime devam noktasında pratikte yaşanan sorunları şu şekilde açıklamışlardır:

“[....]Ama şu şekilde şu YGS (Yükseköğretime Geçiş Sınavı) sınavı, bana gerçekten çok zor geldi. Ana dilim olmadığı için. Hani Suriye’de de o sınav var ama Arapçaya çok fazla hakim olduğum için o kadar zorluk çekmedim. Ama burada gece gündüz ders çalışıyordum o şekilde.[....]”(G7). “[....]Burada okul okumak istediğimizde okuyabiliyor muyuz ‘evet, hayır, evet, hayır, evet mi diyeyim, hayır mı diyeyim bilemiyorum’ maddi şeylerden dolayı”(G7).

“[....]Okulda okuyamıyorlar doğru düzgün. Zaten hangi üniversiteye girersen gir, oradan bakabilirsin Ankara üniversitesi mesela yabancılardan 120 bin TL alıyor, tıp fakültesi için yıllık. Kazansak bile bizden o parayı alıyorlar. Bu şu şekilde olmuş hem sadece zenginler gidebilir. Bir ikincisi fakirsen, kazanırsan bile gidemezsin, niye Suriyelisin. Son üç yıldır durum berbat olmuş gerçekten. Benim bölümümde üç arkadaşım daha vardı Suriyeli eczacılık. Hepimiz birlikte iptal ettik. Yılda 45 bin ne demek ya. Kontenjanlar üniversiteye göre değişiyor. Benim üniversitemde mesela %10 hani nasıl söylüyeyim 100 kişiden 10 kişi yabancı olabilirdi. Yani Suriyeli demiyorum yabancı hem Afgan, hem Suriyelisi, hem Iraklısı o şekilde yani” (G7).

Görüşmecilerden G9, eğitim noktasında yaşadığı kısıtlılık durumuna değinmiştir. Bu bağlamda şu şekilde açıklama yapmıştır: “[....]Okul ve eğitim alanında tercihlerim kısıtlanıyor. Çünkü üniversiteyi bitirdikten sonra bile işe giremiyorsun.[....]”(G9). Görüşmecilerden G10 ise, gündelik hayatta ekonomik olarak masraflara yetişemediğini söyleyerek, özellikle eğitim noktasında yapılan harcamaların fazla olduğunu belirtmiştir. Bu noktada: “[....]Okul biraz zor çünkü çocukların masrafı biraz zordur. Kira, elektrik parası bütün her şeyi bir kenara bırak, çocuklar okula gidiyorsa onun masrafı zordur.[....]” (G10) şeklinde açıklama yaparak eğitim ve öğretimin masraflı bir süreç olduğuna atıf yapmıştır. Araştırmaya dahil olan evli ve çocuk sahibi olan ebeveynlerin, “eğitime erişim temelli zorluklara” sıklıkla atıf yaptıkları tespit edilmiştir. Elde edilen görüşme verilerden hareketle; ekonomik zorlukların gündelik hayata yansımalarının bir diğer boyutunu da “eğitim”

noktasında kadınlar yaşamaktadırlar. Düşük ekonomik düzeylere sahip kadınların her alanda önünde bir engel olarak çıkmaktadır.

3.2.5.Değişen Yaşam

Yapılan saha araştırmasında Suriyeli göçmen kadınların “cinsiyete, yoksulluğa, muhacir olmalarına dayalı” vb. olarak dezavantajlılık konumlarını artıran olguların olduğu tespit edilmiştir. Nitekim yapılan saha araştırması ve pilot araştırmada göçmen yaşlı kadınlar ve eşi vefat etmiş dul göçmen kadınlar için dezavantajlılık deneyimlerini olumsuz etkileyen diğer etkenlerden olduğu tespit edilmiştir. Gündelik hayatta Suriyeli göçmen kadınların, artan sorumlulukları söz konusudur. Bu durumu; evin yükümlülüklerini yerine getirirken eşi vefat etmiş, babası vefat etmiş olan kadınların daha fazla çabalamak zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir. Eşi çalışmayan veya eşinin aldığı ücret ile gündelik temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan, artan ekonomik yoksulluğa karşın eğitimi yarıda bırakıp çalışma hayatına dahil olan kadınların ifadelerinden anlaşılmıştır.

Ayrıca tüm dünyayı etkileyen bir süreç olan Korona virüs pandemisi ile birlikte kadınların işsiz kalmaları veyahut eşlerinin işsiz kalmaları da değişen gündelik hayatlarına olumsuz olarak yansımış, paralel olarak sorumluluklarını artırmıştır. Belli bir yaşın üstünde olan göçmen kadınların daha evcimen oldukları gözlenmiştir. Genellikle yaşadıkları sağlık sorunları, yeni gelinen yerde adapte olma sorunu, özellikle dil öğrenememe ve bilmemekten kaynaklı daha içe dönük izole bir hayatları vardır. Günlük işlerini bağımlı bir şekilde gerçekleştirmektedirler.

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlardan bir diğeri “değişen yaşamdır”. Bu durumu doğrudan ve dolaylı olarak görüşmecilerden; G1 gelmeden önce ve geldikten sonraki hayatına “orda ve burada” şeklinde belirterek yaşanan değişimi şu şekilde aktarmıştır: “[...]Ama orda çalışmak zorunda değildim, çalışmıyordum. Burada çalışmak zorundayım, çalışıyorum. Yani okumak yerine çalışıyorum” (G1). Görüşmecilerden G2, G1 ile benzer olarak önceki hayatın da eğitim hayatına devam eden bir öğrenci iken, göç sonrası süreçte çalışmak zorunda olmasına vurgu yapmıştır: “[...]Orda okula gidiyordum, iş yapmıyordum ama buraya geldim mecburuz ki yapalım. Evin imkânları için, eve para getirmek zorundayız. Parasız zaten olmaz. Rahatlığımız elimizden gitti. Kendimize ayırdığımız zamanımız yok” (G2). G3, diğer katılımcıların söylemlerine paralel olarak:

“Suriye’de çalışmıyordum burada mecbur çalışıyorum. Eğer çalışmazsan ekmek yiyemezsin. Çalışmak insanlara el açmaktan daha iyidir” (G3) şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Yapılan saha araştırmasında göçmen kadınların söylemlerinden hareketle; çoğu göçmen kadının ilk defa kirada oturdukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu örneğin G12: *“[...]Suriye’de oturduğum ev benimdi, kira vermiyordum. Biz Suriye’de hayatımız boyunca hiç kira vermedik. Biz burada kiraya girdik mecburiyetten kiraya girdik.[...]”*(G12). Örneğin G14: *“[...]Benim evimde vardı, arabamda vardı. Orda ehliyetim vardı, arabamı ben kullanıyordum. Şimdi ben burada da ehliyetimi çıkarmışım. Burada evim yok, arabam yok, çünkü durumum yok.[...]”* (G14). G17 ise: *“[...]Bizde ilk defa kirada oturuyoruz. Benim Suriye’de evim ücretsizdi. Caminin yanında ev vardı ben otururdum. Bize verilmişti nedeni ise, eşimin işinden dolayı. Cami imamıydı eşim. Memleketimde de evim vardı benim.[...]”* (G17). Bu durumda kadınların ekonomik yükümlülüğünü olumsuz düzeyde etkilemektedir. Ev ararken en önemli kriter, “uygun bütçeli olmasına” dikkat etmektedirler. Genellikle “aracılar, tanıdık, akrabaları” yoluyla göçmen kadınlar, barınma sorunlarını çözmektedirler. Bu duruma paralel olarak G6’da, gelir ve gider hesaplamasını referans göstererek, pratikte bu konuya yönelik yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

“[...]Suriye de ev bizimdi. Biz burada kiracı olduk, masrafımız arttı. Kiramızı arttırdılar 500 TL önceden. Dün değil evvelsi gün gittim, kirasını ödemeye. Bana dedi ki ‘abla biz kirayı 750 TL yaptık’. Dediler ‘biz 1000 TL yaptık’. Biz dedik ‘valla komşum bizden o kadar gelmez. Durumumuzu biliyorsun. Maşallah sizin durumunuz çok iyidir’. Ben dedim belki 50 ya da 100 TL atar üstüne dedi hayır 750. Elektrikte bu ay 435, internette 80, suda 60. Biz oğlumu okuldan çıkardık, evin masrafları yüzünden.[...]” (G6).

Yukardaki ifadelerden anlaşılacağı üzere; kadınlardan G6, G12, G14 ve G17 gündelik hayatlarında değişimi diğer katılımcılarda olduğu gibi ekonomik yönüyle deneyimlemektedir. Yapılan bu atıflar gelir dengesinin bozulmasının gündelik hayatta kadınları birçok yönden etkilediğini kanıtlamaktadır. Bu doğrultuda G12, zamanla ekonomik imkânların eridiğini şu şekilde belirterek: *“Yaşam olarak Suriye’deki gibi yapamıyoruz. Suriye’de halimiz daha güzeldi. İlk geldiğimizde kimseyi tanımiyorduk biriktirdiğimizi yedik. Çocuklarımızda kimseyi tanımiyordu, çalışmaya başladılar öyle yavaş yavaş bizde masraflarımızı çıkardık.[...]”* (G12)

kısaca bir kıyaslama yapmıştır. G14, ise ekonomik ve sosyal bağlamda sınırlılıklarını şu şekilde dile getirmektedir:

“[...]Ekonomik olarak kısıtlandım ve gidebileceğim yerler çok yok Suriye'deki gibi. Suriye'de ki kardeşime giderdim. Erkek kardeşime giderdim. Amcamın kızının evine giderdim. Dayımın kızının evine giderdim. Sosyal alan ve ekonomik alan kısıtlandım. Gelirim azaldı bu mecburi zaten. Bunun üzerine konuşmaya bile gerek yok. Suriyelilerin genel genel olarak. Yok, valla genel de değil hepsi hepsinin tümünün geliri azaldı. Sosyal olarak da bize haksızlık oldu. Bazen nefes alamıyorum, birinin yanına gitmek istiyorum ama gidebileceğim kimse yok. Varsa ya bana uzaktır mesela.[...]” (G14).

Göçmenlerden bazıları göç öncesi ülkelerinde iyi bir iş ve gelire sahipken, gelinen ülkede geçici işler de ve düşük ücretlerde çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Bu durumu kendi ülkesinde avukat olarak görev yapan ancak göç sonrasında gelinen ülkede geçimini sağlamak için öğretmenlik yapmak zorunda olan G14 şu şekilde ifade etmiştir: *“İşim değişti, maaşım değişti, çalışma sürem arttı, ekonomik gelirim değişti” (G14)*. Benzer şekilde G15 ve G17 konuya şu şekilde değinmişlerdir:

“[...]Sosyal olarak değil ama ekonomik olarak kısıtlandım. Evimiz vardı, orda kira vermiyorduk. Elektrik bu kadar pahalı değildi. İki üç ayda bir öderdik elektriği. Burada her ay evin kirasından fazla geliyor elektrik faturası. Ay ay gelirdi fatura ama ödemeyince kesmezlerdi. Burada ödemezsen anında kesiliyor” (G15). Ve G17, *“[...]Rahatlık vardı, bir taraftan o zamanlar bu hayat pahalılığı yoktu. Burada her şey pahalı oldu. Orda bir şey isteyince alabiliyorduk. Şimdi burada çok zahmetli olmuş bir şey almak. Bazı şeyler var mesela alınca diyoruz bu lazım değil, o lazım değil, şu lazım değil, bu kalsın, o kalsın öyle yaparak zar zor idare ediyoruz. Geçinmeye çalışıyoruz bu birkaç yıldır özellikle. Benimde maaşım yok ya artık o yüzden çok zor ve zahmetli.[...]” (G17)*.

Ekonomik sorunlardan kaynaklı yaşanan sorunları, değişen yaşamlarında kadınlar tekrar tekrar deneyimlemektedir. İlk göç süreçlerinde, birden fazla ailenin özellikle bir arada yaşama durumlarının yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun temel nedenleri; ekonomik olarak yetersizlik, yabancı oldukları için ev bulamamaktan dolayı yaşanan sıkıntılardan oluştuğu tespit edilmiştir. Birden fazla aile gruplarının iç içe yaşama, çoğu zamanda aile büyükleri ile aynı evleri paylaşma, birlikte yaşamaları söz konusudur. Bu durum beraberinde kadının ev içi artan sorumluluğuna neden olmuştur. Aynı zamanda aile içi sorun ve problemlerin hızla

artmasına ve toplumsal huzursuzlukların, aile içi sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

Dahası Suriyeli göçmen kadınlar ile yapılan saha araştırmasında kadınların sıklıkla “empati” duygusuna doğrudan veya dolaylı atıfta bulunarak toplumsal düzlemde kendileri ile bu bağlamda iletişim kurulmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Nitekim sorulan sorulara verdikleri cevaplarda sıklıkla yerli halkın gözünden de olaylara yaklaşılmaya çalışmışlardır. Bazen toplum tarafından verilen tepkilerin kendilerince anlamlandırılmadığını açıklamışlardır.

Kadınlar “gelinen mekân” ile “yerleşilen mekân” ilişkisi bağlamında daha rahat harekette bulduklarını ifade etmişlerdir. Kıyaslama yaparak, daha iyi şartlarda ve daha gelişmiş bölgelerde, daha özgür hissettiklerini örneklendirerek açıklamışlardır. Önceki yaşam yeri bölgelerine göre, gelişmişlik açısından daha çok farklılıklar bulunmaktadır. İlk defa köyden şehre gelen kadınlar açısından, gelinen yerde daha çok imkân ve avantajlılık durumu söz konusudur. Bu durum kadınların kişisel gelişimlerine ve gündelik hayatlarına olumlu olarak yansımıştır.

3.3.Suriyeli Göçmen Kadınların Toplumsal Dışlanma Deneyimleri

Suriyeli göçmen kadınlar, gündelik hayatlarında “dışlanma” olgusunu çok yönlü olarak ve farklı şekillerde deneyimlemektedirler. Kadınlar toplumsal dışlanmayı hem kendileri hem de diğer aile bireyleri üzerinden birden fazla kez deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda araştırma sürecinde kadınlar en çok çocukları üzerinden dışlanma örneklerine maruz kaldıklarını ve direniş taktikleri geliştirmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Birey yaşamını sürdürmek için içinde bulunduğu topluma ihtiyaç duyar. Suriyeli göçmen kadınlarda göç ettikleri ülkede gündelik hayatta ihtiyaçlarını sürdürmek için topluma ihtiyaç duyar. Ancak Suriyeli göçmen kadınlar dışlanmayı; “sosyal dışlanma”, “ekonomik dışlanma”, “politik dışlama”, “kültürel dışlanma”, “mekânsal dışlanma”, “akran dışlaması” (diğer kadınların dışlaması) ve “ahlaki dışlama” boyutlarında çok yönlü yaşamaktadırlar. Bu bağlamda Suriyeli kadınların toplumsal dışlanma deneyimleri; “toplumsal baskı”, “damgalama (etiketleme)”, “ayrımcı ve dışlayıcı eylem ve söylemler: ırkçılık”, “önyargılar”, “aidiyet ve kimlik” şeklinde alt kodlar halinde ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Elde edilen verilerin sınıflandırılmasından hareketle mekânsal dışlanmaya örnek olarak G4'ün ve G17' in söylemlerini örnek verebiliriz. Bu bağlamda G4: “[...]Ev arayınca valla bazıları diyor ‘Suriyelidir biz ev vermiyoruz’”(G4).G17 ise: “Ev bulma konusunda çok zorluk yaşıyoruz. Birçok kadın var biz tanıyoruz mesela ev bulamıyorlar. Onlara diyorlar ‘Suriyelilere vermiyoruz.’[...].” (G17) şeklinde gündelik hayat özelinde yaşanan durumu örneklendirmişlerdir. Benzer şekilde kadınlardan G1' in aşağıda verilen ifadeleri de mekânsal dışlanmaya örnektir:

“[...]Birde internette de çok şey yapıyorlar, onlara çok şey yapıyorlar. Onlara hakaret ediyorlar. Yani ‘Suriyeli’ falan öyle. Şimdi ben bazen Youtube bakıyorum falan. Bir tane adam var İstanbul da diyorlar ‘Suriyeli gitsin mi, kalsın mı?’ Diyorlar: ‘Yok, gitsinler’. ‘Kendi memleketine gitsinler’ falan. E insan mecburen üzülüyor. Yani üzülüyorum ben.[...].”(G1).

Kadınlardan G2, tanınmadan var olan bir “Suriyeli” profiline oturtulduklarını izah ederek bu noktada gelinen mekânda sıklıkla din temelli ayrımcı söylemlere maruz kaldığını açıklamıştır. Bu parametreler doğrultusunda G2'nin aşağıda verilen söylemi ve gündelik hayta temelinde yaşadığı örnek olaylar din temelli dışlanmalara örnek gösterilebilir:

“Abla, diyorlar ki: ‘Namaz ve oruç, namaz ve oruç’ ama bilmiyorlar. Diyorlar: ‘Suriyeli milleti namaz kılmıyor’, ‘Suriyeli milleti oruç tutmuyorlar’, ‘Suriyeli milleti kuran okumuyorlar’. Peki, siz gözünüzle görmüş müsünüz? Biz öyle yapıyorsunuz, görmemişsiniz. Nasıl biz namaz kılmıyoruz? Nasıl biz oruç tutmuyoruz? Diyorlar: ‘Hayır, siz ibadetlerinizi yapmıyorsunuz’, ‘Suriyeli milleti her zaman küfür ediyor’. Yani estağfurullah estağfurullah yani siz diyorsunuz sizin deyiminizle ‘Allah yoktur. Siz o yüzden oruç tutmuyorsunuz. Siz namaz kılmıyorsunuz’. E siz Suriyeli milletini görmemişsiniz. Nasıl böyle bir şey söyleyebiliyorsunuz.[...].”(G2).

Tüm katılımcıların sıklıkla atıfta bulunduğu ve gündelik hayatta etkisini daha çok hissettiren dışlanma deneyimi olan “akran dışlaması” daha çok “ahlaki” boyutta gelmektedir. Bu bağlamda kadınlardan G5'in ve G14'ün söylemleri bu dışlanma türlerine örnektir:

“Bazıları diyorlar: ‘Gelmişler işimizi elimizden almışlar’. Bazıları diyorlar: ‘Gelmişler eşlerimizi (kocalarımızı) elimizden alacaklar’. Diyorlar: ‘Çok fazla makyaj yapıyorlar’. Ancak onların kullandıkları makyaj Suriyelilerinkinden çok daha fazla. Ama biz göze batıyoruz. Diyorlar: ‘Kocalarımızı elimizden alıyorlar.’[...].”(G5).

Ve G14, “Ayrımcılık özellikle kadınlara yönelik değil de genel tüm Suriyelilere yapılan ayrımcılıklar var. Tüm Suriyelilere eksik, küçümseyici bakışla bakıyorlar. Kadınlara ise kötü bir gözle bakıyorlar. ‘Yani bu kadın makyaj yapıyor, demek ki kötüdür’. Bu gözle bakıyorlar. ‘Suriyeliler bize eş bırakmamış’ bu özellikte.[...]” (G14).

Alan yazın incelendiğinde; Sevlü’ nün (2017) “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayat deneyimleri ve kentte var olma mücadeleleri: Gaziantep örneği”, yüksek lisans tezi çalışmasında, “Suriyeli kadınlar ve sosyal dışlanma” yı açıklarken bunları elde ettiği bulgulardan hareketle; “barınma sorunu ve göçmenlik konumu”, “sosyal çevre ve işgücü piyasaları”, “eğitim sistemi” ve “sağlık sistemi” şeklinde ifade etmiştir. Araştırmaya dahil olan 38 Suriyeli kadından 28’i, ildeki kurumsal ilişkilerde, sosyal çevrelerinde, dahası iş sahasında bir veya birden fazla olmak kaydıyla “sosyal dışlanmayı” deneyimledikleri tespit edilmiştir. Bu durum “sosyal dışlanmanın” pratikte var olduğunu kanıtlamakla birlikte yapılan saha araştırmasını da desteklemektedir (Sevlü, 2017, s. 85). Nitekim bu çalışmanın kapsamı doğrultusunda, 17 görüşmeci ile yapılan saha araştırmasında benzer şekilde Suriyeli göçmen kadınların tamamının, gündelik hayatlarında en az bir kez “sosyal dışlanmanın” farklı yönlerini deneyimledikleri elde edilen bulgulardan ortaya çıkmıştır.

Doğan ve Ünal’ın (2020) “Yerli halkın bakışından Suriyeli kadın sığınmacılar: Mardin’de yabancının ötekileştirilmesi ve ahlaki dışlama” adlı nitel saha araştırmalarında, Suriyeli göçmen kadınların “cinsiyet temelli maruz kalabildikleri ayrımcı, dışlayıcı söylem ve davranışlar” yerli halkın bakış açısından hareketle tespit edilmiştir. 7 farklı tema oluşturularak veriler sınıflandırılmıştır. Bunları; “evlenmenin ucuz yolu: meta olarak görülen Suriyeli kadınlar ve komisyonculuk”, “hem eş hem bakıcı olarak korunmaya muhtaç görülen Suriyeli kadınlar”, “potansiyel kuma tehdidi ve ötekileştirme”, “Suriyeli kadınların kişisel bakım pratikleri nedeniyle olumsuz nitelermelerle karşılaşması ve ahlaki dışlama”, “dolandırıcı olarak Suriyeli kadınlar ve damgalama”, “genç yerli kadınların evlenememesinin ve bekar Suriyeli erkeklerin artışının sorumluları olarak Suriyeli kadınlar” ve “Suriyeli kadın sığınmacılar ve fuhuş damgası” şeklinde ifade etmişlerdir (Doğan ve Ünal, 2020, s. 3292-3293).

Araştırma kapsamında Suriyeli göçmen kadınlar ile gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda kadınlar toplumsal dışlanma deneyimlerini ifade ederken yerli

halkın “evlilikler, aile kurma şekilleri, erken evlilikler, çok çocuk sahibi olan, polijini evlilikleri yaygınlaştıran kişiler” olarak aktarmışlardır. Bu bağlamda Suriyeli göçmen kadınların evlilik ritüelleri incelendiğinde; evliliklerde kadınların ikinci eş olma (üçüncü-dördüncü eş olma durumu), erken yaşta evlilik (çocuk gelin), resmi nikâh dışındaki birliktelikler (dini nikâh) ve bu birlikteliklerden doğan hak kayıpları, kuma tehditi ve kuma geleneğinin içselleştirilmesi durumu dikkat çekicidir. Bu noktada bu aile yapısından kaynaklanan birçok olumsuz davranış ve sorunlar artmaktadır. Bu durum gelinen ülkenin aile yapısına zarar vermekte ve gelecek için kaygı yaratan problemlerin başında gelmektedir. Göçmen kadınların sosyal dışlanmalara karşı dil öğrenme, giyim tarzında bir takım değişiklikler yapma (benzetme), ortak inanış-dinin söylemleri ve pratikleri üzerinden geliştirdikleri savunma-direnış mekanizmalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Toplumun gözünden tanımlama şekillerinin ve toplumsal önyargıların kadınların davranış ve hareketlerine yansımaları bulunmaktadır. Genel olarak; “suç oranı arttı”, “işsizlik arttı”, “toplumsal düzeni bozdular” gibi söylemlerin kadınların gündelik rutinlerini ve yaşamlarını olumsuz düzeyde etkilemiştir. Elde edilen verilerin sınıflandırılmasından hareketle “göçmen kadınların dışlanma türleri” Şekil 3.1’ de görselleştirilerek sunulmuştur.

DIŞLANMA					
AKRAN DIŞLAMASI (Diğer "Yerli" Kadınların Dışlaması)	AHLAKİ DIŞLAMA (Dış Görünüş Ve Kişisel Bakım Pratikleri, Beden Algısı, Potansiyel Tehdit, Kuma Evlilikler, Polijini Evlilikler ve Erken Evlilikler, Dini İnanış Ve İbadetler)	MEKANSAL DIŞLAMA (Konut-Barınma, Kamusal Alanlar)	KÜLTÜREL DIŞLAMA (Dini Dışlanma)	POLİTİK DIŞLAMA Hizmetlerden Eşit Yararlanma ve Sivil Haklar, Göçmenlik Konumu ve Statüsü	EKONOMİK DIŞLAMA (Kadının Toplumdaki Roller)

Şekil 3.1: Suriyeli Göçmen Kadınların Dışlanma Türleri

3.3.1. Toplumsal Baskı

Şerif Mardin'in 2007 yılında sosyoloji literatürüne kazandırdığı sosyolojik bir kavram olan “mahalle baskısı” göçmen kadınların sıklıkla değindiği ve atıfta bulunduğu dışlanma deneyimlerindedir. Birey toplumsal normlarda uymadığı zamanlarda toplum tarafından ötekileştirilir. Birey “ötekilik” hissi ile toplumda uyum sağlamakta zorlanır. Toplum tarafından denetim ve gözetim mekanizması ile denetlemeye tabi tutulan birey toplumsal sınırları ihlal ettiğinde ayıplanma ve dışlanma süreci ile karşılaşmaktadır. Örneğin G12, G6 ve G5 düğünlere katılmanın ayıp karşılandığını, orda izlendiklerini, eğlenme şekillerine dikkat etmeleri gerektiğini şu şekilde deneyimlemişlerdir: “Biz düğünlere gidiyoruz, giyiniyoruz. Suriyeli tanıdıklarımızın düğünü de olsa Türkiye’de tanıdıklarımızın da olsa biz gidiyoruz. İlk zamanlar açıkçası zahmetliydi. ‘Savaştan kaçmışlar böyle şeyler yapmasınlar gibi şeyler vardı.’[....]” (G12). Benzer şekilde G5: “Bazıları bizim için diyorlar ‘işte gelmişler gidiyorlar düğünlere hiçbir şey umurlarında değil’. İnsan hayatını yaşamalı yani. Zorsa değilse nasıl olsa da, insan hayatını yaşamalı.[....]” (G5). G6’ da, benzer ifadeleri kullanarak yaşadığı duygu durumunu şu şekilde izah etmiştir:

“Valla çekiniyorum, nasıl. Mesela o gün komşumuzun oğlunun düğünü vardı. Biz gittik biz eski komşuyduk. Kızlarım kalktılar oynadılar. Ben onlara kızdım. Dedim kızlarıma ‘çok oynamayın, fazla göze batmayın’. ‘Böyle yapmayın, şöyle yapmayın’ dedim. Yani insanlar olumsuz bir şey demesinler bizimle ilgili” (G6).

Bu noktada araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu toplumsal baskının olduğunu ve gündelik hayatlarında bunun yansımalarını yaşadıklarını doğrudan ve dolaylı atıflarda bulunarak açıklamışlardır. Örneğin G2, “Mesela insanlara tahakküm ediyorlar. Diyorlar; ‘biz falan şeyi yap desek yap’, ‘yapma desek yapma’. Biz yanlış bir hata yapmamışız ki siz öyle söyleseniz.[....]” (G2). Bu noktada görüşmecilerin hepsi, gündelik hayatlarında toplumsal baskı yaşadıklarını ve toplumsal dışlanma deneyimlerini sıklıkla yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılardan G1, G3 ve G5’in ifadeleri şu şekildedir:

“[....]Yani hareketlerime dikkat edeceğim, bazen komşular konuşabilir. Mesela sen onların önünde bağırsan diyecekler ‘bak bunlar terbiye almamışlar’ derler. Kıyafetlerine, dışarı çıktığında onların önünde konuşmalarında, konuşabilirler seninle ilgili” (G1).

“[...]Sen bugün mesela benim yanına geldin, benim bir hatamı gördün, bu hatam senin içinde kalsın. Kimseye deme. Başka zaman geldin aynı hatayı ben tekrarladım, bunu bana söyle. Deki; aynı hatayı tekrar tekrar yapma. Çünkü burada bunu yaparsan, seni ayıplarlar. Seni ayıplamasınlar diye tekrar etme demelisin. Bir, iki kere bir yere gitmek için çıksan diyecekler: ‘Hıh işte Suriyeli kızları çıkmışlar’ demiyorlar ki belki bir ihtiyaçları vardır. Belki hastadırlar, hastaneye gidecekler. Bir serum takacaklar belki. Hiç öyle düşünmüyorlar. Hep penceredeler onlara bakıyorlar.” (G3) “[...]Ben önce onlardan öğreniyorum. Sonra onlardan çok çok fazla yapıyorum. Öyle yapıyorum çünkü istiyorum ki benim ile ilgili olumsuz konuşmasınlar. Mesela diyorlar falan şey falan şey yap ben yapıyorum. Üstüme konuşmasınlar diye. Demesinler ki: ‘Şumarıktır’.[...]” (G3).

“[...]Bizim yaptığımız şey ne kadar küçükse de çok göze batıyor onların yanında. ‘Suriyeliler çok yemek yiyorlar, biz yemiyoruz’. ‘Suriyeliler keyiflerine bakıyorlar. Biz keyfimize bakamıyoruz’. ‘Suriyeliler buraya gelmiş keyif onların keyfidir. Nargile içiyorlar yemek yiyorlar’. ‘Bu Suriyeliler et yiyorlar, biz öyle şeyler yapamıyoruz’.[...]” (G5).

Yapılan verilerin analizinden, araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınların “mahalle baskısını ve dışlanmayı” sıklıkla gündelik hayatlarında deneyimlemekte ve hissetmektedirler. Görüşmecilerden G6, “mahalle baskısını” hem kendisi hem de kız çocukları üzerinden deneyimlediğini şu şekilde açıklamıştır:

“[...]Mesela ben bu mahallede de, önceki oturduğum mahallede de çok dışarı çıkmazdım. Bazen dışarı çıktığında arkandan konuşurlardı, sesleri gelirdi. ‘Suriyelidir, Suriyelidir pantolon giymiş, utanmıyor, çekinmiyor’. ‘Kızına bak başı açık. Niye kapalı değil’.[...]” (G6). “[...]Biz burada çok zorluk çekmedik. Ama ilk yıllarda Beşiri’ye gittik birkaç yıl kaldık bize diyorlardı: ‘Suriyelidirler, bilmem nedirler’. Ondan sonra geçen yıllarda burada başka bir mahallede oturduk. Bize diyorlardı ‘Pantolon giyiyorlar. Kızlarının başı neden örtülü değil’. ‘Niye kendilerini kapatmıyorlar’. Çok böyle şeyler yaşadık.[...]” (G6). “Evet, vallah gözleri üstümüzdedirler. Evet, bazen mecburi olarak hareketlerimizi düzeltiyoruz. Diye bizden bahsetmesinler. Kapıyı sert kapattıklarında falan kuran ben onlara kızıyorum. Valla hala da öyle demesinler bunlar kiracıdır, çok sesleri çıkıyor. Bizim zararımız onlara dokunmasın diye falan, dikkat ediyoruz.” (G6) “[...]Sürekli gözleri insanların üzerimizde vallah. Bizde mecburi bazen vallah hareketlerimizi düzeltiyoruz.[...]” (G6).

Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle; küresel çapta bir sorun olan “göç”, kültürel, siyasal, ekonomik, sosyal/toplumsal risklere de neden olmaktadır. Kültürel çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. “Yalnızlık” ve “yabancılaşma” duygularının oluşmasına neden olmaktadır. Gündelik hayat akışında rutinlerini yaparken göçmen kadınlar dışardan sürekli izleniyor, inceleniyor ve denetleniyor

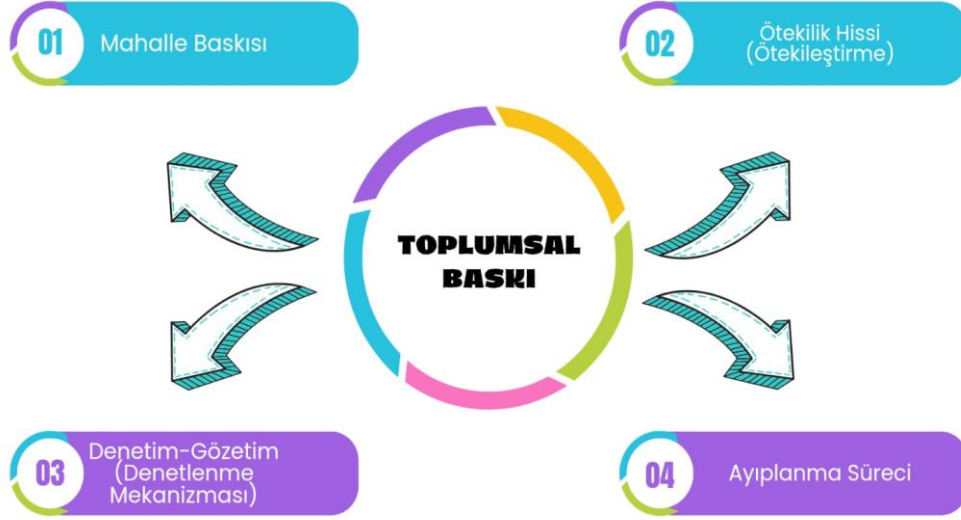
gibi hissetmektedirler. Örneğin G9, bu durumu şekilde açıklamıştır: “[...]Hareketlerimize de dikkat ediyoruz ama iyi insan demelerinden dolayı değil, benim ile dalga geçmemeleri için. Bana demesinler bu Suriyelidir böyledir, şöyledir. [...]” (G9). Benzer durumu tüm göçmen kadınların söylemlerinden hareketle pratikte yaşadıkları anlaşılmaktadır. G9’ un, söylemleri aşağıda detaylandırılmış olup, G7’nin, ise zamanla yaklaşım biçimlerinin değiştiğine yönelik görüşü şu şekildedir:

“İlk buraya geldiğimizde bu taraflarda kolay kolay kızlar pantolon falan giymiyorlardı. 2013’ ten bahsediyorum, ben annem o zaman artık pantolon giymedi, pantolonu bıraktı etek giymeye başladı. Bana yazma taktırdı. Millet konuşmasın diye evet o şekilde oldu. Ondan sonra birkaç yıl geçti aradan kendime geldim. Ne yapıyorum ben dedim bu ben değilim. Bunu yapmak istemiyorum. Millet ne düşünürse, düşünsün umurumda değil. Annem hep yok diyordu. ‘Suriyeliyiz, demesinler kötüdürler, demesinler bilmem nedirler’ falan filan o yönden çok şey vardı.[...]” (G7).

“Tabiki de hareketlerime dikkat edeyim, komşularım ne der diyorum. Yüksek ses ile konuşmuyoruz. Yüksek sesle kahkaha atmıyoruz, gülmüyoruz. Usulsüz davranışlar yapmıyoruz. Mesela biz balkonda oturduğumuzda annemde bize ‘kızlarım yüksek sesle gülmeyin, etrafımızda komşularımız var’ diyor. ‘Sesiniz çok çıkmasın’ diyor ‘komşulara ses gitse çok ayıptır’ diyor” (G9).

Bu bağlamda sürekli olarak eylemlerinde kısıtlılık durumu söz konusudur. Tepkiler ve dışlanmalar ile karşılaşmamak için eylemlerini gerçekleştirmeden önce toplumsal onay alıp almayacağı konusunda sürekli olarak düşünmektedirler. Görüşmecilerden G8: “Mahalle baskısı var, bu var. Etsen, etmesen de insan rahat davranamıyor. Yüzde yüz sen etsen, etmesen de komşularım benimle ilgili hakkımda ne derler diye. Etsen, etmesen de dikkat edersin davranış ve hareketlerine. İnsan dikkat ediyor öyle oluyor yani” (G8) şeklinde konuyu özetlemiştir. Bu durum ise kadınlarda “stres ve kaygı” durumuna neden olduğu söylemlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Göçmen kadınların ifadelerinden hareketle gündelik hayatta karşılaştıkları “toplumsal baskı” süreci Şekil 3.2’ de detaylandırılmıştır.

Şekil 3.2: Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta Toplumsal Baskı Süreçleri

Göçmen kadınlar savaş olgusu ile anıldıklarını ve beraberinde bu durumun gündelik hayatlarına yansımadığını, yerli halkın ifadelerinden örnekler vererek açıklamışlardır. Ancak geçen süre ile gelinen yere adapte olmaya çalışan kadınların sürekli olarak “denetim ve gözetim mekanizması” altında hissettikleri ifadelerinden ve eylemlerinden anlaşılmaktadır. G17 sürekli izlenildiklerini ifade ederek, bu durumu aslında suç aramak için yapıldığını belirtmiştir. G17’ nin ifadeleri şu şekildedir: “[...]Onlar zaten Suriyelilerin açığını aramak için de böyle diyorlar. ‘Suriyeliler böyle yaptı’, ‘Suriyeliler şöyle yaptı’ diyorlar.[...]” (G17). Benzer olarak G2 ise; “evet, ben hareketlerime dikkat ediyorum. Komşular bazen konuşuyorlar. Dışarı çıkmamızla ilgili ya da giydiğimiz kıyafetler ile ilgili, ses tonumuz ile ilgili konuşuyorlar hakkımızda bazen” (G2). Bu bağlamda içe kapanıklık süreçlerini aşmakta zorluk yaşayan kadınların izleniyor olma durumları sıklıkla gündelik eylemlerine olumsuz olarak yansımıştır. Bu bağlamda görüşmeciler kadınların ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir. Kadınlardan G10, G13 ve G14’ ün ifadeleri bu bağlamda şu şekildedir:

“Her dışarı çıktığımda bana sorular soruyorlar. Bana diyorlar: ‘Sen nereye gideceksin?’ Ben diyorum: ‘Markete gideceğim, ya da Suriye bakkalından Suriye ekmeği almaya gideceğim’. Merak ediyorlar, illaki bir insan nereye gidiyorsa onlar bilmek istiyor. O insan nereye gidiyor. Biz asla sormayız ama onlar soruyorlar. Bu bazen insanın hoşuna gitmiyor. Benim küçük kızım bile bana: ‘Anne yürü gidelim, nereye gittiğimizi onlara söylemeyelim’ diyor artık” (G10).

“Bazı mahalleler var mesela dünya görmemiş gibi. Ne deseler ben kulak asmyorum, duymazdan geliyorum. Bazı kadınlar var mesela fakirlikten dolayı kendilerini buranın kadınlarına benzettiler. Onlar gibi etek giymeye falan başladılar. Kadınlar onlara bir yardım da falan bulunsun diye. Onlara baksınlar diye, onları mahalleden kovmasınlar diye. İç içe girebilmek için o farklı muameleleri görmemek için. Yani mahalle baskısı var” (G13).

“Kendi mahalleimde hayır. Belki ilk zamanlarda öyleydi. İlk üç yıl öyleydi. Ama ben mahalleyi tanıdıktan sonra hayır. İlk geldiğim zamanlar ‘hakkımızda ne derler’, ‘arkamdan ne derler’ diye çok dikkat ederdik. Hatta çocuklarıma sürekli: ‘Gürültü yapmayın’. ‘Hareketlerinize dikkat edin’, falan diyordum. ‘Çok bağırmayın’. Bende ona göre hareketlerime dikkat ediyordum. Açıkçası hala da bizimle ilgili demesinler: ‘Kiracıdır, kalabalıkları var, gürültüleri var’. Yemin ederim ki kapıyı sertçe kapatıyorlar bazen yanlışlıkla. Ben onlara kızıyorum diyorum: ‘Kapıyı sert kapatmayın, dikkatli olun’” (G14).

Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle; Suriyeli göçmen kadınlar ortak din ve inanç sistemi üzerinden manevi bağlardan söz ederek, toplumda tutunma çabalarının olduğu görülmüştür. Bu bağlamda kadınların dinin gücünden yararlandıkları tespit edilmiştir. Toplumsal ilişkiler bağlamında bütünleşmeye çalışmak için dini söylem ve eylemleri üzerinden gerçekleştirdikleri görülmüştür. Dahası kadınlar dini dayanışma ve kabul görme unsuru olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Görüşmecilerin verilerinin değerlendirmesinden; Suriyeli göçmen kadınların geliştirmiş oldukları diğer stratejiler şu şekilde tespit edilmiştir. Dini öğütler, dini sembol eden hal ve hareketlerde bulunma, yapma, aynı din, aynı inancıya sahip olmanın getirmiş olduğu “din kardeşliği” veyahut toplumsal cinsiyet temelli “kız kardeşim” söyleminin göçmen kadınlar arasında yerli kadınlar ile uzlaşa sağlamakta kullandıkları en önemli ve etkin direniş şeklidir. Yemekleri öğrenmeye çalışma, yapma, ikram etme, sofraya kültürünü öğrenme ile kadınların uyumu artırmaya yönelik çalışmalarındandır. Örneğin G9: “[...]Biz dışarı çıkmıyorduk, biz diyorduk kendimize burada tutunalım. Biz burada yabancıyız, dışardan gelmişiz. Kimse arkamızdan konuşmasın. Kimse namusumuzdan konuşmasın. Kimse arkamızdan ‘edepli değillerdi’ demesinler. İnsan böyle şeylerin hesabını yapıyordu. [...]” (G9).

Yapılan atıftan ve genel olarak kadınların söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, Suriyeli göçmen kadınlar genel olarak, “hal ve hareketlerine” dikkat etmektedirler. “Açık giyinmemek, yüksek sesle gülmek, gürültü yapmamak,

dikkat çekmemek” gibi eylemlerde yine bu bağlamda kadınların ifade ettikleri söylemler bu durumu destekler niteliktedir. *“Gündelik hayata aykırı davranışlar yasaklanır; saçmalık, sapkınlık olarak mahkûm edilir. Gündelik hayat kural haline gelir; ancak ne değer olarak ortaya çıkabilir, ne sistematikleşebilir, ne de kendisini gündelik hayat olarak gösterebilir”* (Lefebvre, 2007, s. 164). Araştırmaya katılan Suriyeli göçmen kadınlar toplumsal bağlamda, kendilerine yönelik olumsuz tutum ve tavırlardan derinden etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Sürekli olarak izlendiklerini, hal ve hareketlerine bu bağlamda dikkat ederek gündelik hayatta direniş gösterdiklerini çeşitli örneklerle sunmuşlardır.

3.3.2. Ayrımcı Ve Dışlayıcı Eylem Ve Söylemler: Irkçılık

Suriyeli göçmen kadınlar gündelik hayatlarında temel ihtiyaçlarından biri olan “barınma sorununu” çoğunlukla yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Konularındaki belirsizlikler, almış oldukları düşük ücretler ve geçici işlerde çalışmalarından kaynaklı ev masraflarını veremeyecekleri düzeyde toplumsal bir algıya neden olmuştur. Bu durumda hem “göçmenlik statüsü” hem de beraberinde “olumsuz toplumsal tepkiler” den kaynaklı olarak göçmen kadınların hepsi barınma sorununa dolaylı ve doğrudan atıfta bulunarak açıklamışlardır. Örneğin G7; *“[...]istediğimiz zaman ev bulup rahat taşınmıyoruz. ‘Suriyelisin’, kusura bakmayın Suriyelilere ev veremiyoruz.[...]*” (G7) şeklinde yaşadığı problemi açıklarken benzer şekilde G8’de; *“[...]ev konusunda ben hiç o sıkıntıya girmedim ama valla genel olarak Suriyelilere ev vermiyorlar.[...]*”(G8) ifadelerini kullanmıştır. Sorunu yaşamadığını ancak tüm göçmenlerin yaşadıklarını ifade ederek G8 bu durumun nedenleri ise şu şekilde açıklamıştır. *“[...]Biz ev arayınca yüzde yüz zorluk çekiyoruz. Ben görmedim ama çoğu kişi diyorlar ki bize bu yüzden ev vermiyorlar.[...]*”(G8). *“Mesela ‘siz buradan değilsiniz, size ev veriyoruz’ çok var. Maaş eksik veriyorlar.[...]*” (G8). Bu doğrultuda görüşmecilerin bütünü sıklıkla, gündelik hayatta pratikte yaşadıkları “ayrımcı ve dışlayıcı eylemler ve söylemlere” ifadelerinde yer vermişlerdir. Bunlardan bazılarını örnek olarak G5 ve G6’nın söylemleri şu şekildedir:

“[...]Ev bakmaya gidiyorlar diyorlar: ‘Bunlar Suriye’den ev vermiyorlar onlara’. Mesela kötünün yanında iyiyi de yakıyorlar. İnsana göre vermiyorlar. Diyorlar ‘Suriyeli, tamam Suriyeli hepsi aynıdır’. Demiyorlar yani belki iyi insanlar, belki var beş parmağın hepsi aynı değil. Türkiye milletinde de iyi insanlar var, iyi olmayan insanlar var. Suriye’de

iyi insan var, iyi olmayan insan var. Mesela bir evi kiralamaya gideceksin diyorlar: 'Bu Suriyeli biz ev vermiyoruz'. Valla bizim moralimiz bozuluyor, rahatsız oluyoruz. Biz diyoruz 'herkes aynı değil' yani" (G5).

"Evet, valla yapıyorlar. Farklılık koyuyorlar araya. Mesela şimdi ben ev arıyorum bana sordukları ilk soru: 'Suriyeli misin? Buralı mısın? Biz Suriyelilere ev vermiyoruz'.[....]" (G6). "Suriyelidir diyorlar ev vermiyorlar vallah. Biz kiralık ev aradığımızda bize sordukları ilk soruları: 'Sen Suriye'densin, sen buradansın'. Ben diyordum: 'Suriye'denim' diyorlardı: 'Vallah biz Suriyelilere ev vermiyoruz'. Biz bundan da rahatsızlık duyduk. Mesela bazıları diyordu 'biz size ev vereceğiz ancak elektrik ve su sayaçlarını kendi adınıza alırsanız' veririz. 'Siz Suriyeliler paramızı yiyip, kaçıyorsunuz'. 'Siz kirayı ödemedi kaçıyorsunuz'. Hepsini böyle yapmıyordu. Bizim aramızda da kötü var, buranın içindekilerde de kötü var. Gerekli siz saatleri üzerinize alsanız diyorlardı bize.[....]" (G6).

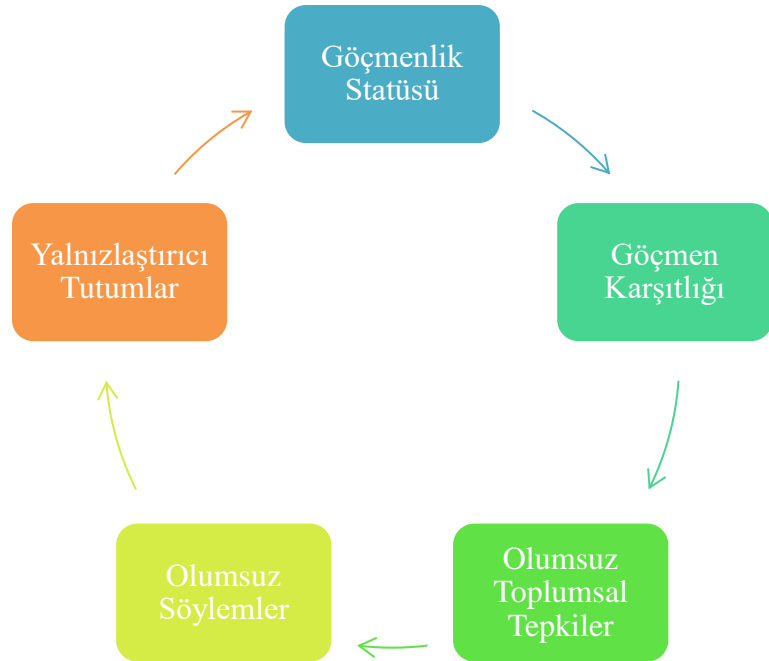
Göç ile birlikte Suriyeli göçmen kadınlar yeni bir toplum ve toplumsal yapıya dahil olmuşlardır. Bu durum beraberinde alışık olmadıkları yeni bir toplumsal düzene geçmelerine neden olmuştur. Toplumda her bireyin uyması gereken yazılı ve yazısız kurallar vardır. Bunlar; hukuk kuralları, ahlak-din kuralları, görgü kuralları vb. toplumsal kurallardır. Toplumsal düzen ise bu kurallara uymakla mümkündür. Toplumsal bağlamda birlik ve beraberliği sağlayan en önemli unsurdur. Bireyler davranışları ile toplum tarafından "dışlanma, ayıplanma, etiketlenme" yöntemleri ile cezalandırılır. Maddi ve manevi her davranışın toplum gözünde bir karşılığı bulunmaktadır.

Düzene uymadıklarında toplumsal tepkiler ile karşılaşır. Nitekim Suriyeli göçmen kadınlar bu bağlamda, barınma temelli; "ev bulamama, yaşam koşullarına uygun olmayan evlerde yaşamak zorunda kalma", ekonomik temelli; "iş bulamama, düşük ücret, fazla mesai, sigortasız/güvencesiz çalıştırılma zorunluluğu" vb. sorunlar yaşamaktadırlar. Örneğin G9 barınma temelli; "[....]ev ararken kolay kolay bulamıyoruz. Çoğu kişi Suriyeli olduğumuz için ya da çok çocukları var diye vermiyorlar.[....]"(G9), G11 ise; "[....]ev ararken biz ailemize göre söyleyecek olursak kız kardeşim için iki ay boyunca ev aradık dediler: 'Biz Suriyelilere ev vermiyoruz'. Ama daha onu tanımıyorlar ki. Hiç hoş değil öyle söylediklerinde.[....]"(G11) şeklinde deneyimlemiştir. Toplumsal düzeni bozan kişiler olarak görüldükleri için bu ve benzeri sorunlar yaşadıkları ve yaşamakta oldukları tespit edilmiştir. G10 ve G12'in konuya ilişkin söylemleri şu şekildedir:

“[...]Bazıları ev arayınca diyor: ‘Biz Suriyelilere ev vermiyoruz’. Ben ile komşum ev aramaya gittik. Kaç eve gittik böyle durup bize bakıyorlardı. Direk diyorlardı: ‘Hayır, biz Suriyelilere ev vermiyoruz’. Yani kiralık evdi ha, sonuçta onlara lazım olmuyordu. Bazıları kirasını ödemededen kaçıyor. Bazıları elektriğini vermiyor. Bazıları elektrik cezaları oluyor ödemededen çıkıyor.[...]” (G10).

“[...]Bazıları: ‘Suriyelilere ev vermeyiz’ diyorlar bu söylemler çoğu kez kulağımıza geldi. ‘Suriyeliler komşumuz olmasın’ falan diyorlardı. Bizim ev sahibimiz biz ilk geldiğimizde bizi tanımıyordu ve ‘biz Suriyelilere ev vermeyeceğiz’ diyordu.[...]” (G12).

Göçmen kadınların, gündelik hayatta en çok karşılaştıkları olumsuz eylem ve söylemi “ev bulamamak, yerleşim yerinde istenmemek” olduğunu belirtmişlerdir. Göçmenlik konularının oluşturmuş olduğu belirsizlikler ve güvensizlik duygusu Suriyeli göçmenlerin ev arayışına olumsuz olarak yansımıştır. Bu bağlamda araştırmaya dahil olan tüm göçmenler ev sorununu sıklıkla yaşadıkları en az bir kezde olsa gündelik hayatlarında deneyimlediklerini açıklamışlardır. Bu bağlamda kadınların söylemlerinden öne çıkan temalar, görselleştirilerek Şekil 3.3’de sunulmuştur. Kadınların “ırkçılık” temeli yaşadıkları “ayrımci ve dışlayıcı eylem ve söylemleri”nin oluşturmuş olduğu döngü konu ekseninde sunulmuştur.

Şekil 3.3: Ayrımcı ve Dışlayıcı Eylem ve Söylemler Döngüsü

Şekil 3.3’ den ve araştırmaya dahil olan kadınların görüşmelerinden hareketle, oluşturulan şekilde kadınların karşılaştıkları “ayrımci ve dışlayıcı eylem ve

söylemlerin” analizi yapılmıştır. Bu bağlamda ilk başlarda göçmenlere karşı olan tavırlar ile sonradan gerçekleştirilen tavırların aynı olmadığı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Toplumsal bağlamda yaşanan ekonomik sorunlar ve çok kültürlü toplumsal yapının getirmiş olduğu sorunlar, artan suç oranları, değişen toplumsal düzen beraberinde yerli halkı rahatsız etmiştir. Bu süreçte göçmen karşıtlığını oluşturan zemin oluşmuştur. Bu durumu destekler nitelikte olumsuz toplumsal tepkiler ve olumsuz söylemler toplumun kutuplaşmasına neden olmuştur. Örneğin G14, göçmen olduğunun fark edilmesi ile gördüğü tepkilerin farklılaştığını ve bu durumun rahatsızlık derecesinde olduğuna şu şekilde atıfta bulunmuştur: *“Evet, göçmen olduğumu anlayınca insanlar rahatsızlık duyuyorum. Bilseler biz ‘Suriyeliyiz’ bize başka bir gözle bakıyorlar, insan bundan rahatsız oluyor.[...]”* (G14). Süresi ve geleceği öngörülemeyen göçmen topluluğuna karşı bu bağlamda yalnızlaştırıcı tutumların ortaya çıktığını göçmen kadınların ifadelerinden hareketle söylemek mümkündür. Benzer olarak G13 ise, pratikte şu şekilde deneyimlemiştir:

“[...]Mesela biz ev ilk zamanlar kiraladığımızda bize ‘size vermiyoruz’ diyorlardı. [...]” (G13). *“[...]Ev ararken Suriyeliler çok zor buluyor. Bazı ev sahipleri diyor sorun olmaz onlara ev veririz. Kira, elektrik, su faturalarını ödemeleri yeter bizim için. Bazıları diyor: ‘Hayır vermeyiz ev’. Kaç çocuğunuz var. Misafirleriniz var mı yok mu? Elektriklere sahip çıkın prizlere. Pencereleri temiz kullanın, bakımlı olsun ev. Her yılda kiraya zam yapıyorlar. Ne tamir yaparsan eve onlarda hepsi sen cebinden karşılıyorsun. Bazıları diyor: ‘Suriyeliler, evleri çok kirletiyorlar, biz onlara ev vermeyiz’. ‘Kira vermiyorlar diye onlara ev vermeyiz’ diyorlar.[...]”* (G13).

Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere; göçmen kadınların kendi kültürel ve sosyal yaşantısına en uygun ve en yakın yeri/yerleri seçme, öğrenme, araştırma çabaları bulunmaktadır. Ev ortamının (barınma) koşullarındaki eksiklikleri giderememektedirler. Bu duruma paralel olarak G14, G15 ve G16’ nın söylemleri şu şekildedir:

“[...]Ben ev buradakilere vereceğim, sana vermeyeceğim’. Ben bunu çok yaşadım ilk geldiğimde. Ben kaç eve bakmaya gittim bana dediler: ‘Biz Suriyelilere vermiyoruz ev’. Ben bundan dolayı da çok kırıldım, üzüldüm. Arkadaşlarım bana dediler ki önemli değil normaldir. Mesela belki onlarda kötü Suriyelilere denk gelmişlerse, korkuyorlar belki bize ev vermekten biz muhaciriz. Bizi tanımıyorlar, bizden korkuyorlar. Bu kelime bu söylem bizi çok çok acıtıyor üzüyor. ‘Biz Suriyelilere ev vermiyoruz’ yani bu çok bizi acıtıyor.[...]” (G14).

“[...]Ama rahat rahat ev bulamıyoruz. Ev konusunda biz kaç tane ev gezdik dediler: ‘Siz Suriyelisiniz biz ev size vermiyoruz’. Benim komşum mesela aynı sokakta annem için ev baktık, anneme ev vermediler. Abimin de dükkânı aynı sokakta zaten. Ben annem, erkek kardeşim ve kız kardeşim için ev baktım dedim onlar içindir. Dediler: ‘Hayır ev vermiyoruz Suriyelisiniz’ ondan.[...]” (G15).

“[...]Biz ilk geldiğimizden beri bu evdeyiz, hiç ev değiştirmedik. Dört yıldır bu evde yaşıyoruz. Şimdi hala bile diyorlar: ‘Biz Suriyelilere ev vermiyoruz’. ‘Kalabalıksınız, çok çocuklarınız var o yüzden size ev vermiyoruz’ diyorlar. Diyorlar: ‘Toplam kaç kişisiniz’ diyoruz: ‘13 kişiyiz’. Diyorlar: ‘Çoksunuz, vermeyiz.’[...]” (G16).

Toplumsal bağlamda uyum sürecinde yaşanan aksaklıklar ve genel olarak yapılan olumsuzlukların bireyden ziyade genele atfedilerek “Suriyeliler” e yüklenilmesi sonucunda bir göçmen karşıtlığının oluştuğunu, görüşmecilerin ifadelerinden hareketle söylemek mümkündür. Görüşmecilerden G1; *“hemen seni bir fotoğrafa koyuyorlar”* diyerek kendilerine yönelik tanımadan haklarında verilmiş olan hükümlerden söz etmektedir. Bu noktada G1’in ifadesi şu şekildedir:

“[...]Şimdi ben bazı insanların yanına gitsem diyecem: ‘Suriyeliyim’ başka bir gözle bakıyorlar. Yani kendi vatandaşım gibi bakmıyorlar. Demiyorlar: ‘Bu insan ya iyidir, ya kötüdür’. Tanımadan önce hemen şey yapıyorlar, hemen seni bir fotoğrafa koyuyorlar. ‘İyi değil’ he ‘iyi değil.’[...]” (G1).

Toplumsal bağlamda ilişki kurulmayan ve kötü bireyler olarak anıldıklarını bu söylemden de anlamaktayız. Benzer şekilde “Suriyeli” kelimesine yüklenilen olumsuzluklara karşı G4, akıl yitirmek derecesine getirdiğini açıklamıştır. Bu durumu ise şu şekilde açıklamıştır: *“Elbiselerimi yırtmak istiyorum, çok sinirleniyorum, üzülüyorum. Biri diyor ‘Suriyeli’ olan aklımda gidiyor. Biri dese işte ‘bu Suriyeli’ ben üzülüyorum. Ben bunalıyorum. Dalga geçmek için söylüyorlar. Suriyeliler size ne yapmış biz insan değil miyiz?[...]” (G4).* Bu doğrultuda Suriyeli göçmen kadınlar gündelik hayatta dışlanmanın “ırkçılık” düzeyinde yaşadıkları durumlarını örneğin G1; *“[...]bir de yani bazen diyorlar: ‘Suriyeliler gitsinler’, ‘Burada ne yapıyorlar’, ‘Bizim memleketimizde ne yapıyorlar’, ‘Gitsinler.’[...]” (G1)* şeklinde deneyimlemiştir. Benzer şekilde diğer katılımcılardan bazıları ise şu şekilde açıklamış ve pratikte deneyimlemiştir:

“[...]Mesela biz dedik okula gideceğiz, ama dediler ki: ‘Siz ne kadar okusanız da boştur’. Dediler ki: ‘Bilseler ki siz Suriyelisiniz, sizi istemezler’, ‘Sizi işe almazlar, görev/meslek vermezler’ yani bırakmazlar”(G2). “[...]Suriyeli olduğumu söylesinler. Desinler: ‘Bunlar

Suriye'den gelmişler, ama demesinler: 'Suriyelidirler'. Suriyeli nedir? Ben bu konuşmadan rahatsız oluyorum. Çünkü bize eksik bir gözle bakıyorlar.[...]" (G2).

"'Suriyeli' dediklerinde çok çok çok kötü oluyorum, rahatsız oluyorum. Sinirleniyorum, bunaliyorum. Çünkü bize niye bu gözle bakıyorlar? Mesela beni tanımayan biri dediği zaman; 'Suriyeli' ben sinirleniyorum, rahatsız oluyorum. Bir keresinde hastanede idik benim sıramdı. Bir tane Türk bana dedi ki: 'Hayır benim sıramdır'. Bende cevap veremediğim için ona çok sinirlendim. 'Siz Suriyelisiniz neden bizim sıramızı alıyorsunuz?'[...]" (G5).

Araştırma bağlamında evli tüm göçmen kadınların; göç sürecinin oluşturduğu sorun ve sıkıntıları, dışlanma deneyimlerini çocukları üzerinden birden fazla kez deneyimledikleri tespit edilmiştir. Kadınlardan G5, bu durumu gündelik yaşantısından örnek vererek şu şekilde açıklamıştır:

"[...]Bir kerede kızım bir markette bir çalışan durup kızıma 'Suriyeli' diye hitap etti. Kızım da tartıştı. Her ikisi de kız ve 14 yaşlarında idiler o zaman. Kızım dedi ki: 'Neden bana Suriyeli diye seslenmiş'. Hoşuna gitmedi bu kızımın. Sonra biz bunu patrona söyledik. Patron çalışanı çıkardığını söyledi işten. İnsana hareket etmiş diye. Kızımın Suriyeli olduğunu konuşmasından anladı. Kızım Kürtçe konuştu, Arapça konuştu. Kızımda dedi ki sen niye 'Suriyeli' diyorsun niye 'Suriyeliler' nedir?[...]" (G5).

Araştırmaya dahil olan Suriyeli göçmen kadınların verdikleri cevaplardan açıkça anlaşılacağı üzere; toplumsal ilişkiler bağlamında iyi davranış şekilleri ile karşılaştığında "buralı görme, buraya ait hissetme", buradan biri olarak kendini görmekte dirler. Olumsuz davranışlarda ise psikolojik sorunlar daha çok yaşamaktadırlar. Bu bağlamda görüşmecilerden G6, doğrudan veya dolaylı olarak bu duruma atıfta bulunmuştur:

"[...]Birçok kişide diyordu vallah: 'Siz Suriyeli gibi değilsiniz bizim gibisiniz'. 'Siz de bizim gibi namazınızı kılıyorsunuz, kapalısınız, iyisiniz, çocuklarınız çok temizdirler'. Birçok kişide böyle diyordu. Valla bize böyle dediklerinde biz çok mutlu oluyorduk. Ama araya fark koyup olumsuz şeyler bizimle ilgili söylediklerinde ben bazen diyordum: 'Vallah biz hepimiz öyle değiliz'. Olumsuz konuşma olumsuzdur, güzel değildir.[...]" (G6). "[...]Mesela ben okula gittim dediler: 'Bu Suriyeliler, biz ne doymuşuz sıra onlarda ancak onlara para verseler'. 'Neden bize para vermiyorlar, neden bizim fakirlerimiz yok mu?' Ben dedim: 'Teyze valla bu kartı biz Türkiye'den almıyoruz. Bu yardım Avrupa'dan geliyor. Tüm devletler birleşmiş bu maaşı onlar gönderiyor'. Kadın bana dedi: 'Git git git hele bak ne nankördür de'. Diyor ben Türkiye'den yardım almıyorum. Bir seferde okulda ceket ve ayakkabı yardımı yapılıyordu. Ben gittim dediler: 'Bu Suriyeliler nerde yardım olsa ordalar ne yardım olsa hepsi onlara yapılıyor'. Benim iki oğlum okulda ama onlara

vermediler. Bende dedim: 'Ben de Suriyeliyim vatandaşlıkta almışım bende alamadım'. Zaten dediler bu yardım Suriyeliler için gelmiş. Bizde vatandaş olduktan sonra ne ceket ne ayakkabı ne kırtasiye yardımı hiçbir şey bizde alamadık vermediler. [...]" (G6).

Görüşmecilerin ifadelerinden; yapılan yardımlardan bazı kadınların erişimde sıkıntı yaşadıkları belirlenmiştir. Yerli halk, yapılan yardımlardan yararlanmada kendini öncelikli olarak görmekte iken, göçmenlerde kendilerini öncelikli olarak görmektedirler. Bu durum sıklıkla kadınlar arasında sözlü diyaloglarda da yer bulmaktadır. Bu bağlamda karşılıklı tartışmaların yaşanması ve doğruluğu bilinmeyen söylemler toplumda gruplaşmalar yaratmaktadır. Nitekim bu durum şiddet olgusunun farklı türlerinin yaşanmasına ve yaşanabilir olma ihtimalini artıran etkenlerdendir. Görüşmecilerden G7, ise gündelik hayatında şiddetin farklı yönlerini yaşadığını ifade etmiştir: "[...]Tekstilde çalıştım 12 yaşındaydım çok ırkçılık gördüm, ihanet gördüm, hakaret gördüm. Hatta şiddette gördüm. Çocuk olduğum için, Suriyeli olduğum için. Başka nedeni yoktu zaten.[...]" (G7). G7 bu durumu okulda da deneyimlediğini şu şekilde açıklamıştır: "[...]Ondan sonra üniversitede de gördüm. Öğrenciler arasında hep dışlıyorlardı. Mesela hatta yemek esnasında bir yemek yemeye gidiyoruz, masaya oturtmuyorlardı o kadar mı diyeyim yemekhanede.[...]" (G7). Göçmen kadınlar genellikle sözlü ve psikolojik şiddet bağlamında toplumdaki diğer üyelerden olumsuz söylemlerden, olumsuz yönde etkilendiklerini ifade ederek, sıklıkla örnekler üzerinden ve yaşadıkları duygu durumları üzerinden açıklamışlardır.

Görüşmecilerden G9, ise toplumsal olarak girdiği ortamda kimliğinden dolayı dışlandığını ve öncelikli haktan yararlanan kişi olarak görülmediğini yaşadığı örnek üzerinden açıklamıştır: "Evet. Biz okulda bizim için diyorlar önce Türk olan olsun sonra, Suriyeli olan olsun. Yani bir sefer tek ben hastanede bunu yaşadım. Sıradaki adam dedi ki 'önce Türk olanlar geçsin, sonra Suriye'de olanlar geçsin'. [...]"(G9). Görüşmecilerin çoğunluğu toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti gündelik hayatlarında deneyimledikleri ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden G11, ayrımcı ve dışlayıcı eylemlerden "istenmemek" durumunu çocuğu (çocukları) üzerinden dolaylı olarak kendisi de deneyimlemiştir. Bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Çocuklarımıza 'bunlar Suriyelidir' diyorlar bizde üzülüyoruz.[...]"(G11). Aynı ortamda bulunmaktan yana diğer akranlarından çocukların olumsuz eylemler ile karşılaştığını ise: "[...]Çocuklar diyormuş 'biz 'Suriyeliler' ile aynı sınıfta okumak istemiyoruz'.

‘İstemiyoruz bizim yanımızda olsunlar.’[....]’ (G11) şeklinde açıklamıştır. G17, zamanla kendilerine yönelik gelişen olumsuz tepkileri ise şu şekilde konuya ilişkin görüşlerini ifade etmiştir:

“[....]Beni tanımayan, görmeyen bilemem belki bazı yerlerde insanı tanımayan birileri bu son zamanlarda özellikle insan istemiyor ki etrafındaki insanlar onun Suriyeli olduğunu bilsinler. Bu son zamanlarda bu bir, iki senedir Suriyelilere karşı olma durumu başladı. Bazıları var mesela fitne çıkarıyorlar. E diyorlar ki ‘Türkler Suriyelilere karşı kızsın’. İlk geldiğimiz zamanlar öyle değildi. Biz diyorduk biz Suriyeliyiz.[....]” (G17).

Diğer başlıklarda da yer yer atıflarına değinilen göçmen kadınların, toplumsal bağlamda gelinen ülkede artık istenmeme durumlarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda görüşmecilerden G1: *“[....]Bazı insanlarda diyorlar ‘artık buradan gitsin artık’, ‘bizim memleketimiz, bize kalsın’.[....]”(G1)* şeklinde ifade ederek “artık” istenilmediklerini söylemiştir. Bu söylem zamanla kendilerine yönelik tepkilerin değiştiğinin de kanıtıdır. G4 genel olarak toplumun tepkisini şu şekilde açıklamıştır: *“Çoğu insanların tepkisi işte bizi ülkemizden ettiniz falan filan.[....]”(G4).* Görüşmecilerden G5, kendilerine yönelik tepkilerin kendilerini tanımak derecesinde değiştiğini ifade etmiştir. Bu durumu: *“[....]Bazı yani tanıdık olmayan yabancı insanlar bizi tanımayanlar: ‘Buradan ne zaman gidecek misiniz?’ diye soruyorlar.[....]” (G5)* şeklinde açıklamıştır. G6 ise, geçen süreden dolayı istenmediklerini yerli halktan sıklıkla duyduğunu ifade etmiştir. G6, bu duruma yönelik duygularını ise şu şekilde değerlendirmiştir:

“Evet, vallah rahatsızlık duyuyorum. Çoğu kişi bize diyor: ‘Dönün. Yetmez mi artık. Bu bir yıl, iki yıl, üç yıl ne için dönmüyorsunuz? Kendi yerinize yurdunuza?’ E bizim yerimiz, yurdumuz güzelse ben zaten döneceğim. Her daim bunun için insanın kalbini kırmalarına gerek yok.[....]” (G6).

Genel olarak kadınların ifadelerinden bu durum üzerinden kırgınlıklar yaşadıkları ve duygusal problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Görüşmecilerden G17 ise, kendilerine atfedilen olumsuzluklar karşısında savunmalarına fırsatlar verilmediğini söylemiştir. G17, hak arayamamanın ölümle eş değer olduğunu söyleyerek, bu durumun zorluğuna atıfta bulunmuştur. Bu duruma doğrudan ve dolaylı olarak şu şekilde atıfta bulunarak açıklamışlardır: *“[....]Burada hoşlarına gitmeyecek bir şey yaparsan, sanki seni buradan alıp oraya atacaklar gibi hissediyorlar. Hakkını savunamıyorlar. Mesela sen bir insanı öldürdün, nasıl hakkını*

savunsun ki gerekiyor böyle olmasa.[...]”(G17).Kadınlar genel olarak hükümlü olarak görüldüklerini ve suçlu ilan edildiklerini belirtmişlerdir. Bu durum cezaevine giren tahliye olan “eski hükümlüler” metaforu üzerinden açıklayacak olursak; ömür boyu bu isimle anılacakları ve bu doğrultuda toplumsal sahada kendilerine yer bulmakta zorluk yaşayacakları söz konusudur.

Son olarak görüşmecilerin ifadelerinden hareketle; toplumsal bağlamda “günah keçisi” olarak görüldüklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda yaşanan göç süreci ve ardından yaşanan belirsizlikler yerli halkta tedirginlik yaratmıştır. Kadınlar sıklıkla diyaloglarında kendilerine söz hakkı tanınmadığını ve belli bir çerçeveden ele alındıklarını aktarmışlardır.

3.3.3.Önyargılar

Toplumsal alanda düzeni bozan, huzuru bozan kişiler olarak “Suriyeliler”, “Suriyeli milleti”, “Suriye’den gelenler” etiketlendiklerinden dolayı kendilerini tanımadan sokulan genel bir “Suriyeliler” kalıbının olduğunu söylemek mümkündür. Görüşmeciler herkesin aynı “olumsuz eylemi” yapmış gibi toplumsal alanlardan dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu çeşitli şekillerde örneklendirmişlerdir. Toplumsal alanda bir suçun ortakları gibi gözükmedirler. Göçmen kadınlar bu durumu sıklıkla yaşadıkları belirtmişlerdir. Nitekim araştırmaya katılan görüşmecilerden hepsi gündelik hayatta bir ve bazı durumlarda birden fazla toplumsal önyargılara maruz kalmışlardır. Dil bilmemekten kaynaklı dezavantajlı olmak, bu durumda kendini tekrar göstermiştir. Kadınların çoğunluğu ifade zorlukları nedeniyle bu önyargıları anlamakta ve cevaplar vermekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim eylem biçimleri ile sözsüz mesajlar yolunu tercih ettikleri ve böyle bir “savunma mekanizmaları” geliştirdikleri belirlenmiştir.

Geliştirilen taktik ve stratejiler “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta direnme/direnış stratejileri ve geliştirdikleri taktikler” başlığında detaylı anlatılacaktır. Ancak kısaca değinmek gerekirse; kadınlar önyargıları kırmak noktasında camiye gitme, evinde kuranı kerim asma, okuma, ibadet etme, dua etme, güzel davranışlar gerçekleştirme, iyi şeyler tercih etme ve yapma, kötü alışkanlıklardan kaçınma, dini boyutta kapanma, kapalı giyinme gibi toplumsal alanlarda kabul görme çabaları bulunmaktadır. Nitekim görüşmecilerden G1, “[...]jama bazıları var diyorlar ki: ‘Gitsin ne yapıyorlar burada’ ya da ‘Geliyorlar

elini insanlara açıyorlar' (G1). "[...]Onlar ucuz bir maaşla çalışıyorlar biz işsiz kalıyoruz, ha böyle"(G1). "[...]‘Ne çatal var, ne meyve var sizin yanınızda’ diyorlar”(G1). Görüşmecilerden G3; “[...]herkes diyor: ‘Suriyeli milleti böyledir, Suriyeli milleti şöyledir’.[...]” (G3). Kendilerine yönelik kalıp yargıların olduğuna işaret etmişlerdir. Görüşmecilerden G2 ve G3 doğrudan ve dolaylı olarak toplumsal önyargılara ve bu önyargıları kendilerinde oluşturduğu duygu durumuna şu şekilde açıklamışlardır:

“Çok fazla konuştuklarında insan rahatsızlık duyuyorum. Yani: ‘Sen Suriye’den gelmişsin, sen falanca şeyi, falanca şeyi bilmiyorsun’. Biz nasıl bilmiyoruz? Diyorlar: ‘Sizin orda ne çatal, ne kaşık, ne bıçak, ne meyve var’. O zaman biz nasıl yaşıyoruz. Diyorlar: ‘Siz ellerinizle yemek yiyorsunuz’.[...]” (G2).

“[...]‘Suriye’den gelmişler keyif yapıyorlar’ derler. Diyorlar da. ‘Bir yerden gelmişler, çalışıyorlar da pis kıyafetler giymiyorlar’. Ben pis kıyafet giymem hiç de üzerime alınmam. Sonrada bu erkek kardeşim için eksiklik olmasın isterim. Demesinler yırtık kıyafetler giyiyorlar. Kendilerine kıyafet almıyorlar. Giyinemiyorlar. ‘Gözleri bizim elimizde bizden para bekliyorlar ki, kendilerine kıyafet alabilmek için’. Ben ailemi, abimi utandırmam. Ben öyle şeyler sevmiyorum. Ben ne kadar aç da olsam onlara asla demem ben açım” (G3). “[...]Mesela kimse kimsenin arkasından konuşmasın. Demesinler: ‘Suriyeli milleti böyle, Suriyeli milleti böyle’. Desinler ki: ‘Sizde aynı bizim gibisiniz. Bugün bu olay sizin başınıza geldi Allah korusun bir gün bizimde başımıza gelebilir. Bizde bir gün sizin bugünkü durumunuzda olabiliriz’. Yani gerek Suriyeli milleti üzerine çok fazla konuşmasınlar.[...]” (G3). “[...]Suriyeli milletini kendilerinden aşağıda, eksik görüyorlar. Diyorlar: ‘Suriye’den gelmişler, bizim kocalarımızı elimizden alıyorlar’. ‘Bilmiyorum ne yapıyorlar’. Her şeyi bizim üstümüzde söylüyorlar. Diyorlar: ‘Temiz değiller’. Diyorlar: ‘İyi değiller’, ‘ellerini açıyorlar’, ‘kocalarımıza göz dikiyorlar’, ‘dileniyorlar’. ‘Komşularımız dilencilik yapıyor’” (G3).

Toplumsal düzlemde yaşanan aksaklıkların başat nedeni olarak görüldüklerini görüşmecilerden G3: “Diyorlar: ‘Siz geldiniz iş kalmadı’. E onlar öyle dediklerinde biz ne yapalım. ‘Bizim çocuklarımız boşta iş yapamıyorlar’, ‘hepsi sizin yüzünüzden çocuklarımızın yarısı işsiz’, ‘paramız yok’, ‘siz düşük ücretle çalışıyorsunuz’, ‘bizimde paramız bu yüzden kalmamış’”(G3). G4: “[...]Ben, kız kardeşlerim ve yengem burada parka gittik. 2 tane yaşlı kadın vardı bize dediler ki: ‘Bu Suriyeliler keyif yapıyor. Her gün parka geliyorlar’.[...]” (G4). G6 ise şu şekilde açıklamıştır:

“[...]Geçen gün çocuğumu bursluluk sınavına götürmüştüm. İki çocuğumu götürdüm. Dedim inşallah belki bir şey çıkar onlara. Geldik gözleme salonuna çocuklara gözleme

yaptırmak için. Kadın diyor: ‘Zaten siz Suriyeliler sınavsız giriyorsunuz, sizin sınavlarınız yok ki’. Ben dedim yok vallah böyle bir şey yoktur” (G6).

Yerli halk ile göçmen kadınlar arasındaki “önyargılar” her iki grup arasında sosyal bağların oluşmamasına neden olduğu görülmüştür. Nitekim toplumsal bağlamda bireylerin sınıflandırıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak “önyargıların” nefret söylemleri doğurduğu tespit edilmiştir. Bu durumlar göçmen kadınlarda “aşağılık duygusuna” neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumun düşmanlık-çatışma yarattığı, yaratabileceği aşikârdır. “Önyargılar” temelde zihinsel bir süreç iken, bu durumun eyleme dönüşmesi “dışlamadır”. Bu doğrultuda “önyargı” bireyin tutumu iken “dışlama” bireyin davranışdır. Suriyeliler negatif imgeler ile eş değer ifadeye denk geldiği sonucuna varılmıştır. “Düzen bozan”, “yuva yıkan”, “huzursuzluğa neden olan”, “aile yapısına zarar veren”, “artan suçların nedeni” olarak görülen, “olumsuzlukların ve bozulan toplumsal düzenin” başat nedeni olarak görülen ve etiketlenen bireyler haline geldikleri görülmüştür. Örneğin G6, pratikte şu şekilde deneyimlemiştir:

“[...]Ben o gün hastaneye gittim. Bizim önümüzdeki dedi fiş kalmadı. Bir tane yaşlı adam diyor ki: ‘Bu Suriyeliler bizim başımıza oldu bela’. ‘Onlara o kadar çok sıra veriyorlar ki bize sıra bırakmamışlar’. ‘Bize iş bırakmamışlar’. ‘Bize ev bırakmamışlar’.[...]” (G6).

“Önyargıların” Suriyeli göçmen kadınlarda, kendilerini ifade edememelerine sebep olduğu gözlemlenmiştir. “Önyargıların” oluşturduğu kalıp yargılar toplumsal düzeyde ayrımcılığa ve ırkçılığa zemin oluşturduğu yapılan çalışmada bir kez daha doğrulanmıştır. Çocukları üzerinden toplumsal alanlarda önyargılara tekrar maruz kalan G6, bu deneyimini şu şekilde açıklamaktadır:

“Diyorlar: ‘Pistirler’. ‘İşte kızı gitti, işte kızı geldi. İşte kızı falanca şey yaptı. İşte karısı bilmem ne yaptı’. Her zaman bize pis bir göz ile bakıyorlar”(G6). “[...]Bazen buranın insanları ben okula gittiğim zaman ‘bu Suriyeliler, ne bizi doyurmuşlar sıra Suriyelilerde’. ‘Ancak onlara para verseler’, ‘bize de para versinler, bizim fakirlerimizde yok mu?’. Ben dedim ki ‘teyze valla bu kartı bize Türkiye vermiyor’. Kadın bana dedi ki: ‘Nasıl size Türkiye para vermiyor’. Ben dedim: ‘Valla tüm devletler birleşmiş. Bu maaşı onlar gönderiyorlar. Avrupa’dan geliyor bu maaş’. ‘Git git sen ne kadar nankörstün. Bir de diyor Türkiye para vermiyor bana’ dedi kadın bana. Ceket ve ayakkabı bir gün okulda dağıtılıyordu. Bende gittim. Bana dediler: ‘Bu Suriyeliler nerde bir yardım olsa hep onlara veriyorlar’.[...]” (G6).

G7, dış görünüşü ve davranışları bağlamında toplumda “yabancı” kimliğinin anlaşılmadığını ifade etmiştir. Ancak ismini söylediğinde ve konuştuğu zaman dilsel problemlerinden kaynaklı “yabancı” olduğunun anlaşıldığını açıklamıştır. Gizli bir direniş ve var olma mücadelesi ile G7, fark edilmeden yaşamak mümkün bile olsa sonrasında hep “ama-ların” olduğunu örnekler üzerinden ifade etmiştir. “Ama-lardan” sonra hep başka bir yargı(lar) bildiren ifadeleri sıklıkla gündelik hayatta duyduğunu ve diğer kadınlarında yaşadığını söylemiştir. Ama ile kurulan cümleler zaten baştan önyargı ve kalıp ifadelerden oluşmaktadır. Kadınlar var olan kalıplara sıkıştırılmaktadırlar. Bir kişinin eylem ve söylemleri toplumsal bağlamda herkesi nitelendirmektedir. Özelde tek bir kadın göçmenin eylemi ve davranış kalıpları genele bağlanıp, bu şekilde kulaktan kulağa ifadelerin ve yakıştırılmaların ortaya çıktığı göçmen kadınların ifadelerinden hareketle tespit edilmiştir. Görüşmecilerden; G7 genel olarak çizilen “Suriyeli” profilinin dışında olduğunu ancak yine de “seninkiler”, “sizinkiler” denilerek kendisinin de önyargılar bağlamında farklı problemler yaşadığını şu şekilde örnekler vererek açıklamıştır:

“Önyargıda ilk ‘Suriyeliyim’ dediğimde hep bana bunu diyorlar: ‘Aaaa benzemiyorsun ama’, işte o ama geldiği zaman arkasından geliyor. ‘Ama sizinkiler niye çok makyaj kullanıyorlar?’. Bana ne onların makyajından ben kullanmıyorum. ‘Sizinkiler niye ikinci eş olarak diğer şeylerle evleniyorlar’. Falan bana ne ben öyle bir şey yapmadım bana niye soruyorsun onlara sorun. Ondan sonra ‘sizinkiler niye çok çocuk yapıyor?’. ‘Sizinkiler bilmem niye çok yardım alıyor?’. ‘Niye sizinkilere maaş veriyorlar?’ ki ben bunu çok duydum. Ve binlerce kez de söylüyorum Türkiye Cumhuriyeti bir TL bile vermemiş bu mültecilere. Hepsi Avrupa’dan geliyor. Zaten internete bakarlarsa anlarlar bunu. Ama yok biz böyle duyduk, tamam oldu bitti. Birde şöyle bir şey var: ‘Agresifsin, bilmem ne’. ‘İş imkânlarımızı elimizden aldınız’ özellikle bunu çok fazla duydum, çok çok fazla duydum. ‘Senin diploman yok, nasıl kasiyerlik yapıyorsun burada’ bir markette kasiyerlik yaptığım zaman duydum bunu. Ondan sonra ‘acaba sen ne yaptın da, bu işi yapabildin’. Çok kötü anlamda soruyorlar. ‘Hayat sizin için çok kolay. Sınava girmeden üniversiteye gidebiliyorsunuz’. Ben bunu da çok fazla duydum o yüzden çantamda hep taşıyordum o YGS’ nin sonuçlarını. Hep çantamda taşıyordum o derece yemin ederim. Valla her biri ‘Suriyeliler sınavsız üniversiteye giriyorlar’ dediklerinde hemen hemen hemen o kağıdı çıkarıyordum onlara veriyordum.[...]” (G7).

Araştırma bağlamında görüşmecilerin sıklıkla ifadelerinde yer verdiği ve örnekler ile açıkladığı; “ırkçılık”, “dışlanma”, “istenmeme”, “kabul görmeme”, “etiketlenme”, “ayırıcı eylem ve söylemler”, “kamusal hizmetlere erişim” ve

“toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıklara” kadınların verdiği örneklerden hareketle “sadece onlara hizmet edilen bir toplum yapısının olması” düşüncesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Örneğin toplumda sıklıkla karşılaştıkları önyargılara ve istenmeme nedenlerine G10;“*çocuklar çok doğuruyorlar*” diyorlar.[...]” (G10).Görüşmecilerden G11;“[...]*‘evleri çok kirletiyorlar’ diyorlar bizim için. Hayır, bazıları var çok kirli, bazıları var çok temiz. Bazısı diyor ‘Geldiler kiralık ev kalmadı’.*[...]”(G11).G13 ise, suça meyilli olma durumlarına atıf yapıldığını şu şekilde aktarmıştır:“[...]*Bazıları diyor ‘Suriyeliler temiz insanlar değiller’, ‘Suriyeliler hırsızlık yapıyor’, ‘eli kolu uzun insanlar’.*[...]” (G13). G13, diğer görüşmeciler ile paralel söylemler kullanarak sıklıkla kendilerine yönelik duyduğu önyargıları ise şu şekilde sıralamıştır:“[...]*‘Ev pahalı oldu’, ‘iş kalmadı’, ‘huzurumuz bozuldu’. Türkiyeliler diyor mesela ‘iş bırakmadılar bize’, ‘evler çok pahalı oldu’.*[...]”(G13).

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinden bu durumların, yerel halk tarafından istenmeme durumlarının nedeni olarak belirlenmiştir. Sadece “onlara verilen yardımlar, onları düşünen uygulamalar, onlara yönelik çalışmalar, onlara yönelik eğitim, sağlık kamusal harcamalar olması” düşüncelerinin toplumsal bağlamda yaygınlık kazanmasından dolayı açıkça anlaşılmaktadır. Örneğin G16:“[...]*Diyorlar: ‘Suriyeliler geldi bize ev kalmadı’, ‘Bize iş bırakmadılar’. ‘Bizim işlerimizi bozdular’. ‘Bize çalışma bırakmadılar’ birde ‘evleri yıkıyorlar’ diyorlar bizim için*” (G16). Etiketlenen bir topluluk haline gelen geniş ölçekte “göçmenler”, özelde ise “göçmen kadınlar” bu bağlamda sıklıkla gündelik hayatlarında dışlanma, etiketlenme, damgalanma sorunlarını da deneyimlememişlerdir.G7 ve G10 diğer görüşmeciler ile benzer şekilde ifadeler kullanarak, toplumda yanlış bilinen kulaktan kulağa aktarılan ifadelerin yerli toplum tarafından kendilerine yönelik bakış açılarında olumsuzluklar yarattığını şu şekilde aktarmıştır:

“[...]*Biz bursluluk sınavına götürdük çocukları gözleme salonuna gittik, gözleme almak için. Baktım oradan biri siz zaten ‘Suriyelisiniz siz niye giriyorsunuz sınava’. Biz dedik: ‘Vallah böyle bir şey yoktur.’ Onlar neden sınavsız diyor? Şimdi ben vatandaşlığı aldığım için YGS’ ye girmek zorundaydım. Ama diğer Suriyeliler vatandaşlığı almayanlar onlar YÖS’e (Yabancı Öğrenci Sınavı) giriyor. Hani ikisi de aynı sınav ama bu YÖS’tür bu YGS’ dir. Farkı yok. YÖS Arapçadır, sizinki Türkçedir dil olarak fark var başka yok. Ama neymiş ‘Yok sınavsız giriyorlarmış.’[...]*” (G7). Gündelik hayatta yaşadıkları önyargı durumlarını örnekler üzerinden açıklamıştır.

“Yılda bir bir komşuyu görüyoruz. Bize gelmiyorlar kolay kolay. Ondan sonra geldiklerinde böyle eve bakıyorlar. Evleri temiz mi. Bir su verdiğimizde bardağa bakıyorlar. Bardak temiz mi değil mi? Bir ara bir aile ile tanıştım onlarda Batmanlı. Onlar beni yemeğe davet etti. Bende dedim: ‘Bende davet edecem’. Ben onlara gittim, hatta bir arkadaşımı götürdüm. Hani ortak arkadaşımızdı oda geldi. Ben bu sefer onları davet edince, annesi açık açık söyledi. Dedi: ‘Suriyelisiniz, evinize gelemem, gelmek istemiyorum. Allah bilir siz o yemeği nasıl yapıyorsunuz?’[....]” (G7).

“[....]Diyorlar: ‘Suriyeliler ev kiralarını pahalı yapmış’. E niye biz pahalı yaptık. Evler pahalı olsa da bu bizim suçumuz değil. Her yerde her şey pahalı oldu. Yemekler falan. Almanya’da, Irak’ta, Suriye’de. Diyorlar ‘iş de kalmamış’. E Suriyelilerin suçu değil bu. Tam aksine bizim faydamız var onlara” (G10). “[....]Ben oğlumun okuluna gittim okulun internet ve elektrik kabloları hepsi çalınmıştı. Kadın dedi ki: “Polisler gelmiş, işte kabloları çalmışlar” diye. Biri dedi ki: ‘O kadar ki çok farklı ırktan insanlar iç içe karışmış ki, hırsızlık artmış yani Suriyeliler gelmiş buraya hırsızlık oluyor’ diyor. Ben sesimi çıkarmadım ancak kadın benim ‘Suriyeli’ olduğumu biliyordu.[....]” (G10). “[....]Kayınbabam eve bir eşya getirdiklerinde bizim için; ‘sadece eve yemek taşımayı biliyorlar’ diyorlardı. Bizde yiyeceğiz, bizde yemeksiz mi kalacağız. Biz ne de yapsak çocuklarımızı bir şeyden eksik bırakmayız, mağdur etmeyiz çünkü biz onlar için kaçtık. ‘Suriyeli kadın getiriyorlar, başlık parası azdır’ diye.[....]” (G10).

Elde edilen verilerden; sosyal katılım veya toplumsal katılım noktasında, Suriyeli göçmen kadınların sonradan dahil olduğu toplumdaki yerli kadınlar ile yakınlık kurmada bir takım zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Sözel ve davranışsal olarak bir takım olumsuzluklar ile karşılaşmışlardır. Bu durumun sonucunda yerli halk ile uyum içinde bütünleşmeye çalışma faaliyetlerinin, çabalarının ve girişimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen kadınların, sosyal katılım düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Suriyeli göçmen kadınların, yerli kadınlar ile sosyal alanlarda akran ilişkilerinin zayıf ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli göçmen kadınların, toplumda sosyalizasyon sürecinin olumlu ve olumsuz yönleri ile kısmen yaşandığı gözlemlenmiştir. Nitekim toplum tarafından (yerli halk) tarafından kabul görmeyen davranış örüntülerinin olması sürece olumsuz olarak yansımıştır. Bu bağlamda kadınlardan G14 şu şekilde yaşanan durumları örneklendirerek, açıklamıştır:

“Buraya eşlerimizi elimizden almaya gelmişler’. ‘Pis huyları var, bazıları pis şeyler, ayıp şeyler yapıyorlar’. ‘Evleri kirletiyorlar, bozuyorlar’. ‘Hırsızlık yapıyorlar’. ‘Hiç temiz değil’. Bir mahallede ne sorun yaşanırsa yaşansın, suçu onların üzerine atıyorlar. İlk şüpheli direkt onlar oluyor. Onlara o gözle bakıyorlar. ‘Çok makyaj yapıyorlar’. ‘Hiç

hakkını savunamaz, hiçbir şey yapamaz'. 'Sesini çıkarsa ne yapabilir. Hakkını alamaz'. Ne yapacak ki ne bir sözleşmesi var. O yüzden bunun yüzünden onlara çok haksızlık yapıyorlar. Diyorlar: 'İş kalmamış', 'ev kalmamış'. 'Her şey onlar yüzünden, bize de pahalı yaptılar'. Bu şeylerin hepsini de söylüyorlar" (G14).

"[...]Ben sana bir örnek vereceğim. Benim yan tarafta oturan komşum ilk geldiğim zamanlar duymuştum ev sahibinin evini Suriyelilere kiraladığını. Gidip ev sahibine 'kimse kalmadı mı Suriyelilerden başka eve koyacağın, onlardan başka vereceğin kimse kalmadı mı?' Gidip ev sahibine kızmış bu konuda. Aradan 2-3 ay geçti hiç karışmadı bana bende ona hiç karışmadım. Hiç selam falan dahi vermezdi. Ben zaten huy olarak biri bana karışmadığı sürece, ben asla ona karışmam muhatap olmam. Ben öyle bir insanım. 2-3 ay geçti baktı bizi tanıdı, nasıl insanlar olduğumuzu gördü. Geldi bir gün kapımızı çaldı. Bana "merhaba" dedi içeri davet ettim. Bana bu durumu anlattı ama 'sen hiç Suriyelilere benzemiyorsun' da dedi. Bende dedim ki: 'Niye sen Suriyelileri nasıl biliyorsun ki' ben onlara benzemiyorum neden. 'Ben sanıyordum ki çoğu Suriyeli kötü şeyler yapandır' falan. Ben sandım ki Suriyelilerin hepsi öyledir. Ben dedim ki: 'Hayır sen yanlışsın hepimiz öyle değiliz'.[...]" (G14).

Kadınların ifadelerinden; gündelik hayatlarını önyargıların olumsuz düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Kadınların kırılğan ve hassas şekilde yaşadıklarını anlattıkları gözlemlenmiştir. Yaşadıkları deneyimlerde genelleştirilmenin kendilerine verdikleri zararları anlatmışlardır. Kulaktan kulağa aktarılan yanlış bilgilerin ve internet aracılığıyla sosyal medya üzerinden iletilen yanlış, eksik bilgilerin kadınların gündelik hayatlarını olumsuz düzeyde etkilediğini söylemek mümkündür.

3.3.4.Damgalanma (Etiketleme)

Suriyeli göçmen kadınlar, gündelik hayatta dışlanmayı "damgalanma (etiketleme)" yoluyla da cinsiyetçi söylemler üzerinden deneyimlemektedirler. "Suriyeli kadınlar" şeklinde toplumda etiketlenen Suriyeli göçmen kadınlara genele atıfta bulunarak "negatif imgeler" yüklenmektedir. Meta olarak görülen kadınlar, toplumsal ortamlarda bu durumu sıklıkla deneyimlemektedirler. Olumsuz ve yalnızlaştırıcı tutumlar ile gündelik hayatta karşılaşan kadınlar bir kalıba sokulduklarını ve yerli halkın tanı(ş)ma süreçleri olduğunda ise "Suriyelilere benzemiyorsunuz" söylemlerini duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durum toplumsal bağlamda genel bir "Suriyeli kadın" imajının toplumda kabul gördüğünü açıklamaktadır. Bu bağlamda görüşmecilerin bütünü, toplumsal bağlamda sıklıkla

karşılaştıkları “damgalanma (etiketlenme)” eylemlerini nasıl etkilediğini ve deneyimlerini ifade etmişlerdir. Örneğin G1:

“[...]Şimdi birkaç kişi ile tanıştım falan öyle. Diyordular: ‘Siz Suriyelisiniz, kocamızı elimizden alıyorsunuz’, falan böyle. Böyle bizi görüyorlar. Yani biz böyle bir insanlar değiliz. Türkiye’de iyi insanlar var, kötü insanlar var. Suriye’de de iyi insanlar, kötü insanlar var. Ama biz kötü insanlardan değiliz yani. Çünkü şey kötü insanlar bizi de bozuyorlar. Kötü insanlar bizi de bozuyorlar yani. Örnek nasıl söyleyeyim şimdi biri kalksa evli bir adamla çıksa, uı eşi haberi olsa o adamın eşi haberi olsa. Diyecek: ‘Suriyeli hepsi aynı’. Böyle diyecekler. Sadece bu evet sadece bu. Ya da temizlik şeyinde diyorlar ‘Siz çok makyaj yapıyorsunuz’, ‘Siz evinize bakmıyorsunuz’ ya da ‘çocuklarınıza bakmıyorsunuz’ a böyle, böyle de diyorlar” (G1). “[...]Şimdi yani diyecekler: ‘Suriyelidir falan yanlışlık bir gözle bakacaklar. Yani yanlışlık bir gözle derken yani öyle ‘Benimle çık.’[...]” (G1). “[...]Başka bir tane komşumuz vardı eskiden, bir markete gitmiş adam ona ne demiş? Demiş: ‘Sen ‘Suriyelisin’, e hadi gidelim çıkalım?’”(G1).

Görüşmeci kadınların söylemlerinden; sosyal bağlamda ötekileştirildiklerini söylemek mümkündür. Örneğin G3; “*bugün sen makyaj yapsan diyecekler, ‘Suriyeli tarafı/milleti çok makyaj yapıyor’. Diyorlar: ‘Siz neden kapanmıyorsunuz?’[...]*”(G3). Benzer bağlamda kendilerine verdikleri özen noktasında G4 ise şu ifadeleri kullanmıştır; “[...]*kuaföre gittiğimde diyorlar ‘siz kendinizi çok seviyorsunuz’. Kuaförlerde çok karşılaşıyorum. Mesela kendi bakımım için gittiğimde diyorlar: ‘A siz ne kadar kendinize bakıyorsunuz.’[...]*” (G4). Kendilerine yakıştırılan olumsuz ifadelerin eylemlerine ve gündelik tepkilerine yansıdığı açıktır. Yaşanan örnek olaylardan da anlaşılacağı üzere; kadınlar “sosyal dışlanma” doğrultusunda gündelik hayatta eylemlerini yönlendirmektedir. Tutum ve davranışları bu bağlamda şekil almaktadır. Kendilerine yönlendirilen olumsuz imge ve tepkileri azaltmaya yönelik, kadınlar farklı davranış pratikleri geliştirmişlerdir. Bu bağlamda aktarımlarından anlaşılacağı üzere; hemcinslerinin bakış açıları beraberinde toplumsal anlaşmazlıkları doğurmaktadır. Örneğin G2 ve G4 pratikte şu şekilde deneyimlemişlerdir:

“‘Suriyeli kadınlar temizlik yapmayı bilmiyor’. ‘Suriyeli kadınlar çok bakım yapıyor’. ‘Suriyeli kadınlar makyaj çok yapıyor’. ‘Bir şey bilmiyorlar, görmemişler’. ‘Sesini çıkaramazlar...’”(G2). “[...]Diyorlar: ‘Suriyeli milleti kendine çok bakıyor’, ‘Sürekli kendisini güzelleştirmek için bir şeyler yapıyor’, ‘Kendini makyaj yapıyor’. E buradaki insanlarda kendini makyaj yapıyor. Diyorlar: ‘Siz kendinizi güzel yapıyorsunuz ama evinizi pis yapıyorsunuz, temizlemiyorsunuz’. Biz ne zaman evimizi kirli yapmışız. Öyle de

diyorlar, buda haksızlıktır. Diyorlar: 'Kendinize bakıyorsunuz ama evlerinize bakmıyorsunuz'. Diyorlar: 'Siz dünya görmemişsiniz'. Onlar bize öyle söylüyorlar. Yani kaç tane insan bana öyle dedi. Dediler ki: 'Yav siz dünya görmemişsiniz'. Yani, 'Mesela siz elleriniz ile yemek yiyordunuz', 'Sizin televizyonlarınız yoktu'. 'Sizin buzdolaplarınız yoktu'. E nasıl yoktu? E o zaman biz Suriye'de nasıl yaşıyorduk? Yani" (G2).

"[....]Biz kuaföre gittiğimizde bizim için diyorlar: 'Ne kadar kendilerine bakıyorlar'. E sizde kendinize bakın. Biz kendimizi seviyoruz. Biz ilk günden beri böyleyiz. Buraya geldiğimiz için öyle yapmıyoruz. Biz kimseden istemiyoruz kendi cebimizden ödüyoruz. 'Saçlarını boyamak için 400-500 TL ödüyorlar'. 'Gidip makyaj yapıyorlar' diyorlar bunda ne var.[....]" (G4).

Suriyeli kadınların şal bağlama şekli, Suriyeli kadınların makyaj yapma şekilleri ile geldikleri yerdeki kesimi de etkilemeleri durumu söz konusudur. Kişisel bakımlarına verdikleri önem ile etkilemenin yanı sıra etkile(n)me yaşamışlardır. Bu durumlar değişen yaşam pratikleri bağlamında okunabilir. Diğer görüşmeciler ile benzer şekilde G5 ve G9: "‘Ancak kendilerine baksalar’ diyorlar." (G5), "‘Makyaj yapıyorlar’". "‘Kıyafetleri çok dar ve çok açık giyiniyorlar’"(G9) şeklinde etiketlendiklerini ifade etmişlerdir. Diğer görüşmecilerden G6, G7, G8, G10 ve G11' nin söylemleri ise şu şekildedir:

"[....]'Suriyeliler çalışıyor çalıştığının hepsini midesine indiriyor' diyorlar. 'Suriyeli kadınların başlık parası daha azdır'. 'Başlık paraları çok ucuz'. 'Bize koca bırakmamışlar' diyorlar.[....]"(G6). "[....]Ben bilmiyorum biz hep bu eksikliği hissediyoruz. Ben ondan sinirleniyorum. Bana diyorlar: 'Suriyeli, Suriye'den gelmiş'. Diyorlar: 'Bize koca bırakmamışlar'. 'Bizim kocalarımızı bizim ellerimizden alıyorlar'. Diyorlar: 'Kendilerini makyaj yapıyorlar'. Diyorlar: 'Bilmem elbiseleri nasıldır'"(G6). "[....]Sonra diyorlar ki: 'Suriyeliler ucuzdurlar, başlık paraları'. 'Suriyeliler bizim üstümüze kuma olarak geliyorlar'. Benim kızım bir markette çalışırken kadınlar ona demişlerdi: 'Bu Suriyeliler o kadar makyaj yapıyorlar ki bize eş bırakmadılar'.[....]" (G6).

"Yok, bu tarafta mesela eskiden kapalıydım sonra açıldım. İşte ben acaba bu kıyafetleri giysem yanlış anlayacaklar mı? Suriyelidir işte bu şekilde giyiniyor, erkekler ona baksın diye mi acaba bunu yapıyor? Şu şekilde yani bu şekilde oluyor başka yok. Bir süreden sonra artık hiç umursamıyorum, hiçbir şekilde" (G7).

"Valla bize diyorlar: 'Siz çok fazla makyaj yapıyorsunuz'. Valla söylüyorlar: 'Suriyeli milleti kendine çok bakım veriyorlar'. 'Kendilerini ne kadar boyuyorlar'. 'Kendilerine ne kadar çok bakıyorlar'. 'Bilmem nedirler'. Valla böyle şeyler söylüyorlar. Diyorlar: 'Kendilerini boyuyorlar, makyaj yapıyorlar'. 'Kıyafetleri ne kadar güzeldir'. Diyorlar:

‘Çocukları çok fazla’ ama sanki buradakilerin çocukları çok mu az. Hangi eve girersen gir 10-12 tane çocuk var. Valla diyorlar: ‘Kuma evlilikler artmış’. Ama belki bu varsa da ben bilemem. Ben herkes için yemin edemem” (G8).

“İlk geldiğimiz zamanlar: ‘Suriyeli kadınlar çok makyaj yapıyor’ duymuştuk. Bu mahalledeki kadınlar dışarda oturmuştu ben de yanlarına gittim. Bana dediler ‘sen bizim gibisin ama Suriyeliler çok güzeldir. Eşlerimiz onlara bakıyorlar’. Diyorlar: ‘Çok fazla kuaföre gidiyorlar’. Diyorlar: ‘Kadınların eşlerini ellerinden alıyorlar’. ‘Evleri kirlidir’. ‘Evlerinin hakkından çıkamıyorlar’. Bazısı öyle yaptığı için onlarda herkesin üzerine söylüyor. Hepsi öyle değil ama.[....]” (G10).

“[....]‘Suriyeliler çok makyaj yapıyor da, ben seni hiç makyajlı görmedim’. Ben diyorum: ‘Mesela ben makyaj sevmiyorum. Eşimde burada değil zaten ben kuaföre de gitmeyi sevmiyorum’. Yani: ‘Suriyeliler kendine bakıyor’ diyorlar.[....]” (G11).

Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle; gündelik hayatta sıklıkla aile yapısına zarar veren kişiler olarak görülmüşlerdir. Aile, sosyolojide en temel birimdir. Aile, neslin devamının sağlandığı, bireysel eğitimin şekillendiği ve kültürel değerlerin aktarıldığı toplumsal bir kurum olmasından dolayı aile toplumun devamlılığı açısından oldukça önemli bir kurumdur. Aile, birey ve toplum ilişkisinden hareketle aile toplumun en küçük ve en önemli yapı taşıdır diyebiliriz. Aile kurumunda meydana gelen sorun ve sıkıntılar topluma yansır. Aile kurumunda meydana gelen veya gelecek olan değişim ve dönüşüm de aynı şekilde o aile ile sınırlı kalmaz, kalamaz. Toplum ailenin yansımasıdır.

Aile kurumu, toplumdaki birçok olayı anlamamızda bize ışık tutar. Aile kurumu, bireyleri topluma hazırlar. Topluma aktif katılım sürecinde ise birçok açıdan bireyin toplum ile olan bağını şekillendirir. Birey, ailede almış olduğu her türlü eğitimle toplumsal alandaki kimliğini bu bağlamda şekillendirmektedir. İnsanın var olmasından bu yana aile kurumu ve aile toplum ilişkisi birçok sosyal bilim tarafından, farklı bakış açılarıyla ele alınıp değerlendirilmiştir. Farklı disiplinler tarafından aile ve ailenin toplum ile olan ilişkisi yeri, konumu, önemi gibi konular geçmişten günümüze araştırmacılar tarafında tartışa gelmiştir.

Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere; Suriyeli göçmen kadınlar kişisel bakımlarına, dış görünüşlerine, kılık kıyafetlerine verdikleri önem nedeniyle toplumsal ilişkiler bağlamında kabul görmemektedirler. Yerli kadınlar tarafından “düzen bozucu”, “düzen yıkıcı”, “yuva bozan”, “yuva yıkan” vb. şekillerde görülmüşlerdir. Aile kurumuna zarar veren kişiler olarak değerlendirilmişlerdir. Aile

kurumuna yönelik gelebilecek zararları önlemek amacıyla yerli kadınlar korumacı bir tavır sergileyerek göçmen kadınlar ile aralarında sosyal ilişkiler bağlamında set çekmişlerdir. Benzer şekilde G12, yaşadığı toplumsal deneyimleri doğrudan ve dolaylı olarak şu şekilde açıklamıştır:

“Diyorlar: ‘Suriyeli kötüde var iyide var. Türkiye’de iyi var kötü de var’. Bu cümleyi bu örneği bize çok sık veriyorlar. Çok sık duymuşuz bu başkasından da kulağımıza bu gelmiş hep. ‘Suriyeliler evet makyaj yapıyor’. Öyle de diyorlar zaten. Ama artık Suriye’den gelen makyaj yapmıyor, buradakiler artık makyaj yapıyor. ‘Saçlarını çok fazla boyuyorlar’. Diyorlar: ‘Çok kendine bakıyorlar’ diyorlar. ‘Çok kendinizi seviyorsunuz. Çok bakım veriyorsunuz kendinize’. ‘Elbiseleriniz çok güzel’. ‘İnsan size bakıyor sanki Suriye’den gelmemişsiniz gibi’. Biz Suriye’de kendimizi çok severdik valla. Kaç yıldır buraya gelmişiz hala 10 yıldır aynı kıyafetlerimizi giyiyoruz. ‘Kendilerine bakıyorlar, makyaj yapıyorlar, çok boya yapıyorlar’. ‘Milletin eşine bakıyorlar’ bu kelime bizim kulağımıza çok gelmiş. ‘Onların başlık parası çok ucuz’. ‘Onlar yüzünden bize koca kalmamış’. ‘Suriyeli kadınlar buranın erkekleri ile evleniyor’. Hastanede bir kadın bana sohbet ederken şunu söyledi. Sizin Suriyeli kadınlar kendi arasında ‘biz onlardan her şeylerini aldık. Kocaları tek kaldı almadığımız’ diyorlarmış. Bende kadına dedim ‘siz bu kadar iyilik yapmışsınız karşılığı böyle olmamalı’. Şimdi böyle şeyler olmuyor mu, oluyor valla. ‘Ev bırakmamışlar, iş bırakmamışlar, ucuz çalışıyorlar’. Özellikle ilk zamanlar bunlar çok kulağımıza geliyordu. Çocuklarımız işte iken kızıma ‘siz neden ucuz çalışmayı kabul ediyorsunuz, gidiyorsunuz ucuz çalışıyorsunuz’. Benim kızımda demişti ki: ‘Biz mecburuz ucuz çalışmaya’. Maaşlarını eksikte veriyorlardı ama mecburlardı çalışmaya” (G12).

Göçmen kadınların ifadelerinden hareketle Şekil 3.4’ de kadınların “etiketlenme” süreçleri görselleştirilerek verilmiştir. Bu bağlamda kadınlardan elde edilen verilerden hareketle toplumsal bağlamda olumsuz imgeler ile özdeşleştirilmiş oldukları sonucuna varılmıştır.

Şekil 3.4: Suriyeli Göçmen Kadınların Damgalanma(Etiketlenme) Süreçleri

Şekil 3.4’ den ve göçmen kadınların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, “kadın” imgesinin toplumsal bağlamda metalaştırıldığını söylemek mümkündür. Genele yayılan ve herkesi içine çeken bu yargılamaların beraberinde getirdiği sorunlar ve tartışmalar toplumsal nitelikte önemli bir sorundur. Bu bağlamda göçmen

kadınların söylemleri de bu durumları destekler niteliktedir. Örneğin kadınlardan G13 ve G14'ün, konuya ilişkin ifadeleri ise şu şekildedir:

“Diyorlar, diyorlar çok şey diyorlar Suriyeliler hakkında. Diyorlar: mesela ‘Elleri temiz değil’ hırsızlık anlamında. ‘Evlerimizin hepsini yıkıyorlar’. ‘Elektrik faturalarını ödemiyorlar’. ‘Kiralari ödemiyorlar’. ‘Kadınları çok makyaj yapıyor, çok geziyor, çok çıkıyor, çok dolaşıyor’. ‘Kadınları kendilerine çok bakıyorlar’. Hatta bazı ev sahipleri ‘biz sizin dar kıyafetleri evimizde otururken bile giymenizi istemiyoruz’ bile diyorlar. Gidip gelmeleri. Ev sahibi eğer yukarda aynı yer oturuyorsa, kıyafete bile müdahale ediyor. Bazı ev sahipleri var öyle. ‘Suriyeliler kızlarını buradaki insanlara veriyor’. ‘Kızlarını satıyorlar’. ‘İki bilezik annelerine veriyorlar, yani süt parası yerine geçiyor bu. Onlar kızlarını satıyorlar’. ‘Kuma onlarda adettir, bizde adet değildir’ diyorlar. [...]”(G13).

“Dışarı çıkma da eğer istersen çıkarsın, istemezsen çıkmazsın. Biraz sıkıntılar yaşıyorlar kıymalarda. Hem dil konusunda, hem de millet arkasından bak ‘ne kadar dolaşıyor, başka işi gücü yok mu? Dışarda işi bitmiyor mu?’ O yüzden ‘kadın kendini muhafaza ediyor bu tarz söylemlerden’. Üzerine herhangi bir laf gelmesin diye. En çok kadınlar burada ‘sosyal alanda’ sınırlandırıldı ve ‘iş’” (G14).

Görüşmeci kadınların ifadelerinden hareketle, Suriyeli göçmen kadınların toplumsal bağlamda sıklıkla “nefret söylemlerine” maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu durumun başat nedeni ise göçmen kadınların “evliliğe bakış açıları” ve “kişisel bakımlarına verdikleri önemler” üzerinden temellendirilerek oluştuğu tespit edilmiştir. Göçmen kadınların “aile yapısına zarar verdiği düşüncesi” yerli halkın ortak düşüncesi haline gelmiştir. Bu bağlamda kadınlar arası çatışmaların ve gizli bir rekabetinde olduğu ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Bu bağlamda G14, kadının bedeni üzerinden yargılandığını şu şekilde açıklamıştır:

“[...]Kadının kıyafetleri mesela bizim farklıydı. Açıkçası ben kapalıydım, orda da burada da eşarp tesettürlü bir kadındım. Kadınlar dar ya da açık giyiniyor. Bizim orda bu giyim tarzı da vardı ve normaldi. Ama burada öyle dolduğunda direk diyorlar ‘bu pis bir kadındır’. Bu özellikle kadınlar bu konudan yana üzülüyor. Kadının bedeni ve giyimi üzerinden üzülüyor.[...]” (G14). “[...]Bizim için şunu da söyleyenler var. ‘Sizin yüzünüzden eşimiz bizi beğenmiyor’. ‘Sizin gibi özenli olmamızı istiyorlar’ buda var.[...]” (G14).

Görüşmecilerden G15 ve G17 diğer göçmen kadınlar ile benzer ifadeler kullanarak kadınların; “makyaj yapmaları, giyimleri, özenmeleri, kendilerine bakım vermeleri” ve “temizlikten anlamadıkları, evlerini ihmal ettikleri” yönünde bir imajla anıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada toplumda bir “göçmen kadın” ya da

“Suriyeli kadın” profilinin oluştuğunu görmek mümkündür. Göçmen kadınlar yerli toplumun gözünden ne şekilde anıldıklarını sıklıkla ifade ederek, bu durumların eylemlerine yansımalarını gündelik hayattan örnekler vererek açıklamışlardır.

“‘Makyaj yapıyorlar’. ‘Eşlerini çalıyorlar’. ‘Suriye eşleri ucuzdur’ diyorlar. Kız kardeşimin komşuları ona demişlerdi ki: ‘Bu Suriyeli kadınlar bize eş bırakmadılar’. Buradaki kadınlarda makyaj yapıyor. Niye onlar makyaj yapmıyor mu? İnsan zaten kümes gibi yerlerde yaşarsa orda temizlik olmaz ki. Fakirlikten biz çok düşük şartlardaki evlerde yaşıyoruz. Kapularım, camlarım kırık ama adam gelip yapmıyor. Sen ne kadar temizlesen de boş. Ben her gün evimi temizliyorum da boş. Yaptığım temizlik göze gelmiyor. Diyorlar: ‘Suriyelilerin evi temiz değil’. Bizde Araplar çok çocuk sahibi olurdu. Ben bu üç çocuktan başka artık düşünmem. Diyorlar: ‘Çok çocuk sahibi oluyorlar’. Artık yaşam çok zor” (G15).

“[...]İlk geldiğimiz zamanlar çok duyardım. ‘Makyaj yapıyorlar’.[...]” (G17).“Bazı konuşmalar var kadınlar ile ilgili. Ama konuşmalarda cahilce konuşmalar. Bunlar doğru konuşmalar değil. Bizim ‘kadınlar kendini makyaj yapıyor’, onlarda kendini makyaj yapanlar var yani. Yani her iki tarafta da var yani. Buradaki millet kadın kendine daha az bakıyordu. Biz geldikten sonra biraz gözleri açıldı. E bunda ne var kadın zaten kendine bakmalı. ‘Temizlik konusunda söylüyorlar’ mesela.[...]” (G17).

Toplumsal ilişkiler bağlamında toplumda yaşanan gerilimler, bireyleri uzlaşmazlığa sürükler. Bu durumda bir arada yaşamayı olumsuz hale getiren, birbirlerine zıt düşme durumunu ifade eder. Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere; Suriyeli göçmen kadınların toplumsal bağlamda gündelik hayatlarında karşılaştıkları dışlayıcı eylem ve söylemler çatışmacı bir zemine doğru kaymıştır. Gönül (2020) “Zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet: Suriyeli kadınların evlilik deneyimleri” adlı saha araştırmasında “İstanbul, Bursa ve İzmir” illerinde hayatını sürdüren 13 Suriye vatandaşı kadınla, “2019 Şubat ve Nisan” ayları arasında görüşmeler (mülakatlar) yapmıştır. Araştırmasında:

“Toplumsal damganın uzantısı olan sözlü tacizler sadece cinsel bağlamı değil ırkçılık ve göçmenlere dönük nefret söylemiyle de ilişkilidir. Suriyeli göçmenlere karşı yükselen nefret söyleminin yanı sıra Suriyeli kadınlara yönelik ayrımcı ve damgalayıcı yaklaşımlar kadınların hayatını oldukça kısıtlamakta; kadınların, imkânları olsa da sosyalleşmekten ve yerli bireylerle ilişki kurmaktan kaçınmalarına sebep olmaktadır” şeklinde açıklar (Gönül, 2020, s.93).

Yapılan atıftan da anlaşılacağı üzere, bu durum yapılan çalışmadan elde ettiğimiz bulgumuzu doğrular niteliktedir. Suriyeli kadınlar eş tercihleri, evlilik ve

aile kurma süreçleri ile ilgili toplumsal bağlamda sıklıkla dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda toplumsal dışlanmanın “ahlaki dışlanma” şeklinde deneyimlemektedirler. Toplumsal olarak yeni gelinen alanda ahlaki dışlanmayı daha çok yerli kadınlar üzerinden görmektedirler. Akran dışlanmasını yaşayan kadınlar, dış görünüşlerine ve kişisel bakımlarına gösterdikleri özen, diğer kadınlar tarafından potansiyel kuma tehdidi olarak algılanmaları, erken evlilikler, kuma evlilikler ve polijini evlilik âdetinin kültürlerinde yaygın olması gibi nedenlerden ötürü, Suriyeli kadınlar “beden algısı” üzerinden toplumsal dışlanmayı sıklıkla yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmen kadınlar kuma evliliklere bakış açılarını benzer ifadelerle açıklamışlardır. Görüşmecilerin çoğunluğu kuma evliliklere karşı olduklarını, ancak bazı durumlarda kuma evliliklerin yapılmasında bir sorun olmadığını ifade etmişlerdir. Doğrudan ve dolaylı olarak evlilikler, aile kurma, eş tercihlerini G1, G2 ve G4 şu şekilde açıklamışlardır:

“[...]Yani dört tane evlenmek falan, ben buna karşıyım. Hiç güzel değil. Ama bizim Suriyeliler buraya gelmişler, burada da o dört tane evlilik adet olmuş. Suriye’de eskiden tamam, eskiden vardı. Burada da eskiden vardı.[...]”(G1). “[...]Zaten tamam senin çocukların olmazsa evlenebilirsin. Ya da paran varsa sen evlenebilirsin. Ama sen şeysen fakirsen, birde üstünde çocukların varsa, sen niye evleneceksin.[...]” (G1).

“[...]İnsanın kuması olması hiç güzel değil. Bir kadının üzerine başka bir kadının gelmesi güzel değil. Suriye’de ben görmedim bir erkek eşinin üstünde başka kadın getirse. Tamam, vardı ama fazla değildi. Burada Suriye’deki dört evlilikler etkiliyor diyorlar ama onlar istiyorlar diye. Diyorlar: ‘Suriyeliler dört eş kuma getiriyor’.[...]” (G2).

“[...]Erkek, çocuğu olmasa yeniden evlenebilir. Ben bunu destekliyorum. Benim mesela şimdi öz çocuğum yok.22 yıldır evliyim çocuğum olmuyor. Bu çocuğu ablamdan evlatlık aldım, ben bakıyorum. Ben eşime dedim: ‘Evlenmek istiyorsan evlen’. Eşim tekrardan evlenmek istemedi. Ben dedim: ‘Senin evlenmek istediğin eşi, istemeye ben gideceğim’ dedim hatta. Benim annem vefat etmiş mesela babamın yaşı büyük olmasına rağmen, yeniden evlenmek istiyor. Biz onun yanında onu destekliyoruz ama gönlümüzde ateş yanyor. Babamda 63 yaşında bize diyor: ‘Kızlarım, ben evlenmek istiyorum. Bana eş bulun’. E biz nasıl ölen annemizin üzerine kuma getirelim” (G4).

Araştırma bağlamında kadınların “çoklu evlilikler ve kumalık” şeklinde etiketlendikleri ve bu kelimeler ile eş değer anıldıkları ifadelerinden anlaşılmıştır. Ancak görüşmeye dahil olan Suriyeli göçmen kadınların, “evlilik ve aile kurma” şekilleri incelendiğinde, eşlerinin tek eşli oldukları tespit edilmiştir. Birden fazla evliliklere, müsaadelerinin olmadığı gibi ancak bazı belirli durumlarda ise hayatın

olağan akışının içinde mümkün olduğunu savundukları tespit edilmiştir. Araştırmaya dahil olan Suriyeli göçmen kadınların tümü, eş tercihlerinde ailenin onayının önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Örneğin G5, G6 ve G8'in görüşleri şu şekildedir:

"[...]Mesela Suriye'de bazı erkekler 4 kadın getiren var. Bazıları getiriyor, bazıları getirmiyor. Bir erkek getirmek istese yaşı 50 ye kadar da getirebilir. Bazı adamların kadınları ev işlerinin hakkından gelemiyor. Mesela adam eğer kadını evin hakkından gelemiyorsa, o adam evlenebilir. Mesela adam eğer gönülsüz bir şekilde evlenmişse, bence yeniden evlenebilir. Mesela çocukları olsa bir ömrü birlikte geçirseler bile adam hayatından belki bir şey anlamadı bence adam kendine yeni birini getirse bu günah değil, haram değil. Kadınlar 2-3 evlilik yapamaz. Kuma hiç güzel bir şey değil, bazıları mecbur kalıyor. Bence erkeğin hakkı var getirsin. Bazıları var kuma evliliği kabul ediyor. Eğer evini geçindirmiyorsa, erkek kuma olarak yeniden evlenmemeli. İmkânı varsa eğer, birden fazla evlilik yapabilir. Çocukları yoksa, çocuğu olsun diye erkek yeniden evlenebilir, normaldir" (G5).

"[...]Mesela ben bir kadın tanıyordum, kadının çocuğu olmuyordu. Kadın kendisi gidip eşine, ikinci eşi buldu, istedi. Bu normaldir. Getirdiği eşin çocuğu oldu kadın onun çocuğunu, kumasının çocuğunu alıp büyüüttü. Şimdi adamın iki çocuğu oldu ilk çocuğu ilk eşine anne diyor. İkinci eşi ise sonraki çocuğu ona 'anne' diyor. Yani bazen mecburiyetten oluyor. Bazen adamların eşleri hasta olabiliyor, ölebiliyor. Böyle olunca kendilerine eş getirdiklerinde tamam. Ama ortada hiçbir şeyin yoksa ve durduk yere gidip birini getirirsen, ikincisini getirsen keyfin için buna karşıyım.[...]" (G6).

"Suriye'de dört evlilik, hali güzel olan getirebiliyordu. Örneğin; eşimin dedesi üç tane eş getirdi. Dördüncü eşini arıyordu. Hali güzeldi diye adam istiyordu evlensin. Hani bir söz bir deyim vardır Kürtçede. 'Bir insan toksa ya bir adam öldürüyor ya da yeni bir eş getiriyor'. Onlarda adam öldürmüyorlardı ama sürekli eş getiriyorlardı. Bence bir erkeğin eşinin bir eksikliği yoksa, çocukları varsa, eşi ona karşı iyiye onun yolunda huyunda gidiyorsa o zaman adam ikinci eş getirmeye muhtaç değildir. Çünkü arada farklılıklar oluyor eşler arasında.[...]" (G6). "[...]Ben kuma âdeti ile birlikte değilim, katılmıyorum. Eğer eşimin benim üzerime eş getirme hakkı varsa tamam getirsin. Mesela eksikim yoksa çocuklarım varsa, evinde bir eksiki yoksa getirse vallah bu hiç güzel bir şey değil.[...]" (G6).

"Ben her zaman kuma evliliğe karşıyım hep fikrim buydu. Benim ailemde çok yoktu artık bilmiyorum. Bizim hukukumuz da resmi olarak dört tane evlilik var. Resmiyette var ama gerçekte ben ailemde falan görmedim. Eski zamanlarda belki vardı. Dedelerimiz de falan vardı. Ben ömrümden bu yana görmedim. Bizim Suriye'de olanlar nasıl kuma getirirdi eğer kadının çocuğu olmazsa, mesela eğer kadın erkek çocuk doğurmazsa. Vardı bizde ama az vardı. Çok eşlilik hiç güzel bir şey değil. Bir erkek iki, üç evlilik yapıyorsa eğer o erkek

akılsızdır. Bazıları diyor eğer bakabilirse, erkeğin durumu varsa, getirebilir valla toprak onların başına olsun. Bir eş yeter onlara.[...]” (G8).

Görüşmecilerin söylemlerinden anlaşılacağı üzere; göçmen kadınların evliliğe bakış açılarında geleneksel yapının var olduğunu ve “ataerkil kodlar” çerçevesinde öğrenilen veya benimsenen söylemler üzerinden cevaplarını oluşturduklarını söylemek mümkündür. Bazı görüşmeciler “dört eşe kadar evlilik yapabilme” ve aile kurma biçiminin eskiden olduğunu, artık eskiye oranla bu durumun değiştiğini ifade etmişlerdir. Araştırma dahilinde tüm katılımcıların evliliği ve çoklu eş tercihini temellendiren cümleler kurarak açıklamışlardır. Bu duruma verdikleri cevaplardan karşı oldukları anlaşılma ile birlikte, şayet saymış oldukları olağanüstü durumlar yaşanır da mecburi ve zorunlu bir kabullenmenin olduğunu temellendirip, açıklamışlardır. Bu doğrultuda her toplumun kültürel kalıpları vardır.

Birey doğduğu toplumun davranışlarını öğrenir. Böylece o kültüre normlara göre eylemde bulunur. Toplumsal bağlamda hangi eylemlerin iyi, hangilerinin kötü olduğu o toplumun değer, tutum, kültürüne göre bellidir. Bu doğrultuda olumlu-olumsuz her davranışın, bir toplumsal sonucu vardır. Birey bu aşamada ödül veya ceza yöntemi ile karşı karşıya kalır. Uygun bulunmayan davranışların, toplumsal bağlamda dışlanma, ayıplanma, etiketleme vb. karşılığı vardır. Bu noktada göçmen kadınlar “evlilik türleri” ve “aile kurma biçimleri” ile toplumsal bağlamda “etiketlenme, dışlanma, ayıplanma” vb. süreçlerle karşılaşmışlardır. Gündelik hayatlarını olumsuz düzeyde etkileyen bu toplumsal cezalandırma şekilleri ise kadınların sosyal alanlarda rahat hareket etmemelerine neden olmuştur. Bu çerçevede örneğin; G9 pratikte şu şekilde deneyimlemiştir:

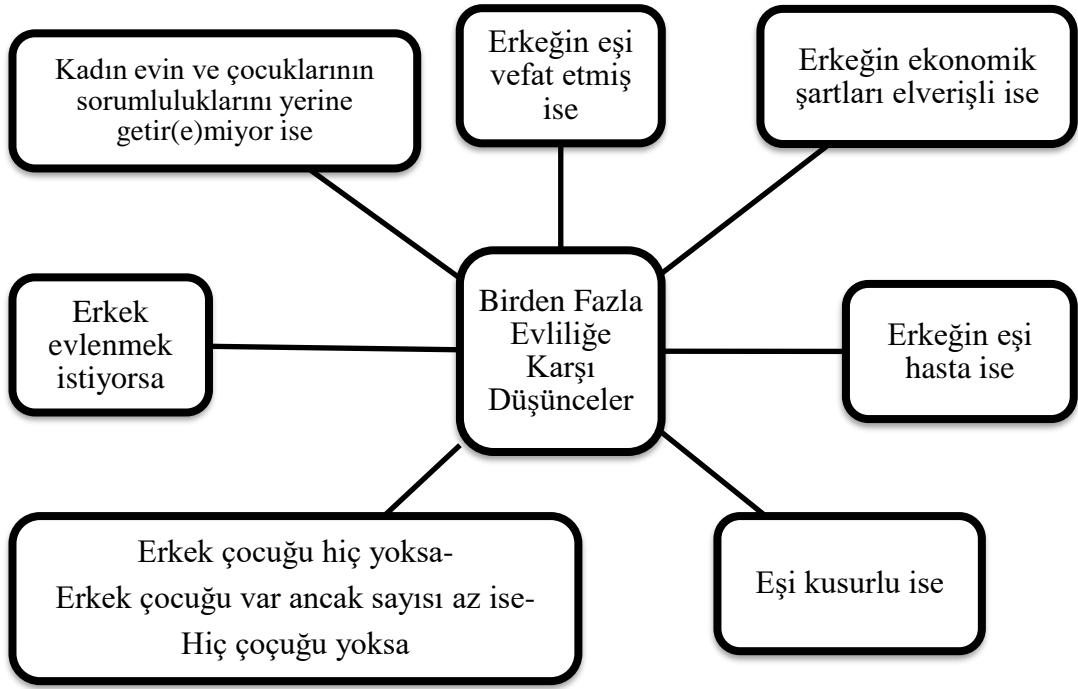
[...]Bir erkek dört evlilik yapamaz. Kuma evlilikler hiç sevmiyorum, hiç güzel değil. Biz hepimiz aynı değiliz. Bazıları var birden çok evlilik yapıyor. Bazısı var getirmiyor.[...]” (G9). *[...]Mesela biz üç kız kardeşтик, erkek çocuk bizde yoktu. Babam ikinci bir eş falan düşünmedi. Ama halamlar, babaannem falan baba tarafım babama çok baskı yaptılar. ‘Yeni bir eş getir, yeni bir eş getir’ diye. Ama babam diyordu: ‘Yok’. Bende bu durumları hiç bilmiyordum. Biz büyüdükten sonra annem bu durumu bana anlattı. Bu evlilik türü en çok Araplarda yaygındır”* (G9).

Görüşmecilerden G9, annesinin erkek çocuk doğurmadığı için diğer aile büyüklerinin sürekli babalarına yeni evlilik yapması için baskılar yaptığını açıklamıştır. Bu bağlamda evlilik tercihi ve eş seçiminde geniş ailenin de

yönlendirmelerinin etkisinin olduğunu görmekteyiz. Aile büyüklerinin kararlarının ve söylemlerinin sadece evlilik değil, genel olarak çoğu konularda önemli olduğu tespit edilmiştir. Kültürel bir kod halini almış bu durum toplumsal bağlamda aile yapısına oldukça zarar vermekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma ilişkin kadınlardan G10'un, ifadeleri ise şu şekildedir:

"[....]Bir adam eğer parası varsa ve onlara eşit yaklaşabilecekse getirebilir. Neden getiremesin ki? Haram işlere karışacağına birini getirmesi daha iyi. Normal değil ama hepsinin gönlünü bir ederse olur. Birine iyi, diğeri kötü davranırsa bu olmaz. O zaman kadın niye getirecek. Birine eşya alıp, diğesine eşya almazsa bu da olmaz. Eşit davranırsa olur. Kuma çok zor bir şey. Hiç güzel değil. Ama sebepsiz yere getirmişse insan kabul etmez, zoruna gider. Mesela; kadın çocuk doğuramazsa, kadın hasta ise mesela, kadın ile anlaşamazsa, kimisi de erkek çocuğu olsun diye mesela öyle olduğunda getirsin. Madem anlayamıyorsa da getirsin. Eğer çocukları varsa zaten ilk eşinden, ilk eşi de onun nikâhı altında kalmaya devam etsin. Mesela benim kayınbabam üç evlilik yaptı.[....]" (G10).

Araştırma bağlamında elde edilen veriler sınıflandırıldığında göçmen kadınların "evliliğe ve aile kurma düşüncelerine" ilişkin veriler Şekil 3.5' de verilmiştir. Göçmen kadınların "çok eşliliğe bakış açısı" ve "aile kurmalarına etki eden faktörler" belirlenmiş olup, detaylandırılmıştır. Görüşmecilerin verilerinden hareketle, Suriyeli göçmen kadınların "çok eşliliğe" bakış açısı özetlenmiştir. Bu bağlamda diğer görüşmecilerin söylemleri de destekler niteliktedir.

Şekil 3.5: Kadınların Evliliğe (Çok Eşliliğe) Bakış Açıları

Şekil 3.5’ de gösterilen nedenleri ve gündelik hayatta yansımalarına görüşmeci kadınlar açıklayarak ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden; G11 ve G12 bu bağlamda nedenlerini ve gerekçelerini şu şekilde izah etmişlerdir:

“[...]Kuma zaten Allah’ u Teâlâ dört tane eşi helal kılmış. Çocuk için desek çocuk için değil bu şey zaten var. Kadın için erkeğin evlenmesi çok daha iyidir, eşinin gözünün dışarı kaymasındansa. Eşi olsa ve helal olarak yapsa bunu daha iyidir. Adam getirebilir eş niye getiremesin ki. Dördü getirebilse getirir. Eğer bakamıyorsa da onu alan eş onun durumunu bilip onu zaten baştan o şekilde kabul ediyordur. O kabul ettikten sonra, her iki eş eski eşleri ya da onlar arasında eşit davranırsa onları birbirinden ayırmasa bence iyi bir şeydir bu.[...]”(G11).

“[...]Bir erkek Suriye’de bizde dört evliliğe kadar yapan vardı. Zenginse getirebiliyorlardı. Eski zamanlarda özellikle dedelerimiz, falan getiriyordu. Ama şimdi bu masraflar falan, yaşam pahalı oldu. Mesuliyet çok zor oldu, azaldı bu durum. Dört değil de artık 2 kadın genelde getiriyorlar. Bazıları da sadece 1 eş getiriyor. Eşi ölmüşse, adam yine ikinci eşini getirebilir. Oğlu olmasa da getirebilir ki bunu Allah helal kılmış. Bizde 4 eş helal kılınmıştı. Bu evlilik cüzdanında dört eş resmini koyabilirdin, o olurdu o şekilde. Mesela adamın erkek çocuğu olmazsa, bu adamın hakkıdır başka eş getirsin. Biri mecbursa, eşi hastaysa, eşi ölmüşse, çocuk doğuramazsa ben buna karşı değilim. Ama keyfine göre getirirse ben buna karşıyım. Üç, dört ben buna karşıyım. Kuma hiç güzel bir şey değil. Kumanın derdi ağırdır”(G12).

Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle; aile kurma konusunda kadınların eril ataerkil sistemin yoğun yaşanmasından kaynaklı olarak kadının daha az söz hakkı olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda evlilikler ile ilgili düşüncelerini açıklarken manipülatif cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda aile kurmak noktasında Türk aile ve toplum yapısını tehdit eden parametrelere araştırma bağlamında ulaşılmıştır. G13, G14, G15, G16 ve G17'in ise konu ekseninde görüşleri şu şekildedir:

"[...]Erkek dört evlilik yapmamalı, bir evlilik tek yapmalı. Bende kız erkek, evlat ayrımı yapmam. Bazıları istiyor erkek çocukları olsun istiyorlar. Bazı Suriyeliler var durumları ekonomik olarak çok iyi olduğu için, evlilik yapıyor. Bazıları var eşleri kötüler, iyi değiller, eşlerini çok sıkıyorlar, onlarla inatlaşıyorlar, onların üstüne ikinci eş getiriyorlar. Biri çocuk doğuramıyorsa, onun üstüne getiriyorlar. Eşi ölmüşse. Eşi erkek evlat vermiyorsa, öyle durumlar var. Benim görüşüm eşi ölmüşse, ikinci eş getirirse bu iyi bir şey. Çocuklar içinse bilemiyorum. Bazıları var tek erkek çocuk sahibi oluyor. Erkek çocuğu olsun istiyor mesela. Onlarda sanki ikinci eş getirirse sorun olmaz. İstiyor çocukları olsun yani.[...]"(G13).

"[...]Mesela bir evlilik cüzdanında dört kadın için ayrılmış yer var. Erkek dört evlilik yapabilir. Ben bunu hakaret olarak görmüyorum kadına karşı. Şeriata göre zaten şeriatta zaten hiç hakaret yok. Erkeğin hakkıdır, bizde adet nasıldı, erkek zaten onun hakkıydı ama kimse iki evlilik yapmazdı hiç. Ama nasıl biri eğer eşi hastaysa, çocuk doğurmazsa böyle olunca onun hakkıydı. Milletin gözünde de onun hakkıydı. Ama biri böyle ortada bir sebep yokken, gidip bir eş getirirse idi millet ona çok kötü, pis bir gözle bakardı.[...]"(G14).

"[...]Kuma da hiç iyi değil. Bir adam dört eş getirebilir. Getirebilen varsa getirebilir. Mesela benim eşim istese de getiremez benim resmi nikâhım var. Şeriat öyle olduğu için gerekiyor bizde onu desteklesek, ona katılsak. İnsanın eşi kuma getirirse valla insan kabul etmek istemiyor. Erkeğin durumu varsa getirebilir vallah. Evet, vallah öyledir bazıları erkek çocuk doğurmuyor diye öyle diyorlar. Bazılarında da erkeğin annesi gelini sevmiyor, o zamanda erkek başka eş getirebiliyor.[...]"(G15).

"Kimse üstüne kuma gelsin istemez. Kuma çok tatsız bir şeydir. Bir erkek çok evlenmesi hiç iyi değil. Ama bir erkek dört eş getirebilir ama bence bir eş yeter. Eşi hastalanırsa, olur eş getirmesi. Eşi ölmüşse, o zamanda olur getirmesi. Çocuk yoksa getirebilir. Kız erkek fark etmez ama genelde erkek çocuklar için evlenenler var.[...]"(G16).

"[...]Birçok şey var ki erkek birden fazla eş getirsin. Mesela birisi 'nefis'. Eşi hasta olsa mesela bu onun hakkıdır ikinci eş getirse. Kadının hakkıdır eşine baksın. Erkek eşi vefat etse niye desin ki 'ben evlenmiyorum'. Erkeğin evliliğini engellemek, çok büyük bir günahdır. Bizde de günahlar çok, sizde de günahlar çok. Orda şeriata göre gitmesen,

burada şeriatı göre gitmesen dünya yıkılacak. İkinci eş mesela devlet izin verseydi, bu kadar sorun olmazdı.[....]” (G17).

Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılacağı üzere; evliliklerde temel dayanaklardan bir tanesi ve en önemlisi olarak “din” gösterilmiştir. Göçmen kadınlar bu bağlamda örnekler vererek açıklamalarda bulunmuşlardır. Aynı zamanda kanunlar bağlamında Suriye’de resmi olan bu durum doğallaştırılmıştır. Bu noktada gelinen ülkede buna benzer evliliklerin yapıldığı, yapılabilir olduğunu söylemişlerdir. Türk toplumunda aile kurma biçimi tek eşlilik olarak resmi kanunlarda da geçmektedir. Birbirine tamamen zıt iki farklı aile kurma biçimlerinin olması da toplumun temel dinamiği olan aile kurumuna olumsuz etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Dahası bu durum ailenin dönüşümüne neden olmaktadır.

Suriyeli göçmen kadınların en çok yaşadığı dışlanma biçimi olan “akran dışlaması” yani “ahlaki dışlama” biçiminin “beden algısı ve evlilikler” üzerinden olduğunu ifade eden kadınların; evlilik noktasında konuya bakış açıları bağlamda soruya verdikleri destekleyici ve temellendiren ifadelerin birbirini tutmadığını söylemek mümkündür. Bu durum göçmen kadınların evlilik ve dışlanma boyutunda yaşadıkları dışlanma deneyimi açısından söylemsel ve eylemsel tutarlılığı arasında benzerlik olmadığı gözlemlenmiştir.

Nitekim yapılan atıflardan da anlaşılacağı üzere; kadının çocukları olmuyorsa, çocukları oluyor ancak erkek çocukları yoksa erkek çocuk sayısı az ise, erkeğin eşi hasta ve kusurlu ise, erkeğin eşi vefat etmişse, erkek tek eş istemiyor ise, erkeğin maddi imkânları varsa erkeğin ikinci veya daha fazla evliliğine/evliliklerine olumsuz bakılmamaktadır. Bu durumda geleneksel ataerkil kalıpların oluşturmuş olduğu aile yapısında kadın bir meta olarak görülmektedir. Suriyelilerde resmi olarak aile cüzdanında 4 kadın nikâhına izin verilmektedir. Bu durum dini yönden de desteklenmektedir. Ancak gelinen toplumda bu sorun ciddi problemler meydana getirmektedir. Bu nedenler referans gösterilip yapılan evlilikler ilerde toplumsal boyutta birçok sorun teşkil etmektedir. Kanun olarak kendi ülkelerinde resmiyette ve toplumsal yazılı kurallar olmayan örf adetlerinde de bu durum normal kabul edilmektedir.

Suriyeli göçmen kadınlar genel olarak toplumda, “kişisel bakımlarına verdikleri özenden dolayı, çok çocuk sahibi olmaları, yaşam alanlarında ev

temizliğine önem vermemeleri, çok eşliliği kabul eden ve yaygınlaşmasına zemin hazırlayan kişiler olarak görülmeleri, birçok şeyden anlamadıkları ve ilk defa gördükleri” vb. yönlerden yana etiketlenmekte ve dışlanmaktadır. Görüşmecilerden G6: *‘Bir buzağı bir sürünün adını bozuyor’* deyimini kullanarak bu noktada kişisel yapılan yanlış davranışların, çoğunluğa (Suriyelilere) yükleniliyor olmasına atıfta bulunmuştur. Dahası göçmen çocuklarda aileleri üzerinden, okulda yemekleri, ailelerinin yaşam şekilleri, kıyafet ve yemekleri ile etiketlenmektedirler. Göçmen kadınların tümü çocukların okulda ve akran gruplarında istenmediklerini ve çoğu zaman alay konusu olduklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde *Sevlü*, yapmış olduğu alan araştırmasında; *“Suriyeli kadınların yakındıkları diğer bir konu ise, ev sahibi toplumun kadınlarının, kendilerini onların kocasını ellerinden almakla suçlamalarıdır”* şeklinde yazar (Sevlü, 2017, s. 108). Kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları *“Suriyeli-Türkiyeli”* şeklinde dışlanma deneyimlerinden bazıları:

“Evet, yani şeyden şimdi konuşuyorum ya bir yere gitsem, bir şey alsam falan konuşuyorum. Bana diyorlar ki: ‘Senin konuşman biraz farklı’ ben de diyorum ki: ‘Ben Suriyeliyim. Kamışlı’ dan gelmişim’ falan öyle. Hemen bana olan muamelesi değişiyorlar. Yani ben desem ben ‘Suriyeli’ değilim. Hemen bana öyle kıymet verecekler, konuşacaklar, gülecekler. Ben ‘Suriyeli’ diyorum. Hemen öyle ui surati asıyorlar. Kendi suratlarını asıyorlar. Suratlarını asıyorlar, fark koyuyorlar. Bilmiyorum bilmiyorlar sen iyisin, kötüsün falan hemen fark atıyorlar. Rahatsızlık duyuyorum.[...]” (G1).

“[...]Her daim fark koyuyorlar ‘Suriyeli’ ile ‘Türkiyeli’ arasına. Her zaman eksik, aşağıda bir gözle Suriyelilere bakıyorlar. ‘Suriyeli’ deyip yüzlerini ekşitiyorlar. Bazı Suriyeliler burada çok dilencilik yaptı, bazı ‘Suriyeliler’ burada çok kötü şeyler yaptı. Bizde onlar yüzünden kirlendik. Diyorlar: ‘Bir buzağı bir sürünün adını bozuyor’.[...]” (G6).

“[...]Burada insanlar bizim yanımıza gelmiyorlar. Onların kocaları izin vermiyor evlerimize gelmelerine. Bize küçümseyici eksik bir gözle bakıyorlar” (G6). “[...]Buranın insanları diyor: ‘Biz Suriyelilerin evine gitmeyiz’. Ben anlamadım onlardan neyden korkuyor, evimize gelmiyorlar. Bizde onlar gibiyiz. Benim kızımın arkadaşları onu evlerine çağırıyorlardı misafir olarak. Bir gün kızımda çağırılmak istedi. Ben dedim: “Sende onları davet et”. Kız dedi ki: ‘Ben gelemem, benim annem ve babam izin vermiyor’. ‘Onlar Suriyeli evidir, biz onları tanımıyoruz’ demiş ailesi” (G6).

“Bizimle ilgili ‘Suriyeliler iyi değiller’ dediklerinde ben diyorum ki: ‘İyi insanlarda var’, ‘kötü insanlarda var’. Her insan aynı değil, ben böyle söylüyorum.[...]” (G9).

Kadınlara atfedilen olumsuz eylemlerden kaynaklı yerli halkın arkadaşlık kurmamak, ev ziyaretlerinde bulunmamak gibi eylemlerinde kadınların gündelik

hayatta sıklıkla yerli halk tarafından deneyimledikleri bir davranış kalıbıdır. Toplumsal cinsiyet rollerinin Suriyeli göçmen kadınlarda, özgüven eksikliğine neden olmuştur. Kültürel örüntüler, cinsiyet rolleri ve toplumsal engeller kadınların ayrımcılık yaşamalarını artıran diğer faktörlerdendir.

3.3.5. Aidiyet Ve Kimlik

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta yaşadıkları bir diğer dışlanma türü de “aidiyet ve kimlik” leri üzerinden olmaktadır. Bu durum araştırma bağlamında “yerli-yabancı kimliği” ve “sınıflaşma” alt kodları ile veriler kodlanmıştır. Nitekim görüşmecilerin büyük çoğunluğu bu dışlanma türünü gündelik hayatta en az bir kez deneyimlemek zorunda kalmışlardır. Yaşadıkları bu durumu görüşmecilerden; G1, G2, G3, G4 ve G5 doğrudan veya dolaylı atıfta bulunarak şu şekilde açıklamışlardır:

“[....]Bir tane yengem var. Bir tane arkadaşı onu arasa diyor: ‘Suriyeli kızlar vardır benim yanımda’ e demiyorlar: ‘Benim yeğenlerim var yanımda’ diyor: ‘Suriyeli kızlar var yanımda’. Ben çok üzülüyorum yani. ‘Suriyeli’ niye diyorsun. Yani zaten akrabayız. Niye böyle diyorsun? Yengem buralı ve dayımın eşi. Bizden utanıyor, ‘Suriyeli olduğumuz için’.[....]” (G1).

“[....]Yani demiyorlar: ‘Bunlar bizim milletimizdendir.’ Diyorlar: ‘Suriyeli milleti’ yani demiyorlar: ‘Bizim akrabalarımızdır’. ‘Bu aşağıda oturanlar Suriyelidirler’. Yani belki de bizi kendilerine yakın görmüyorlar. Biz buralıyız biz Türkiye’deniz, onlar Suriye’den gelmişler, onlar bizden aşağıda eksiktirler yani öyle düşünüyorlar” (G2). “Benim en çok konuşmamdan anlıyorlar ben buralı olmadığımı. Bakıyorlar ben Kürtçe konuşuyorum, ama bizim ile buradaki konuşulan Kürtçe aynı değil şive olarak. Anlıyorlar, biz Suriyeliyiz. Ama yine de eksik gözle bize bakıyorlar.[....]” (G2).

“[....]Ama diyorlar: ‘Suriyeli’ onları orda eksik, aşağıda görüyorlar. O gün ben parka gittim. Ben Türkçe konuşuyordum. Biri bana dedi: ‘sen nerelisin?’. Ben dedim: ‘Suriyelim’. Hemen suratını ekşitti.[....]” (G3).

“[....]Benimle dalga geçmek için diyorlar: ‘Suriyelisin’. Normalde bak: ‘bu Suriyelidir’ diye değil, dalga geçiyorlar. ‘A işte bu oradandır, oradan kaçmış, gelmiş yerimizden, yurdumuzdan etmiş bizi’ falan dalga amaçlı bana söylediklerini hissediyorum. Hissetmesem, çıkışmam bende atışmam onlarla. Biz ikimiz bir yere gitsek seninle sana deseler ‘bu kimdir?’. Desen bu: ‘Suriyeli arkadaşumdur’. Bundan bir şey olmaz. Ama deseler: ‘Suriyelidir, oradan gelmişler’. Ben sinirleniyorum, üzülüyorum, bunaltıyorum” (G4). “[....]Türkiye’ de bazı insanlar ayrımcılık yapıyor. Hepsi değil, bazıları. Beş parmak bir değil. Ne Suriyelilerin hepsi, ne de buradakilerin hepsi aynı değil. Çoğu diyor:

'Misafirsiniz, gidicisiniz'. Diyor: 'Ben kendimi buranın insanı olarak görüyorum ama parka bile gidiyorum insanlar diyor: 'Suriyeliler' den çok çekmişiz'.[....]' (G4).

"[....]Farklı böyle 'Suriyeli' gözü ile baktıklarında ben rahatsız oluyorum, sıkılıyorum. Herkes aynı değil bazılarının uyguladığı muamele hiç güzel değil. Örnek; mesela yüzünü ekşitiyorlar. Arkadaşlık yapmak istemiyorlar. Bazıları 'Suriyeli' komşusu olsun istemiyor" (G5).

Yapılan araştırmada Suriyeli göçmen kadınların bilgi seviyeleri, yaşam şekilleri, maddi durumlarından ötürü zaman zaman yerli halk tarafından; "alay edilme", "görmemişlik ekseninde değerlendirilme", "küçük görme" vb. şekillerde dalga konusu oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadınlar bu durumu genellikle çocukları üzerinden de deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Bu durum kadınların toplum tarafından ikinci kez de çocukları üzerinden dışlanma deneyimi yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcılar sıklıkla; "sizin orda bu var mıydı?", "sen bunu gördün mü?", "bunu biliyor musun?", "bu sizin orda yoktu ki?" vb. ifadeler ile toplum tarafından karşılaştırma yapılarak küçük görüldüklerini açıklamışlardır. Örneğin bazı katılımcıların söylemleri şu şekildedir:

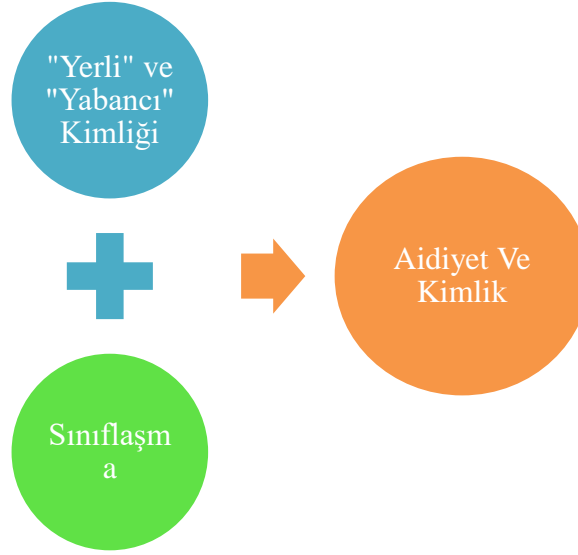
"[....]Şimdi benim çocuklarım her zaman diyor: 'Anne, okulda bizimle dalga geçiyorlar' bize diyorlar: 'Suriyelisiniz'. 'Suriyeli, mağdur' diye bize sesleniyorlar. Burada hep sen o eksikliği hissediyorsun.[....]" (G6).

"[....]İlk 'Suriyeliyim' dediğimde mülteci, kötü o gözle bakıyorlar, bize ki ben bundan nefret ediyorum. Ya da ne bileyim para için her şeyi yapmaya hazır bir insanlar, çöplükte çalışabilir bir insanlar. Yok, işte biz böyle değiliz. Ben bundan çok rahatsız oluyorum" (G7). "[....]Olumsuz şekilde olunca hep kendimi eksik hissediyorum onlar bu şekil davrandığında 'Acaba yanlışlık benden mi?', 'Bende yanlış bir şey mi var?', 'Ben yanlış bir şey mi yaptım ya da sadece Suriyeli olduğum için mi bunu yapıyorlar?', 'Benim suçum ne bundan?' o şekilde" (G7).

"[....]Buradaki birçok kişi bize güzel gözle bakıyor, birçoğu da bizim için diyor ki: 'O Suriyeliler'. Bazıları diyorlar: 'Dışardan gelmişler bizden değiller' ama ben duymamışım ama bazıları da var öyle diyorlar. Sürekli diyorlar: 'O Suriyeliler, o Suriyeliler, o Suriyeliler'... Biz Suriyelilerde bir zıkkım yapmamışız" (G8). "[....]Şimdi gel insanlar sana kötü bir gözle baksın. Mesela benim kız çocuğum okuyor. Kızım üniversitede. Bize diyorlar 'Suriyeli'.[....]" (G8).

"[....]Neden yani bize başka bir gözle bakıyorlar. Yani bizi sevmiyorlar. Yani bizi eksik gösteriyorlar.[....]" (G9).

Göçmen kadınlardan elde edilen verilerden; Şekil 3.6’ da, “dışlanma süreçleri” görselleştirilerek, sunulmuştur. Kadınlar göç edilen yerde “yerli ve yabancı kimliği” çatışması yaşayarak sınıflaşmaların ortaya çıktığını gündelik hayatta örnekler sunarak açıklamışlardır. Bu doğrultuda oluşturulan şekil ile süreç özetlenmiştir.

Şekil 3.6: Kadınların “Aidiyet ve Kimlik” Bağlamında Dışlanma Süreçleri

Şekil 3.6 göçmen kadınlardan elde edilen saha verisinden hareketle oluşturulmuştur. Bu noktada kadınlar toplumsal bağlamda daha çok “misafir (gidici)” olarak nitelendirilmektedirler. Göçmen kadınlar, Suriyeli ve buranın insanları arasında bir sınıflaşmanın olduğunu sıklıkla ifadelerinde belirtmişlerdir. G13: “[...] Bazıları var diyorlar: ‘Misafirler, gidecekler bizden değil.’ [...]” (G13). Kendilerine “misafir” gözüyle bakıldığını aktarırken, G14 ise çalıştığı ortamda diğer meslek grubundan insanlar ile bir araya gelince “kendisinin onlardan olmadığını” hissettiğini şöyle açıklamıştır: “Mesela ben öğretmenlik yapıyorum. Öğretmenler odasına girince kendimi çok rahatsız hissediyorum. Hem de çok, çok, çok. Şimdi gurbetlik, yabancılık yaşadığımı hissediyorum. Ben farklıyım, ben gurbetçiyim. [...]” (G14). G14, Suriyeli bireylerin “toplumsal kabul” almaktan yana yaşadığı zorluğu ise verdiği örnek üzerinden açıklamıştır.

“[...] İşte her şeyden önce, dilden yana sorun yaşıyorum. Birde millet bize aşağılayıcı, eksik bir gözle bakıyorlar. Suriyelilere bu iki şey noktasında zorluğu var işin. [...]” (G14). “[...] Ben okulda kütüphanede oturuyorum. Bir tanıdığımızın kızı geldi beni tanımamazlıktan geldi, bana selam falan vermedi, demedi: ‘Abla nasılsın?’. Hiç

benimle konuşmadı, arkadaşı yanındaydı. Arkadaşı onun yanındaydı ve arkadaşı buralıydı. Ben anladım ki kız orda bilerek bunu yaptı ki, kızın arkadaşı onun Suriyeli olduğunu anlamasın diye. Normalde beni görünce selam veriyor yani. O öyle yapınca bende onu görmezden geldim. Dedim: 'Tamam'. Belki arkadaşı anlasa o Suriyelidir, ona küçümseyici bir gözle ona bakar. Ya da arkadaşlıkları biter mesela.[...]" (G14).

Kadınlar yaşadıkları bu dışlanma durumunu diğer insanların gözünden genellikle “aşağılayıcı bakış açısı”, “küçümseyici bakış açısı”, “surat ekşitme” şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumu kendileri açısından ise “toplumsal anlamda dışlanma”, “eksik görme”, “beğenilmeme-istenmeme” şeklinde algıların olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim kadınlar yaşadıkları deneyimleri aktarırken yüz ifadeleri ve mimikleri incelendiğinde verdikleri cevaplar ile davranışsal eylemlerinin tutarlılığı dikkat çekmiştir. Yerli kişilerin kendilerine bakış açılarını, verdikleri sözel jest ve mimikleri canlandırılarak aktarılmıştır.

3.4.Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatta Direnme/Direniş Stratejileri Ve Geliştirdikleri Taktikler

Göç ile birlikte dilimize giren “Suriyeli(ler)” toplumsal düzen bozucu olarak görülmüştür ve yerli halk için bir tehdit algısı yaratmıştır. Yerli halk kendi kültürünün, değerlerinin “yabancı” kişiler tarafından, var olan düzenlerinin bozulmasından dolayı kaygı, stres ve gerilimler yaşamaktadır. Var olan düzene entegre olmak için Suriyeli göçmen kadınlar alternatif çözümler üretmişlerdir. Bunu yaparken bazen “-miş” gibi davranış kalıpları geliştirmişlerdir. Suriyeli göçmen kadınlar savunma, korunma mekanizmaları geliştirmişlerdir/oluşturmuşlardır. “Sessiz kalmayı”, “tartışmalara girmemeyi”, “kimliğini saklamayı”, “kalabalık ortamlarda bulunmamayı”, “kalabalık ortamlarda kendi dilinde konuşmamayı tercih etmeyi” vb. kamuflej çalışmaları ile görünmez olmayı seçmişlerdir.

Kadınlar toplumsal bağlamda ilişkilerini sürdürebilmek için bir takım önlemler üretmişlerdir. Sıklıkla dini ritüeller, motifler vb. ortak öğeler, semboller, değerler üretmeye çalışmışlardır. Böylece onlar üzerinden de toplumsal kabul aracı olarak “din” ve “ortak inanışa” yönelmişlerdir. Suriyeli göçmen kadınlar toplumsal ilişkilerinde yerli halk ile “kültürel yakınlık”, “aynıyız söylemleri”, “din kardeşliği”,

“kız kardeşim söylemleri”, “muhacir olma” üzerinden direniş mekanizmaları geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. *Gündelik Hayat Sosyolojisinde* düşünür *Michel de Certeau* “*Gündelik Hayatın Keşfi-I Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*” adlı eserinde “*strateji*” ve “*taktik*” kavramlarını ayrıntılı olarak şu şekilde açıklar:

“‘*Strateji*’ den kasıt, bir istek öznesi ile erk öznesinin belli bir ‘çevre’yle yalıtılmasıyla oluşan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılmasıdır. *Strateji* uygulaması, her şeyden önce belirli bir aidiyet olarak çerçevesi çizilen bir alanın varlığını gerektirir. Bu alan, ilişkilere, belirgin bir biçimde dıştan bakabilecek bir iradeyi mümkün kılan, bu iradenin zeminini oluşturan alandır. Politik, ekonomik ya da bilimsel akılcılık işte bu stratejik model üzerine kurulur” (Certeau, 2009, s. 54).

“‘*Taktik*’ ten kastım ise, tam aksine, ne bir aidiyet üzerinden, ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan hesaplamadır. *Taktik*, uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahiptir. *Taktikler*, ötekinin alanına, bu alanı bütünüyle kapsamadan, bu alana belirli bir mesafede kalmayı da başaramadan yavaş yavaş, parça parça sızar. *Taktik* sahip olduğu avantajları toparlayabileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği, koşullardan bağımsız bir hale gelebileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur. ‘*Aidiyet*’, mekânın zamana karşı zaferidir. Aksine, *taktik*, mekânız olduğu için, zamana bağımlıdır ve kendi çıkarına kullanabileceği olasılıkları yakalamak için de sürekli tetiktedir. *Taktik*, kazançlarını muhafaza edemez. Sürekli olarak olaylarla oynamak ve bunları ‘*fırsatlara*’ çevirmek durumundadır” (Certeau, 2009, s. 54-55).

Yapılan atıflardan da anlaşılacağı üzere; *Michel de Certeau* bireyin egemen yapılara karşı mücadele veren, kurnazlık ve küçük hileler ile kısa süreli zaferler elde ettiğini vurgular. Toplumsal anlamda gündelik hayatın her anında ötekilerin geliştirdiği stratejilere karşın birey taktikler geliştirerek hayatta kalmanın yollarını arar. Bu bağlamda Türkiye’ye zorunlu göç ile birlikte gelen Suriyeli göçmen kadınların da geliştirdikleri birtakım “*strateji*” ve “*taktikler*” bulunmaktadır. Nitekim Suriyeli göçmen kadınların maruz kaldıkları toplumsal dışlanma mekanizmalarına ve direnme “*strateji*” ve “*taktik*” lerine yönelik Türkiye’deki literatür incelendiğinde yapılan araştırmayla doğrudan veya dolaylı ilişkilendirilen pek çok önemli çalışma mevcuttur. Bunlardan;

Deniz, Ekinci ve Hülür (2016) yapmış oldukları “*Göç, strateji ve taktik: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimleri*” adlı saha araştırmasının amacını, “*Suriyelilerin gündelik hayata tutunmak için geliştirdikleri taktik ve deneyimleri nitel yöntemle analiz ve değerlendirmeye tabi tutmak*” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu

doğrultuda “Suriyeli, Gaziantep’li ve Kilisli” toplam 100’ün üzerinde görüşmeci ile yüz yüze derinlemesine mülakatlar (görüşmeler) gerçekleştirmişlerdir. Yerlinin stratejisine karşı sığınmacının taktiği; “birikimi tüketmek, ailede birden fazla kişinin çalışması, seyyar satıcılık: mekânsız bir taktik, latin harfleri ve Türk bayrağı: var olmanın dayanılmaz pragmatizmi, kılık kıyafet ve taktik ve boş vakit ve komşuluk ilişkileri” şeklinde bulguları sınıflandırmışlardır.

Kırış (2019) “Gündelik hayatın çoğul görünüşleri: Sakarya’da yaşayan Suriyeli sığınmacılar” tez çalışmasında Sakarya’nın “Adapazarı ve Serdivan” ilçelerinde yaşayan 16 Suriyeli sığınmacı ile görüşmüştür. Saha araştırmasında örneklem grubunu oluşturan 16 görüşmecinin yarısı kadın diğer yarısı ise erkektir. Kırış, yapmış olduğu alan araştırmasında “Sakarya’da yaşayan Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatları bağlamında, egemen yapıya karşı geliştirdikleri taktikler ve mikro direniş biçimlerinin analiz edilmesini” amaçlamıştır. Bu bağlamda saha araştırmasında elde ettiği bulgulardan hareketle; Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat pratiklerinde, bir mücadele biçimi olan “direnişlerin” olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla sahadan elde edilen veriler sonucunda Suriyeli sığınmacıların; ‘karışmayarak’, ‘ev içindeki yaşamı koruyarak’, ‘çalışarak’, ‘inançlarını koruyarak’ ve ‘aldırmayarak’ kendilerine has direniş biçimleri geliştirdiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda “sisteme dahil olarak ve sistemin kurallarını kullanarak geliştirdikleri taktikler ölçüsünde direniş biçimleri sergilemektedirler” (Kırış, 2019, s.56).

Sevli (2020) “Günlük direniş deneyimleri: Gaziantep’te Suriyeli kadınlar” adlı saha araştırmasında Gaziantep’in Şahinbey ilçesine bağlı dört farklı mahallede “Yeditepe, Yazıcık, Akdere ve Onat Kutlar” 38 Suriyeli göçmen kadınla derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Elde etmiş olduğu araştırma bulgularını ise Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta direniş eylemlerini; “sosyal dışlanmayı doğallaştırmak ve rıza göstermek”, “gizli bir senaryo olarak kılık değiştirmiş direniş”, “yerli kadınla düello: kendi kadınlığını farklı kılma” ve “bir taktik olarak: kaçak avlanma” şeklinde belirtmiştir.

Diker ve Karan (2021) “Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma ve geliştirdikleri direniş taktikleri: Ankara örneği” çalışmalarında 6 kadın ve 7 erkek olmak üzere toplamda 13 katılımcı ile mülakat gerçekleştirmişlerdir. Suriyeli

mültecilerin maruz kaldıkları “sosyal dışlanma mekanizmalarının” neler olduğu ve buna karşı geliştirdikleri taktiklerin neler olduğunu araştırmışlardır. Suriyeli mültecilerin nerelerde ve niçin dışlandıklarına odaklanmışlardır. Yaşadıkları problemlere karşı geliştirdikleri savunma taktiklerinin neler olduğuna dikkat çekmişlerdir (Diker ve Karan, 2021, s. 287). Ankara ilinde ikamet eden Suriyeli mültecilerin karşılaştıkları sosyal dışlanma mekanizmalarını; “*ekonomik, mekânsal, kültürel ve kamusal hizmetlerden faydalanma durumu*” şeklinde çok yönlü bir şekilde ele almışlardır. Dışlanma mekanizmalarına yönelik geliştirilen “direnış pratiklerinin” neler olduğunun açıklaması bakımından önem teşkil etmektedir.

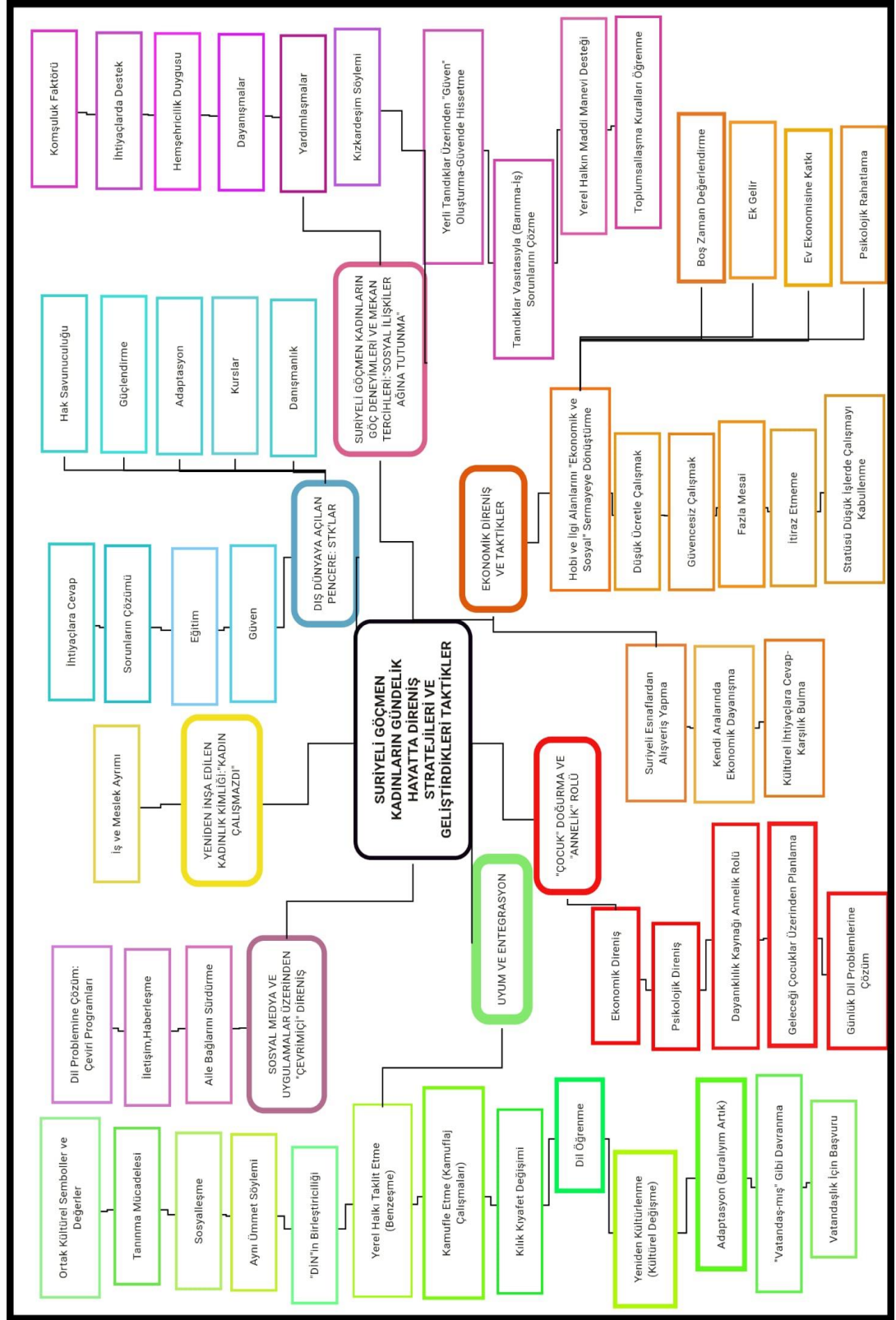
Suriyeli göçmen kadınların yapılan araştırmada “göçmenlik konumları”, “ırkçılık”, “kültürel kodları”, “kadın kimlikleri”, “ataerkil sistemin dayattığı rol ve beklentiler”, “aidiyet ve kimlik”, “etiketlenme” gibi birçok duruma bağlı olarak çok yönlü toplumsal dışlanmalar ile gündelik hayat içerisinde karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda Suriyeli göçmen kadınların; toplumsal ilişkilerinde sürekli tetikte bekleyen, her an savunma mekanizmasını devreye alabilen bireyler olarak tanımlamak mümkündür. Suriyeli kadınlar yaşanan bu olumsuz tutum ve tavırlara rağmen gündelik hayatlarını devam ettirebilmek için çeşitli direnme yolları geliştirmişlerdir. Göçmen kadınlar “uyum ve entegrasyon”, “çocuk doğurma ve annelik rolü”, “ekonomik direniş ve taktikler”, “sosyal medya ve uygulamalar üzerinden çevrim içi direniş”, “dış dünyaya açılan pencere: sivil toplum kuruluşları”, “sosyal ilişkiler ağına tutunma”, “yeniden inşa edilen kadınlık kimliği: kadın çalışmazdı” gibi eylem pratikleri ile toplumsal alanlarda var olmaya çalışmışlardır. Nitekim bunu yaparken bazen gizli bir direniş bazen de aktif bir direniş biçimleri sergilemişlerdir.

Her koşula uygun savunma ve direniş mekanizmaları üreten kadınlar için gündelik hayatın akışı içinde bu durumlar olağan hale gelmiştir. Yapılan araştırmada; Suriyeli göçmen kadınların, “yerli kadınlar ile bütünleşme ve kabul görme” çabalarının olduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim bu bağlamda geliştirdikleri strateji ve taktiklerin olması da bu savımızı doğrulamıştır. Aynı zamanda alan yazında yapılan çalışmalar ile de çalışmamızın verileri ve sonuçlarını destekler niteliktedir. Davranışların toplum tarafından kabul görmesi ve onaylanması toplumsal ilişkiler

açısından son derece önemlidir. Nitekim “toplumsal davranışlar” içinde bulunduğu toplumun kültürü, değerlerine göre şekillenir.

Araştırma bağlamında elde edilen verilerin sınıflandırılmasından, hareketle göçmen kadınların “direniş eylemleri ve geliştirdikleri taktikler” tablo haline getirilmiştir. Bu bağlamda toplam 7 ana tema belirlenmiştir. Her tema farklı renkle gösterilmiş olup, elde edilen ana temalar ile ilişkisel bulunan alt kodlar da aynı renkle gösterilmiştir. Tablo 3.3’ de elde edilen verilen görselleştirilerek, verilmiştir.

Tablo 3.3: Suriyeli Göçmen Kadınların Direniş Stratejileri ve Geliştirdikleri Taktikler

3.4.1.Uyum Ve Entegrasyon

Kültür birey(ler)in davranışlarını etkiler ve şekillendirir. Bireyin davranış tarzı bir nevi kültürün yansımasıdır. Bireylerin barınma, giyinme, spor, ahlak, evlilik, sanat vb. kısacası günlük eylem ve rutinlerine yükledikleri anlamlar kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Bireyin, toplulukların en temel eylemlerinde yaşadığı toplumun dolayısıyla kültürün, davranış biçimleri kalıpları vardır. Kısacası bireyin davranışını, davranışlarını tanımlayabilmemiz için kültürü hakkında bilgi sahibi olmalıyız. Kültürün sosyal davranışları sistemleştirerek, toplumsal düzeni sağlamak, “biz” duygusunu oluşturup, toplumsal dayanışmayı oluşturmak gibi temel işlevleri vardır. Dahası kültür, bireyin hayatı boyunca edinmiş olduğu alışkanlıklar, tutumlar, değerleridir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle; kültürel etkileşim yerli halk ile göç eden kadınlar arasında yaşanmıştır. Doğrudan ve dolaylı olarak birbirlerinden alıp verdikleri birtakım davranışlar söz konusudur. Nitekim bu aşamada dine uygunluk, cinsiyete uygunluk, yaşa uygunluk vb. kültüre uygunluk çerçevesinde değerlendirilip, kendi davranış kodlarına öylece yansıtılmışlardır. Doğumdan ölüme dek kültür, bireyin davranış kalıpları alışkanlıklarının temel kaynağıdır. Birey toplumsaldır, birey toplumla etkileşim halinde olduğu için ortak paydada buluşur. Ortaklaşa paylaşılan “davranış eğilimleri” bireyin yaşantısında yer alır.

“Uyum ve entegrasyon” kodu kendi içerisinde “yerel halkı taklit etme (benzeşme)”, “kamufle etme (kamuflej çalışmaları)”, “kılık-kıyafet değişimi”, “dil öğrenme”, “yeniden kültürlenme” ve “adaptasyon (buralıyım artık)” kodları olmak üzere Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta direnme stratejileri ile ilişkilendirilerek alt kodlar olarak belirlenmiştir. Göçmen kadınlar yerlisi olmadığı coğrafyada tutunabilmek için birçok direniş taktiği geliştirmiştir. Örneğin G3; “*ben onlara göre gidiyorum. Bana demesinler ki: ‘Suriyeli tarafı, milleti çok şey yapıyor’. Onlar ne yapsa bende aynı onlar gibi yapıyorum.[....]*” (G3). Örneğin G4; “*evet, asimile oldum. Burada onları taklit ediyorum burada. Belli bir süre sonra birkaç ay sonra bende buradakileri taklit etmeye başladım. Kıyafetleri taklit ediyorum.[....]*” (G4). Benzer şekilde G13; “*[....]bazıları Suriyeli kadınlar var mesela etek giyiyor, dilini bilerek değiştiriyor. Neden çünkü belki o şekil olursa birileri onlara yardımda*

falan bulunur diye.[....]” (G13) pratikte gerçekleşen eylem eğilimlerinin nedenlerini ve gerekçelerini açıklamışlardır.

Bu noktada kadınların “uyum ve entegrasyona” paralel olarak yaptıkları direniş biçimi “yerel halkı taklit” etmektir. Kadınlardan G1 ve G5 ise bu doğrultuda doğrudan ve dolaylı olarak yerel halkı taklit etmeye şu şekilde değinmişlerdir:

“Yani onlar gibi konuşmaya çalışıyorum. Onlar gibi giyinmek çalışıyorum. Onlar gibi davranmak çalışıyorum. Böyle yani anlamasınlar, ama gene de anlıyorlar. Konuşmamdan anlıyorlar. Evet, sadece konuşmamdan alıyorlar. Şimdi benim suratıma bakıyorlar, diyorlar: ‘Sen Suriyeli değilsin’ ama sonra konuşmam falan öyle diyorlar: ‘Suriyeli’ falan.[....]” (G1).

“Evet, yemeğimi bende onlar gibi hazırlıyorum artık öğrenmişim. Mesela bir yere gidince eli boş gitmiyorum. Suriye’de bu böyle idi eli boş birbirimize gitmezdik. Eğer uzun zaman olmuşsa gitmedi ise yanında bir şey götürüyordun. Mesela yazma takıyorum. Suriye’de yazma takmazdık. Yazma yoktu Suriye’de. Yemekleri Suriye’deki gibi yapıyorum aynı. Ama evime Türk arkadaşım gelse ona göre hazırlık yapıyorum. Yani evime kim gelse ben o şekilde yapıyorum yemeğimi ona göre hazırlık yapıyorum. Düğün adetleri mesela giyimim olsun, gelini görmeye gitmek olsun ben buradaki insanlar gibi yapıyorum. Taziyede de onlar nasıl giyiniyorsa bende öyle giyiniyorum. Onlar nasıl yaparsa, bende öyle yapıyorum. Ben onları örnek alıyorum yani. Burada rahatsızlık gördüğüm bir davranışları yok” (G5).

Araştırma kapsamında Suriyeli kadınların; genel olarak evde kendi kültürlerini, dışarda ise daha ortama uygun davranma durumlarının olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; evde hala kendi kıyafetlerini giyerken, kendi kültürüne ait yemekleri pişirip, sofrayı kurma düzenini yaparken, dışarda kıyafetlerini yerli halkın insanların giydiği kıyafetleri tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Kadınların gizli bir direniş ortamı olarak evlerini tercih ettikleri sonucuna varılmıştır. Nitekim G14 bu durumu şu şekilde açıklar: “[....]Evimizde çok rahatız, her şeyi yapabiliyoruz ama dışarda değil. Dışarda elimiz, kolumuz bağlı biz mecburuz onlar gibi yapmaya. Bu oluyor rahatsızlık oluyor, sıkıntı bizim için” (G14). Yapılan atıftan ve genel olarak araştırma verilerinin analizinden anlaşılacağı üzere, göçmen kadınlar genellikle içinde buldukları ortama göre şekil aldıkları araştırma bağlamında tespit edilmiştir.

Toplumda ve toplumsallaşmayı sağlayan diğer tüm bireyin ortak kullanım alanlarında kadınlar “uyum ve entegrasyonu” sağlamak için, Suriyeli kimliklerini “kamufle etme” eylemlerinde bulunmuşlardır. Nitekim bunlardan bazılarında; dışarda

konuşmamaya çalışmak, konuşma mecburiyeti doğan durumda kısa cevaplar vermek, dini dualar ederek iletişimi başlatma, sürdürme veya sonlandırma, Türkçe birkaç cümle ya da sözcüklerle de olsa kendini ifade etmeye çalışmak vb. bunlardan birkaç tanesidir. Sevlü, “Suriyeli kadınlar dışlanmaya neden olan Suriyeli kimliklerini görünmez kılmaya çalışmaktadırlar” şeklinde çalışmamızı destekleyecek şekilde yazar (Sevlü, 2020, s. 64). Araştırmaya katılan görüşmecilerin hepsi gündelik hayatta bilinç ve bilinç dışı birçok şekillerde “kamuflej” çalışmalarına doğrudan veya dolaylı olarak atıfta bulunarak açıklamışlardır. Örneğin; G5 ve G6, deneyimlerini şu şekilde aktarmışlardır:

“Bazı yerlere girdiğimizde hiç istemiyoruz desinler ki: ‘Suriyelidirler’. Mesela giyim olarak benzetiyorum. Zaten benimde kıyafetlerim buradakiler gibi. Hani bazı Suriyelilerin kıyafetleri farklı oluyor. Elbiselerim aynı onlar gibi yani buradakilerin. Ama bence kıyafet noktasında Suriye ve burası arasında çok fark var. Mesela kimlik sorulan yerler var bizlere. Ben bazen istemiyorum ben kimliğimi gösterince başka insanlarda görstün. Bu geçici kimlikten bahsediyorum. Zaten sen desen ben Türküm de hayır o kimlikten bellidir ki sen Suriye’den sin bu kimlik oranın kimliğidir. Kimliğimi göstermek istemiyorum. Kürtçe konuşuyorum bir yere gidince Kürtçem onların ki gibi. Arapça konuşsam da konuşurum. Benim için sorun yok. Derlense de Suriyelidir Suriyeli. Kürtçe dili de Suriyelilerin Kürtçesinden farklı. Değiştiriyorum dilimi, onlara göre konuşuyorum bende. Suriyeli olduğu anlaşılınca onlara aşağıda, eksik gözle bakıyorlar.[...]” (G5).

“[...]Çoğu zaman dilimi değiştiriyorum. Benden anlamıyorlar bende onlar gibi söylüyorum. Türkçem yoktur vallah. Kürtçemi buranın Kürtçesine benzetmeye çalışıyorum. Kıyafetlerim eskiden beri bu kıyafetlerdi. Suriye’de etek çoğu kadın giymezdi. Bizinkiler uzun elbise idi. Biz buraya geldikten sonra ben caddede falan bu uzun elbiseleri giymiyorum. Eşarplarımızı da takma şeklini biz değiştirdik. Bizde sizin gibi bağlıyoruz. Bizim için o kadar çok şey konuşuyorlar ki hakkımızda biz istemiyoruz bilsinler biz Suriyeliyiz.[...]” (G6).

Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle; Suriyeli göçmen kadınların, hem kendileri hem de diğer aile üyelerinin toplumsal ilişkilerinde isimlerinden dolayı kimliklerinin anlaşıldığı ve bundan ötürü olumsuz tepkiler yaşadıkları belirlenmiştir. Kadınlar isimleri ile dalga geçildiğini ve beraberinde etiketlendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kadınların toplumsal ilişkilerinde olumsuzluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen kadınların toplumsal kabul almak adına geliştirdikleri stratejilerden bir diğeri ise isim değiştirme, farklı isimlere yönelme,

takma veyahut İslami, dini isimlere yöneldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazı görüşmeci kadınların pratikte deneyimleri şu şekildedir:

“[...]İsmimi değiştirmek istiyorum, çünkü ben Türkiye’de artık kalıcıyım düşüncesi ile hareket ettiğim için. Adımı niye değiştirmek istiyorum utandığım için değil, hiç hayır kesinlikle, tam tersinde gurur duyuyorum. Ama niye değiştirmek istiyorum onu da söyleyeyim. Çünkü birçok yere başvurduğum. Görüşmeye gittim. İşe alınacaktım ama sırf ‘Suriyeli’ olduğum için almadılar. E ben bu şekilde artık geleceğimden olacağım. Geleceğim için bir şey yapamayacağım o yüzden değiştirmek istiyorum” (G7).

“Daha çok hemen Suriyeli olduğumuzu söylemiyoruz. Anlayıp bize laf atmasınlar diye. [...]Bir yere gidince kimliğimizi göstermekten çekiniyoruz. Büyük olduğu için. Dışarda özellikle düzgün bir Türkçe ile konuşmaya dikkat ediyorum. Hemen hemen böyle konuşmuyorum önce düşünüyorum sonra konuşuyorum” (G9).

“[...]Mesela resmi yerlere gittiklerinde ellerinden geldikçe kimliklerini onlara göstermiyorlar, mecbur olmayana kadar. Mecbur olmasalar vermezler. Valla belli oluyor biz ne kadar dikkat etsek de bellidir yani. Dilimiz farklı zaten, biz elimizden geldikçe belli etmiyoruz ki biz Suriyeliyiz. Hatta elimizden gelinceye kadar. Benim kimliğim de buranın kimliği ama yine de. Ben elimden geldikçe konuşmuyorum kimlik ile işlem hal oluyorsa konuşmuyorum. Ya da çok basit kelimeler kullanarak işimi halletmeye çalışıyorum. Türkçe konuşarak cevap veriyorum diye ki tanımasınlar ben ‘Suriyeliyim’ diye” (G14). “[...]Dil mesela. Giyim konusunda ben diyorum yok onlarınkine benzesin giyimleriniz. Diye ki dışarda haksızlığa uğramasınlar diye.[...]” (G14).

“[...]Şimdi insan istemiyor desin ki: ‘Suriyeliyim’. Ama herkese değil bazı yerlerde. Mesela hastanede falan ben istemiyorum kimliğimi göstereyim utaniyorum. Ama şimdi önceden bu durumlar yoktu. Bir şey yaşanmadı ama bazı kötü niyetli insanlar var. İnsanları birbirine düşürmeye çalışıyorlar” (G17).

Kadınların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; resmi kurum ve kuruluşlarda (daha çok hastanede), topluma açık ortak kullanım yerlerinde kimlik göstermemeye çalışmak sıklıkla yapmış oldukları bir direniş eylemidir. Benzer şekilde Suriyeli göçmen kadınların en çok başvurduğu bir diğer “kamuflej çalışması” ise; ilk tanışmada ve sonrasında karşı taraf anlamayınca kadar “Suriyeli” olduğunu söylememektir. Araştırma kapsamında gündelik hayatta kadınların yapmış oldukları bir diğer direniş kamufle etme eylemi ise “isim değiştirme” dir. Yeni doğan çocuklarına, torunlarına diğer aile bireylerinde dini isimlere yönelme girişimi dikkat çekmiştir. Her iki kültürü birleştiren ortak unsur olan “din” in birleştirici olma özelliğinden hareketle her iki kültürde de olan isimleri bulma ve çocuklarına, aile

bireylerine verme durumu söz konusudur. İsimleri ve yabancı kimlikleri ile toplumsal ortarlarda etiketlendiklerini ve dışlandıklarını düşünen kadınlar ileriye dönük bir strateji olarak da bu eylemi gerçekleştirmektedirler. İlerde kalma durumları olursa göç ettikleri ülkede olan çocuklarının arkadaş ortamında, okul ortamında vb. ortamlarda etiketlenmemelerine yönelik yapılmış bir kamuflemdir.

Kadınlar kılık kıyafet noktasında gündelik hayatta etiketlenmemek ve dışlanmamak için, kıyafetlerini değiştirme, giyimlerini yerel kadınların giyimine benzetme, giyimlerini taklit etme, daha dikkatli kıyafet seçimleri yapmaya çalışmak gibi eylemlerde bulunmaktadır. Bu noktada kadınlardan G15; “[...]elbiselerimi ve konuşmamı değiştirdim evet Suriyeli olduğum anlaşılmasın diye. [...]” (G15). G17 ise; “[...]ben evde giyiyorum bu kıyafetlerimi. Tanınmamak için kıyafetlerini değiştiren başörtülerini takma şeklini değiştiren kadınlar var ama.[...]” (G17) şeklinde konuya ilişkin atıfta bulunmuşlardır. Araştırmaya dahil olan kadınların ev ziyaretlerinde ev içerisinde yörelerine ait kıyafet ve eşarpları hala kullandıkları gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda Suriyeli göçmen kadınlar kendi özel alanlarında kendi kültürlerini yaşatmakta ve gizli bir direniş mücadelesi sergilemektedirler. Sevlü, yapmış olduğu saha araştırmasında; “özellikle eşarp bağlama şekilleri ev sahibi toplumun kadınlarından bir hayli farklı olan Suriyeli kadınlar, kent yerlileri tarafından ayırt ediliyor. Ayırt edildiklerinde ise sosyal dışlanmayı, kadın olma sıfatıyla deneyimliyorlar” (Sevlü, 2017, s. 107) şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda yapılan atıfta araştırmamızın sonucu destekler niteliktedir. Görüşmecilerden; G3, G4, G5, G6 ve G14 doğrudan ve dolaylı olarak kılık kıyafet değişime şu şekilde değinmişlerdir:

“[...]Biz mecburuz kardeşim onlar gibi giyinmeye. Çok açık kıyafetlerde değil, biraz normal kıyafetler. Suriye’de de pantolon, tişört giyerdim burada da aynı. Bazen dar kıyafetler giydiğimde insanlar bakıyor ya da arkamdan konuştukları için bende kıyafetlerimi onların ki gibi yaptım. Niye çünkü benimle ilgili daha fazla konuşmasınlar diye. İnsanlar arkamızdan konuşmasın diye kıyafetlere dikkat ediyoruz” (G3).

Görüşmecilerden G3, bu durumu “zorunluluk-mecburiyet” şeklinde açıklarken, G4 ise bu durumu “asimile olmak” ile açıklamıştır. Bu bağlamda G4 şu ifadeleri kullanmıştır. “[...]Bir tek kıyafet olarak asimile oldum. Geldim mecbur kaldım ben de onlar gibi giyinmeye çalışıyorum.[...]” (G4). G5 ise “artık” kelimesi ile yaşanan değişimi aktarmıştır. “Biz buradaki insanlara göre öğrendik. Bizim şeylerimizde

onlar gibi artık. Artık kimse demiyor bizde çocuklarımızda onların giyimi gibi yapıyoruz” (G5). G5’ in ifadesine benzer şekilde diğer kadınlarda bu değişimi yerli insanlardan öğrendiklerini aktarmışlardır. Bu durumu G6 ve G14 ise şu şekilde açıklamışlardır:

“[...]Kılık kıyafet aynı ama biz daha çok fistan uzun elbise giymeyi severdik. Şimdi genel olarak dışarı çıktığımızda bunu tercih etmiyoruz, giymiyoruz eskisi gibi. Evin içinde ama giyiyoruz. Ben yeni yeni etek giyiyorum vallah.[...]” (G6).

“Evet değiştireceğim. Şimdi düşünüyorum mesela ilk zamanlar ben değiştirmem diyordum. Ama o gözle baktıkları için ben istiyorum değiştireyim giyim tarzımı, kıyafetlerimi.[...]” (G14).

G14, için kılık kıyafet değişimi ilk başlarda önemli bir durum değilken, sonraki süreçte gündelik hayatındaki toplumun bakış açısından kaynaklı olarak değiştirmek istediğini dile getirmiştir. Bu durumu şu ifadelerle açıklamayı sürdürmüştür:

“Kıyafetlerimiz mesela. Ben çok katılmıyorum buna ama mecburdum giymeye burada olduğum için. Çünkü ilk geldiğimizde böyle kısa giyinenlere, iyi gözle bakmıyorlardı. Zaten sonra birde bilseler Suriyelidir diyorlardı: ‘Onlara iyi bir gözle bakmıyorlar’. Bana öyle dedi arkadaşlarım bende mecbur uzattım. Dilde bizden geldiği sürece biz değiştiriyoruz kelimelerimizi. Diye ki anlayabilsinler beni. En çok kıyafetlerimiz, konuşma. Makyaj mesela, genel olarak oradaki kadınlar sürerdi, buraya geldikten sonra artık sürmemeye başladılar. Dediler: ‘Ayıptır’. Çünkü sürekli diyorlar: ‘Suriyelilerin işi gücü makyaj yapmak’” (G14).

“[...]Kıyafetlerimiz mesela ben değiştirmeyi düşünüyorum. Mesela eşarp bağlama şekli burası ve orası birbirinden farklı. Mesela biri benim eşarp bağlama şeklimden anlıyor ben Suriyeliyim. Kıyafetime bakıyor anlıyor ben Suriyeliyim. Ben rahatsız oluyorum çünkü diyecekler: “Bu Suriyelidir”. Ben bu konuşmadan, kelimedenden rahatsız oluyorum. Kıyafetlerimiz aslında çok da farklı değil ama farklı. Mesela eşarp bağlama şeklimiz onlarınki gibi değil. Mesela biz pantolon giyip üzerine uzun bir şey gidiyorduk tunik gibi. Şeklinden belli yani farklı olduğu aynı olmadığı. Mesela siz evin içinde böyle uzun elbiseler giymezler. Ya da sokağa bu uzun elbiseler ile çıkmazlardı. Ben bu uzun elbise ile orda bakkala giderken, komşuma giderken, evin içinde giyerdim. Buradakiler pijama ya da etek bunlardan giymiyorlar. Bunlar yoktu. Mesela eşlerimizin birçoğu uzun elbiseler giyiyorlar. Arap Suriyelilerin giydiği mesela benim eşim yazın giyerdi rahattı diye. Buraya geldi birkaç kez giydi. Millet böyle ona garip bir gözle bakınca oda utandı ve artık giymeyi bıraktı” (G14). “Mesela ben kıyafetlerimde çok rahatım. Ama her yerde giymiyorum sadece evimde giyebiliyorum. Ama dışarda giyemem.[...]” (G14).

Suriyeli göçmen kadınlar; gündelik hayatta sık tekrar eden eylemlerini ve rutinlerini “ev ihtiyaçlarına ve çocuklarına ayırdıkları çalışmalar” şeklinde açıklamışlardır. Bunlar; “temizlik, yemek yapma, günlük ev işleri” vb. olarak her günlerinin bu döngü ile geçtiğini açıklamışlardır. Günlük dini ritüellerini, ibadetlerini; dua etme, mevlit okuma, Yasin okuma, dini kitaplar okuma, namaz kılmak vb. davranışları yerine getirme durumlarının olmasının yanı sıra bu dini inanış biçiminin davranışlarına yansımaları olarak kılık-kıyafet seçimlerine, örtünme biçimlerine, iş tercihlerine, kadın-erkek ilişkilerine de yansımaları durumu söz konusudur. Nitekim yapılan araştırma kapsamında bazı göçmen kadınlarda daha içe kapalı bir toplum modelinin olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; dışardan evliliklere daha karşı, giyim-kuşamda daha kapalı daha dikkatli bir tesettür şekillerinin olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal ilişkilerde daha çok kendi aralarında oldukları, dışarıya kapalı ve mesafeli durdukları sonucuna varılmıştır. Kendilerine ait yiyecek tohumlarını ekenlerden kendi yiyeceklerini alıp yapmaktadırlar. Geline ülkeye beğendikleri yemekleri de alıp yapmaktadırlar.

Araştırmaya katılan 17 görüşmecedan 8’ inin dil öğrenmek için kurslara başvurduğu ve katılım sağladığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda araştırma kapsamına dahil olan kadınlardan 5 tanesi ise Türkçe dilini öğrenmeye yönelik kurs ve faaliyetlere katılmak istediklerini dile getirmişlerdir. Genel olarak Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatlarını dil çok etkilediği için daha önceden kurs faaliyete katılan kadınlarda dili tam öğrenemediklerini, eksik ve yanlış telaffuz yaptıklarını, karşı tarafı anladıklarını ancak cevap veremediklerini belirtip, dil öğrenmeye yönelik çalışmalara katılmak istediklerini beyan etmişlerdir. Bu konuda G1; “[...]şimdi ben bir ara Türkçeye gittim. Türkçe dili gittim. Dil öğrenmeye gittim. Sonra bıraktım.[...]” (G1). G11: “[...]Türkçem üç belge aldım, kursa gidiyorum. İyidir ama anlıyorum, çeviremiyorum biraz zahmetlidir. Yani seni anlıyorum ama sana cevap veremiyorum. Yani orta derecede diyebilirim”(G11). G12; “biz Türkçe öğrenmek istiyoruz o yüzden Türkçe diline gidiyorduk. Bizi öğretiyorlardı biz gitmiştik ki Türkçe öğrenmek için.[...]” (G12). G14; “dil kursuna gittim ben gramerleri biliyorum. Okumayı biliyorum da ben ancak anlama ve konuşmam yok. Var ama az %50-%60 diyebilirim fazlası yok”(G14) şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

Bu bağlamda, görüşmecilerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinden; çoğunluğu “uyum ve entegrasyon” sürecinde sosyal hayata katılımı önemli ölçüde etkileyen ve yerel hakim kültürde kullanılan dili öğrenme noktasında girişimlerde buldukları tespit edilmiştir. Uyum ve entegrasyonu yakalamak için göçmen kadınlar; dil öğrenme, dil değiştirme, dile buraya ait birkaç sözcük ekleme vb. eylemlerde bulunmuşlardır. Görüşmecilerden G3 dil öğrenmeyi zorunda olmakla eş değer görmüştür. Bunu ihtiyaç kaynaklı temellendirmiştir. G6’ ise, dil öğrenme isteğini belirterek hedefini gerçekleştirmek noktasında yaşadığı zorluğu aktarmıştır. Bu doğrultuda G3 ve G6’nın söylemleri ise şu şekildedir:

“[...]Mesela buradakiler bizim gibi yapmıyorlar, dilini değiştirmiyor. Buradaki insanlar Arapça öğrenmek için mecbur değiller. Ama bugün buraya ben gelmişim. O yüzden ben kendimi öğretmek zorundayım. Türkçe öğrenmek zorundayım. Ben daha çok ihtiyaç duyuyorum.[...]” (G3).

“Ben burada kursa gittim. Türkçe öğrenme kursuna.1. kademeye de gittim, sonra 2. kademeye de. Burada kalmadı başka eğitim bana dediler halk eğitime git, ben ondan sonra gitmedim. Ben istiyordum Türkçe öğreneyim. Hoca Türkçe konuşuyordu, ben anlamıyordum. Ama Türkçe öğrenmek istiyordum. Şimdi biraz anlıyorum ama yapamıyorum.[...]” (G6).

Yapılan saha araştırması ile dil konuşamama ve öğrenememenin Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatını olumsuz düzeyde etkilediği sonucuna varılmıştır. Dil bilen ve öğrenen kadınların toplumsal ilişkiler bağlamında, toplumsal katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Suriyeli göçmen kadınların dil bariyerini aşmak için kullandığı bir direniş biçimi de “teknolojik cihaz ve uygulamalar” kullanmak olduğu gözlemlenmiştir. İnternet üzerinden çeviri programlarını kullanarak temel ifade edici sözcükleri kullanarak, gündelik rutinlerini kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Uygulamalardan gelen ülkenin yasalarını öğrenme, devlet dairelerinde yapılan iş ve işleyişleri öğrenme, araştırma, karşılaştıkları sorularını çözme, iletişim başlatma ve iletişimi sürdürme çalışmaları Suriyeli göçmen kadınların toplumsal ilişkiler bağlamında geliştirdikleri toplumsal var olma ve dahil olma haklardan yararlanma istekleri doğrultusunda geliştirdikleri taktiklerindedir. Örneğin; bazı katılımcıların ifadeleri doğrudan ve dolaylı olarak konuya ilişkin şu şekildedir:

“Türkçe öğrenmek istiyorduk öğrenemedik. Birinci kademeye de gittik, ikinci kademeye de gittik. Bazı yerlere gidiyoruz mesela valilik Türkçe bilmiyoruz. Biz istiyoruz ki dertlerimizi

ifade edebilelim tercümanda geliyor. Ben on tane şey söylüyorsam o iki tanesini tek çeviriyor, bitti. Yani insanın içindeki her şeyi söylemiyorlar, içimizi gönlümüzü rahat ettirmiyorlar” (G6).

“[...]Daha çok dil konusunda okulda sorunlar yaşıyorum. Pek dersleri anlamıyordum ilk başlarda. Yavaş yavaş dil öğrenerek onu aştım. Bizim için okulda ekstra olarak Türkçe dil kursları oluyordu, veriyorlardı onlara gittim” (G9).

“İki aylığına burada bir kursa gittik. Türkçe öğrenmek için ben harfleri bilmiyorum, okuma yazmam yok. Hoca bize devletlerin birbirine olan borçlarından vb. konulardan bahsediyordu. Bana çok zor geldi bende bıraktım. Biz dedik okuma yazma kursuna gidelim. Ben anlamıyordum. Bitirdim sınava da girdim” (G10).

“Türkçe kursuna gidiyorum. Biz Arapça okuduk zaten derslerimiz öyleydi. Benim dilim mesela ben zaman bulamıyorum. Ben şimdi Türkiye’deyim ben mecburum kendim için Türkçe öğrenmeye. Çünkü ben bilmiyorum ki ben ne zaman döneceğim Suriye’ye. Ben şimdi buradayım o yüzden Türkçe öğrenmeye çalışıyorum.[...]” (G11).

Görüşmecilerden G14, ev alanını kendi düzeni şeklinde kurgularken, dışardaki mekânlarda yerli insanların yaşam pratiklerine göre yeniden onlara göre şekillendirerek oluşturmuştur. Bu bağlamda yapmış olduğu taktiksel eylem ile toplumsal ilişkilerde kabul almaya çalışmıştır. Bu durumu şu şekilde açıklamıştır: *“Ev içerisinde hayır, ben elimden geldiğince değiştirmiyorum. Ben kendim ki yapıyorum. Ama dışarda elimden geliyorsa yapabiliyorsam, değiştiriyorum. Onlar gibi yapıyorum. Mesela en çok dil değiştiriyoruz, kelimelerimizi değiştiriyoruz, kıyafetlerimizi değiştiriyoruz.[...]” (G14).* Yapılan atıftan anlaşılacağı üzere oyunun kurallarını bilerek, G14 de oyun alanına dahil olmaktadır. Kendi varlığını bu şekilde kabul ettirmeyi tercih etmektedir.

Görüşmecilerden G17, yeni gelenin coğrafyada yabancılik seviyesini yerli kültürün dilini bilmek ile eşdeğer tutmuştur. Yeni mekânda karşılaşacağı zorlukları aynı dine inanış ve aynı dili konuşma ile aşabildiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Din var, elhamdulillah burada. Dilde var, çok şükür. Ama ben korkuyorum diğer illere gidince dil olacak mı diye. O zaman ne yapacağız, olacağız orda yabancı. Burada yabancılik çekmiyorum. Başka yere gidersem dil yoksa yabancıymış gibi, gurbetteymiş gibi hissederim. Çünkü konuşmayı bilmiyorum. Ben o zaman nasıl yapacağım.[...]” (G17).

Benzer kültürel kodlar ve simgeler göçmen kadınların uyumunu kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda güvende hissetmelerine neden olmuştur. Suriyeli göçmen kadınların gelenin ülkede “uyum ve entegrasyonu” sağlamaya yönelik kültür

alışverişi yaşadıklarını söylemek mümkündür. Bu bağlamda bazen Türk kültürüne göre, bazen Suriye kültürüne göre, bazen de ikisini bir arada gerçekleştiren davranış kalıpları sergilediklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda “yeniden kültürlenme” sürecini yaşamışlardır. Nitekim görüşmecilerden G5; “*hem Suriye, hem de buraya göre hareket ediyoruz. Biz buradayız diye Türkiyeli insanlara göre hareket ediyoruz. Genel olarak çoğunlukla buranın insanı gibi yapıyoruz.[...]*” (G5). G6; “*çocuklar burada çevreleri arkadaşları olduğu için, buranın kültürü gibi olmayı istiyorlar. Onlar gibi olmak istiyorlar.[...]*” (G6) şeklinde süreci açıklamışlardır. G11 ve G12 ise, şu şekilde doğrudan ve dolaylı atıfta bulunarak yaşadıkları deneyimleri açıklamışlardır:

“[...]Ben konuştuğumda biraz dilim dönüyor. Kadınlar ders verdiklerim ilk geldiğimde kendime göre veriyordum onlara. Arapça söylüyordum anlamıyorlardı mesela. Ben mecburdum kurani falan onlara Kürtçe anlatmaya. Benim konuşmamda, Kürtçemde git gide onlara benzedi ki beni anlasınlar diye. Ben kendim gibi konuşmaya devam edersem, beni anlamıyorlar. Yavaş yavaş dilim onların ki gibi oldu” (G11).

“[...]Dilim biraz değişti. Bizim Kürtçemizin içinde Arapça ve Kürtçe iç içe geçmişti. Şimdi konuşmalarımızın içine Türkçe kelimeler girdi. Yanlış, normal gibi kelimeler. Neden çünkü birbirimizden daha güzel anlayabilelim diye. Konuşmamız Arapça idi o yüzden Arapça kelimeler, Kürtçemizin içine girmişti. Şimdi buradaki Kürtlerinde Kürtçesinin içinde Türkçe kelimeler var” (G12).

Kadınlardan G12: “*Sen bir kavmin içinde 40 gün yaşarsan, sen artık o kavimden oldun*” atasözüne atıf yaparak göç sonrası gelinen yere adapte olmanın geçirilen süre ile ilişkisine değinmiştir. Ancak kadınlardan G4: “*Kafamızı hangi yastığa koyacağımızı bizde bilmiyoruz*” şeklinde açıklama yaparak bilinmezliğe değinmiştir. Farklı tanımlamaların olduğunu ifade ederek, diğer bireylerin farklı söylemlerinden dolayı tanımlanmakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Bu noktada G12: “*Eskiden dedelerimiz, atalarımız şöyle derdi: “Sen bir kavmin içinde 40 gün yaşarsan, sen artık o kavimden oldun.” Tabi ki bir şeylerimiz değişecek. Biz de Türkiye’deki insanlara benzeyeceğiz. Yemeklerden yana, konuşmaktan yana, adetlerden yana, hareketlerden yana.[...]*” (G12).G12’nin söyleminden hareketle hayatın olağan akışına uyum sağlamak zorunda oldukları anlaşılmaktadır. Görüşmecilerden G4 ise göç sonrası geçirilen süre ile eşdeğer değişimleri: “*[...]Mesela bu konuştuğumuz dil, bizim dilimiz değil. Biz sizin içinize girdikten sonra öyle demeye başladık. Bizde sizden kelimeler aldık Kürtçemize mesela. Sizin*

Kürtçeniz Türkçenin içinde. Bizim Kürtçemiz Arapçanın içinde.[....]”(G13)şeklinde açıklamıştır. Gündelik hayatın olağan akışı içinde bireyler karşılıklı değişimlerin olduğunu söylemişlerdir. Yaşanan durumları ise normalleştirmişlerdir.

Kadınlar yeni gelinen mekâna “adaptasyon” sağlamak noktasında geçmiş aile bağlarının Türkiye’ye dayanıyor olmasını, Türkiye’de kalma sürelerine, sağladıkları uyuma göre vb. durumlara atıfta bulunarak “buralıyım artık” ifadesine sıklıkla yer vermişlerdir. Nitekim G4; “[....]benim dayımlar ve akrabalarım Mardin Kızıltepe’de. Oraya gezmeye gidiyorum mesela ben bunalıyorum. Ben Batman’a gelince diyorum Suriye gibi. Biz alıştık buraya. Yedi yılımız geçti burada.[....]” (G4). G10; “[....]biz muhaciriz, ilk geldiğimizde zordu. Ama şimdi bizde buranın insanı gibi olduk. Artık kendimizi yabancı görmüyoruz. Biz buradayız sanki kendimizi Amude’ de gibi hissediyoruz.[....]” (G10). G10 eski yerleşim yerinde duygusunu yaşadığını belirtmiştir. G12; “[....]ben ‘buranın insanı’ gibi kendimi görüyorum.10 yıl geçirdik burada, biz buraya alıştık.[....]” (G12). “[....]10 yıl geçti artık, bir gün değildi ki, iki gün değildi ki. Bir yıla kadar bizde baya sıkıntılıydık, üzülüyorduk ama ondan sonra normalleşti elhamdulillah” (G12). G15; “biri bana: ‘Suriyelisin’ dediğinde ben diyorum : ‘Ben 12 yıldır burada yaşıyorum. Ben buralıyım, buradan olmuşum artık’. Ben böyle söylüyorum onlara.[....]” (G15). G15 gelinen yeni coğrafyada yaşam süresi ile birlikte: “Valla kendi yerimizmiş gibi görüyorum. Kendimi buradan hesap ediyorum.[....]”(G15) şeklinde değinmiştir. Görüşmecilerden G4, G5 ve G11 doğrudan veya dolaylı olarak adaptasyon süreçlerine şu şekilde atıfta bulunarak açıklamışlardır:

“Bende kendimi konumlandıramıyorum. Herkes farklı şeyler söylüyor. Kafamızı hangi yastığa koyacağımızı bizde bilmiyoruz ki. Bizde bilmiyoruz, insanlar çok farklı tanımlıyor. Ben kendimi ‘buranın insanı’ olarak görüyorum.[....]” (G4).

“Ben buralıyım. Ben kendimi asla muhacir olarak görmüyorum. Ben diyorum: ‘Ben buralıyım’ ve benim burada hakkım var. Bende Kürdüm, bende ‘buralıyım’. Yani ben Suriyeli sayılmıyorum. Ben kendimi buradan sayıyorum, Suriye’den değil. Çünkü akrabalarım burada. Dayılarım burada, nenem (anneannem) burada doğmuş, benim annem burada doğmuş. Tüm akrabalarım burada. Bu yüzden ben kendimi ‘Suriyeli’ görmüyorum. Akrabalarım burada bende onlardan sayılıyorum.[....]” (G5).

“[....]Önceki ilk zamanlardaki hissettiğim şey ile şimdiki hissettiğim şey aynı değil. İlk zamanlar ben diyordum kaçtım geldim buraya şimdi buraya alıştım. Bazen ziyaretler

yapmak için Suriye'ye gidiyorum, dönüyorum. Ben biliyorum ki benim evim burasıdır. Ben buraya gelince sanki ben 'buranın milletindenim' gibi hissediyorum.[...]” (G11).

Kadınların ifadelerinden anlaşılacağı üzere; geçirmiş oldukları süreyi kendilerine referans gösterip bende buralıyım düşüncesinin olduğunu söylemek mümkündür. Kadınlar buraya alışmış olmayı ve çocuklarının buraya alışmalarını kendi memleketlerinde “-imiş” gibi hissetmek şeklinde bir taktiğe dönüştürmüşlerdir.

Yapılan saha araştırmasında; Suriyeli göçmen kadınların geleceği çocukları üzerinden planladıkları görülmüştür. Evli, çocuk sahibi olan Suriyeli göçmen kadınların çocuklarını çok kültürlü yetiştirdikleri araştırma kapsamında ortaya çıkmıştır. Yerli halk ile uyumu çocuklarının çekirdekten yetiştirerek sağlayacağı düşüncesi ile çocuklarını yerli halkın kültürü ile birlikte kendi kültürleri ile birleştirerek gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Göçmen kadınlar çocuklarının geleceğindeki belirsizliklerden dolayı kalacağı ülkede veya kendi ülkesine bir gün geri dönebilme olasılığına karşın çocuklarının geçmiş ile bağlarının sürmesini sağladıkları görülmüştür. Döndüğünde çocuğunun yabancılik duygusunu yaşamasını istemedikleri gözlenmiştir. Yaşadıkları göçmen olarak katıldıkları toplumda da çocuklarının kimliksel bağlamda dışlanma ve ayrımcılık gibi olumsuzluklar yaşamamalarını istemlerinden dolayı yerli kültüre entegre olarak çocuk yetiştirdikleri sonucuna varılmıştır. Suriyeli göçmen kadınların sosyal yaşamı ve gündelik hayatı yerli halk üzerinden “model görme”, “örnek alma”, “benzetme” vb. alarak hayatlarına entegre ettikleri ve sıklıkla gözlem yoluyla bunu yaptıkları sonucuna varılmıştır.

3.4.2.Çocuk Doğurma Ve Annelik Rolü

Suriyeli göçmen kadınlar tarafından “çocuk” dini boyutta düşünülmektedir. Bu duruma bakış açısının ise “Allah veriyor engellenemez” olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda erkeğin birden fazla evliliği normal karşılanmaktadır ve kaynak olarak din gösterilmektedir. Çoğu kadın çocuklarına yeni bir yaşam kurma hayali, düşüncesi ve umudu ile göçe karar vermiştir. Çocuk sahibi olma ve evlilik durumu göçe karar verme sürecinde etkin rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında iki ve daha fazla kültürlü çocukların yetiştirildiği gözlemlenmiştir. Bu durum ise araştırmaya dahil olan göçmen kadınlar tarafından “ya yerime geri dönersem oraya yabancı olmasınlar”, “ya burada kalırsam buraya yabancı olmasınlar,

buraya da alışınlar” yaygın bakış açısı ile olduğu sonucuna varılmıştır. Burada çocuk yaşta gelen ya da burada doğan çocukların ise kendilerini buralı olarak tanımladıkları ve gördükleri tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen kadınların yapılan ev ziyaretlerinde ve görüşmelerden verdikleri örneklere bakılarak, üç çocuk düşüncesinin oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Bu durumun başat nedeni ise kurumlar tarafından kendilerine verilen, yapılan yardım veya yardımların bu ön şarta bağlanmasıdır.

Kadınların kültürel kodlarında bulunan çocuk sahibi olma düşüncesi, ekonomik dezavantajlı olma durumu ile birleşince, “3 çocuğum olursa, bana maaş bağlarlar” şeklinde bir hal almıştır. Araştırmaya katılan görüşmecilerden G6: “[...] Bazıları fakirlikten üç çocuk yapıyor. Kızılay kart için. Onlarda sudur, elektriktir, kiradır genel olarak fakirlikten” (G6). G16: “[...] Mesela ben tanıyorum bazılarını çocuk doğurdular ki bu “Kızılay kartı” almak için. Fakir oldukları için öyle yapanlar var. Faturaları falan ödüyorlar o yardımla” (G16). Suriyeli kadınların çocuk doğurma nedenini doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik yetersizliklerden kaynaklı olarak olduğuna atıfta bulunarak açıklamışlardır. Görüşmecilerin ifadeleri tezimizi doğrular niteliktedir. Bu bağlamda bazı kadınların söylemleri ise şu şekildedir:

[...] Bazı kadınlar maaş için çocuk doğuruyorlar. Öyle bir şey var, kaç tane çocuk varsa onlara maaş veriyorlar. Ama çocuk doğurmak zorunda değiller. Onlarda çocuk istiyor, maaş bahane ediyorlar. Her bir çocuk başında 250 TL alıyorlar. Yani yaşları 18’den altıysa veriyorlar. 18 üstüne vermiyorlar” (G1).

“Valla zaten bizim maaşımız yoktur. Maaşımız biz geldik bize sadece bir yıl verdiler sonra kestiler. Bundan bir dört yıl önce falan Kızılay’ın verdiği maaş. O zaman 125 TL kişi başına bize veriyorlardı. Valla çok iyiydi kızım. Biz ev kiramızı veriyorduk. Elektrik ve su paramızı ödüyordük. Minnetsizdi. Kızım 18 olunca kestiler.[...]” (G8).

Suriyeli göçmen kadınlar arasında “maaş”, “yardım”, “çocuk yardımı”, “çocuk parası”, “Suriyelilere verilen maaş/yardım” vb. ifadelerle bilinen, Kızılay aracılığıyla her ay almış oldukları ücret “Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı’dır”. Araştırmaya dahil olan göçmen kadınların tümünün program ile ilgili bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

“Yararlanıcı sayısı, düzenli ve uzun süreli yardım planlaması bakımından dünyanın en büyük nakit temelli destek programı olan SUY; kırılğan kesimlerin gıda, barınma, giyim

gibi temel ihtiyaçlarını kendi istedikleri çerçevede onurlu bir şekilde karşılamalarını temin etmek üzere planlanmıştır” (platform.kizilaykart.org/tr, Erişim Tarihi:27.06.2023).

“Türk Kızılay, Aile, ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve Uluslararası Kızılaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ile ortaklaşa yürütülen SUY Programı, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi (ECHO) tarafından fonlanmakta, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NİİGM) ile Göç İdaresi Başkanlığı tarafından desteklenmektedir. Program kapsamında sağlanan nakit destekler, aylık, kişi başı 230 TL'nin yararlanıcı ailenin KIZILAY Kart'ına yüklenmesiyle gerçekleştirilmektedir” (platform.kizilaykart.org/tr, Erişim Tarihi:27.06.2023).

“[....]Bazıları var diyor ‘çok çocukları var ama bazıları maaş için çocuk yapıyor’. Hilali Ahmer maaşı almak için. Bazı aileler var durumları hiç iyi değil. Şimdi mesela bir ailede üç tane çocuk olursa Suriyeli maaş veriyorlar. Belki şimdi onu 2 ye de indirilmiş olabilirler. Ama sanırım daha onu iki yapmamışlar. 3 çocuğa maaş. Maaşları ile ev kirasını, elektrik faturalarını ödeyebilirler. O maaşla mesela babaları çalışıyor ayda 2.000 TL, o 1.500 maaş da. 500 kira, 600 falan elektrik gelir. O kalanla da suyu da ödeyemez misin 200 TL. 1.000 TL yaklaşık elektrik ve ev kirana gidiyor. Maaş her çocuk başı 155 anne, babada 700-800. Sen elektrik ve kira faturalarını o maaşla ödeyeceksin. Sen kendi maaşınla da çocuklarına bakacaksın. Her ay sen 2.000 TL, Kızılay'da 1.000 TL, sen o 1.000 TL ile masraflarını vereceksin. 2.000 TL ile de sen ve çocukların yiyeceksin. 2.000 TL yarısı 1.000 TL masraflara giderse, sen o 1.000 TL ile nasıl geçineceksin” (G13).

Göçmen kadınların ifadelerinden hareketle; çocuğu olan Suriyeli göçmen kadınlara yapılan “kadını” destekler nitelikte gözüken bu yardım uygulaması, aslında kadına ve topluma kısa süreli fayda sağlıyor gibi gözükse de uzun vadede zarar veren bir uygulamadır. Kadına “ataerkil kodları”, “cinsiyetçi söylemleri”, “kültürel kodları” vb. tekrar tekrar entegre eden bir düzenlemedir. Bu durum araştırma bağlamında öne çıkan en önemli araştırma verisidir. Bu bağlamda; G14 ve G17 bu duruma ilişkin görüşlerini şu şekilde destekleyerek, açıklamalarda bulunmuşlardır:

“[....]Bazı kadınlar var ona ‘maaş bağlasınlar’ diye çocuk yapıyor. ‘Üç çocuk’ varsa yardım alabiliyor. Biri var mesela ben onu tanıyorum. Onun kız kardeşi benim kızım yakın arkadaşı. İki çocuğu vardı üst üste yaş olarak ve üçüncüsü de olmak üzere idi. Ben dedim ki: ‘Kız neden böyle yapıyorsun ki’. Dedi: ‘Eğer öyle olmazsa bize maaş çıkmaz’. Üç olduktan sonra artık ara verecekmış. Yani zaten üç ya da dört çocuk düşünüyorlar ama acele ediyorlar ki maaş için. Verdikleri maaş yani yardım da öyle çok değil. 230 TL mi ne kişi başı. Zaten iki tane vardı, zaten onlara masraf yapıyordu. Bakıyordu o zaman bir çocuğu daha olsa bu yardımdan faydalanacak. Ki o zaman sadece bir çocuğa değil her beşinin de (anne-baba-üç çocuk) adına yardım çıktığı için. Öyle ayda 1.000-1.500 TL geliyor. Buda onlar için iyi para.[....]” (G14).

“Üç çocuk olsun isterdim, ‘Kızılay maaşı’ için. Ben bile şimdi doğurma imkânım olsa, bende doğururdum. Eşimden dolayı çocuğum olmuyor benim. İki çocuktan sonra çocuğum olmadı. İnsanın durumu güzelse doğursa doğurur yani çocuk. Bu maaş onlara çıkıyor diye zaten çocuk doğuracaklar. Ben çok gördüm, biliyorum, duydum da. Hatta söylemelerine bile gerek yok çünkü ben anlıyorum, bu meseleden dolayı çocuk doğurdıklarını” (G17). “[...] ‘Çok çocuk doğuruyorlar’ diyorlar mesela. Ama fakir oldukları için maaş almak için. Kim olursa olsun öyle yapıyor. Kızılay’dan maaş alıyor çünkü.[...]” (G17). “[...]2 çocuğum var, bir tane daha olsun isterdim, sağlık açısından çocuğu olmuyor. Kızılay maaşından da yararlanmak için.[...]” (G17).

Ekonomik gelir bakımından dezavantajlı statü ve konumda bulunan göçmenler, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık noktasında ikinci kez dezavantajlı konuma düşmektedirler. Göçmen kadınlar bu doğrultuda bu programdan yararlanabilmek için çocuk sahibi olmayı istemektedirler. Geleneksel aile yapısının getirmiş olduğu kodlar ile hareket eden kadınlar için çocuk doğurma sınırı ve sayısı ile ilgili “Allah veriyor, engellenemez” düşüncesinin hakim olduğu araştırma kapsamında dikkat çekmiştir. Bu bağlamda bazı göçmen kadınların ileriye dönük aile planlaması ve çocuk sayısı, düşüncesi ile ilgili görüşleri ise G1: “[...]Aile planlaması yapmam. Öyle bir şey yani zaten Allah nasıl isterse, zaten ‘Allah veriyor’. Şimdi sen desen ben evlenmişim ya, iki sene sonra çocuğum olsun. Ben buna karşıyım. Yani zaten Allah ne zaman nasip ederse zaten verir.[...]” (G1). G3: “[...]Aile planlaması yapmam. İlk evlenince insan çocuk doğurmalı. Çocuk doğurmazsa bir daha çocuğu olmayabilir. O zamanda çocuğum olmazsa, üstüme kuma getirirler” (G3) şeklindedir. Benzer şekilde diğer kadınların söylemleri ise şu şekildedir:

“Çok çocuk sahibi olmak iyi bir şey değil. İki kız çocuğu, iki erkek çocuğu olması yeter bence. Zaten ‘çocuğu Allah veriyor’, kimse bunun önüne geçemez. Ama insan araya zaman koyuyor, insan diyor çocuğum biraz büyüsün” (G8).

“‘Allah veriyor’, ama araya zaman koyabilir insan. Ama bir, iki oldu dediler ki yeter bu olmaz. Sayı olarak bu kadar yeter, şu kadar yeter diyemeyiz ve böyle bir adette oluşturamayız. Örneğin; benim annem ve babam neden 10 tane çocuk büyütmedi mi? Evet, biraz zahmet var ama eskisi gibi değil. Olmaz bir kadın dese ki bu çocuklar bana yeter yani”(G11).

Kadınların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; din olgusu, kültürel kodlar ve kendi aile yaşamlarının da etkisinin olduğunu görmek mümkündür. Bu noktada Suriyeli göçmen kadınlar için “çocuk sahibi olmak” aslında gündelik hayat içerisinde yeni gelinen ülkede tutunabilmek için bir “ekonomik direniş” biçimidir. Dezavantajlı

bir kesimi toplumsal anlamda ekonomik olarak desteklemeye yönelik çözüm için geliştirilmiş olan bu program aslında ileriye dönük birçok problem ve sorunun kaynağını da oluşturmaktadır. Verilen yardımın şartlara bağlanması ise kadınların bu şartları oluşturmaya yönelik olarak doğurdukları çocukların verilen ücret ile sağlıklı bir yaşam sunamadıkları gözlemlenmiştir. Ancak yine de “nasıl olsa bir gün çocuk sahibi olurum/olacağım” düşüncesi ile de bu programdan yardım almak için üst üste çocuk doğurdukları gözlemlenmiştir. 30 Mayıs 2023 tarihli mülteciler derneğinin sitesinde ise:

“SUY, Türkiye’de Uluslararası Koruma veya Geçici Koruma altında yaşayan ve yardıma ihtiyacı olan ve kamp dışında yaşayan tüm yabancı uyruklu kişilere nakit yardımı sağlamak için tasarlanmıştır. Gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçların onurlu bir şekilde karşılanmasına olanak veren şartsız bir nakit yardım programı olan SUY, Kızılaykart aracılığı ile yürütülmektedir” şeklinde ifade edilmiştir (mülteciler.org.tr, 27.06.2023).

Mülteciler derneğinin 30 Mayıs 2023 tarihli yazısında: “*Kimler Kızılaykart SUY Alabilir?*” başlığı altında “*4’ten fazla çocuğu olan aileler*” ibaresi geçmektedir. Bu durumda kadınların SUY programından yararlanabilmek için 4 çocuk sahibi olmaktadırlar. Şartları sağlayan aileler program kapsamında yararlandıklarında aile fertlerinin her birine kişi başı olarak verilen ücretin toplu şekilde yattıklarını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda ebeveynlerde dahil olmak üzere dört çocuklu bir göçmen ailede verilen ücret 6 ile çarpılmaktadır. Aslında buda onlar için gündelik hayat içerisinde ihtiyaçlarının bir kısmını gidermekte ancak yetmemektedir. Araştırmada alan sahasında yapılan görüşmelerde kadınlar Kızılay karttan yararlanabilmek için “3 çocuk” doğurmanın yeterli olduğu verisini söylerken, yapılan tarama sonucunda ise bu sayının “4 çocuk” olarak değiştirilmiş olduğu da tespit edilmiştir.

Çocuk faktörü ve annelik rolü Suriyeli göçmen kadınlar açısından “dayanıklılık” kaynağı olarak görülmektedir. Nitekim kadınların araştırma süresince ileriye dönük yol haritalarını, istek ve arzularını sık sık çocuklarına ve çocukların gelecekteki yaşamlarına doğrudan veya dolaylı olarak atıfta bulunarak dile getirmişlerdir. “Çocuk” sahibi olmak göçmen kadınlar için “psikolojik” direnişi de sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal uyumu da kolaylaştırmaktadır. Yapılan saha araştırmasında, “çocuk doğurma stratejisinin” hem geleneksel hem de ekonomik direniş biçimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.4.3.Ekonomik Direniş Ve Taktikler

Araştırma bağlamında elde edilen verilerden oluşturulan “Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar / zorluklar” başlığında göç sahasında yaşanan sorunlardan biri “ekonomik temelli zorluklar” şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda göçmen kadınların yaşadıkları kendi ifadeleri ile açıklanmıştır. Kadınlar gelinen ülkede geçimlerini sağlamaktan dolayı çalışmak zorundadırlar. Ancak bu durumla birlikte çalışma sahasında pek çok sorunla savaşmak zorunda kalmışlardır. Nitekim dönemsel işlerde çalışma, düşük ücretler, fazla çalışma saatleri, geç alınan ücretler verilen eksik maaşlar, iş tanımlarının belirsizliği gibi bir çok sorun yaşamışlardır. Bu bağlamda detaylı değinilen bu konuya görüşmecilerin ekonomik direniş ve taktikler geliştirdikleri tespit edilmiştir. Bu noktada G1 ve G2’in, ifadeleri şu şekildedir:

“Ben saat yediden kalkıyorum. Altiya kadar çalışıyorum. Maaşımız az, bir de okulda işimi yani işim olmadan iş bana veriyorlar. Yani benim işim değil ama bana veriyorlar. Çalışıyorum, mecburen çalışıyorum. Örnek, şimdi yani bir tane oda vardı okulda. Benim işim değildi ama bana dediler yap. Gittim yaptım. Yapmasam kötü olur. Yani beni işten çıkartabilirler. Sigortamız yok. Buradaki iş olmazsa çıkarsalar başka bir iş bulmaktaki zorluktan dolayı, birde başka bir işe gidemiyorsun.[....]” (G1).

“[....]Paramı az veriyordu. İşim olmayan şeyleri de bana yaptırıyordu. Zulüm yapıyordu. Sobayı yakmıyordu, paramı az veriyordu. Niye bu zulüm değil miydi? Bana kahvaltıda vermiyordu. Öğle yemekte vermiyordu. Bana hiçbir şey vermiyordu. Hiç yardım sever bir insan değildi.[....]”(G2). “[....]Maaşımı bana az veriyordu ama ben mecburdum. Ben arabalara da binemezdim, uzak yerlere de gidemezdim. Bu yakındı. Sabah çok erken uyanıyordum. Saat yedi buçukta evden çıkıyordum, saat sekizde varmış oluyordum. Orda kalıyordum saat bir buçuk iki öğlen ben geri eve geliyordum. Çocuklara kahvaltı hazırlıyordum. Eğer bulaşıkları varsa yıkıyordum. Ev temizliğini de yapıyordum. Ama kadın yine de 200 TL veriyordu bana sadece. İlk başta dedi ki: ‘150 TL vereceğim’. Dedim: ‘Çok azdır ben kabul etmem’. Dedi: ‘Tamam ben yapacağım iki yüz, daha fazlasını vermek elimden gelmez’ dedi kadın. Bende dedim: ‘Tamam’. Bana kadın dedi ki: ‘Sadece çocuklara bak’. Ben sabrım gelmiyordu, ben kendim evi de temizliyordum ki yarın öbür gün bana laf falan etmesin diye. Diyebilirdi ki arkamdan: ‘Tamam çocuklara baktın düşünemedin mi, bu bulaşıkları da yıkamayı? Ya da evimi toparlamayı akıl etmedin mi?’. Bana laf edemesin diye ben öyle yapıyordum” (G2).

Yukardaki ifadelerinden anlaşılacağı üzere; G2 önce terzi dükkânında yaşadığı ekonomik zorlukları sonrasında ise çocuk bakımını üstlendiği evdeki

yaşadığı zorlukları ifade etmiştir. Almış olduğu düşük ücrete karşın, işi olmayan durumları da üstlenip, işten çıkarılmamak için bir takım taktikler geliştirmiştir. Kadınlardan bazılarının ifadeleri ise şu şekildedir:

“[...]Diyorlar: ‘Gelip burada çalışıyorsunuz’. ‘Maaşınız az, siz her şeye razı oluyorsunuz’, ‘Sizin yüzünüzden bizimde maaşlarımız düştü’. Biz okulda çalışmıyor muyuz diyorlardı ki: ‘Üç tane Suriyeli getirmişler. Eğer biz çalışmasaydık onların maaşı daha yüksek olacaktı’. Biz bugün muhtaç olduğumuz için çalışıyoruz” (G3).

“Herkes biliyordu Suriyelidirler, maaşlarını yiyordular, eksik veriyorlardı. Benim kızım ve oğlum yaşları çok küçüktü, çalışıyorlardı. Bir bodrum katında, fabrikada ayakkabı dikiyorlardı. O zamanlar onların arkadaşlarının maaşı 1.500 TL idi. Onların maaşı 600 TL idi. Maaşlarını üst üste bile vermiyorlardı, hep eksik eksik, ayrı ayrı veriyorlardı. Bir sefer 100 TL, bir sefer 50 TL, bir sefer 75 TL. En sonunda ise 1.200 TL paralarını yediler, çocuklarına dediler ne yaparsanız yapın. Zaten genel olarak Suriyelileri yanında çalıştırıyorlardı.[...]” (G6).

“[...]Ama kuzenim mesela çok güzel bir yerde çalışıyor ama maaşı hala 2 bin niye Suriyeli olduğu için. Kimliği yok, sigorta yatıramıyorlar. Ne sigortası var, ne hiçbir şeyi var. Maaş bile 2 bin. 2 bin neye yetecek. O şekilde.[...]” (G7).

Ekonomik kalkınmaya katkı sunan kadınların özgüvenleri artmaktadır. Nitekim yapılan araştırma kapsamında çalışma eyleminin kadınlarda psikolojik rahatlama sağladığı sonucuna varılmıştır. Çalışan kadınların topluma daha çabuk entegre olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma eylemi ile her gün evden çıkan kadın(lar), içinde bulunduğu toplumun kurallarını, yapısını, gelenek, göreneklerini vb. olgularını, kabullerini yerinde görme fırsatı yakalamaktadır.

Kadınların çalışması ev ekonomilerine katkı sağlamaktadır. Beraberinde iş yaşamını bir sosyalleşme aracı olarak da kullandıkları görülmüştür. Nitekim araştırma bağlamında çalışmayan, üretmeyen kadınların arkadaş çevrelerinin sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu aslında Suriyeli göçmen kadınların, toplumsal ilişkiler çerçevesinde toplumsal kabul bağlamında kendilerine sunulan bir fırsata çevirdiklerini görmek mümkündür. Örneğin; G7, G11 ve G14 bu konuya ilişkin şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Evet, şu şekilde mesela çalıştığım zamanlar mesela kafede garsonların arasında bunu yapıyorlardı. ‘Suriyeli’ olduğum için, öncelik hep diğer garsonlara veriyorlardı. İş saatleri olsun, maaş olsun. Onlar 60 TL ye çalışıyordu, ben 40 TL ye çalışıyordum. Başka bir neden

yok ortada. Ki ben onlardan daha fazla da çalışıyordum. Hani o şekilde gördüm.[...]” (G7).

“[...]Suriye’den gelen kişi mecburdur çalışsın, işsiz mi kalsın. E çalıştığı zaman eğer 100 TL ye iş bulamıyorsa mecburdur 75 TL ye işe gitse. Ben ‘Suriyeliyim’ diyecek, ‘aileme bakıyorum, kiramı ödeyeceğim’, mecbur kabul edecek. E 75 TL ye de mi çalışmasın bu kişi. Diyorlar: ‘Siz düşük ücret ile çalışmayı kabul ediyorsunuz, iş bize kalmıyor’. O zaman Suriyelere fazla versinler, sanki biz istemiyor muyuz? Biz sevinmeyecek miyiz? Böyle olursa. Ya da her iki çalışanı da eşit versinler.”[...] (G11).

“[...]Maaşta tabi çok az asgari ücrettir ama ben iyiyim yine, bu program asgari ücret ben razıyım. Önceden biz 2.000 TL alıyorduk. Şimdi eskiye göre çok daha iyi. Suriyeliler eleman olarak bir yerde çalıştığında zaten daha da az alıyorlar. Buradakiler Suriyelileri çok zorluyor. Çünkü fakirler, mecburlar o yüzden onlara oldukça düşük maaş veriyorlar.[...]” (G14).

Kırış (2019) “*Gündelik hayatın çoğul görünüşleri: Sakarya’da yaşayan Suriyeli sığınmacılar*” tez çalışmasında:

“Bu araştırmada küçük ölçekli direniş alanlarından biri çalışma hayatı ya da iş yaşamıdır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’deki iş yaşantılarında ‘aldırmayarak’, ‘karışmayarak’, ‘istenileni şartsız yerine getirerek’, direniş biçimi göstermekte ve böylece kendisi ile ilgili oluşabilecek olumsuz durumların önüne geçmeye çalışmaktadır. Aslında görüşmeciler ‘geçimsiz olmama’ profili oluşturarak kamusal alanda kendilerini kabul ettirmeye gayret etmektedir. Sıradan birey bunu bazen görünür olarak bazen de hiçbir eylemde bulunmayarak gerçekleştirmektedir. Örneğin, bunları işverenin isteklerini şartsız yerine getirerek, sokağa çıkmayarak ya da komşusunu rahatsız etmeyerek çeşitli taktiksel eylemlerde bulunarak yapmaktadırlar” şeklinde sonuca ulaşmıştır (Kırış, 2019, s. 64).

Yapılan çalışmada benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Nitekim göçmen kadınlar “söylenenlere sesiz kalma”, “duymazdan gelme”, “iş dışında verilen görevleri sorumlulukları fazlasıyla yerine getirme”, “düşük ücret ve fazla mesailere itiraz edememek”, “seçeneksizlik” durumlarının farkında olmalarından ötürü taktiksel davranışlar sergilemişlerdir. Güçlü olan ve egemenliği elinde bulunduran yerel halkın kendilerine karşı yapmış oldukları ekonomik stratejilere karşı “boyun eğme”, “rıza gösterme”, “sömürüyü içselleştirme” vb. şeklinde davranışsal taktikler ile benliklerini sunmuşlardır. Bu bağlamda yaşanan ekonomik direnişi, sessiz bir direniş ya da pasif direniş şeklinde açıklanabilir.

Suriyeli göçmen kadınların bir diğer ekonomik direniş ve taktiği ise “hobi ve ilgi alanlarını ekonomik sermayeye dönüştürme” şeklindedir. Yapılan ev

ziyaretlerinde kadınların ev içinde bir takım mesleklerini yaparak dışa bağımlılığını aza indirmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu durum bazen ek kazanç ve bazen de boş zamanlarını değerlendirme aktiviteleri olarak gerçekleştirilmiştir. Örneğin; kuaförlük mesleği olan bir görüşmeci bu hizmeti evinde vermeye başlamıştır. Görüşmecilerden bazılarının dikim konusunda tecrübeli oldukları ve evlerinde terzilik hizmeti verdikleri gözlemlenmiştir. Görüşmecilerden bir tanesinin evinde yapmış olduğu el işi çoraplarını, çalışmalarını sattığı ve sipariş aldığı, kazancını evinde çalışarak böylece sağladığı görülmüştür. Görüşmecilerden birinin hobi olarak dilleri öğrendiği ve bunu tercümanlık yaparak ek kazanca dönüştürdüğü belirlenmiştir. Yabancıların gündelik iş ve işlemlerinde kendilerine eşlik ederek ekonomik taktik geliştirmiştir. Suriyeli göçmen kadınlar geldikleri yeni alanda kültürel ve sosyal sermayelerini ekonomik sermayeye dönüştürme eylemleri ile alanda mücadelesini sürdürmektedir. Bu bağlamda yapılan saha araştırmasında; elde edilen gelirin miktarının azlığına, çokluğuna bakılmaksızın kadınların gündelik hayatta ekonomik olarak aktif bir direniş mekanizması geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Bazı kadınlar ise ev içinde yapabilecekleri işler olursa çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Örneğin; çocuk bakmak, evde parça temizleme, düğme vb. dikme şeklinde istedikleri işleri belirtmişlerdir. Aynı zamanda kadınların ev ekonomisine katkılarının olması kendilerine psikolojik rahatlama olarak yansıdığı görülmüştür.

Göçmen kadınların, alışverişlerini göç etmiş Suriyeli esnaflardan yapmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin; kadın kıyafetleri satılan dükkânlar, ikinci el eşya satan dükkânlar, gıda malzemesi satan dükkânlardan alışveriş yaparak kendi yöresel kültürlerine uygun malzemelere böylece kolaylıkla erişim sağlamaktadırlar. Suriyeli göçmen kadınlar simge haline gelmiş kıyafetlerini düğün, nişan, kız isteme gibi özel günlerde tercih etmektedirler. Kumaş parça götürüp diktirme, kendi terzilerini ona göre tercih etme eğilimlerinin olduğu saptanmıştır. Kıyafet almak yerine çoğu zaman Suriyeli terzilere diktirmektedirler. Bu durum hem bütçelerine daha uygun ve ucuz olması, hem kadın dayanışması, hem de ne istediğini aynı kültüre sahip olan karşı tarafın daha iyi anlaması şeklindedir. Bu bağlamda her iki tarafında kazandığı gözlemlenmiştir.

Ekonomik direniş ve taktiklerden bir diğere eylem biçimi ise ‘‘Suriyeli esnaflardan yapılan alışverişlerdir’’. Bu durum kendi aralarında bir ekonomik dayanışmanın olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bunun yanı sıra birbirlerinden yapmış oldukları alışverişler kültürel ihtiyaçlarına cevap karşılık bulma şeklinde de ele alınabilir. Örneğin; kadınlar özellikle kıyafetlerini Suriyeli kadınların yanında dikmeyi tercih ettiklerini, kültürlerine ait olan bazı yiyecekleri yine bu şekilde temin ettiklerini belirtmişlerdir. ‘‘Sonuç olarak, zayıf olan, kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için hep çabalayandır’’ (Certeau, 2009, s. 55).Yapılan atıftan da anlaşılacağı üzere; Suriyeli göçmen kadınlar çıkarlarını sağlamak ve korumak için hep çözümler üreten, alternatif yollar arayan ve hep çabalayandır.

3.4.4.Sosyal Medya Ve Uygulamalar Üzerinden ‘‘Çevrim İçi’’ Direniş

Bireylerin gündelik hayatında iletişim oldukça önem arz etmektedir. Suriyeli göçmen kadınlar içinse aile bağlarını sürdürmek, iletişim ve haberleşme aracı olarak sosyal medya ve uygulamaların sık kullanımı söz konusudur. Yapılan araştırmada alan sahasında göçmen kadınların ekonomik yetersizliklere rağmen teknolojik cihaz sahibi oldukları ve kullanım için gerekli alt yapıyı sağladıkları gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda görüşmeciler doğrudan veya dolaylı olarak gündelik hayatlarında internetin sosyal medya ve uygulamaların önemini G1 şu şekilde ifade etmiştir: ‘‘WhatsApp’ dan konuşuyoruz. Ev internetimiz var, dayımlar bize vermişler. Tek WhatsApp üzerinden görüntülü konuşmalar, mesajlaşmalar. Biz onlara fotoğraf çekip, onlara atıyoruz. Bayramlarda falan onları görüntülü arıyoruz. Her şey yolunda durumumuz iyidir gibi resimler evet atıyoruz’’ (G1).G1 bu bağlamda internetin özel günlerde aile bireylerini bir araya getirdiğine atıfta bulunmuştur.

Göçmen kadınlar, uzaktan ilişki kurarak aile bağlarını sürdürmeye yönelik bir ‘‘sanal direniş’’ eyleminde bulunmaktadır. Görüşmecilerden G2 ve G3 bu durumu destekler nitelikte şu ifadeleri kullanmışlardır: ‘‘Bir kardeşim Suriye’de. Bir kardeşim Fransa’da. Bir abim Almanya’da. Bir erkek kardeşim burada yanımızda. Biz telefonda WhatsApp üzerinden görüntülü, ya da ses kaydı ve fotoğraf birbirimize atıyoruz. Sadece böyle’’(G2).Farklı coğrafyalara yayılan göçmenler için internet kullanımını son derece önemlidir. Görüşmecilerden G3 ise şu ifadeleri kullanmıştır: ‘‘Suriye’de, Fransa ve Almanya’da tanıdıklarımızla biz telefonla konuşuyoruz.

WhatsApp üzerinden konuşuyoruz. Başka bir şey yok. Ev internetimiz var” (G3). Suriyeli göçmen kadınlar aynı zamanda bir takım uygulamalar üzerinden gündelik hayatta karşılaştıkları iletişimsel sorunları çözmeye çalışmışlardır. Bir takım çeviri uygulamalarını ve platformları kullanarak toplumsal bağlamda kendilerini ifade etmede interneti araç olarak kullanmışlardır.

Sosyal medyaya yönelimin bir diğer nedeni ise “ucuz ve uygun haberleşme” ve “anlılık-ulaşılabilirlik” aracı olarak görmeleridir. Online haberleşmenin göçmen kadınların ve diğer aile üyelerinin gündelik hayata uyumunu pozitif etkileyen önemli bir faktör olduğu sahadan elde edilen verilerden tespit edilmiştir. Göçmen kadınlar nerdeyse her gün diğer aile üyelerinden günlük haberler alarak, daha iyi hissettiklerini açıklamışlardır. Haber almanın verdiği mutluluk ve diğer bireylerin güvende ve sağlıklı olduklarını bilmek bu doğrultuda onları rahatlatan bir duygu durumu haline gelmiştir. Kadınlardan G4 ve G5 ise doğrudan veya dolaylı olarak konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“WhatsApp üzerinden görüntülü konuşuyorum, mesajlaşma, ses atıyorum, arıyorum. İki kardeşim Suriye’de, bir teyzem, iki halam, bir amcam tüm akrabalarım Suriye’deler. Kimsemiz burada yok. Ben, kaynanamlar, babamlar buradayız. Üç kız kardeşimde buradalar evlendiler. Bir dayım Kızıltepe’de. İki teyzemin kızı, teyzem Mardin’de. Erkek kardeşim Kanada’da, kız kardeşim Almanya’da. Şuan yurt dışında olan kardeşim isimleri çıktı öyle gittiler” (G4).

“WhatsApp üzerinden sabah, akşam görüntülü konuşma çok çok yapıyoruz. Mesaj yazıyoruz. Durum paylaşıyoruz çok, çok. Ses atıyoruz. Sosyal medya çok kullanıyorum. Tiktok çok kullanıyorum. Paylaşım çok yapıyorum. Suriye’de erkek kardeşim kaldı, kız kardeşim kaldı, eşimin ailesi orda yaşıyor. Kızım Irak’ta yaşıyor. Bazıları Almanya’da yaşıyor. Mesela iki kızım Almanya’da evli. Babamlar Almanya’ya gittiler. Kız kardeşim Almanya’dalar. Evde internetimiz var. Tiktok kullanıyorum” (G5).

Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle; gündelik hayatta sık tekrar ettikleri eylemlerinden olan sanal iletişim kanallarını aile, akrabalar, arkadaşlar için kullandıkları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda sosyal medya, Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta karşılaştıkları olumsuz duygu durumlarından kaçıp psikolojik olarak rahatladıkları ortamlar haline gelmiştir. Kısacası Suriyeli göçmen kadınların, süreç içerisinde geliştirmiş oldukları taktik olarak sürdürülebilir sanal aile bağları oluşturma eylemleri bulunmaktadır. Görüşmecilerden G6 internete bakış açısını “nimet” olarak gördüğünü söylemiştir. Bu doğrultuda internetin gündelik

hayatta kullanımına ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “*Vallah internet üzerinden konuşuyoruz. Evimize internet çekmişiz. WhatsApp’ dan konuşuyoruz görüntülü. Durum paylaşıyorum. Ses atıyorum. Valla internet bir nimettir*” (G6). Anlık haberleşme kapsamında internetin önemine vurgu yapmıştır.

Diğer göçmen kadınların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, internet gündelik hayatta kendilerine hizmet eden bir araç haline gelmiştir. Bu doğrultuda görüşmecilerden G7, yaş olgusuna vurgu yaparak annesinin kullanma sıklığının kendisine oranla daha fazla olduğunu açıklamıştır. Bu noktada G7’nin, konuya ilişkin olarak ifadeleri şu şekildedir: “*İnternet. Evimizde var. Annem benden daha çok kullanıyor yemin ederim. Bizde bu var. WhatsApp, Instagram, Facebook, Viber, Twitter, Telegram, Snapchat her şey diyebilirim. Hepsini kullanıyoruz valla. Annemin bile WhatsApp’ı, Instagram’ı, Snapchat’ı, Facebook’u var artık sen düşün.[....]*” (G7). Görüşmecilerden G8, iletişimini “*WhatsApp’tan görüntülü falan*” (G8) şeklinde gerçekleştirdiğini söylemiştir. Görüşmecilerden G9 ise, farklı sosyal medya araçlarını kullandığını belirtmiştir. G9 kullandığı sosyal medya araçlarını şu şekilde açıklamıştır: “*Sosyal medya olarak WhatsApp, Instagram üzerinden. Mesajlaşarak, bazen görüntülü konuşarak. Bazen durum olarak da bir şeyler çekip atıyorum*” (G9). Görüşmecilerden G10, ekonomik zorluklara rağmen mahalle bazlı bir kıyaslama yaparak evine bu hizmeti aldirtan ilk kişi olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda G10, şu ifadeleri kullanmıştır: “*Eve internet çektik mahallede ilk internet eve çekenlerden biri de bendim. WhatsApp üzerinden, Messenger üzerinden konuşuyoruz. Facebook var. Onlara fotoğraflar gönderiyorum. Onlarda gönderiyor*” (G10). Özel anlarını paylaşma yeri olarak interneti kullanmışlardır.

Elde edilen verilerden; sosyal medya platformlarının, Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatlarının vazgeçilmez bir parçası olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu platformların kadınların sosyalleşme sürecindeki önemli rollere sahip olduğu sonucunu da araştırma kapsamında ulaşılmıştır. Göç sonucunda sosyal ağların kullanım sıklığının arttığı ve her yaş grubu ve meslek grubunda bu alışkanlığın olduğu verisine yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların, ekonomik yönden yetersizlik yaşamalarına karşın akıllı cihazların olduğu ve çevrim içi platformları kullanmak için gerekli materyallerinin olduğu da ev ziyaretlerinde gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada

eğitim seviyesi düşük katılımcıların teknolojiyi, uygulamaları öğrenerek, aktif katılım sağlama yönündeki isteklerinin olduğu ve süreç içerisinde aktif rol oynadıkları tespit edilmiştir.

Katılımcılar sosyal ağlar üzerinden aktif olarak birbirleri ile etkileşimde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda G11 iletişim ağlarını şu şekilde açıklamıştır: *“WhatsApp internet üzerinden konuşuyoruz. Suriye’deki akrabalarımızla uzak oldukları için. Burada olanlarla da zaten telefon üzerinden konuşuyoruz”*(G11). Görüşmecilerden G12 benzer şekilde kullandığı sosyal ağ platformunun temel nedeni olarak aile bağlarını göstermiştir. Bu noktada şu ifadeleri kullanmıştır: *“WhatsApp üzerinden. İnternet lazım oluyor Suriye’deki akrabalarımız için. Çocuklarımda Almanya’da yaşıyor. Ben eve internet çektim. Mecburum ben internet üzerinden onlarla konuşmaya çünkü normal üzerinden konuşulmuyor. Görüntülü konuşuyorum”*(G12). Görüşmecilerden G13 ise, etkileşim sahası olan dijital medyanın önemine ve gerekliliğine değinmiştir. Bu bağlamda konuya ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *“Telefon, internet üzerinden konuşuyoruz. WhatsApp, Facebook, Messenger üzerinden konuşuyoruz. Durum paylaşımı yapıp, fotoğraf falan paylaşıyoruz. Evimizde internet var. Özellikle Suriye’deki akrabalar ile görüşmek için getirdik ve lazım oluyor da”* (G13) şeklinde açıklamıştır. Elde edilen verilerden anlaşılacağı üzere; Suriyeli göçmen kadınlar iletişim kurdukları kişiler ile geçirdikleri zaman ve diyaloglar gündelik hayatlarının önemli bir parçası ve günlük rutin halini almış bir davranış kalıbıdır. Sosyal medya üzerinden “aile, arkadaş ve tanıdıklarından haber alma”, “mesajlaşma”, “takipleşme” ile “sosyalleşmeye” çalışmaktadırlar. Katılımcıların bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“Eve internet çektim. İnternet benim için neden önemli ben akrabalarımınla, tanıdıklarımla konuşmak için çektim. Çocuklarda hem dersler için, hem de arkadaşlarıyla olsun görüşmek için. Dünya internetsiz dönmez, bitmez bana göre. WhatsApp üzerinden iletişime geçiyoruz. Facebook, bazen Messenger ama o çok zayıf. Genel olarak WhatsApp %90 diyebilirim, %10 da Messenger ise belki. Çocuklar genellikle Instagram kızım özellikle. Oğlum ise Facebook, üzerinden daha çok iletişim sağlıyor. Akrabalarımız Avrupa’da çok var. Amcamın çocukları, dayımın çocukları, kayınımın çocukları, kız kardeşimin çocukları bunlar hepsi Avrupa’da. Hepsi orda değil ama genel çoğunluk orda. Hepsi Almanya’dalar. Onlar içinde WhatsApp’ tan konuşuyoruz” (G14).

“Ev internetimiz var. Sadece WhatsApp kullanıyorum ben. Görüntülü konuşuyoruz bazen. Kız kardeşim Almanya’da. Bazen fotoğraf atıyorum onlara. Ama durum olarak

paylaşmıyorum. Bizim aile grubumuz var WhatsApp' ta. Avrupa'da kız kardeşim. Suriye'de erkek kardeşim, amcalarım, halalarım kaldı” (G17).

Zorunlu göç sonrasında Suriyelilerin, “parçalanmış aile durumu” dikkat çekmektedir. Genel olarak araştırmaya katılan görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; “Avrupa-Türkiye-Suriye” üçgeninde bir dağılımları söz konusudur. Farklı coğrafi bölgelerde bulunan aile bireyleri, akrabalar, arkadaşlar ile internet üzerinden iletişim kurma, haber alma sağlanmaktadır. Bu noktada G15: *“WhatsApp üzerinden telefonda konuşuyoruz” (G15).*G16 ise; *“ev internetimiz var. WhatsApp üzerinden konuşuyoruz. Eşimin abisi Suriye'de. Eşimin bir abisi ve çocukları Almanya'da. İki tane de eşimin yeğeni gitmiş Almanya'ya” (G16).* Suriyeli göçmen kadınların ekonomik yetersizliklere rağmen akıllı telefon kullandığı gözlemlenmiştir. Evlerinde internet bağlantısı bulunmakta ve bu iletişim yolunun kendileri için daha uygun bir maliyetinin olduğu görülmüştür.

3.4.5.Dış Dünyaya Açılan Pencere: STK'lar

Suriyeli göçmen kadınlar araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşları ile gündelik hayatta bir direnme stratejisi sergilediği sonucuna varılmıştır. Her türlü sorun ve sıkıntılarında gittikleri dernekler bulunmaktadır. Bilgi almak, soru sormak, bir şey öğrenmek, kurs ve eğitimler ile yeni gelinen ülkeye uyum sağlamak, yaşanan bir sorun ile ilgili destek istemek, konunun veya problemlerinin çözümü noktasında derneklerden hak savunuculuğu yapmalarını istedikleri tespit edilmiştir. Benzer faaliyetlerin gerçekleştiği dernekler ile Suriyeli göçmen kadınlar aktif görüşme ve diyalog halinde oldukları gözlemlenmiştir.

Alan araştırması sırasında kadınların ifadelerinden; derneklerin gündelik hayatlarında önemli bir yer işgal ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim derneklerin yaşamlarında oluşturduğu güveni ve gündelik hayatlarındaki değişimi görüşmecilerden G12 STK'lar hakkında aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Kurs valla çok hoştu. Bundan yaklaşık iki ay önce. Ben okumayı öğrendim de telefonda okuyabiliyorum mesela. Ama konuşmayı anlıyorum, geri Türkçe cevap veremiyorum. Dernek Suriyeliler için dil kursu açmışlardı. Valla diğer bir dernek daha vardı, onların yeri uzaktı. Valla onlar her gün servis ile bizi evden almaya bile geliyorlardı. Bizim için her şey yapıyorlardı. Bizi dolmuşlarla getirip götürüyorlardı. Bize öğle yemeği ikram ediyorlardı. Öğretmenlerde bize çok destek oluyorlardı vallah. Üç ay gittim. Ben kademe-1 aldım. Kademe ikiyi yarıda bıraktım, sağlık sorunlarımdan dolayı. Ben tekrar yazıldım kursa.

Müdür dedi: “Kurs açıldığında seni arayacağız”. Yine gideceğim, kendime üç ay falan. İlk Suriye’den geldiğimizde çok yardım yapıyorlardı bize”(G12).“Yok, ben zorluk yaşamıyorum. Biz en başlarda böyle faydalı derneklerin olduğunu bilmiyorduk. Derneklere gidiyorduk, onlardan yardım istiyorduk. Biz buraya gideceğiz, şuraya gideceğiz bizimle gelecek misiniz? Bize yardımcı olması için bizimle tercüman gönderiyorlardı. Bize tercümanlık yapıyorlardı.[...]” (G12).

Yapılan araştırma kapsamında görüşmecilerin ifadelerinden hareketle; Suriyeli göçmen kadınlar için dernek ve vakıfların oldukça etkin olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen kadınlar açısından STK’lar dış dünyaya açılan pencere niteliğindedir. Yaşanan sorunlardan kaynaklı ilk başvurdukları kurumlar haline gelmişlerdir. Bu durumda Suriyeli göçmen kadınlara yönelik çalışmalar yapan STK’ların varlığı kadınlar için oldukça önemlidir.

Görüşmecilerden G13, STK’lara gitmenin kişisel gelişimine ve gündelik hayatına olumlu yönde yansımalarına sıklıkla atıfta bulunmuştur. Bu durumu: “[...]Kursların olması, burada gidebileceğimiz derneklerin olması, çok iyi.[...]” (G13).Kurs merkezi olarak görmesi ve gidebileceği ona uygun yer olması doğrultusunda da beğenilerini sıklıkla dile getirmiştir. Görüşmecilerden G14, toplumsal düzlemde bir sorun yaşanınca başvurulacak mekan olarak STK’ları gördüğünü şu şekilde açıklamaktadır: “[...]Mesela biz haksızlığa uğruyoruz. Biz ne yapabiliriz ki biz bir şey yapamıyorsun ki. Mesela dernekler var. Genelde bir sorun olunca gidip ordan yardım alıyorlar. Başka sen ne yapabilirsin.[...]” (G14). STK’lara gitmek dışında yapılabilecek bir şeyin olmadığını ifade etmiştir. Bu durumda kadınların güvenli bir yer olarak gördükleri STK’lardan bu konularda yardım aldıkları anlaşılmaktadır.

Son olarak; göçmen kadınlar ile STK’lar arasında bir güven ilişkisinin oluştuğu araştırma kapsamında tespit edilmiştir. Kadınlar sıklıkla gitmiş oldukları derneklerden bahsederek, dernek çalışanlarının sorunlarına ne gibi çözümler bulduklarını örnekler vererek açıklamışlardır. Yapılan saha araştırması sonrasında sivil toplum kuruluşları ile Suriyeli göçmen kadınlar arasında bir güven bağının oluştuğu gözlemlenmiştir.

3.4.6.Yeniden İnşa Edilen “Kadın-lık” Kimliği: “Kadın Çalışmazdı”

Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatta deneyimlediği bir diğer direniş stratejisi ise yeniden inşa edilen “kadın-lık” kimliği ve dolayısıyla değişen toplumsal

kalıp yargılardan biri olan “kadın çalışmazdı” şeklindedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında, toplumda kadına ve erkeğe biçilen bir takım rol ve beklentiler vardır. Suriyeli göçmen bireylerin ve Suriyeli göçmen kadınların çalışmaya bakış açıları iki şekildedir. Bunlar; “iş” ve “meslek” tir. Eğer kadın kendi alanında bir işte çalışıyor ise bu normaldir. Ancak kadın kendi alanı dışında bir yerde çalışıyor ise bu hem kendileri hem de toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Yapılan araştırmada kadınlar doğrudan ve dolaylı olarak bu konuya atıfta bulunmuşlardır. “Kadın çalış(a)mazdı, kadın belli meslek gruplarında çalışabilirdi” düşüncelerinin ezberletilmiş kültürel kodlardan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Görüşmecilerden; G2 ve G3 diğer görüşmeciler ile paralel olarak, yeni gelinen ülkede iş deneyimlerini ve değişen iş süreçlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“[....]İş, iş orda mecbur değildim çalışmaya ama burada mecbur oldum. Suriyeli kadınlar çalışmazdı. Çünkü çalışmaya muhtaç durumda değillerdi. Bazıları vardı mesela senin gibi. Kadın öğretmen de vardı, mühendis kadında vardı, kadın doktorda vardı. E öyle ‘mesleği’ varsa eğer kadının kadın zaten öyle işine giderdi. Ama onun dışında ‘kadın çalışmazdı’. ‘Kadın çalışmıyordu’. Başkasının işine gitmezlerdi. Benim ‘işim değildi’ ama para için ben çalıştım. Eve para getirmek için çalıştım. Maddi durumumuz kötü olduğu için. Birazcık da yani insanların içine çıkmak için” (G2).

“[....]Burada yaşam daha güzel. Suriye’de sana çok laf söylerler. Mesela orda durumun iyi olsa sen bir yerde çalışsan kötü karşılanır. Derler: ‘Nasıl çalışmaya giderler’, durumları iyidir. Yani onları ayıplarlar. Bizim tarafta çalışmak ayıplanırdı, ama burada yapmıyorlar daha güzel. Senin tüm masrafın sana ait, senin elinde. Şimdi ben kuaförlük yapıyorum, canım ne çekerse param benim elimde. Nereye gidersem, canım ne çekerse benim param benim elimde. Ben gidiyorum kendime alıyorum. Ben evime destek oluyorum. Katkıda bulunuyorum. Kendime yatırım yapıyorum” (G3).

Görüşmecilerin söylemlerinden hareketle; Suriyeli göçmen kadınların konumlarındaki belirsizlikten dolayı; düşük ücretle çalışmayı kabul etmesi, çalışma saatlerinin yüksek olması, iş anlaşmasının içinde olmayan farklı işlerinde yük edilmeye çalışılması vb. durumlarının olumsuz olmasının yanında; göçmen kadınların çalıştıkları yerde kısmen sosyalleşmelerine, dil öğrenmelerine, yerli halkın kültürünü tanımalarına fırsat bulmalarına, yer hakkında bilgi sahibi olmalarına gibi olumlu durumlarında yaşanmasına sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca göçmen kadınların ailesine ekonomik katkıda bulunmaları da özgüvenlerini artırdığı

sonucuna varılmıştır. G6, G7, G9 ve G13 ise konu bağlamında şu ifadeleri kullanmışlardır:

“[....]Suriye’ de biz Kürt tarafında kadınların çalışması ayıptı. Bizim taraftakiler böyle söylüyordu. Şam, Halep, Humus gibi bize uzak şehirlerde kadın da çalışıyordu. Hepsi memurlardı, hepsi öğretmenlerdi, hepsi avukattı. Biz Kürtlerin tarafında diyorlardı olmaz. Diyorlardı gerekiyor ‘evde adam varsa, adamın sorumluluğudur, çalışmak, evi geçindirmek’. Evin masrafını karşılamak ‘erkeğin’, onun görevidir. Bizde genelde kadınlar terzi, kuaförlük falan yapardı” (G6).

“[....]Şu şekilde mesela diyorlar ‘orda kadın çalışmaz, burada kadın çalışır’. Mesela bu hiç iyi bir şey değil. Bana göre çalışmak çok kötü bir şey. Orda ne olursa olsun, kadınlara değer veriliyordu. Aslında orda kadınlara değer verildiği için kadın çalışmıyordu. Yok, mesela liseyi bitirdiğinde eğer sen diploman ile çalışsa idin o yok ona izin verirdiler, ona asla kimse yok demezdi. Ya ‘diploman ile çalışırdın’ ya da ne bileyim ‘tekstillerde ya da kafelerde orda asla asla...’. Orda asla kız garson bulamıyordun. Hiç yoktu bizde. O şekilde kadına değer verdikleri için, böyle normal işleri yaptıklarına izin vermiyorlardı. Ya ‘diploması ile çalışacaktı’ ya da başka yoktu. Baba ile erkek kardeşler ne yaparsa yapsın, ne yaparsa yapsın ‘asla kızlara çalışmasına izin vermezlerdi’ o şekilde.[....]” (G7).

“[....]Biz devlet dairelerinde burada çalışacağımız yerler yok. Bizim için ya tekstiller var ya da dükkânlarda çalışma var. Ben bu tarz işleri sevmiyorum. Babamda tekstillerde, giyim mağazalarında, fabrikalarda falan babam kesinlikle çalışmamıza karşı. Asla ama asla kesinlikle izin de vermez. Ama kendi okulumuzdan kendi bölümümüzden olan işleri babam destekliyor sonuna kadar. Çok da iyi yapıyor bence. Babam diyor okul yolunda girdiğiniz her işte, her yolda siz serbestsiniz” (G9).

“[....]Bizde biri mecbur olmadıkça gidip başkasının işinde çalışmaz. Bizim çok az kadınlarımız çalışırdı. Kadınlar terzilik yapardı. Evinde de çoğu kişi terzilik yapardı. Kuaför dükkânları olurdu mesela. Bazı doktorların yanında kızlar çalışırdı ama bu onların zaten işiydi. Ama fabrikaya gitmek, kıyafet mağazasında çalışmak bunlar bizim orda yoktu” (G13).

Göç olgusu ile göçmenler toplumu hem etkileyen aktörler hem de etkilenen aktörlerdir. Benzer şekilde Beşirli “Sosyal Değişme” adlı çalışmasında şu şekilde destekler:

“Özellikle farklı kültürlerden göçmen kabulü uyum sorunu beraberinde getirir. Bu sadece göçle gelenlerin uyumu değil aynı zamanda göçmen kabul edenlerinde uyumdur. Göçmenlere verilecek haklar, ekonomik sosyal ve politik hayata ilişkin etkiyi beraberinde getirecektir. Böylelikle göçmenler yeni coğrafyadaki toplumsal hayat alanlarında aktöre dönüşecektir. Göç alan ve veren toplumsal yapılar karşılıklı olarak etkilenecektir” (Beşirli, 2016, s. 326).

Bu bağlamda görüşmecilerin ifadelerinde de anlaşılacağı üzere; kadınların yapabileceği ve yapamayacağı meslek guruplarının olduğu ancak gelinen mekânla birlikte bu algının değiştiği görülmüştür. Yerli kadınların çalışma yerleri ve şekillerine göre göçmen kadınların meslek gurupları ve iş tercihlerinin tekrar şekillendiğini söylemek mümkündür. Kadınlar yerli kadınların yapmış oldukları meslekleri de normalleştirmişler ve kabul etmişlerdir. G13, G14 ve G17 ise şu ifadeleri kullanmışlardır:

“İş var ama insan çalışamaz ama. Benim düşüncem bir insan bir işe gidiyorsa, o işe muhtaçtır. O paraya muhtaçtır ondan gidiyor. İş kültürü bizde yoktu, biz yeni yeni burada görüyoruz. Burada ilk defa görüyoruz ki kadınlarımız, kızlarımız gidiyorlar fabrikaya. Oda mecbur geçimlerini sağlayabilmek için gidiyorlar. Değil ki çalışmak istedikleri için. Bizim kadınlarımız hiç çalışmak istemiyorlar. Hükümet işi falan bunlar içinde değil. Ekonomik sorunlar var diye kızlarını çalışmaya gönderiyorlar. Yoksa hiç kadınlarını kızlarını göndermezler. Yani aslında muhtaç değiller. Evi geçindirmek, erkeğin işidir. Erkek getirmeli, erkek çalışıyor. Eğer sen kendi geçimini yapabilirsen, sen zaten ne yapacaksın çocuk maaşına. Baba var evde, baba çalışıyor.[....]” (G13).

“[....]Kadınların çalışması, Suriye’de sadece okuyan çalışıyordu, doğruyu söylemek gerekirse. Ya bir öğretmen, ya bir doktor, ya bir avukat olarak çalışırdı. Ama öbür türlü kadın tekstil, fabrika da çalışmazdı. Zaten bu tür şeyler bizim bölgemizde çok yaygında değildi. Çok az, çok az yani. Biri eğer gerçekten, ama gerçekten fakir ve muhtaç olmasaydı, çalışmazdı bu işlerde doğrusu. Kadınlar çalışamaz kadınlar değerli, iş yapmak kadınlara göre değil. Ama okuyan çok çile çektiği için çalışabilirdi. Kadınlar ev içindir, çocuklar içindir, ancak ev işlerini yapabilirler, sorumluluğu yerine getirirse, işe de gitse iki tane sorumluluğu yapamazlar. Kadın hem evde, hem dışarıda çalışsa ona ağır gelir. Değerden dolayıydı bu yoksa aşağılayıcı, küçümseyici falan görmek gibi bir şeyden değildi bu. Bir insanda var mesela kendine ne kadar yüksekte baksaydı o kadarda eşinin çalışmasına karşıydı. Bazıları vardı mesela çoğu da okuyan diyordular: ‘Ayıptır, kadın nasıl gidecek çalışacak, biz muhtaç değiliz, paramızda var, neden gidecek çalışacak’. Baskıdan dolayı değil.[....]” (G14).

“[....]Kadının çalışması var yani. Kadın için ders vermek, öğretmenlik yapmak çok iyi. Kadın mesela okulu, bir yeri temizlemeye gidebiliyor. Suriye’de de vardı böyle şeyler. Çok iş imkânı vardı kadınlar için burada da aynı yani. Kadının bazı yerlerde çalışmasına bizde karşıyız. Mesela eşimde örnek veriyor diyor ki: ‘Falanca kişi muhtaç değil’, ‘ihtiyacı yok, neden kızını işe göndermiş’ diyor. Paraya ihtiyacın yok, o kızı çocuktur daha küçüktür. Ömrünü çalışıyorsun yani. Kız ve erkek gençler aynı yerde olmaz. Birbirlerinin akıllarıyla oynarlar. Din konusunu geçelim, insanın namusu bunu kabul etmez.[....]” (G17).

Söylemlerden anlaşıldığı üzere veriler; Suriyeli kadınların “mecburiyet” durumlarına işaret etmektedir. Yapılan ev ziyaretlerinde görüşmeler esnasında görüşmecilerin geneli iş talebinde bulunmuştur. Çocuk sahibi olmaları, yaşça büyük olmaları, farklı sorumluluklara sahip olmaları, çocuk ve ev yükümlülükleri olmalarına karşın kadınlar bu durumları da göz önünde bulundurarak belli zaman dilimlerinde ya da ev ortamında yapılabilecek işler istemişlerdir. Örneğin: tekstilden getirilen parçaları temizleme, evde çocuk bakma, evlerine yakın yerlere yemek yapma, el işi ürünler yapıp satma gibi. Bu doğrultuda kendi mesleklerini yeni gelinen ülkede sürdüren kadınlar olduğu gibi, eğitimlerini yarıda bırakıp çalışan kadınlarda bulunmaktadır. Toplumsal olarak kendi ülkelerinde olumsuz bakılan kadına çizilen iş sınırlarının değiştiği gözlemlenmiştir. Kadınlar gündelik hayatta katkı sağlayarak hem ekonomik olarak ailelerine katkı sağlamakta hem de uyum süreçlerini hızlandırmaktadırlar.

Göçmen kadınlar ev ekonomisine katkıda bulunmak istemektedirler. Evlerini ve çocuklarını ihmal etmeden yapabilecekleri işler olsun yapabilsinler istiyorlar. Hobi ve ilgi alanlarını “ekonomik sermayeye” dönüştürme durumları söz konusudur. Araştırma bağlamında kadınların ev içinde dikim makinelerinin olduğu, terzilik çalışmaları, çarşaf, pike dikmek, kıyafet dikmek, el işi çoraplar vb. çalışmalar yaparak ev ekonomisine katkıda buldukları belirlenmiştir. Örneğin; kuaförlük, el işi, terzilik, tercümanlık yapmak gibi ilgi alanları ve hobilerini kadınlar için hem stres attıkları birer hobi iken aynı zamanda sermaye kazandıkları meslekleri olduğu sonucuna varılmıştır. Belli bir yaş üzeri olan ya da çocuğu olan kadınlarda ev içi çalışma istekleri vardır. Boncuk dikme, kıyafet temizleme, çocuk bakma vb. işleri örnek vererek yapabilecekleri işleri sıralamışlardır.

3.4.7.Suriyeli Göçmen Kadınların Göç Deneyimleri Ve Mekân

Tercihleri: “Sosyal İlişkiler Ağına Tutunma”

Araştırma bağlamında Suriyeli göçmen kadınların göç süreci ve mekân tercihlerinde karar alma süreçlerinde aktif rol oynamışlardır. Yeni gelinen alanda kendi dillerine hakim bir grubun olması, kültürel yakınlık/benzerlik, geçmiş aile bağlarının veya kökenlerinin Türkiye’ye dayanıyor olması, Türkiye’nin Suriye’ye yakın olması gibi durumlarda kadınların yer tercihlerini etkilemiştir. Örneğin G7: “[...]Niye geldik tanıdığımız vardı burada o yüzden buraya geldik. Hem dediğim

gibi kültürel olarak aynı olduğumuz için, ana dilimiz aynı olduğu için.[...]” (G7). Benzer şekilde G17: *“Ailem burada olduğu için. Gelir gelmez burada aileme tutundum. Hiç düşünmedim. Sevdim burayı dil ve Müslümanlık var burada.[...]*” (G17). Aynı zamanda geliş nedenini akrabalarına bağlanmıştır. *“Suriye’den Batman’a geldim, çünkü akrabalarım buradaydı onların yanına geldim”* (G17). Geçmiş kökenlerinin Türkiye’ye dayanıyor olması da G17’in tercihini etkilemiştir: *“[...]Babamın aslı buraya dayanıyor ancak akrabalarını tanımıyor. Bir harp vardı eski zamanlarda oradan kaçıp geldiler Suriye’ye. Aslımız Van tarafına falan dayanıyor”* (G17).

Göç edilen yerin tercihinde ve göç sürecinden sonraki dönemlerde gündelik hayatlarında birbirlerine yardımcı olma eylemleri bulunmaktadır. Birincil ilişkiler daha güçlüdür. Akrabalık ilişkisi, sosyal dayanışma ve hemşericilik duygularından hareketle gündelik hayatta kendi içlerinde bir birliktelik, yardımlaşmalar çok yaygındır. Ailelerine, tanıdıklarına, birbirlerine yakın oturma durumları vardır. Bu eylem biçimlerini ise Suriyeli göçmen kadınların güvende hissetme, dayanışma, yardımlaşma, ihtiyaçlarda destek olma vb. ihtiyaçlarından kaynaklandığı söylemek mümkündür. Nitekim bu bağlamda görüşmeciler doğrudan ve dolaylı olarak “sosyal ilişkiler ağına tutunma” girişimlerine atıfta bulunmuşlardır. Bu noktada görüşmecilerden; G1: *“Dayım buradaydı. Ablam buradaydı. Ablam on sene önce burada evlenmişti, dayımın oğluydu. Dayım buradaydı. Dayım buranın vatandaşı yani çoktan buradaydı öyle. Ondan Batman’ı seçtik.[...]*” (G1). G1 akrabalık bağı ile barınma sorununu çözdüğünü ise şu şekilde açıklamıştır: *“dayım buradaydı. Bu apartmanın şeyiydi, yöneticisiydi. Geldi bize bu evi tuttu. [...]*”(G1). G2: *“Akraba ve tanıdıklarımız buradaydı. Dayım, ablam, eniştem, yeğenlerim. Belki de Suriye’ye yakın olması da etkiledi belki de”* (G2). G3: *“Batman da kız kardeşimiz buradaydı. Biz geldik akrabalarımızın yanına yani”*(G3). G4: *“Ailem, kaynanamlar buradaydı. Kaçmamız zorunluktan ama burayı tercih etmemiz bizim kararımızdı. Biz aslen buralıyız. Biz Türkiye’den gitmişiz Suriye’ye. Yani dedemler falan önceden buralıydı. Köyümüzde işte buradadır”* (G4). Kadınlar gündelik hayatlarında bu ağ üzerinden bir savunma mekanizması geliştirmişlerdir. Diğer katılımcıların görüşleri ise şu şekildedir:

“Akrabalarımız burada idi. Erkek kardeşim, ana annem, dayılarım, herkesimiz buradaydı o yüzden Batman’a geldik. Mecburi değildi. Tercihti. Çünkü akrabalarımız burada idi bizde

ondan buraya geldik” (G5). “[...]Biz dedik Türkiye’ye gidelim akrabalarımız orda, bizde onların yanına gidelim. [...]” (G5).

“Bizim tanıdıklarımız vardı İstanbul’da. Bize dediler ki İstanbul’da masraflar çok fazla oluyor. Ev kiralari çok yüksek, elektrik, su. Eğer birinin 5-6 tane genci varsa İstanbul’a giderse iyidir. Eğer onlar çalışırsa iyidir. Çalışacak iş çoktur. Birde ilk geldiğimizde Türkçe dilimiz hiç yoktu. Biz hiçbir şeyden anlamıyorduk. Biz dedi ki bari biz bir yerde yaşayalım ki Kürtçe konuşsunlar, bizde birbirimizden anlayalım. Masrafları da düşük olsun, o yüzden biz kendimizi burada tuttuk. İstanbul falan masrafı çoktu diye gitmedik. Bizim kimsemiz Batman’da yoktu. Hiç kimsemiz Batman’da yoktu. Bir tane büyük ablam oda İzmir’de idi. Biz Batman’a taşındıktan sonra oda evini Batman’a taşıdı” (G6).

“Daha önce Suriye’den gelenler buradaydı. Bizde buraya geldik. Buradakiler de hepsi bizim gibidirler. Bizde başka yerlere gidemezdik. Ben ve üç tane kızım dediler burası bizde buraya geldik. Akrabalarımız buradaydı” (G8).

“Eşimin halası ve babası buraya gelmişti. Burada çok fazla Kürt yaşıyordu o yüzden dilim içinde geldim.[...]”(G10). “[...]Halası, babası onlar Batman’a gelmişlerdi. Bizde onlarla konuştuk, bana ev tuttular buraya geldik. Yani tanıdıklarım vardı ondan buraya geldim” (G10).

“Çocuklarım Batmandaydı. Kızım ve oğlum buradaydı. Bizde o yüzden kendimiz burada onlara bağladık, onlara tutunduk. Biz kimseyi tanıımıyorduk. Akrabalarımız çoktu burada. Kızıltepe’de akrabalarımız var, Nusaybin’de var, Muş’ta var, Bismil’de var. Var Türkiye’de çok akrabalarımız var. Eşim dedi ki çocuklarımızın yanına gideceğiz, biz geldik buraya Batman’a” (G12). “[...]Benim kızım, damadım ve bir oğlum burada Batmandaydı. Biz dedik çocuklarımız Batman’da biz de onların yanına gitmek istiyoruz” (G12).

“İlk geldiğimizde eşimin akrabalarının evi buradaydı diye buraya geldik. Halasının evi buradaydı. Onlarda Suriye’den gelmişlerdi. Onlar bizden önce geldikleri için bizde buraya geldik. Eğer başka illerde akraba olsaydı belki o zamanda oraya giderdik. İlk geldiğimizde o zamanlar diğer illerde akrabalarımız hiç yoktu. Üç çocuklarını buradan Avrupa’ya gönderdiler. Onların yaşı büyük olduğu için, onlar Suriye’ye geri döndüler. Bizden önce gelenler buraya tutunduğu için bizde onlara tutunduk doğrusu” (G13).

“İlk önce Kürt olmaları, dilin Kürtçe olması bu birincisi, ikincisi benim akrabalarım buradaydı. Bana dedi dindardırlar, Kürt’türler, iyidirler Batman yani iyidir. Ben ona sordum o benden önce gelmişti. Benden birkaç yıl önce gelmişti. Baya il il burada dolaşmıştı. Mersin’e gitmişti, İzmir’e gitmişti, İstanbul’da da bir dönem kalmıştı. Yani bu akli o bize verdi. Dedi: ‘Burası en uygun burası Batman, birçok yere iyi ve güzeldir’. Türkiye’ dede, Nusaybin’de, Mardin’de birçok gelenin kökenleri vardı. Annem, dayım, teyzelerim hala ordalar mesela.[...]” (G14).

“Batman’da tanıdıklarımız var. Rahmetli babamın, dayısının çocukları vardı burada. Dayım onlar dediler buraya gelin, burası sizin için daha iyidir.[....]” (G15). “Türkiye güzel bir yer. Suriye insanın yeri ama burası da bizim yerimizdir. Benim nenem buradandı.[....]” (G15).

Yerli tanıdıklar üzerinden “güven oluşturma” ve yeni mekânda güvende hissetmek kadınların yer seçimlerini etkilemektedir. Örneğin G9; *“akraba olduğu için geldik. Birde başka yerleri bilmiyoruz yabancıyız öyle o yerlere. Pek anlamıyoruz oralarda ne var ne yok. Daha çok Batman’a akrabalarımız vardı o yüzden” (G9).* Benzer şekilde G11; *“halam buradaydı, bizde o yüzden buraya geldik” (G11).* G16’da diğer görüşmeciler gibi akrabalık ilişkilerine tutunmuştur. *“Batman yakındır, o yüzden uzak yerlere gitmedik. Eşimin kız kardeşi de, savaştan önce burada evlenmişti, biz geldik buraya sonra geldik Batman’a.[....]” (G16).* Kadınların göç edilen ülkeden yeni bir ülkeye göç düşüncesinde de benzer şekilde önceden göç edenlerin yol haritası tercihlerini etkilemektedir. Yeni göç güzergâhlarını oluştururken de daha önce gidenlerden alınan bilgilerden hareketle karar vermektedirler. Tanıdıklar aracılığıyla sorunlarını çözme eylemleri bulunmaktadır. Bu duruma barınma sorunu, iş bulma sorunu, toplumsal kuralları öğrenme gibi örnekler verebiliriz. Sonuç olarak; Suriyeli göçmen kadınların belirledikleri stratejiler ile gündelik hayatta bir yol haritası oluşturmuşlardır. Hedefleri doğrultusunda uzun veya kısa vadeli planlar ile hareket ederek gündelik hayatla ilgili bir takım beceriler geliştirmişlerdir.

3.5.Suriyeli Göçmen Kadınların Gelecekte Beklentileri

Suriyeli göçmen kadınların gelecekte beklentilerinin en başında yeni mekân arayışları yer almaktadır. Yapılan araştırmada araştırmaya dahil olan 17 görüşmeciden, 10 görüşmeci Avrupa’ya gitmek istediğini doğrudan veya dolaylı atıflarla ifade etmiştir. Oluşturulan yeni yol haritasını ise daha önceden göç etmiş akraba ve tanıdıklardan almış oldukları veriler aracılığıyla hazırlamaktadırlar. Görüşmecilerden 10 tanesi de farklı Avrupa ülkelerine göç etmek için başvuruda bulduklarını belirtmişlerdir. Avrupa’ya göç hareketinin nedenlerinden en önemlisi ise daha önce gidenlerden almış oldukları geri dönütlerdir. Daha iyi yaşam koşulları, daha iyi bir gelecek vb. nedenlerle görüşmecilerin tercih ettikleri araştırma kapsamında görüşmecilerin ifadelerinden tespit edilmiştir. Bu doğrultuda G1: *“Yok, vatandaşlık düşünmüyoruz. Geçici kimlik var. Vatandaşlık almak istemiyoruz.*

Avrupa'ya çıkacağız ondan. Yani Avrupa neresi olsa. Almanya, Kanada, Fransa neresi olsa gideriz.[....]”(G1). G2:“Vatandaşlık almak istemiyoruz, Almanya' ya çıkmak istiyoruz.[....]” (G2). G3:“Vatandaşlık almak istiyoruz, ama biz Avrupa'ya çıkacağız. Biz istiyoruz Avrupa'ya çikalım. Burada yaşamak çok zordur.[....]” (G3). Gelecekte beklenenleri olarak “vatandaşlık almak” düşüncelerini, yeni mekân arayışlarını ve nedenlerini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde diğer görüşmecilerin ifadeleri ise şu şekildedir:

“Vatandaşlığım yok. Gitmek istiyorum Avrupa'ya. Biz başvuru yapmışız. İsmimiz gelene kadar. Türkiye' nin yaşam koşullardan kaçmak için. İş yoktur, meslek yoktur, ev pahalı tüm eşyalar pahalı, ama orda maaş vardır. Türkiye'de güzel ama insanın parası varsa” (G4).

“[....]Biz Avrupa'ya gitmek istiyoruz. Biz başvuru yaptık Kanada'ya. 7 yıldır sonuç bekliyoruz. Biz burada doğruyu söylemek gerekirse geçinemiyoruz. Çünkü burada sadece babaları tektir, çalışıyor.[....]” (G8).

“[....]Yurt dışına çıkmak istiyorum. Orası daha güzel, yani ne bileyim ekonomik yaşam falan. Daha çok okul için okumak içinde. Daha insan hakları var. Kanada' ya başvuru yaptık, cevap bekliyoruz” (G9).

“[....]Avrupa'ya gitme imkânı da elimize geçerse gideriz. Çocuklarımın geleceği için. Eşim içinde daha iyi olur. Eşim sabahdan akşama kadar çalışıyor artık ayaklarının üstünde duramıyor. Eşimin parası hiçbir şeye yetmiyor. Ayağı ağrıyor yine de işi bırakamıyor. Avrupa'da olursa günde 8 saat tek çalışır. Kanada daha güzel. Kanada Müslümanlık yönünden daha iyi. Diğer devletler gibi değil. Eşim diyor ben gidip çalışabileyim çalışma iznini çıkarırlar, sigortamı yaparlar, maaşım daha da artar. Yani iyi şeyler var.[....]” (G10).

“Biz Avrupa'ya gitmek istiyoruz. Eşim istemiyor. Çocuklarım çok küçükler, çöp toplayarak evin geçimini yapmaya çalışıyorlar. Almanya'ya gitmek isterim çünkü eşimin akrabaları hepsi ordalar. Eşimin abisi orda” (G16).

Araştırmaya dahil olan görüşmecilerden diğerlerinin vatandaşlık aldıkları ya da almak için başvuruda buldukları, bu nedenle yurt dışı düşüncelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan G5 ve G6 ise, Avrupa'ya gitmek için başvuruda bulunmuş, aynı süreç içerisinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı aldıkları için mülteci statüsünden düştükleri için Avrupa'ya mülteci olarak göç etme işlemlerinin iptal edilmiştir. Bu doğrultuda G5'in genele atfettiği yorumu ise şu şekildedir: *“[....]Genel olarak Suriyeliler yurt dışına gidiyor. Benim arkadaşlarım gitmişler. Benim erkek kardeşlerim gitmişler. Herkes söylüyor: ‘Biz fakirlikten dolayı*

gidiyoruz'. Biz yokluktan dolayı gidiyoruz. Burada kira ödemek, ellerinden gelmediği için gidiyorlar. [...]' (G5). Kadınlardan G6: "[...]Çoğu Suriyeli çalışma saatleri fazla diye buradan gitti ya da gitmek istiyor Avrupa'ya" (G6) yurt dışına yapılan ve yapılmak istenen göç eylemlerinin nedenlerini bu şekilde açıklamışlardır.

Genel olarak elde edilen bulgular ışığında Suriyeli göçmen kadınlarda Avrupa'ya gitme düşüncesinin yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu süreçte yeni mekân arayışında nedenlerden bazılarını görüşmecilerden G10 tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

"[...]İnsan diyor: 'Avrupa'ya gitse her ay maaş var daha güzel'. Orda akrabalarımız var hepsinin maaşı var. Benim kardeşimin çocukları orda çalışıyorlar da. Fayans falan yapıyorlar. Hem işlerinde çalışıyorlar, hem de ayrı maaşları var alıyorlar. Onlar çalışıyor onların ki duruyor, ama çocuklar okuyor onlarınki devam ediyor. Bizim akrabalarımız hepsi Almanya'da. Hollanda güzel eşimin halası orda. Yani tanıdık olan yere gitmek şart değil ama neresi güzelse insan oraya gider. Hollanda insana daha iyi davranıyor öyle söylüyorlar. Hollanda'nın kanunları daha güzel. Mesela gidersen Hollanda'ya akrabalarını yanına daha çabuk çağırabiliyorsun. Şimdi eşim Hollanda'ya giderse ailesini hemen çağırabilir yanına. Ama Almanya'ya giderse bir yıl, iki yıl ancak ailesini yanına çağırabilir"(G10).

Göçmen kadınların ifadelerinden; göç süreçlerinde önceki gidenlerden hareketle göç eylemlerini şekillendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yol haritasını ve sonraki göç rotasını önceden giden akraba ve eş dostlarından alarak karar vermektedirler. Örneğin G12 Almanya'ya gitme nedeni olarak çocuklarını, G15 Almanya'ya gitme nedenini kardeşinin orda yaşıyor olmasıyla ilişkilendirmişlerdir. Bu bağlamda G12: "*Almanya'ya gitmeyi düşünüyoruz. Çocuklarımız orda diye. Kızım Almanya'da, oğlum Almanya'da" (G12) ifadelerini kullanmıştır. Benzer olarak G15 ise: "[...]Almanya'ya gitme fırsatı elime geçerse, giderim yoksa gitmem. Bir erkek kardeşim orda o yüzden oraya gitmek istiyorum" (G15). İlk gidenlerden alınan dönütler göç sürecine yansımaktadır. Örneğin G1 daha önce gidenlerden öğrendiği ekonomik temelli karşılaştırmalar ile Avrupa'ya gitmek istemesinin nedenlerini şu şekilde sıralamıştır: "[...]Şimdi ben bir iki yüze çalışıyorum. Ne vicdanları var. Orda evimde oturacam, benim ev kirası ya da maaşım devlet veriyor Avrupa'da. Burada hiçbir şey vermiyorlar.[...]" (G1). Gidilen bölgelerde göçmen ağını takip ettikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. İlk etapta geline ülke Türkiye,*

ardından gidilecek olan ya da gidilmesi düşünülen diğer Avrupa ülkesi ile ilgili yol haritasını önceden gidenlerden hareketle oluşturmaktadırlar.

Sonuç olarak; Suriyeli göçmen kadınların yurt dışına çıkma istekleri ve bu doğrultuda yeni yerleşim yeri arayışları bulunmaktadır. Yurtdışında yaşamak için başvuru yapanlar, beklemede olanlar ve düşünenler bulunmaktadır. Bu tercihte ise önceden gidenin geri bildirimleri doğrultusunda yeni göç alanı seçilmektedir. Gidecekleri yer ile ilgili önceden gidenlerden hareketle yeni rotalarını oluşturuyorlar. Gidecekleri yerde yardımcı olabilen eş dostları bulunmaktadır. Araştırma bağlamında dikkat çeken bir diğer bulgu ise Suriyeli göçmen kadınların ziyaret, gezi, tatil vb. düşünceler ile zaman zaman doğdukları, büyüdükleri yere geri dönme istekleridir.

Göçmen kadınlar düzenleri bozulsun istememektedirler. Çünkü “yeni hayat”, “yeni bir düzen” kurduk düşünceleri bulunmaktadır. Ancak araştırmaya dahil olan tüm göçmen kadınların doğrudan veya dolaylı olarak, Avrupa’ya gitmek için başvuru taleplerinin olduğu veya düşüncelerinin olduğu söylemlerinin ve eylemlerinin olması ile tutarsızlıklar olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda söylem ve eylem tutarsızlığı söz konusudur. Vatandaşlık almak düşüncesine olumlu bakılmaktadır. Bu noktada bir takım haklardan, imkânlardan yararlanabilmek istekleri mevcuttur. Kadınların bu bağlamda manipülatif cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Vatandaşlık alınırsa göçmenler “mülteci” statüsünden çıkmış olacaklardır.

Böylece beraberinde “mülteci” olmanın getirmiş olduğu bir takım yardım ve desteklerden artık faydalanmamış olacaklardır. Nitekim çevrelerinde yardım alan ancak vatandaşlık alınca yardımları kesilen aileleri örnek göstererek bu duruma aslında olumlu baktıklarını ancak sonraki süreçte “ekonomik yardımlar kesilir”, “ilaçlara para öderim”, “çocuklarım okulda eğitim yardımları almaz” vb. şekilde cümleler kurarak vatandaşlık istemediklerini ifade etmişlerdir. Mülteci olmak istememekteler ancak bu statüsünden çıkartılmış olma durumunun olumsuz yansımalarının olması kadınları bu konuda iki arada bırakmıştır. Suriyeli göçmen kadınların bu konuda söylem ve eylem tutarsızlıkları olduğu tespit edilmiştir.

Suriyeli göçmen kadınlar gelecek kaygısını ve endişesini çok fazla yaşamaktadırlar. “Nereye gideceğiz? Geri bizi yollarlar mı? Okuluma devam edebilecek miyim, işim olacak mı, atanabilecek miyim?” vb. sorular gündelik hayatında cevaplarını aradığı ancak bulmakta zorlandıkları temel kaygılarından

bazılarıdır. Genel olarak gerçekleştirmek isteyip te gerçekleştiremedikleri davranışları ise; okulu bitirmek, iş sahibi olmak, kendi mesleğini yapmak, daha iyi şartlarda yaşamak, çalışmak vb. şeklinde özetlenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.Sonuç

Değişen dünya sosyolojik olarak, bireysel bir sosyolojik araştırma tarzını da beraberinde getirmiştir. Dahası toplumsal olandan bireysel olana bir geçiş yaşanmıştır. Topluma artık daha geniş bir perspektiften bakmaktan ziyade, daha mikro ölçekli bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu bağlamda birey üzerinden toplum okunmaya çalışılmıştır. Sıradan görünen her eylemin ve her faaliyetin arkasında yatan nedenler dolaylı ya da doğrudan olarak toplumun gelişimini, dönüşümünü ve geleceğini etkilemektedir. Bu etkinin boyutu ve topluma olumlu veya olumsuz geri dönüşü ise her zaman aynı oranda olmaz. Bu nedenle sosyolojik araştırmalarda gündelik hayatın sıradanlığının yanı sıra zenginliği de görülmelidir. Gündelik faaliyetler var olan kuramlar üzerinden okunmalıdır. Ayrıca birey özelinde yapılan araştırmalar literatüre kazandırılmalıdır. Düşünme, çalışma ve ev yaşamı, yeme-içme-uyuma faaliyetleri, boş zaman değerlendirmeleri, aile yaşamı gibi çeşitli gündelik hayat pratikleri üzerinden incelemeler yapılmalıdır.

Gündelik hayatın sekteye uğraması, bireylerin her gün ki yaşam akışlarının, gündelik döngülerinin bozulması beraberinde göçü getirmektedir. Bireylerin bozulan düzen karşısında yeniden gündelik hayatlarına dönme isteği, var olan düzenlerini yeniden kurma girişimleri vardır. Gündelik hayat önemsiz gibi gözükse de bireyin gün içerisinde gerçekleştirdiği eylemleri sekteye uğradığında birey anomi yaşar. Bir yerde gündelik hayat her gün ki normal seyrinde ilerlemiyorsa, orada kaos yaşanıyor demektir. Bu nedendir ki “gündelik hayat” alanı, çalışma sahası oldukça önem arz etmektedir. Düzen geçmişten günümüze değin tüm insanların dolayısıyla tüm toplumların ortak gayesi olmuştur. Gündelik hayat düzenli hayattır. Düzenin olmadığı alanlarda kargaşa, karmaşa, kaos, gerilim, korku, yabancılaşma, anomi yaşanır. Dahası bu durumlar toplumsal ilişkiler bağlamında düzeni bozar. Var olan kaygının şiddeti arttıkça toplumsal bağlamda anomi oluşur. İnsanlar her gün hayatı yeniden keşfetmek istemezler. Çünkü hayatı kolaylaştırmak isterler ve böylece kaostan kurtulmuş olurlar. Kiminle nerde, nasıl, ne zaman, niçin, nasıl ilişki kuracağını bilmek gündelik hayatı kolaylaştırır. Davranış kalıpları bireye bu

kolaylığı verir. Dahası gündelik hayatta sosyolojik keşiften bireyi kurtarıyor. Sürprizler, olağanlar böylece bireyi yormuyor. Bireyler gündelik hayatta anlam yüklemekte, değer vermekte, yaşam sürdürmektedirler. Göç olgusu bu konforu bozan şeydir. Göç olgusu bu normal (alışılmışı) bozan önemli bir faktördür. Sonrasında bireyler yeni göç koşulları içinde yeni bir normal oluşturmaya çalışmaktadırlar. Süreçte bazı güçlükler ile karşılaşmaktadırlar.

Birey yeni geldiği alanda; “Gündelik hayat davranışlarını, rutinlerini yeniden inşa ederken ne gibi mücadeleler veriyor?”, “Ne gibi toplumsal çatışmalar meydana geliyor?”, “Toplumsal olarak davranışlarının kabulü toplumsal uyum, adaptasyon sürecinde gündelik hayat rutinlerinde birey nelerden vazgeçebiliyor?”, “Nelerde ısrarcı kalıyor?”, “Birey bu süreçte kendi etrafı tarafından nasıl şekillendiriliyor?”, “Aynı zamanda kendi etrafını nasıl şekillendiriyor?”. Bir toplumsal değişim dinamiği olan “göç” olgusu ile içerisinde sınırsız eylem pratiğini barındıran “gündelik hayat” birbirlerini nasıl değiştirip dönüştürüyor? Toplumsal düzenin olmadığı, oluşmadığı alanlarda hep bir çıkarlar çatışması yaşanır ve çıkarlar hep çatışır. Yeni gelinen alanda sonradan gelenin hep bir dezavantajlı olduğu mekânda eski gelen kendi gündelik rutinleri bozulmasın diye yeni gelen ise kendi rutinlerini yeniden oluşturmak için “mücadele” eder. Bu bağlamda “göç” olgusu alanda karışıklı “güç” olgusuna dönüşür.

Suriye’de yaşanan savaş ve iç çatışma durumu bireyleri doğrudan veya dolaylı olarak göç eylemine zorlamıştır. Farklı coğrafi bölgelere kitleler halinde ve düzensiz yapılan göç eylemleri dünyanın normal akışını ve düzenini bozmuştur. Bu durum beraberinde global bir sorun ve dünyanın ortak gündemi haline gelen göç olgusunu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Dahası küresel düzeyde normal akışın kesintiye uğraması durumu söz konusudur. Normal akışın bozulması toplumsal düzlemde “anomi” ye yol açar. Yaşanan sorun toplumsal ilişkilerde korku ve panik ortamının oluşmasına neden olur. Nitekim araştırma kapsamında Suriyeli göçmen kadınların, toplumsal kabul ve uyum sürecinde birtakım sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada; Suriyeli kadınların Suriyeli toplumu içinde bir düzenlerinin var olduğu ancak bozulduğu tespit edilmiştir. Göçmen kadınlar zorunlu göçle birlikte doğrudan veya dolaylı olarak Batman’a geldiler ve yeni bir normal kurmaya çalışıyorlar. Bu yeni düzende

kendinden önce üretilen ve üretilmekte olan anlam-değer üretiminde başa çıkma yolları buldukları ifadelerinden anlaşılmıştır. Gündelik hayatta Suriyeli göçmen kadınların, aynı sembollere aynı anlamlar yükleyip var olma çabalarının olduğu sonucuna varılmıştır.

Suriyeli göçmen kadınların yapılan araştırmada toplumsal dışlanmayı deneyimledikleri sonucuna varılmıştır. “Toplumsal baskı, ayrımcı ve dışlayıcı eylem ve söylemler, önyargılar, damgalama (etiketleme), aidiyet ve kimlik, ırkçılık” vb. sorunlar yaşadıkları ve buldukları çözümler ile göçmen kadınların normal kurmayı amaçladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Düzen ve alışılmışın önemi toplumsal düzenin temelidir ki buda gündelik hayattır. Göç ile birlikte düzenin bozulduğu ve göçten sonra Suriyeli göçmen kadınların yeni bir normal oluşturma çabalarının olduğu tespit edilmiştir. Her an sürprizlerden uzak bir yaşam oluşturma çabaları vardır. Bu çabayı ortaya koyarken de göçmen kadınlar çeşitli çatışmalar yaşamaktadırlar. Bunlar misafir ağırlamak, sofraya kurma şekli, düğün ve törenleri kutlama şekilleri, giyimden tutun ev düzeni, eş tercihi, evlilik şekillerine kadar hayatın her anını etkilediği için önemlidir. Bu araştırmada bu sosyolojik öneme binaen yapılmıştır ve ortaya çıkan sosyolojik önemler bir kez de yapılan araştırmada elde ettiğimiz veriler ile doğrulanmıştır. Yapılan saha araştırması ile insanlar arası ilişkiler üzerinden, “gündelik hayat” okunmaya çalışılmıştır. İnsan ilişkileri bağlamında Suriyeli göçmen kadınların gündelik hayatları incelenmiştir. Dahası insan ilişkilerinin temelinde çıkarlar bulunmakta ve taktiksel eylemler söz konusudur. Göçmen kadınların toplumun diğer üyeleri ile ilişkileri ve bütünleşme önündeki engeller tespit edilmiştir. Sonuç olarak; göçmenin derdinin “toplumla bütünleşmek”, “kabul görmek”, “toplumsal onay almak” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal düzlemde kabul etmeleri gereken tavır bağlamında göç literatürüne katkıda bulunulmuştur.

Yapılan çalışmada; “gündelik hayatı” insan ilişkileri üzerinden okunabilir, anlamlandırılabilir kılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda toplumsal düzeyde korkuların ve gerilimlerin yaşandığı, genellemelerin yapıldığı, tehdit algılarının ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Elde edilen bulgulardan hareketle; göçmen kadınlar kesinlikle geriye dönmek istememektedirler. Zorluklara rağmen, entegre olmak yerli halk ile uyum içinde gündelik hayatlarını devam ettirmek gayesindedirler. Ancak göçmen kadınların toplumsal bağlamda insan ilişkilerinde “tehdit” olarak algılandığı

sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın “göçmen kadınlar yabancı oldukları için yerel kadınlar için tehdit oluşturmaktadırlar” savı elde edilen bulgular ile desteklenmiştir. Korku, gerilimler, belirsizlikler altında diğer kadınlar için tehdit durumu oluşturmaktadırlar. Dahası küçümsemeler, aşağılamalar, yok saymalar, görmezden gelmeler vb. karşılıklı duygu durumları bunun üzerinden gelmektedir. Suriyeli göçmen kadınlar toplumsal alanlarda dayatılan toplumsal cinsiyet rollerini kırarak direnmektedirler. Gündelik hayatta direniş mücadelelerinde zorunlu göç, savaş, ırkçılık, ayrımcılık vb. gibi birçok faktöre karşı farklı savunma mekanizmaları geliştirmişlerdir. Göç edilen ülkede buldukları sürede göz önünde bulundurulduğunda, kadınların direniş eylemlerinin çeşitlendiği ve eylemlerinde ustalaştıklarını söylemek mümkündür. Suriyeli göçmen kadınlar toplumsal bağlamda kabul görmek, sosyal dışlanmayı minimum seviyeye indirmek ve rahat hareket edebilmek için direniş göstermektedirler. Suriyeli göçmen kadınlar gündelik ihtiyaçlarını gidermek, sorunlarını çözümlenebilmek ve kendilerine atfedilen olumsuz tutum ve davranışları olumluya dönüştürebilmek için göç ettiği alanda bazen aktif, bazen pasif, bazen de gizli direniş taktik ve stratejiler geliştirmektedirler.

4.2.Öneriler

Akademik araştırmalarında toplumu anlamayı, açıklamayı, toplumsal ilişkileri, toplumsal düzen ve varoluşu sağlamayı konu edinen sosyal bilimcilere fırsatlar verilmelidir. Sorunların aşılmasında, açıklanmasında, var olan risklerin araştırılmasında, sorunlar ortaya çıkmadan yaşanabilecek olası sorunların kokusunu alan sosyologların bu bağlamda aktif rol almaları sağlanmalıdır. Toplumsal ilişkilerde yerli ve yabancılar arasında yaşanan problemlerin analizi ve tespiti yapılmalıdır. Nitekim objektif ve birbiriyle tutarlı tespitlerin yapılması toplumun gerçek yapısını görmemizi sağlar. Göç olgusuna ilişkin yapılan bilimsel araştırmalar desteklenmelidir ve araştırmacılar teşvik edilmelidir. Göç ile ilgili yapılan çalışmalar beraberinde birçok desteği de zorunlu kılmaktadır.

Araştırma sonuçlarının diğer kurum ve kuruluşlarla paylaşılmasını sağlayan bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Bu bağlamda araştırma yapılan bölgelerdeki kamu kurum ve kuruluşlarında görev alan yöneticiler, gönüllü faaliyet ve çalışmalar yapan STK’lar vb. için de bir veri kaynağı olacaktır. Bilimsel çalışmalardan hareketle, sahadan elde edilmiş veriler üzerinden sorun(lar)a bakmak ve değerlendirmek,

beraberinde sorun(lar)a çözümler üretmek daha etkin, daha kolay olacaktır. Araştırmacılar konu ile ilgili toplantılara davet edilmelidir. Çalışmalarını ve önerilerini konu alan sunumlar hazırlamalıdır.

STK'larla işbirliği daha da aktif hale getirilerek, kadınların kalkınmasında ve güçlenmesinde etkin bir araç ve amaç olarak kullanılmalıdır. Kadın haklarına yönelik bilinçlendirici ve kadınları güçlendirici çalışmalar STK'lar tarafından yürütülmelidir. Kurumlarla iş birliği sağlanarak yapılan faaliyetlerin kontrolü sağlanmalıdır. Ortak amaç ve hedefler sorun(lar)a çözüm arayan kamu kurum ve kuruluşları ile ortak hareket edilerek bir plan dahilinde yapılmalıdır. Yapılacak çalışmaların boyutu ve hedefleri daha hızlı belirlenip, kurumlarda aktif rol paylaşımı yapılmalıdır. Elde edilen parametreler doğrultusunda yeni çalışmalarının plan ve programları da değerlendirilmelidir.

Suriyeli göçmen kadınlara “aile yapısı”, “evlilikler, aile planlaması, medeni kanun”, “erken evliliklerde anayasal tedbir ve önlemler”, “yapılan hukuki cezalandırmalar” vb. konuları içeren eğitimler verilmelidir. Geleceğe yönelik aile yapısını tehdit eden sorun(lar)a gereken önem verilmeli ve tedbirler alınmalıdır. İhmal, sömürü ve istismar bağlamında bu durumların önüne geçebilecek çözümler ve tedbirler alınmalıdır. Kadınlara rehabilitasyon hizmeti, psiko-sosyal destek hizmetleri, rehberlik hizmeti uzmanlarca verilmelidir.

Göçmen kadınların uyum ve entegrasyonunu sağlamaya yönelik doğrudan ve dolaylı konu ile ilişkisel tüm bakanlıklar tarafından projeler uygulanmalıdır. Sportif, sanatsal ve kültürel faaliyetlere göçmen kadınların katılımı artırılmalıdır. Bu süreçte “anne-çocuk” bağlamında faaliyetler ve “yerli-yabancı” kadınları bir araya getiren nitelikte projeler olmalıdır. Amaç ve hedef kitle iyi belirlenmelidir. Sayısal veriler dikkate alınarak, Suriyeli göçmen kadınların yoğun yaşadıkları yerleşim yerlerine yakın yerlerde bu faaliyetler yapılmalıdır. Kadınların bu faaliyetlere katılımları sağlayacak, artıracak ve düzenli hale gelmesine katkı sağlayacak şekilde kadınlara bir takım destekler sağlanmalıdır.

Gündelik hayatta yaşamını diğer bireylere bağımlı olmadan yaşamaları için göçmen kadınlara yönelik dil kurslarının sayısı artırılmalıdır. Kadınlar dil vb. kurslara teşvik edilmelidir. Kurs(lar)a erişim noktasında sorun(lar) en aza indirgenmelidir. Kadınların evlerine yakın okullarda eğitim almaları sağlanmalıdır.

Belediyeler, Milli Eğitime bağlı kurs merkezleri, halk eğitim merkezleri soruna yönelik çalışmalar yapmalıdır. Kadınların ekonomik gelirlerinin düşük seviyede olduğu dikkate alınarak, kurslarda ücretsiz materyal ve kırtasiye malzemeleri sağlanmalıdır.

Çocuk sahibi ve evli kadınların göç ile beraber artan sorumlulukları da dikkate alınarak, katılımlarını artıracak şekilde kurs saatleri düzenlenmelidir. Kurs(lar) esnasında çocuk sahibi olan kadınlar için, aynı zaman diliminde çocuklarına yönelik de bir kurs verilmesi sağlanmalıdır. Çocukları bırakacak, çocukların zamanını da faydalı bir şekilde geçirecekleri sağlıklı ve güvenilir alanlar sağlanmalıdır. Kreş odası, oyun odası, etkinlik odası, kütüphane, dinlenme odası vb. şeklinde kurs alanlarında düzenlemeler yapılmalıdır. Kadınların kurs(lar)a aktif ve düzenli katılımlarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Kurslara katılım sağlayan kadınlara kurs süresince ücretsiz ulaşım desteği, yemek desteği vb. destekler belediyelerce sağlanmalıdır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında tercüman istihdamı yapılmalıdır. Kurum ve kuruluşların bürokratik iş(lem)leri bağlamında göçmenlere yönelik Arapça vb. dillerde çevirmenlerin sayısı artırılarak, hızlı ve etkin olması sağlanmalıdır. Suriyeli göçmen kadınlara yönelik kendi dillerinde, hizmet veren bir iletişim ağının oluşturulması sağlanmalıdır. Bu ağ ile kadınlar bir sorun konusunda anlık yardım talebinde bulunabileceklerdir. Bu ağ ile yaşadıkları bir problemin sonucunda nasıl yollar izlemeleri gerektiği vb. birçok konuda kendilerine dilsel bağlamda destek sağlayacaktır.

Valiliklerde, belediyelerde, vakıf ve derneklerde, sağlık kuruluşlarında, eğitim alanlarında vb. göçmenlere yönelik danışma alanları veya birimleri oluşturulmalıdır. Kadınların yaşadıkları sorun(lar)a karşın Türkiye'nin konuya ilişkin kanun ve kuralların neler olduğu, yasal haklar, uygulamalar vb. aktarılmalıdır. Birimlerde görev almaları için toplumsal uyumu kolaylaştırıcı meslek elemanları olarak başta “sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar” vb. istihdam edilmelidir. Bu personeller kadınlara “bilgilendirici”, “yol gösterici”, “danışmanlık”, “öğreticilik”, “savunuculuk” rolleri ile kadın göçmenleri desteklemelidirler.

Kadınların bağımlılığını azaltmaya yönelik meslek kursları ve istihdama yönelik çalışmalarda yapılmalıdır. Kadınların istihdam olanaklarını artırmaya

yönelik faaliyetler yapılmalıdır. Kadınlara çalışma yapacakları staj alanları oluşturulmalıdır. Kadınları destekleyen bu kurumların bir takım giderleri yapılacak olan ortak protokoller ile ilgili kurum ve kuruluşlarca giderilmelidir. Kurs ve staj programları bitiminde kadınlara sertifika belgeleri verilmelidir. Suriyeli göçmen kadınlar bu kurslar hakkında bilgilendirilmeli, kadınlar ekonomik döngüye kazandırılmalıdır.

Suriyeli göçmen kadınlara yönelik, yapabilecekleri iş(ler)i ortaya çıkaran, yeteneklerini keşfeden, ekonomik piyasada görünür kılmaya yönelik yapılan uygulamalarda iş koçlarından destek alınmalıdır. Bu koçlar eşliğinde kadınların belirli istihdam fuarlarından, projelerinden yararlanmaları sağlanmalıdır. Evde üretim yapan kadınların ürettikleri ürünleri satabilecekleri yerler ücretsiz tahsis edilmelidir. Kadınların üretimini destekleyecek projelerin sayısı artırılmalıdır. Kadınların dükkân giderleri vb. karşılanmalıdır. Sanal pazarlama yöntemiyle uzman kişiler rehberliğinde, kadınların yaptığı ürünlerin e-ticaret üzerinden de satmalarına destekler verilmelidir.

Yerli kadınları ve göçmen kadınları bir araya getiren projeler, sosyal faaliyetler ve etkinlikler düzenlenmelidir. Sadece Suriyeli göçmen kadınlara yönelik yapılan çalışmalara değil, yerli kadınlara ve yerli topluma da yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kadınların ev içi alanlardan toplumsal ve kamusal alanlara aktif katılımını sağlayan kültürel, eğitici, sosyal aktiviteler düzenlenmelidir. Okullarda rehber öğretmenler tarafından belirli zaman dilimlerinde “ayrımcılık”, “ırkçılık”, “önyargılar”, “dışlanma”, “hoşgörü”, “etik davranışlar”, “akran zorbalığı” vb. konularda çeşitli sunumlar, çalışmalar yapılmalıdır. Yerel halkın bu konuda farkındalığını artırmaya yönelik toplum bilgilendirilmelidir. Toplumsal ilişkiler bağlamında, uyum ve bütünleşmeyi destekleyen çalışmalar geliştirilmelidir. Yapılan tüm çalışmaların düzenlenmesi, kayıt altına alınması, elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve geri bildirimlerin alınması sağlanmalıdır. Başka çalışmalar ve aktiviteler için referans niteliğinde olacaktır.

Türkiye’de yaşayan göçmenlere yönelik sağlıklı araştırmalar yapabilmek için sağlıklı verilere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada sorunun tüm boyutlarına ilişkin güvenilir, düzenli veri paylaşımı yapılmalıdır. Sayısal ve istatistiki veriler kamuoyu ve diğer ülkeler ile paylaşılmalıdır. Demografik veriler düzenli olarak güncel

tutulmalıdır. Göçmenlerle yüz yüze görüşmeler sıklıkla yapılmalıdır. Bu durum ileriye dönük öngörülebilir sorun ve sıkıntıları, kaynakların kullanımı, yeni kaynakların oluşturulması, kalkınma planının hazırlanmasına yönelik birçok konuda atılan adımların takiplerini sağlayacak ve süreci nitelikli aynı zamanda güvenilir hale getirecektir. Bu bağlamda Suriyeli kadın göçmenlere ve ailelerine, geleceğine yönelik öngörülebilirlik sağlanmış olacaktır.

Verilerden hareketle bu bağlamda mahalle muhtarlarının da kendi kayıtları ve verileri oluşturulması sağlanmalıdır. Mahalle bazlı istekler, eksiklikler, talepler, sorunlar aylık olarak mahallede yaşayan göçmen kadınlar tarafından oluşturulan sözcüler, sorunlarını muhtarlar aracılığıyla yerel yönetimlere iletilmesi sağlanmalıdır. Böylece sağlıklı bir koordinasyon süreci de sağlanmış olacaktır. Resmi verilerin sağlıklı bir şekilde tutulması her açıdan önemlidir. Sürecin sağlıklı ve hızlı ilerleyebilmesi için de hedef kitle ile sık görüşmeler yapılmalıdır. Toplumsal düzeni sağlamak toplumsal ilişkiler açısından son derece önemlidir. Eşitlik, adalet ve hak temelli yaklaşım sosyal devlet anlayışı perspektifinden hareketle politikalar oluşturulmalıdır.

Göçmenlere yapılan yardımların geniş kitlelere yapılması sağlanmalıdır. Bu noktada yardım malzemelerinin dağıtımında iyi bir koordinasyon sağlanmalıdır. İhtiyaç analizi iyi yapılmalı ve dağıtılan malzemeler amacına uygun olmalıdır. Hane halkında ikamet eden bireylerin kişisel bilgileri tutulmalıdır. Yapılan yardımlar bu şekilde dikkat edilerek ulaştırılmalıdır. Dernek ve vakıfların yerel yönetimle haberli bir şekilde dağıtım yapmalıdır ki yardımlar farklı kişilere veya ihtiyaç(lar)a cevap verebilecek nitelikte hazırlanıp ulaştırılabilmelidir.

Dezavantajlı konumda bulunan kadınlara yönelik yardımlar yapılmalıdır, ancak bu yardımların süresi ve karşı tarafı bağımlı kılacak düzeyde olmamalıdır. Bu durum sürekli olmaktan ziyade geçici bir çözüm şeklinde yapılmalıdır. Farklı çözümler geliştirilene kadar yardımlar yapılmalıdır. Kadının gücünün farkında olmasını sağlayan, işlevselliğini artıran, katılımlarının toplumsal bağlamda önemini artıran çalışmalarla kadınlar desteklenmelidir. Kadınlar yardım almak için “çocuk doğurma” eylemi gerçekleştirmektedirler. Bu durumu engellemeye yönelik adımlar hızlıca atılmalıdır. Bu durumu önleyici politikalar geliştirilmelidir. Sağlık Bakanlığının bu noktada atacağı adımlar son derece önemlidir. Suriyeli göçmen

kadınlara ev ziyaretleri yaparak, bu noktada kadın sağlığını ilgilendiren konular hakkında, “kadın sağlığı”, “anne ve çocuk sağlığı” konuları hakkında, “aile planlaması ve önemi” hakkında gerekli bilgilendirmeleri ebe, hemşire, doktor vb. sağlık çalışanlarından oluşan bir ekip ile gerçekleştirilmelidir. Hedef kitlenin bilgi düzeyi ve farkındalığı artırılmalıdır.

Kadınlaraın “ocuk doğurma ve aile planlamasına” bakış açıları ilerde nüfus ile ilgili yapılan çalışmalar içinde son derece önemlidir. İlerde yapılacak sağlık, eğitim, vb. harcamaların yatırımların kapasitesi böylece ngrlecektir. Kadınlaraın bu durumu kendileri için kullanmalarının önüne geçilmelidir. Kadın istediği zaman ocuk sahibi olabilmeli ancak bunu “yardım almak” düşüncesinden hareketle yapması; hem kadın, hem ocuk, hem de toplum için son derece zararlıdır. Bu durum yetkili birimlerce ozmlenmelidir. Gereken düzenlemeler yasal bağlamda yapılmalıdır. Kısa süreli ozmler değil uzun süreli kalıcı ozmler üretilmelidir. “Yardım için ocuk doğurma” konusu üzerinde dikkatle durulması gereken bir sorundur. Nitekim bu konu toplumbilimcilere araştırma konusu olarak da önerilmektedir.

Kadının toplumsal bağlamda farkındalığını artıran, kadını güçlendiren, kadının varlığını bağımlı bireyler olarak sürdürmelerini engelleyecek düzeyde politikalar geliştirilmelidir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların, yardımların, düzenlemelerin bu boyutu ile eksik kaldığı açıktır. Toplumsal bağlamda sorun ve sorunlar salt yardımlar ile ozlemez ve düzeltilemez. Beraberinde başka sorun ve sıkıntılar doğurmaktadır. Nitekim yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçta bu durumu destekler niteliktedir. Kadının potansiyelinin keşfedildiği ve bunun topluma, ekonomiye, siyasete, sanata, sağlığa, dünyaya yansıdağı bir süreç olması topluma daha fazla katkı ve kazanım sağlayacaktır.

G olgusu sadece Türkiye’nin sorunu değildir. Bu süreçte dünya olarak ortak bir hareket ve eylem haritası oluşturulmalıdır. G ozmlmeye yönelik politikalar ve stratejiler geliştirmeye yönelik, yaşanan/yaşanabilecek sorunlara yönelik bir g platformu oluşturulmalıdır. Bu platformda her ülkeden kaynak sağlanmalıdır. Bu platform aylık toplantılar yapmalıdır. Bu noktada işbirliklerini artırıcı eylem ve öneriler sunmalıdırlar. Sorun ortak olduğundan soruna ortak

eşitlikte yaklaşılmalıdır. Bu noktada geriye dönük göçleri de içeren çalışmalar yapılmalıdır.

Göç sahası, ulusal ve uluslararası bir sahadır. Toplumsal kültürel, siyasal, ekonomik çözümlerde bu sahada çözümlenmelidir. İnterdisipliner bir çalışma sahası olan “göç” bütüncül bir bakış açısıyla ele alınıp, ortak paydaşlar ile değerlendirilmelidir. Bu bağlamda ortak hareket etmeyi, ortak çalışmalar yapmayı, ortak önlemler ve tedbirler almayı zorunlu kılmaktadır. Toplumsal ilişkiler bağlamında sağlıklı bir toplum oluşturmak için konuya yönelik açıklamalar yapılmalı, politikalar oluşturulmalıdır. Politikalarda ihtiyaçlar dahilinde değişiklikler yapılmalıdır.

Göçün toplumsal bir sorun olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Süresi, zamanı ve geleceği bilinmeyen kitleler halinde yapılan her türlü göç eyleminin, hangi ülkeye yapılırsa yapılsın fark etmeksizin “göç ve göç” olgusunun beraberinde getirdiği sorunlar sadece “göçmen” grubunu etkilememektedir. Göç sürecinden yerli halkın da birçok yönü ile etkilendiği unutulmamalıdır. Göç ve göçmen sorunları değerlendirdiğinde yapılan çalışmalar veya yapılacak olan çalışmalar sadece dezavantajlı gruba yönelik olmamalıdır. Tüm topluma yansıyan/yansıyacak sorunlarda göz önünde bulundurulmalı ve ivedilikle çözüme kavuşturulmalıdır. Toplumun tüm kesimlerine yönelik yapılan çalışmalarda olmalıdır. Sadece bir gruba yönelik yapılacak çalışmalar olacaktır, ancak sorun veya sorunlardan etkilenen kitlenin tek taraflı, sorunun kaynağının tek taraflı veya tek olumsuzluğu yansıyan tarafın gelen grup olmadığı altı çizilmelidir. Tüm bunların yanı sıra konuya ilişkin diğer parametrelerde göz önünde bulundurulmalıdır. Suriyeli göçmenlerin dışlanma deneyimlerinin nedenlerine yönelik gelinen toplum üzerinden ele alındığı bilimsel çalışmaların da yapılması ve teşvik edilmesi sorunun iki taraflı değerlendirilmesini daha anlaşılır kılacaktır.

5.KAYNAKÇA

- Adak, Fidan, (2020), *Göç Ve Gündelik Yaşam: Suriyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri Üzerine Bir Analiz*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Adıgüzel, Ö. Sevcan ve Tanyaş, Bahar, (2020), “Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 173-210.
- Adler, Patricia A., Adler, Peter, Fontana, Andrea ve Balkız, Bekir, (1987), “Gündelik Hayatın Sosyolojisi”, *Sosyoloji Dergisi*, (27), 115-139.
- Akbaş, Sezgi ve Ulutaş, Ü. Çağla, (2018), “Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler”, *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 167-192.
- Akkuş, Ayşe ve Özalp, Ahmet, (2017), “Weber’ den Mead’ e Sembolik Etkileşim: Dini Hayatın Anlamlandırılması”, *Journal of Turkish Studies*, 12(2), 155-166.
- Akpınar, Teoman, (2017), “Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar”, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16- 29.
- Aktaş, Aslı, (2016), *Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Arıcan, Ercan, (2019), *Gündelik Hayat Bağlamında Suriyeli Sığınmacıları Şeytanlaştırma Pratikleri: Önder Mahallesi Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Arslantürk, Zeki, (2004), *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, 6. Baskı, İstanbul, Çamlıca Yayınları.
- Arslantürk, Zeki ve Amman, Tayfun, (2013), *Sosyoloji Giriş Kuramlar Süreçler Kurumlar Teoriler*, 9. Baskı, İstanbul, Çamlıca Yayınları.
- Bakioğlu, Akın, Artar, Feray ve İzmir, Hüseyin, (2018), *Ankara’daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri Ve Sosyal Dışlanma*, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayını.

- Bal, Hüseyin, (2014), *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri (Uygulamalı-Örnekliler)*, Ankara, Sentez Yayınları.
- Barın, Hilal, (2015), “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 10-56.
- Bartram, David, Poros, Maritsa V. ve Monforte, Pierre, (2017), *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara, Hece Yayınları.
- Bennett, Andy, (2013), *Kültür ve Gündelik Hayat*, (Çev. Nagehan Tokdoğan, Burcu Şenel ve Umut Yener Kara), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Berg, Bruce L. ve Lune, Howard, (2019), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Baskı, (Çev. Ed. Asım Arı), Konya, Eğitim Yayınevi.
- Beşirli, Hayati, (2016), “Sosyal Değişme”, *Sosyoloji Günlük Yaşamı Anlamak*, içinde (s.321-344), Çanakkale, Paradigma Akademi.
- Bimay, Muzaffer ve Çetin, Erdal, (2023), “Entegrasyon Sürecinde Göçmen Aile Yapısında Yaşanan Değişimler: Batman’daki Suriyeliler Örneği”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 1019-1935.
- Bimay, Muzaffer, (2020), “Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis Ve Batman Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1931-1943.
- Binay, Berivan ve Tatlıcan, Ümit, (2020), “Sembolik Etkileşimcilik ve Gündelik Hayatın Sosyolojisi”, *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, 2. Baskı (s. 147-191), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Binici, Uğur ve Tatlıcan, Ümit, (2020), “Harold Garfinkel’in Etnometodolojisinde Gündelik Hayat”, 2. Baskı, *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, içinde (s.213-235), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Bourdieu, Pierre, (1997), *Toplumbilim Sorunları*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Kesit Yayıncılık.
- Calhoun, Craig, (2010), “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, (Der. Alim Arlı, Emrah Göker, Güney Çeğin ve Ümit Tatlıcan), *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*, 2. Baskı, içinde (s.77-130), İstanbul, İletişim Yayınları.

- Cengiz, Deniz, Özgür, Murat E. ve Yıldız, Selin, (2018), Antakya'daki Suriyeli Mültecilerin Gündelik Yaşam Pratikleri, *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 232-238.
- Certeau, Michel. De, (2009), *Gündelik Hayatın Keşfi-I Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*, (Çev. Lale Arslan Özcan), Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.
- Ceylan, Vedat, Algan, Coşkun, Yalçın, Mehmet, Yalçın, Esra, Akın, Ercan ve Köse, Samet, (2017), "Suriyeli Mülteci Ve Sığınmacıların Çeşitli Psikolojik Faktörler Açısından İncelenmesi: Batman Örneği", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 595-606.
- Çatak, Bilge Deniz, (2018), *Gündelik Yaşamda 'Yerleşikler Ve Dışarıklar': Suriyeliler Ve Yerli Halkın Karşılaşmaları*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin.
- Çeğin, Güney, (2020), "Gündelik Hayatın Kavranışı İçin- Pierre Bourdieu' nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları", (Ed. Ali Esgin ve Güney Çeğin), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, 2. Baskı, (s. 405-430), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Çelik, Ejder, (2017), "Toplum-Anlam İlişkisi Açısından Anlamın Sosyalliği", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 191-215.
- Çetin, Ensar, (2017), *Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak*, Ankara, Siyasal Kitapevi.
- Çoştı, Yakup, (2009), "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX (2009), sayı: 3, 117-140.
- Dedeoğlu, Saniye ve Bayraktar, S. Sinem, (2018), "Tarımsal Üretimde Suriyeli Göçmen Kadın Emeği: Bereketli Topraklarda Zehir Gibi Yaşamlar", (Der. Çağla Ünlütürk Ulutaş) , *Feminist Sosyal Politika: Bakım, Emek, Göç*, içinde (ss. 247-280), İstanbul, NotaBene.
- Demirbaş, Banu ve Akyiğit, Handan, (2018), "Suriyeli Mülteci Kadınların Entegrasyon Sürecinde Sosyal Ağların Olumlu Ve Olumsuz Etkileri" *Muhakeme Dergisi*, 1(2), 123-133.

- Deniz, A. Çağlar, Hülür, A. Banu ve Ekinci, Yusuf, (2016), “Göç, Strateji Ve Taktik: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayat Deneyimleri” *Journal of International Social Research*, 9(42),1077-1087.
- Diker, N., Pınar ve Karan, Olgu, (2021), “Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği”, *Journal of Ankara Studies*, 9(2), 281-321.
- Doğan, Büşra ve Oral, Seher, (2020) “Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Etnometodoloji Ve Sembolik Etkileşimcilik Kuramlarının Etkisini Kavramak”, *Hafıza*, 2(1), 39-50.
- Doğan, Fatıma ve Ünal, Serdar, (2020), “Yerli Halkın Bakışından Suriyeli Kadın Sığınmacılar: Mardin’de Yabancınn Ötekileştirilmesi Ve Ahlaki Dışlama” *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3284-3327.
- Dursun, Onur, (2018), “Toplumu Pierre Bourdieu İle Düşünmek”, *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 68-123.
- Esgin, Ali, (2020), “Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler”, 2. Baskı, (Ed. Ali Esgin ve Güney Çeğin), *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, içinde (s. 13-35), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Gardiner, Michael, (2016), *Gündelik Hayat Eleştirileri*, Ankara, Heretik Yayınları.
- Geray, Haluk, (2006), *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, İletişim Alanından Örneklerle*, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Gökulu, Gökhan, (2019), “Sembolik Etkileşimci Teorinin Gündelik Yaşam Sosyolojisine Katkıları”, *Ekev Akademi Dergisi*, 23(80), 173-190.
- Gönül, Seda, (2020), “Zorunlu Göç Ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri”, *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 80-100.
- Günel Yılmaz, Seda, (2018), *Uluslararası Zorunlu Göç Çalışmalarında Feminist Bir Metodoloji: Mardin’de Suriyeli Kadınların Deneyimleri*, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin.
- Hewitt, John P. ve Shulman, David, (2019), *Benlik ve Toplum Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji*, (Çev. Büşra Aktaş), İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınevi.

<https://multeciler.org.tr/kimler-kizilaykart-suy-alabilir/> (Erişim Tarihi:27.06.2023)

<https://platform.kizilaykart.org/tr/suy.html> (Erişim Tarihi:27.06.2023)

İdem, Tekin ve Akcan, Serhat, (2020) , “Petrolde Doğan Kent: Petrolün Keşfi ve İluh Köyünün Batman Kentine Dönüşümü (1936-1957)”, (Ed. Emrullah Türk), *Batman Kent Araştırmaları*, içinde (s. 9-42), Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

Kartal, Bilhan ve Manço, Ural (Ed.), (2018), *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*, Londra, Transnational Press London.

Kaypak, Şafak ve Bimay, Muzaffer, (2016), “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik Ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.

Keysan, Asuman, Özgür ve Şentürk, Burcu, (2021), “Sorunlar ve Beklentilerin Algılanmasında Kadın Mülteciler ve Sivil Toplum Kuruluşları”, *Sosyoekonomi*, 29 (48), 343-376.

Kırış, Emine, (2019a), *Gündelik Hayatın Çoğul Görünümleri: Sakarya’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar*, Sakarya Üniversitesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Kırış, Emine, (2019b), “Fransız Sosyoloji’ sinde Gündelik Hayat Çalışmaları”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 131-145.

Koyuncu, Ahmet, (2018), “Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler”, *Middle East Journal of Refugee Studies*, 3(2), 171-195.

Koyuncu, Ahmet, (2018), “Türkiye Toplumunda Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabulü Ve Dışlanması”, *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*, içinde (ss. 271-294), Londra, Transnational Press London.

Koyuncu, Ahmet, (2020), “Toplumsal Kabulde Ekonominin İmkânı: Konya’daki Suriyeli Girişimciler”, *İnsan ve Toplum*, 10(3), 100-131.

- Körükmez, Lülüfer, Karakılıç, İ., Zeynep ve Danış, Didem, (2020), “Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri Ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri”, İstanbul, Henrich Böll Stiftung Derneği ve Göç Araştırmaları Derneği.
- Kuş, Elif, (2012), *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri. Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri: Nicel mi? Nitel Mi?*, 4.Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Küçükşen, Kübra, (2017), “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399-2413.
- Lefebvre, Henri, (2007), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, 2. Baskı, (Çev. Işın Gürbüz) İstanbul, Metis Yayınları.
- Lefebvre, Henri, (2010a), *Gündelik Hayatın Eleştirisi-I*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri, (2010b), *Gündelik Hayatın Eleştirisi-II, Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri, (2010c), *Gündelik Hayatın Eleştirisi-III, Moderniteden Modernizme (Gündelik Hayatın Meta-Felsefesi)*, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Sel Yayıncılık.
- Mead, H., George, (2021), *Zihin, Benlik ve Toplum*, 3. Baskı, (Çev. Yeşim Erdem), Ankara, Heretik Yayınları.
- Mücen, Barış, (2010), “Sabitfikirlerle Yüzleşen Bilimsel Tutum”, 2. Baskı, (Der. Alim Arlı, Emrah Göker, Güney Çeğin ve Ümit Tatlıcan) içinde, *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (s.421-439), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Neuman, W. Lawrence, (2012), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar-(I. cilt)*, 5. Baskı, (Çev. Sedef Özge), Ankara, Yayınodası.
- Neuman, W. Lawrence, (2012), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar-(II. cilt)*, 5. Baskı, (Çev. Sedef Özge), Ankara, Yayınodası.
- Orhan, Cem, (2020), “Avamperestane Vehmedilenin Kurnazlığı: Erving Goffman”, 2. Baskı, *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, içinde (s. 191-213), Ankara, Phoenix Yayınları.

- Özdemir, Özlem ve Özdemir, Emrah, (2018), Suriyeli Mülteci Kadınlar Ve İnsani Güvenlik. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(27), 113-145.
- Özkalp, Enver ve Kirel, Çiğdem, (1992), “Modern Sosyal Etkileşim Kuramlarına Genel Bir Bakış”, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 419-429.
- Özsöz, Cihad, (2007), “Pierre Bourdieu’ nün Temel Kavramlarına Giriş”, *Sosyoloji Notları Dergisi*, 1. Sayı, 15-21.
- Öztürk, Emre,(2018), “George Herbert Mead’in Sosyal Davranışçılık Devrimi: Sosyolojizm Ve Psikolojizm Kısacasında Bir “İlişkisel Faillik” Denemesi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 253-284.
- Özüdoğru, Büşra, (2018), “Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği”, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1133-1162.
- Palabıyık, Adem, (2011), “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine”, *Liberal Düşünce Dergisi*, (62), 1-21.
- Poloma, M. Margaret, (2011), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 4. Baskı, (Çev. Hayriye Erbaş), Ankara, Palme Yayıncılık.
- Punch, Keith F., (2005), *Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz), Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Sevimli, Fadime, (2022), *Suriyeli Kadınların Gündelik Yaşam Pratikleri, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ve Doğurganlık Davranışları: Antalya İli Örneği*, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Sevli, Hilal, (2017), *Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri Ve Kentte Var Olma Mücadeleleri: Gaziantep Örneği*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Sevli, Hilal, (2020), Gündelik Direniş Deneyimleri: Gaziantep’te Suriyeli Kadınlar, (Der. Kristen Biehl ve Didem Danış), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, içinde (ss, 56-80), İstanbul,

- Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).
- Slattery, Martin, (2018), *Sosyolojide Temel Fikirler*, 10. Baskı, (Çev. Özlem Balkıs, Gülhan Demiriz, Hacer Harlak, Cevdet Özdemir, Şebnem Özkan ve Ümit Tatlıcan), Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Sunkar, Murat ve Tonbul, Sadettin, (2010), “Batman Şehrinin Kuruluş ve Gelişmesi”, *Coğrafya Dergisi*, (21), s. 18-38.
- Swartz, David, (2011), *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’ nun Sosyolojisi*, (Çev. Elçin Gen), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Swingewood, Alan, (2010), *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (Çev. Osman Akınbay), İstanbul, Agorakitaplığı.
- Şakar, Elif, (2019), *Yeni Kent Mekânlarında Gündelik Hayat: İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Mülteci Kadınlar*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şentürk, Ünal, (2020), “Husserl ve Schutz: Fenomenolojik Perspektif”, *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar*, 2. Baskı, içinde (s. 235-269), Ankara, Phoenix Yayınları.
- Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali, (2011), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- T.C. Batman Valiliği, (03.05.2022), *Yayınlar: Batman İl Yıllığı 2019*, http://www.batman.gov.tr/kurumlar/batman.gov.tr/isay3/yayinlar/batman_il_yilligi_2019.pdf adresinden erişildi.
- T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (26.04.2022), *İstatistikler: Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- Taşcı, Cansu ve Kahraman, Fatih, (2021), Yaşlı Mültecilerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: İzmir Üzerine Bir Araştırma, *Göç Dergisi*, 8(3), 513-531.
- Tatlıcan, Ümit ve Çeğin, Güney, (2010), “Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği”, (Der. Alim Arlı, Emrah Göker, Güney Çeğin ve Ümit

- Tatlıcan), *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*, 2. Baskı, içinde, (s.303-367), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Tekeli, İlhan, (2010), *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi Ve Yerellik Yazıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Timurturkan, Meral, Demez, Gönül, Kart, Elife, Ertan, Cihan, Cankurtaran, Selim ve Aktin, Salih, (2017), “Hükümlü” Olmanın Sosyal Tezahürleri: Sosyal Dışlanma, Damga Ve Suç”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 138-157.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (05.05.2022), *İstatistikler: “İl Ve Cinsiyete Göre İntiharlar”*, <https://data.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkölmez, R. İlknur, (2018), “Kamusal Alanda İlişkiler: Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 60-63.
- Uçar, Canan, (2020), Gaziantep Parça Başı Emek Piyasasının Suriyeli Kadınları: Emek, Zorunlu Göç Ve Şiddet, (Der. Kristen Biehl ve Didem Danış), *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*, içinde (ss. 37-55), İstanbul, Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM),(2009),“*Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü*”, (18), Cenevre, IOM.
- Unat, Davut Bulut, (2015), *Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Gündelik Yaşam Pratikleri: Mardin Örneği*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla ve Akbaş, Sezgi, (2018), “Ötekilerin Ötekisi: Denizli İşgücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar”, (Der. Çağla Ünlütürk Ulutaş), *Feminist Sosyal Politika: Bakım, Emek, Göç*, içinde (ss. 281-308), İstanbul, Notabene.
- Yel, Ali Murat, (2010), “Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik”, (Der. Alim Arlı, Emrah Göker, Güney Çeğin ve Ümit Tatlıcan), *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*, 2. Baskı, içinde (s.559-580), İstanbul, İletişim Yayınları.

- Yeter, Elife, (2018), “Suriyeli Göçmen Kadınların Dini-Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi”, *Antakiyat*, 1(1), 99-126.
- Wacquant, Loic, (2010), Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi, (Der. Alim Arlı, Emrah Göker, Güney Çeğin ve Ümit Tatlıcan), *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*, 2. Baskı, içinde, (s.53-76), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Wallace, Ruth A. ve Wolf, Alison (2012), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, 3. Baskı, (Çev. Leyla Elburuz ve Mehmet Rami Ayas), Ankara, Doğu Batı Yayınları.

EK-1: Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.07.2022-E.67537

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/044/67537
Konu :Anketler

Sayın Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü tarafınızdan Kurulumuza sunulan "Danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı tezli yüksek lisans öğrencisi Gül ARIĞ'ın yüksek lisans program tezi için etik kurul izni verilmesi ile ilgili" talebiniz araştırma Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ersin ERKAN
Üye

e-imzalıdır
Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER
Üye V.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Üye V.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATİR
Üye

e-imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah
BEDEVA
Üye V.

e-imzalıdır
Arş. Gör. Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

EK :
İlgi yazı (6 Sayfa)

01.07.2022 Kur.Bşk

: Prof. Dr. M.AGÂH

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.06.2022-E.63897

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-40711683-302.14.06-63891
Konu : Anket Çalışması

07.06.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu)

Danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı tezli yüksek lisans öğrencisi Gül ARIĞ'ın yüksek lisans program tezi için etik kurul izni verilmesi ile ilgili talebi yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Mehmet Zahir ERTEKİN
Enstitü Müdürü

EK :
Etik Kurul İzni (5 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :*BSP49A1V64*

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/bingol-universitesi-ebys>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.

Bilgi için: Recep Demirel

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Unvan: Şef

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 04.06.2022-E.63505

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanlığı

Sayı : E-66080177-302.14.06-63505
Konu : Tez Çalışması

01.06.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Danışmanlığımı Doç. Dr. Mehmet YAZICI'nın yaptığı Sosyoloji ABD Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden Gül ARIĞ'ın tez çalışmasında kullanacağı mülakat sorularının etik açıdan uygunluğu konusunda üniversitemiz "Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" ile gerekli yazışmaların yapılması hususunda, bilginizi ve gereğinizi arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet ANIK
Anabilim Dalı Başkanı

EK :
Tez Çalışması (4 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSN49LSYF4*

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5375&eD=BSN49LSYF4&eS=63505>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Tekin İKİZ

Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Tel No: 12000

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans

Öğrenci: Gül ARIĞ

Öğrenci No: 201205111

Danışman: Doç. Dr. Mehmet YAZICI

“Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayatları: Batman Örneği” Başlıklı Yüksek Lisans Tez Çalışması
Nitel Mülakat (Yarı Yapılandırılmış Görüşme) Soruları:

GÖRÜŞME SORULARI

1.Sosyo-demografik Sorular:

- a.Yaşınız?
- b.Medeni durumunuz? (Çocuk Sayısı?)
- c.Öğrenim durumunuz?
- ç.Mesleğiniz?
- d.Aylık kişisel geliriniz?
- e.Aylık hane halkının toplam geliri?
- f.Hanedeki kişi sayısı (siz dâhil)?
- g.Türkiye’ye Suriye’nin hangi şehriden ve ne zaman geldiniz?
- ğ.Etnik kökeniniz?

2.Şuan ki vatandaşlık durumunuz nedir? Vatandaşlık almak ister misiniz? (Neden aldınız ya da almak istersiniz? Neden almak istemezsiniz?)

3.Çalışıyor musunuz? Çalışıyorsanız, çalışma hayatınızda sizi zorlayan durumlar nelerdir? Çalışmıyorsanız, nedeni nedir ve çalışmak ister misiniz?

4.Eğitiminize Türkiye’ye geldikten sonra devam edebildiniz mi?

- a.Bıraktıysanız devam etmek ister misiniz? Neden bıraktınız?
- b.Hangi düzey aşamaya kadar yeterlidir sizin için? Neden?
- c.Anadilde eğitim almak ister misiniz? Neden?

5.Kendinizi nasıl tanımlarsınız? Toplumda genel olarak diğer bireylerin gözünden ne şekilde tanımlanıyorsunuz? (Suriyeli, göçmen, mülteci, sığınmacı, yabancı, misafir vb. Neden?)

- 6.Daha önce hiç başka bir yere göç ettiniz mi? (Neden oldu? Nereye oldu? Nasıl bir deneyim süreci yaşadınız?)
- 7.Türkiye'ye göç süreciniz hakkında bilgi verebilir misiniz? Kimlerle birlikte bu süreci deneyimlediniz?
  - a.Göçe nasıl karar verdiniz? Karar sürecinde sizin görüşünüz alındı mı?
  - b.Başka bir yere taşınmak “göç etmek” size nasıl hissettirdi?
- 8.Zorunlu göç sürecini bir “kadın” ya da “erkek” olarak deneyimlemek arasında sizce nasıl farklar var? Siz bir kadın olarak bu süreçte nasıl zorluklarla karşılaştınız?
- 9.Göçmen olduğunuzun anlaşılmasından rahatsızlık duyuyor musunuz? Neden?
- 10.Göçmen olduğunuzun anlaşılmaması için önlemler alıyor musunuz? Ne gibi önlemler/tedbir alıyor musunuz? Neden?
- 11.Taklit ettiğiniz, onlar gibi yaptığınız davranışlarınız durumlar var mı, varsa bunlar nelerdir?
- 12.Göçmen olduğunuz için toplumda farklı muamele gördünüz mü? Nasıl?
- 13.Batman'ı tercih etme nedenleriniz nelerdir? Batman'a gelmek tercih miydi, yoksa zorunluluk mu?
- 14.Batmanda kültürünüzü-değerlerinizi yaşatabiliyor musunuz? Devam ettirebilmek için neler yapıyorsunuz?
- 15.Batman dışında bir yerde ikamet etmek ister miydiniz? Neresi ve Neden?
- 16.Suriye'de yaşanan durumlar değişirse tekrar dönmek ister misiniz? (Evet/Hayır Neden?)
- 17.Yaşadığınız konut tipi nedir?
  - a.Yaşadığınız konut tipini tercih etmenizi etkileyen faktörler nelerdir? (Yer seçimi noktasında nelere dikkat ediyorsunuz?)
  - b.Yaşadığınız konutta kaç kişi barınıyorsunuz? Bu kişiler kimdir ve size yakınlık dereceleri nedir?
- 18.Zorunlu göçle birlikte yakınlarınızla iletişim kurabiliyor musunuz? İletişiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
- 19.Günlük yaşamda hangi dil-dilleri konuşuyorsunuz? Türkçeyi hangi düzeyde konuşuyorsunuz? Evde hangi dil/dilleri konuşuyorsunuz?
- 20.Kendinizi rahat ifade edebiliyor musunuz? Sevinçlerinizi, mutluluklarınızı, duygularınızı ortamda yaşayabiliyor musunuz? Yaşamaktan çekiniyor musunuz?
- 21.Tercihlerinizde özgür hissediyor musunuz? Özgürlüğünüz, tercihleriniz, haklarınız en çok hangi alanda/alanlarda kısıtlanıyor?
- 22.Tanıma mücadeleniz var mı? (Ne istediğinizi hangi yol/yollar ile ifade ediyorsunuz?)
- 23.Türkiye'nin kültürü-kültürel dokusu hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 24.Kültürünüzü yaşarken herhangi bir sorun/sorunlar ile karşı karşıya kaldınız mı? (Yaşadığınız sıkıntılar nelerdir?)
- 25.Kültürel/Din/Dil anlamında herhangi bir nedenle sizin kültürel yapınıza uymayan (size zıt olan) davranışlarda bulundunuz mu? Neden?
26. Toplumsal kurallara en çok hangi alanda uyum sağlamakta zorluk yaşıyorsunuz? (Neden ve adaptasyon sorunu yaşadığınızda nasıl çözümlersiniz?)
- 27.Hiç ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz? (Toplumda pozitif/negatif ayrımcılık anlamında ne gibi durumlar yaşadınız? Neden?)
- 28.Gündelik yaşamda sosyal çevrenizin size karşı tutumu nasıldır? Bu tutumlar duygu, düşünce ve eylemlerinizi nasıl etkiler? (Nasıl yönlendirir?)
- 29.Gündelik yaşamda size dönük eleştiriler/tepkiler nasıldır? Toplumda en çok duyduğunuz karşılaştığınız önyargılar nelerdir?
- 30.Gündelik hayatta mahalle baskısı hissediyor musunuz? Yaşantınızın düzenlendiğini düşünüyor musunuz?
- 31.Zorunlu göçle birlikte katılmış olduğunuz yeni mekânda arkadaşlık/komşuluk ilişkileriniz nasıldır?
- 32.İş/eğitim/sağlık/barınma/beslenme gibi faaliyetlere erişim olanaklarınız nasıldır?
- 33.Kültürel olarak yapmış olduğunuz ritüelleriniz var mı? Bunlar nelerdir?
- 34.Dilinizi, gelenek-görenek-adetlerinizi, kültürünüzü vb. yaşatmak (gelecek kuşaklara aktarmak, miras bırakmak) için ne gibi önlemler alıyorsunuz? (Özellikle yapmış olduğunuz bir durum/çalışma söz konusu mudur?)
- 35.Düğün törenleri/cenaze törenleri/yılbaşı bayramlar/oyunlar/mutfak kültürü (tüketim)/kılık kıyafet(giyim-kuşam) /alışveriş gibi özel günler ve durumlarda göç ile birlikte ne/neler değişti? Bu değişim/değişmeler sizce olumlu mu olumsuz mu oldu, nasıl değerlendirirsiniz?
- 36.Göçten önce Suriye’de gündelik yaşamınız hakkında bilgi verir misiniz? (Bir gününüz nasıl geçirdi?)
- a.Zorunlu göçten sonra Türkiye’de gündelik yaşamınız hakkında bilgi verir misiniz? (Bir gününüz nasıl geçer?)
- b.Zorunlu göç sonrası gündelik yaşamınızda neler değişti? Neler değişmesin isterdiniz? Göç öncesi ve göç sonrası gündelik yaşamınızı karşılaştırır mısınız?
- 37.“Kadın” olarak zorunlu göç sürecinden sonra, ulaşabildiğiniz “imkânlar/avantajlar” ve karşılaştığımız sınırlılıklar oldu mu?
- 38.“Boş zaman” sizin için ne ifade ediyor? Gün içinde ortalama boş zaman süreniz ne kadardır?
- 39.Boş zamanlarınızda genellikle hangi alan ile ilgili faaliyetlerde/etkinliklerde bulunursunuz ve bulunmak istersiniz?

a.Hobileriniz nelerdir? İlgi alanlarınızdan bahsedebilir misiniz?

b.Sosyalleşme noktasında neler yapıyorsunuz?

40.Çocuk gelinler/ erken yaşta evlilik/ çok eşlilik/ kuma evlilikler hakkında ne düşünüyorsunuz? Evlilikte size göre kadının/erkeğin yaş ortalaması ne olmalıdır?

41.Aile planlaması yapar mısınız? Dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir? Kaç çocuğunuz var, kaç çocuğunuz olsun istersiniz? Neden?

42.Eş seçiminde kriterleriniz de nelere dikkat ettiniz/ edersiniz?

43.Göç sürecinden önce nasıl bir gelecek hayaliniz vardı? Şimdi nasıl? (Geleceğe yönelik siz ve diğer aile bireyleriniz için (çocuk-eş) beklentileriniz, istek ve hedefleriniz nelerdir?)

44.Son olarak belirtmek istediğiniz, eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK-2:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı İzin Belgesi

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Başkanlığı
Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-62103649-000-120739
Konu : Dilekçe

20.10.2022

Sayın Gül ARIĞ
Selahaddin Eyyubi Mahallesi Üniversite Caddesi No:1 Merkez/BİNGÖL

İlgi : 10.10.2022 tarihli dilekçeniz.

İlgide kayıtlı yazı ile Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gül ARIĞ tarafından "Suriyeli Göçmen Kadınların Gündelik Hayat Deneyimleri: Batman Örneği" konulu tez çalışmasının ile ilgili anket çalışması yapmak istediği belirtilmiş olup bahse konu anket izni talebine verilecek cevaba ilişkin esas teşkil edecek görüşlerimizin bildirilmesi talep edilmiştir.

Söz konusu talep tarafımızca değerlendirilmiş, bahsi geçen çalışma 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94'üncü maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine gerekli hassasiyetin gösterilmesi; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'ndaki ilgili hususlara dikkat edilmesi; *çalışmaya konu yabancılardan ve/veya aile üyelerinden ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi, dini mezhepsel bilgiler, belli bir toplumsal gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi; ankette bulunan "Etnik Kökeniniz Nedir?" sorusunun çıkarılması;* çalışma esnasında fotoğraf, ses/video kaydı alınmaması; çalışma sonuçlarının çalışma amacı dışında kullanılmaması kaydı ile uygun bulunmuş olup çalışma sonuçlarının Başkanlığımız ile paylaşılması hususunda gereğini rica ederim.

Dr. Gökçe OK
Bakan a.
Genel Müdür

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: gcsVE0-AiOIBe-z+oreF-bF7X2C-JFRd3kVh Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebvs>

Lalegül Çamlıca Mahallesi 122.Sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312)422 05 00 Faks No: (312)422 09 00
e-Posta: gocpolitikaveprojeleridairesi@goc.gov.tr İnternet Adresi:
<https://www.goc.gov.tr>
Ken Adresi: icisleribakanligi@hs01.ken.tr

1

Bilgi için:
Telefon No: (312)422 07 79

